

TÜRKİYE CUMHURİYETİ

ANKARA ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ (DİNLER TARİHİ)

ANABİLİM DALI

HAVARİ PETRUS VE HİRİSTİYANLIKTAKİ YERİ

DOKTORA TEZİ

OSMAN ERASLAN

ANKARA, 2021

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ (DİNLER TARİHİ)
ANABİLİM DALI

HAVARİ PETRUS VE HİRİSTİYANLIKTAKİ YERİ

DOKTORA TEZİ

OSMAN ERASLAN

Danışman:

PROF. DR. ALİ İSRA GÜNGÖR

ANKARA, 2021

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ (DİNLER TARİHİ)
ANABİLİM DALI

HAVARİ PETRUS VE HİRİSTİYANLIKTAKİ YERİ

DOKTORA TEZİ

OSMAN ERASLAN

Tez Danışmanı: Prof. Dr. ALİ İSRA GÜNGÖR

Tez Jüri Üyeleri

Adı ve Soyadı

İmzası

Prof. Dr. Ali İsra GÜNGÖR

.....

Prof. Dr. Durmuş ARIK

.....

Prof. Dr. Eyüp BAŞ

.....

Prof. Dr. Kemal POLAT

.....

Doç. Dr. Şevket ÖZCAN

.....

Tez Sınav Tarihi: 22.09.2021

T. C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü'ne,

Prof. Dr. Ali İsmail GÜNGÖR danışmanlığında hazırladığım “Havari Petrus ve Hristiyanlıktaki Yeri (Ankara, 2021)” adlı doktora tezindeki bütün bilgilerin akademik kurallara ve etik davranış ilkelerine uygun olarak toplanıp sunulduğunu, başka kaynaklardan aldığım bilgileri metinde ve kaynakçada eksiksiz olarak gösterdiğimi, çalışma sürecinde bilimsel araştırma ve etik kurallarına uygun olarak davrandığımı ve aksinin ortaya çıkması durumunda her türlü yasal sonucu kabul edeceğimi beyan ederim.

Tarih: 22.09.2021

Osman ERASLAN

ÖNSÖZ

Havari Petrus, İsa'nın havarilerinin reisi olarak bilinmektedir. Yeni Ahit'te adı en fazla geçen havarinin Petrus olması, Petrus'un Hristiyanlık bağlamında sahip olduğu önemi ortaya koymaktadır. Ancak İsa'nın ona "Petrus" ismini vermesi ve onu kilisenin temelinde yer alacak "kaya" olmakla müjdelemesi ve Petrus'un İsa'nın mesih olduğunu kabul eden ilk kişi olması Petrus'un kilise cemaati açısından sahip olduğu en büyük ayrıcalıktır. Kanonik metinlere göre İsa'nın dünyadan ayrılmasının ardından cemaatin reisliğini yapan Petrus, Katolik Kilisesi tarafından ilk Papa ve Roma Kilisesi'nin kurucusu olarak kabul edilmektedir.

Petrus'un Hristiyanlık alemi için sahip olduğu önemin her kesim tarafından kabul edilmesinin yanında, Yeni Ahit'te anlatılan bazı davranışları ise onun cemaatin lideri olması bakımından eleştirilere sebep olmuştur. Davranışlarında coşkulu, aceleci ve sebatsız bir karakter sergileyen Petrus'un en çok eleştirilen davranışı İsa'nın askerler tarafından yakalanmasından sonra İsa'yı tanıdığını üç kez inkâr etmesidir.

Petrus, İsa'nın pek çok mucizesine tanık olmuş ve öğrendiklerini doğrudan İsa'dan öğrenmiştir. Ancak Hristiyanlık tarihinde sahip olduğu önem açısından Petrus'un da önüne geçen tek bir kişi vardır, Pavlus. Pavlus, İsa'nın öğretilerini gentileler arasında yaymakla görevlendirildiğini iddia ederek Yahudi Yasasının zorunluluğunu inkâr etmiştir. Havariler Konsili olarak bilinen toplantıda fikirlerini Petrus, Yakup ve diğer Kudüs cemaati üyelerine anlatan Pavlus, Kudüs cemaatinin fikirlerine bir şey katmayarak onayladıklarını ifade etmiştir. Ancak Pavlus'un Şam Vizyonu hadisesiyle Hristiyan olmasına kadar geçen süre zarfında İsa'nın ve havarilerin hiçbir koşulda gentilelere öğretilerini anlattıkları görülmemiştir. Dolayısıyla Petrus'un Pavlus'la aynı fikirleri benimsediği iddiası incelenmesi gereken bir konudur.

Araştırmamız giriş, üç bölüm ve sonuçtan oluşmaktadır. Giriş kısmında konunun önemi, sınırları, metot ve kaynaklar hakkında bilgi verilmiştir. Birinci bölümde Petrus'un

hayatı, ailesi, yaptığı seyahatler ve kaleme aldığı metinler incelenmiştir. İkinci bölümde Petrus’un İsa ile olan ilişkisi bağlamında onun mesih algısı ve İsa’nın ona “Petrus” adını vermesine yer verilmiştir. Ardından Petrus’un kilise ve otorite bağlamındaki önemi ele alınmıştır. Üçüncü bölümde de Petrus’un Pavlus ve Yakup’la olan ilişkisi ile Havariler Konsili çerçevesinde Petrus’un teolojik fikirleri değerlendirilmiştir. Sonuç kısmında ise genel bir değerlendirme yapılarak çalışmamızda varılan neticeler ifade edilmiştir.

Çalışma konumun seçiminden son halini alıncaya kadar sabırla yardımlarını hiçbir zaman esirgemeyen saygıdeğer danışmanım Prof. Dr. Ali İsa GÜNGÖR’e minnetlerimi sunarım. Çalışma boyunca değerli tavsiyelerde bulunan değerli hocalarım Prof. Dr. Durmuş ARIK, Prof. Dr. Eyüp BAŞ ve Prof. Dr. Bekir Zakir ÇOBAN’a teşekkürlerimi sunarım. Bu günlere gelmemde en çok emeğe sahip olan anneme, babama ve tez çalışmam boyunca sabırla beni destekleyen eşime teşekkür ederim.

Ankara 2021

Osman ERASLAN

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	iii
İÇİNDEKİLER.....	vii
KISALTMALAR.....	ix

GİRİŞ

1. Araştırmanın Konusu, Önemi ve Sınırları.....	1
2. Araştırmanın Metodu ve Kaynakları	4
3. Temel Varsayımlar	6

1. BÖLÜM

PETRUS'UN HAYATI, SEYAHATLERİ VE ONA ATFEDİLEN METİNLER

1.1. Petrus'un Yaşadığı Dönemde Filistin Toprakları	8
1.1.1. Beytsayda.....	9
1.1.2. Kefernahum	10
1.2. Hayatı ve Ailesi	12
1.3. Eğitim Durumu	17
1.4. İncillerde Petrus'un Kişilik Özellikleri.....	18
1.5. Petrus'un Hapsedilmesi ve Öldürülmesi	24
1.6. Petrus'un Seyahatleri	35
1.6.1. Samarya Seyahati	37
1.6.2. Antakya Seyahati.....	40
1.6.3. Korint Seyahati	44
1.6.4. Roma Seyahati	46
1.7. Petrus'a Atfedilen Metinler	54
1.7.1. Kanonik Metinler.....	54
1.7.1.1. Petrus'un I. Mektubu	57
1.7.1.2. Petrus'un II. Mektubu.....	62
1.7.2. Apokrif Metinler.....	64
1.7.2.1. Petrus İncili.....	65
1.7.2.2. Petrus'un İşleri.....	66
1.7.2.3. Petrus'un Vahyi	67
1.7.2.4. Petrus'un Yakup'a Mektubu.....	68

2. BÖLÜM

PETRUS, İSA VE KİLİSE

2.1. Petrus ve İsa	71
2.1.1. “Petrus” İsmi.....	71
2.1.2. İsa ve Petrus: Diyaloglar ve Mucizeler.....	76
2.1.3. Petrus’un İsa Mesih Algısı	80
2.2. Petrus ve Kilise.....	91
2.2.1. Petrus ve Liderlik.....	99
2.2.1.1. Havarî Kavramı ve İsa’nın Havarileri	99
2.2.1.2. Petrus ve Havariler	107
2.2.2. Petrus ve Otorite	113
2.2.3. Petrus ve Papalık	118
2.2.4. Petrus ve Gelenek	120

3. BÖLÜM

PETRUS, YAKUP VE PAVLUS

3.1. Havariler Konsili ve Tartışma Konuları	125
3.1.1. Hristiyanlık Açısından Havariler Konsili’nin Önemi.....	131
3.1.2. Luka’nın Tutarsızlığı	133
3.1.3. Havariler Konsili Hakkındaki Şüpheler	139
3.2. Petrus ve Yakup.....	144
3.2.1. Yakup’un Kimliği.....	145
3.2.2. Yakup ve Pavlus’un Teolojik Görüşleri	147
3.2.3. Yakup’un Liderliği ve Otoritesi	152
3.3. Petrus ve Pavlus	156
3.3.1. Petrus ile Pavlus’un Tanışması.....	156
3.3.2. Pavlus’un Petrus’a Karşı Tutarsızlığı	158
3.3.3. Petrus ve Pavlus’un Teolojik Görüşleri.....	161
SONUÇ	169
KAYNAKÇA.....	173
ÖZET	181
ABSTRACT	182

KISALTMALAR

Bkz.	: Bakınız.
C.	: Cilt
Çev.	: Çeviren
Gal.	: Galatyalılara Mektup
Mar.	: Markos İncili'
Mat.	: Matta İncili'
1. Kor.	: Korintlilere 1. Mektup
Luk.	: Luka İncili'
Rec.	: Recognitions
Res. İş.	: Resullerin İşleri
s.	: Sayfa
ss.	: Sayfadan sayfaya
S.	: Sayı
Trans.	: Translated
Vol.	: Volume
Yuh.	: Yuhanna İncili'

GİRİŞ

1. Araştırmanın Konusu, Önemi ve Sınırları

Araştırmamızın konusu Hristiyanlıkta önemli bir yeri olan havari Petrus'tur. Dinler Tarihi'nde dinlerin tasnifi, gelişimi ve bu süreçte meydana gelen kırılmalar çerçevesindeki tartışmalarda otorite kavramı ön plana çıkmaktadır. Tanrı anlayışı belirgin olan dinlerde otorite Tanrı ve vahiydir. Tanrı anlayışı belirgin olmayan dinlerde ise din kurucuları ön plana çıkmaktadır. Hristiyanlıkta Tanrı inancı belirgin olmakla birlikte Hristiyanlığın kendine özgü vahiy anlayışından dolayı Hz. İsa önemli bir konuma sahip olmaktadır. Hz. İsa'nın Hristiyanlığın kurtuluş anlayışındaki merkezî rolü de dikkate alındığında İsa'nın bizzat Tanrı'nın keliması olması bakımından hem otorite hem de din kurucusu olarak ön plana çıktığını görmekteyiz. Hz. İsa'nın Hristiyanlıktaki bu özel konumu havarileriyle olan ilişkisinin mahiyetini ve bunun Kilise'nin teşekkülündeki rolünü ortaya koymak önemli hale gelmektedir.

Dinlerde mesajın kaynağı ile mesajın anlaşılması ve yaşanmasında model olan oluşumlar arasındaki ilişki bağlamında çeşitli örnekleri ifade etmemiz mümkündür. Örneğin Hinduizm'deki Brahminlerin rolü kendine özgü bir model olurken, Budizm'deki Sangha, Caynizm'deki Gana ve Sihizm'deki Khalsa daha farklı bir modeli oluşturmaktadır. Bu bağlamda Hristiyanlıkta merkezî bir figür olan Hz. İsa'nın en yakınındaki havarileri de dindeki rolü bakımından kendine özgü bir model oluşturmaktadır. Bu çerçevede kendisi de bir havari olan Petrus'u incelemek ve Petrus'un havariler arasındaki konumunu ortaya koymak önem arz etmektedir.

İsa, Hristiyanlığın kurucusu ve Hristiyan inancına göre Baba Tanrı'nın Oğlu'dur. Havariler İsa'dan sonra gelen ve ikincil öneme sahip olan kimselerdir. On iki kişiden oluşan havariler İsa'ya hayatta olduğu süre boyunca şahit olmuş, her konuda ona yardım etmiş ve onun getirdiği dini, birinci elden öğrenmiş ve İsa'dan sonraki dönemde diğer

insanlara aktarmaya devam etmiş kimselerdir. Petrus ise bu on iki havarinin arasında özel bir konuma sahiptir. Petrus, her zaman İsa'nın en yakınında bulunan ve İsa'ya en sadık olan havaridir. İsa ona o kadar çok güvenmiştir ki ona hitaben “Kilisemi bu kayanın (senin) üzerine kuracağım” (Matta 16:18) ve “Kuzularımı otlat” (Yuhanna 21:16) ifadelerini sarf etmiştir. Basit bir balıkçı olan Petrus'u bu kadar önemli yapanın ne olduğu ise hep merak edilmiştir.

Havari Petrus'un Hristiyanlıktaki yeri ve önemini ortaya koyacak çalışmalara ihtiyaç vardır. Tez konumuzun belirlenmesinde ülkemizde havariler üzerine bir doktora çalışması yapılmış olmakla birlikte özellikle Petrus üzerine yapılmış bir müstakil çalışmanın yapılmamış olması etkili olmuştur. Yapılan bazı çalışmalarda Petrus'un sınırlı bir şekilde ele alındığı görülmektedir. Ancak bizim çalışmamız Petrus'un hem İsa yanındaki yeri hem havariler arasındaki konumu hem de Hristiyanlıktaki önemini ortaya koymak bakımından bu konudaki tartışmalara katkı sağlamak amacını taşımaktadır.

Tarihi seyir içinde değişim ve kırılmalar yaşayan Hristiyanlığın teşekkül sürecini tecrübe etmiş ve yaşamış olan Petrus'un neye inandığı, İsa'ya Baba Tanrı'nın Oğlu olarak mı veya bir peygamber olarak mı baktığı, Tanrı anlayışı ve nasıl ibadet ettiği gibi hususlar araştırılması gereken mühim konulardır. Tezimizin temel amacı tüm bu sorular ekseninde havari Petrus'un hayatına, inancına, İsa ile olan ilişkilerine, İsa sonrası dönemdeki çizgisine ve Hristiyanlar tarafından algılanışına dair bilgilere ulaşmak, değerlendirmek ve havari Petrus'un Hristiyanlıktaki yerini akademik bir anlayışla ortaya koyarak ülkemizdeki çalışmalara katkı sağlamaktır.

Petrus'un sünnet konusundaki fikirleri bağlamında, kanonik kaynaklarda Petrus'un Pavlus ile aynı fikirde olduğu belirtilmiştir. Ancak İsa'nın en yakın havarisi konumunda olan Petrus'un bu fikri benimsemesi irdelenmesi gereken bir konu niteliğindedir. Çünkü apokrif kaynaklarda bunun zıddı yönünde ifadeler mevcuttur. Ayrıca Petrus'un Pavlus'a karşı sarf ettiği şu sözler bu bağlamda önemlidir: “Mesele

hayalle olacaktı da Üstat senelerce bizimle neden dolaştı? Onun sana görüldüğüne nasıl inanalım? Hem sen onun düşmanıydın, onun aksine düşündüğün halde, o sana nasıl görünür? Peki, sen onun bir saatlik görünüşüyle her şeyi öğrendiğini, havari olduğunu söylüyorsun, o zaman onun konuşmalarını söyle, üstatla beraber bulunmuş havarilerle tartışma, onları sev! Eğer sen hakikate yönelmek istiyorsan, önce bizden İsa'yı öğren ve bizim yardımcımız ol!"¹ Bu sözlerden Petrus'un Pavlus'a karşı iyi niyetli olduğu, ancak Hristiyanlık konusunda İsa'dan sonraki otoritenin havariler olduğunu vurguladığı anlaşılmaktadır. Dolayısıyla Pavlus'un ileri sürdüğü ve İsa'nın geleneğine aykırı olan fikirleri Petrus'un kabul etmesi mümkün görünmemektedir. Pavlus'un da Havariler Konsili'nde yapmaya çalıştığı havarilerin sahip olduğu otoriteyi paylaşarak kendi otoritesini oluşturmaktır.

Hristiyanlığı anlama ve Yahudi gelenekten çıkıp kendi özgün kimliğini kazanma sürecinde etkili rol oynayan önemli figürler vardır. Bu anlamda Havariler İsa'nın en yakın arkadaşları olmak bakımından önemli şahsiyetlerdir. Bununla birlikte Petrus'un havariler arasında İsa tarafından lider seçilmesi ve daha sonra gördüğü bir vizyonla İsa'nın havarisi olduğunu iddia eden Pavlus'un fikirleri ve yorumlarıyla Hristiyanlığa yön vermesi adı geçen iki figürü ön plana çıkarmıştır. İlk dönem Hristiyanlığını doğru anlamak açısından büyük önemi olan Petrus ve Pavlus hakkında Batı dünyasında önemli çalışmalar yapılmıştır. Ülkemizde ise sınırlı da olsa Pavlus üzerine çalışma yapılmış olmakla birlikte Petrus üzerine müstakil bir akademik çalışma henüz yapılmamıştır.

Tezimizin konusunu "Havari Petrus ve Hristiyanlıktaki Yeri" olarak belirlememizde belirttiğimiz hususlar etkili olmuştur. Yukarıda saydığımız noktalar ekseninde başta kanonik ve apokrif nitelikli kutsal metinler olmak üzere Hristiyanlığın klasik kaynaklarının yanında yerli ve yabancı güncel kaynaklar ışığında havari Petrus'un

¹ Hom. 17: 14-19.

yaşadığı dönemdeki durumu, Hristiyanlıktaki yeri ve günümüz Hristiyanlığı açısından önemini ortaya koyma çalışmamızın sınırlarını oluşturmaktadır.

2. Araştırmanın Metodu ve Kaynakları

Araştırma konumuz olan havari Petrus ve onun Hristiyanlıktaki yerini ortaya koyabilmek için Hristiyanlığın temel kaynaklarına dayanılarak Dinler Tarihi'nin tasvir edici (Deskriptif) metodu kullanılmıştır. Konuyla ilgili birinci el kaynaklardan yararlanılırken Hristiyanların yaptığı kanonik ve apokrif tasnifi esas alınarak deskriptif yönetime sadık kalınmıştır. Bu metot uygulanırken kronoloji gözetilmiş ve Dinler Tarihi'nin karşılaştırmalı yönteminden yararlanılarak konuyla ilgili kaynaklar, kaynaklardan elde edilen ve konumuzla ilgili önemli figürler konusunda gerekli karşılaştırma yapılmıştır.

Hristiyanlık bağlamındaki pek çok konuda olduğu gibi havari Petrus hususunda da temel kaynak Kutsal Kitap'tır. Kutsal Kitap içerisinde Petrus hakkında bilgi alabildiğimiz temel iki kaynaktan biri Resullerin İşleri, diğeri ise Pavlus'un mektuplarıdır. Bu iki farklı metnin birbiriyle örtüşen ve çelişen kısımları bulunmaktadır. Pavlus'un mektupları, Resullerin İşleri'ne göre daha önemli bir belge niteliğindedir. Çünkü mektuplar, Resullerin İşleri'nden daha önce kaleme alınmıştır.

Hristiyan kutsal kitabından sonra ikinci derecedeki kaynağımız ise Hristiyanlar tarafından apokrif olarak kabul edilen yazılardır. Hristiyanlar açısından apokrif metinler kanonik metinlere göre ikincil olsa da söz konusu metinlerde tarihsel süreçle daha uyumlu bilgiler elde ettiğimizi belirtmemiz gerekir. Apokrifler içerisinde Petrus hakkında en çok bilgi barındıran metin "Petrus'un İşleri"dir. Onu "Petrus İncili" ve "Petrus'un Vahyi" izlemektedir. Bunların ardından Papa Clement'e atfedilen Pseudo Clementin metinler gelmektedir. Papa Clement'in Petrus'a ömrünün belli bir kısmında arkadaşlık ettiği ve söz konusu metni de bu süreçte kaleme aldığı belirtilmektedir. *Recognitions*, *Homilies* ve *Epitome* olmak üzere üç versiyonu bulunan bu metnin daha çok *Recognitions* ve *Homilies*

versiyonundan yararlanılmıştır. Üçüncü derecedeki kaynaklar ise kilise babalarından olan Origen'in Homilies on Luke ve Chrysostom'un Homily on Ignatius eseridir. Onların ardından ise meşhur Kilise Tarihi kitabı ile Hristiyanlığın ilk zamanları hakkında önemli bilgiler aktarmış olan Eusebius gelmektedir.

Araştırmamızın dördüncü derece kaynaklarını da günümüze yakın zamanlarda Petrus ve ilk dönem kilise tarihi üzerine yazılmış eserler oluşturmaktadır. Bunlar William A. Alcott'un Life of Peter the Apostle (Havari Petrus'un Hayatı) (Boston, 1836), Charles S. Robinson'un "Simon Peter: His Early Life and Times" (Simon Petrus: Erken Dönem Hayatı ve Dönemi) (New York, 1889), Mason Gallagher'in "Was The Apostle Peter Ever At Rome?" (Havari Petrus Hiç Roma'da Bulundu mu?) (New York, 1894), Samuel G. Green'in "The Apostle Peter: His Life and Letters" (Havari Petrus: Hayatı ve Mektupları) (London), Oscar Cullmann'ın "Peter" (Petrus) (New York, 1961), Pierre Antoine Bernheim'in "James, Brother of Jesus" (İsa'nın Kardeşi Yakup) (London, 1997), Michael Grant'in "Saint Peter" (Aziz Petrus) (New York, 1998), John MacArthur'un "Twelve Ordinary Men" (On İki Sıradan Adam) (Nashville, 2002), Richard P. McBrien'in "Lives of the Popes" (Papaların Hayatları) (USA, 2006), Bart D. Ehrman'ın "Peter, Paul and Mary Magdalene" (Petrus, Pavlus ve Magdalalı Meryem) (New York, 2006) ve İsa'ya Rağmen Hristiyanlık (Ankara, 2020) isimli kitapları, Donald Fay Robinson'un "Where and When did Peter Die?" (New York, 1945), Warren M. Smaltz'ın "Did Peter Die in Jerusalem?" (New York, 1952), Ali İsmail Güngör'ün "Apokrifler ve Hristiyan Kutsal Metinleri Arasındaki Yeri" (Ankara, 2017) isimli makaleleridir.

Ülkemizde konumuzu ilgilendiren çalışmalar içinde dikkate değer çalışmalardan biri 2005 yılında Muammer Ulutürk tarafından hazırlanan "Hristiyanlıkta Havarilik" isimli bir doktora çalışmasıdır. Söz konusu doktora tezinde yazar temel olarak havari kavramı ve havarilerin Hristiyan kültüründeki önemi üzerine odaklanmıştır. Ayrıca daha sonradan on iki havariye dahil edilen Matiya ve kendisini gentilelerin havarisi ilan eden

Pavlus'a da yer verilmiştir. Giriş ve iki bölümden oluşan tezin giriş kısmında havarilerin yaşadığı dönemin coğrafi, sosyal, kültürel ve dinî durumu incelenmiş, birinci bölümü havari kavramı ve on iki havariye, ikinci bölümü ise çarmıhtan sonraki dönemde havarilerin faaliyetlerine ayrılmıştır. Tezin yazarı, havariler bağlamında otorite ve kilise konularına da yer vermiştir. Bunların yanında Ulutürk, havarilerin İsa sonrası dönemde karşılaştıkları problemlere de çalışmasında yer vermiştir. Ulutürk tüm bu konuları işlerken Kitabı Mukaddes'i temel alarak çalışmasını oluşturmuştur. Ancak bahsi geçen konulardaki apokrif metinlere yer vermediği ve bu bilgilerin de önem arz ettiği fark edilmiştir. Ulutürk, sonuçta da kendisi bu eksiklikten bahsetmiş ve bu alanın doldurulması gerektiğini ifade etmiştir. Ulutürk'ün çalışması havariler konusu ile ilgili ana hatlarıyla malumat sunan ilk kapsamlı çalışma olması açısından önemlidir. Şinasi Gündüz Pavlus'la ilgili yaptığı çalışmada Petrus'u Pavlus'la ilişkisi bağlamında ve sınırlı olarak ele almıştır.

2019 senesi Kasım ayından bu yana dünyanın her yerinde görülen Covid-19 salgını sebebiyle tez konumuzun araştırması için yurt dışı bir seyahat gerçekleştirmemiz mümkün olmadı. Roma'ya giderek araştırma yapmanın çalışmamızın niteliğini artırabileceğinin farkındaydık ancak imkanlar dahilinde elimizde olmayan sebeplerle Roma'ya gidemedik. Bu nedenle kaynakların çoğuna çevrimiçi kütüphane ve veri tabanlarından ulaşım sağlamak durumunda kalınmıştır.

3. Temel Varsayımlar

Havari Petrus hakkında çalışmaya başlarken sahip olduğumuz varsayımlar şunlardır:

- 1) Petrus'un yaşadığı dönemdeki Hristiyanlık günümüzdeki versiyonundan farklıdır.
- 2) Havariler Konsili'nde Petrus ile Pavlus'un aynı görüşte olduğu tartışmalıdır.
- 3) Petrus'un Roma'ya gidip gitmediği konusu şüphelidir.

- 4) Pavlus'un fikirleri insanlara daha cazip geldiği ve uygulaması daha kolay olduğu için Petrus'tan ziyade Pavlus öne çıkmıştır.
- 5) Petrus'a dair tarihsel bilgiler oldukça sınırlıdır ve bu bilgilere tarafsız yaklaşılmamaktadır.
- 6) Kudüs Kilisesi'nin lideri Petrus'tur.
- 7) Pavlus, Petrus ve Kudüs cemaatinin sahip olduğu otoriteyi paylaşmak amacıyla Kudüs'e gitmiş ve Havariler Konsili olarak bilinen toplantı gerçekleşmiştir.

1. BÖLÜM

PETRUS'UN HAYATI, SEYAHATLERİ VE ONA ATFEDİLEN METİNLER

1.1. Petrus'un Yaşadığı Dönemde Filistin Toprakları

Petrus'un yaşadığı dönemde Filistin toprakları; Yahuda, Samarya ve Celile olmak üzere üç bölgeden oluşmaktadır. Yahuda en güneyde, Samarya ortada, Celile de kuzeyde yer almaktadır. Celile bölgesi ise yukarı Celile ve aşağı Celile olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Yukarı Celile için aynı zamanda Yahudi olmayanların/gentilelerin Celilesi denilmektedir. Yukarı Celile'nin ortasından, İsa'nın Yahya tarafından vaftiz edildiği Ürdün Nehri (günümüzde Şeria Nehri) geçmektedir. Ürdün Nehri Tyre ve Şam'ın arasında bulunan dağlardan kaynaklanan bir nehirdir. Güneye doğru akarken önce küçük bir göl olan Meron Gölü'ne akar, oradan Celile Gölü'ne gelir. Celile Gölü'ne Tiberya (Taberiye) Denizi veya Gennesaret Gölü de denilmektedir. Bahsi geçen Tiberya adı bu göle Roma İmparatoru Tiberius'a atfen verilmiştir.² Bu göl yaklaşık 24 km. uzunluğunda ve 11 km. genişliğinde bir alanı kaplamaktadır. Ürdün Nehri, Celile Gölü'nden çıkarak güneye doğru akmaya devam eder ve yaklaşık 112 km. güneydeki Ölü Deniz'de sonlanır. Ürdün Nehri'nin toplam uzunluğu, içinden geçtiği göller ile birlikte yaklaşık 321 km'dir.³

² S. S. Montefiore, **Jerusalem**, Çev. Ulrike Bischoff ve Waltraud Götting, S. Fischer Verlag, Berlin, 2011, s. 156.

³ W. A. Alcott, **Life of Peter the Apostle**, Massachusetts Sabbath School Society, Boston, 1836, s. 12-13. M.S. I. yüzyılda Roma İmparatorluğu ve Hristiyanlık ilişkisi hakkında daha detaylı bilgi için bkz. Z. Duygu, **Hristiyanlık ve İmparatorluk**, Divan Kitap, İstanbul, 2017, s. 113.

1.1.1. Beytsayda

Petrus'un doğum yeri olarak bilinen Beytsayda şehrinden Sinoptik İncillerde toplam beş kez bahsedilmektedir. Yuhanna İncili'nde ise bu isim iki yerde geçmektedir. Sinoptik İncillerde Beytsayda İsa'nın mucize icra ettiği bir yerleşim yeri olarak ifade edilmektedir. Yuhanna İncili'nde ise havarilerden üçü, Petrus, Andreas ve Filip'in Beytsaydalı olduğu bilgisi verilmektedir.⁴

Beytsayda, M.S. ilk yüzyıllarda Celile Gölü kıyısında bulunduğu tahmin edilen, fakat daha sonra terk edilen bir şehir olarak bilinmektedir. Genel kanıya göre Ürdün Nehri'nin doğusunda yer almaktadır. Aynı isimde ikinci bir şehir daha olduğu hususunda tartışmalar bulunmaktadır. Bu tartışmalara göre Beytsayda şehirlerinden birinin Ürdün Nehri'nin doğusunda, diğerinin ise Kefernahum şehrinin yakınında olduğu ifade edilmiştir. Bu Beytsaydalardan birinin Vali Philip tarafından büyük bir şehir haline getirildiği ve adının da “Julias” olarak değiştirildiği belirtilmiştir.⁵

“Balıkçı şehri” veya “balık tutma yurdu” anlamına gelen Beytsayda, adından anlaşıldığı üzere o dönemlerde balıkçılık için önemli merkezlerden biridir. M.S. ilk yıllarda bir Yahudi yerleşim yeri olmasına rağmen, Roma İmparatorluğu topraklarında yer alması nedeniyle Helenist kültürün önemli derecede etkin olduğu bir yerdir. Yuhanna İncili'ndeki ifadede⁶ yola çıkarak burada doğan kişilerin Yahudi olmakla birlikte hem Roma kültürünü hem de Yunancayı ileri derecede bildikleri yorumu yapılmaktadır. Bu durum Beytsayda kentinden olanların sahip oldukları kültürel arka plan hakkında bilgi vermektedir. İncillerde anlatılan beş ekmek ve iki balıkla beş bin kişinin karnının

⁴ Matta 11:20-21, Markos 6:45, 8:22, Luka 9:10, 10:13, Yuhanna 1:44, 12:21.

⁵ E. W. G. Masterman, “Chorazin and Bethsaida”, **The Biblical World**, 1908, Vol. 31, No. 6, ss. 406-419; <https://www.newadvent.org/cathen/02536a.htm> (13.08.2020)

⁶ Yuhanna 12:21.

doyurulması⁷ mucizesi ve İsa'nın kör bir adamı iyileştirmesi olayı⁸ Beytsayda'da meydana gelmiştir.⁹

1.1.2. Kefernahum

Kefernahum, Petrus'un yetişkinliği sırasında ikamet ettiği ve çalıştığı şehir olarak anlatılmaktadır. Petrus'un Beytsayda'dan Kefernahum'a ne zaman taşındığı ile ilgili bir bilgi bulunmamaktadır. Ancak İsa Hristiyanlığı anlatmaya başladığında Petrus'un Kefernahum'da olduğu İncillerdeki ifadelerden anlaşılmaktadır.¹⁰ Kefernahum'da İsa, Petrus'un evini ziyaret etmiştir.¹¹ İsa'nın kısa bir süre Petrus ve ailesiyle birlikte yaşadığı da iddia edilmektedir.¹²

İsa ve öğrencilerinin barınma imkânı bulduğu şehir Kefernahum'dur. Bu öğrencilerden ilk ikisi Petrus ve kardeşi Andreas'tır.¹³ Andreas, Vaftizci Yahya'nın öğrencisidir ve İsa'nın Andreas'ı Ürdün Nehri kıyılarından tanıyor olabileceği düşünülmektedir. Bu bağlamda İsa'nın Petrus ve Andreas'a balıkçı olmaktan ziyade insan avcısı olmayı öğreteceğini söylemesi çok anlamlıdır.¹⁴

⁷ Matta 14:13-21, Markos 6:30-44, Luka 9:10-17, Yuhanna 6:1-14.

⁸ Markos 8:22-26.

⁹ O. Cullmann, **Peter**, s. 22; W. A. Alcott, **Life of Peter the Apostle**, s. 23; Ş. Kuzgun, **Dört İncil Farklılıkları ve Çelişkileri**, s. 222.

¹⁰ Markos 1:21, Matta 8:14, 17:24.

¹¹ Matta 8:14.

¹² O. Cullmann, **Peter**, s. 23.

¹³ <http://www.earlychristianwritings.com/text/actspeter.html> (14.01.2021)

¹⁴ Matta 4:19, Markos 1:17, Luka 5:10, E. Renan, **Life of Jesus**, G. W. Dillingham Publisher, Çev. Charles Edwin Wilbour New York, 1890, s. 156; O. Cullmann, **Peter**, s. 23.

Arkeolojik kazılara göre Kefernahum çok büyük bir yerleşim yeri değildir. O dönemdeki tahmini nüfusu bin kişi civarındadır. Kazılarda şehir yerleşimi ile ilgili herhangi bir gelişmişlik görülmemiştir, hatta taş döşeli yollara bile rastlanmamıştır. Evler ilkel şekilde ahşap üzerine saman ve hayvan gübresi karışımından sıva yapılarak inşa edildiği tespit edilmiştir. Çatılar ise kamış ve sazlarla kapatılarak oluşturulmuştur. Yapılan sinagoga rastlandığı ancak bu sinagogun M.S. V. yüzyıldan kalma olduğu belirlenmiştir. Dolayısıyla Petrus'un yaşadığı dönemlerde Kefernahum'da bağımsız yapı olarak bir sinagogun olması söz konusu değildir. Ehrman, M.S. ilk yüzyılda Yahudilerin ibadet ve dua için herhangi bir yerde toplanabildiğini ve buranın sinagog olarak adlandırıldığını belirtmektedir.¹⁵ Petrus'un evinin olduğu yere Roma İmparatoru Büyük Konstantin'in annesi Helen tarafından daha sonraları bir kilise yaptırıldığı belirtilmektedir.¹⁶

Ehrman, Kefernahum'un Petrus'un yaşadığı dönemde önemli ve gelişmiş bir kent olmadığını savunmasına rağmen Masterman ise Kefernahum'un önemli bir yerleşim yeri olduğunu iddia etmektedir. Çünkü Matta İncili'nde¹⁷ Kefernahum için "şehir, kent" ifadeleri kullanıldığını belirten Masterman, Matta İncili'ndeki¹⁸ diğer bir ifadede Kefernahum'da ikamet eden bir yüzbaşidan söz edildiğini belirtmiştir. Masterman bu ifadeyi Kefernahum'un askerî bir garnizona ev sahipliği edecek kadar büyük bir şehir olduğu şeklinde yorumlamıştır. Ayrıca Kefernahum'da Ürdün Nehrinin doğusundan, Şam'dan ve Mısır'dan getirilen mallardan vergi toplandığını,¹⁹ bu durumun da kentin

¹⁵ B. D. Ehrman, **Peter, Paul and Mary Magdalene**, s. 25.

¹⁶ W. A. Alcott, **Life of Peter the Apostle**, s. 23.

¹⁷ Matta 9:1.

¹⁸ Matta 8:5.

¹⁹ Matta 9:9, Markos 2:14, Luka 5:27.

ticaret merkezlerinden biri olduğunun delili olduğunu ifade etmektedir. Askeri ve ekonomik yönden önemli bir kent olmasının yanında Kefernahum dinî açıdan da belli bir öneme sahiptir. Ayrıca Kefernahum’da bir sinagog ve ona bağlı bir cemaatin bulunduğu belirtilmektedir. İncillerde Kefernahum’un ismi on altı kez geçmektedir.²⁰ İsa’nın burada ikamet etmesi bakımından önemli bir şehir olan Kefernahum halkının bunun değerini bilememesi sebebiyle cezalandırılacağına dair ifadeler de yer almaktadır. Hatta iki yerde Kefernahum’un ölümler diyarına indirileceğinden bahsedilmektedir.²¹

Kefernahum’da bir sinagogun bulunması konusunda Ehrman ve Masterman’ın aynı görüşte olmadıkları görülmektedir. Ehrman, Yahudilerin toplandıkları her mekânın sinagog olarak adlandırıldığını, dolayısıyla dolaylı olarak bir sinagogun varlığını kabul etmektedir. Zira Ehrman bağımsız olarak bir sinagogun olmadığını savunmaktadır. Ancak Masterman, Kefernahum’un önemli bir dinî merkez olduğunu ve Yeni Ahit’teki ifadelerden de İsa döneminde bu şehirde önemli sayıda Ferisi ve diğer Yahudi grupların mevcut olduğunu belirtmektedir.

1.2. Hayatı ve Ailesi

Petrus’un İsa ile tanışmadan önceki hayatı hakkında detaylı bilgiye sahip değiliz. Yuhanna İncili’nden elde edilen bilgilere göre Petrus, Celile Gölü’nün (günümüzde Taberiye Gölü) kenarında yer alan Betsayda köyünde dünyaya gelmiştir.²² Petrus’un doğum tarihi hakkında kesin bir bilgi bulunmamakla birlikte M.Ö. I. yüzyılın sonunda doğduğu tahmin edilmektedir. Zira İsa ile tanıştığı zamanlar Petrus evli ve yetişkin bir insandır. Petrus, İsa ve diğer arkadaşları gibi Yahudi’dir. Petrus o dönemde bölgeye

²⁰ Matta 4:13, 8:5-6, 11:23, 17:24, Markos 1:21, 2:1, 9:33, Luka 4:23, 4:31, 7:1, 10:15, Yuhanna 2:12, 4:46, 6:17, 6:24, 6:59.

²¹ E. W. G. Masterman, “Capernaum”, **The Biblical World**, 1908, Vol. 31, No. 4, s. 247.

²² Yuhanna 1:44.

hâkim olan Roma İmparatorluğu'nun uzak vilayetlerinden birinde yaşamış, okuma yazma bilmeyen, balıkçılıkla geçinen bir köylüdür. Dolayısıyla Petrus oldukça sade bir hayat süren biri olarak karşımıza çıkmaktadır.²³

İncillerden edinilen bilgilere göre Petrus'un babasının adı Yunus'tur (Jonas).²⁴ Annesi hakkında kesin bir bilgi olmamakla birlikte adının Johanna olduğuna dair bir rivayet vardır.²⁵ Anne babasının da Yahudi şeriatına bağlı oldukları ve Beytsayda kasabasında yaşadıkları anlaşılmaktadır. İncillerde Petrus'un ateşli bir hastalığa yakalanmış olan kaynanasından ve İsa'nın eve gelip onu iyileştirmesinden bahsedilmektedir. Petrus'un evli olduğu ve kaynanasıyla birlikte yaşadığı bilinmektedir.²⁶ Petrus'un hanımı hakkındaki bilgi misyon seyahatlerine Petrus'la birlikte

²³ B. D. Ehrman, **Peter, Paul and Mary Magdalene**, Oxford University Press, New York, 2006, s. 24; K. Polat, **Katolik Hristiyanlık'ta Azizlik ve Azizler**, Salkımsöğüt Yayınları, Ankara, 2008, s. 265.

²⁴ Matta 16:17, Yuhanna 1:42.

²⁵ C. S. Robinson, **Simon Peter: His Early Life and Times**, American Tract Society, New York, 1889, s. 26.

²⁶ Matta 8:14, Markos 1:30, Luka 4:38.

gittiği²⁷ ve İsa'ya ilk inananlardan olduğudur.²⁸ Pseudo Clementin yazılarda²⁹ da Petrus'un hanımından bahsedilmiştir.³⁰

İncillerde ve Yeni Ahit'in diğer kitaplarında Petrus'un ailesinden en çok bahsi geçen, en fazla bilgi sahibi olduğumuz kişi, aynı zamanda bir havari olan kardeşi Andreas'tır. Yuhanna İncili'ne göre Andreas, Vaftizci Yahya'nın öğrencilerindendir. Bir gün ders sırasında yanlarından İsa geçmiş ve Yahya "İşte Tanrı kuzusu!" demiştir. Bunun üzerine Andreas ve yanındaki arkadaşı, İsa'nın arkasından gitmişlerdir. İsa ile bu şekilde tanışmış olan Andreas ertesi günü ağabeyi Petrus'u İsa'nın yanına götürmüş ve tanıştırmıştır.³¹

Petrus ve Andreas'ın balıkçılık yaptıkları sırada ailelerini geçindirmeye yetecek kadar para kazanabildikleri tahmin edilmektedir. Ancak İsa'nın talebesi olup mesleklerini

²⁷ 1 Korintliler 9:5.

²⁸ B. D. Ehrman, **Peter, Paul and Mary Magdalene**, s. 26-27.

²⁹ **Pseudo Clementin Yazılar:** Pseudo Clementin yazıların yazarı Romalı Papa Clement olarak bilinmektedir. Ancak Papa Clement, İmparator Domitian'ın akrabası Flavius Clement ile karıştırılabilmektedir. Metinler üç gruptan oluşmaktadır: Recognitions, Homilies, Epitome. Teolojik bir roman olarak ifade edilen bu metinler Yahudi Hristiyan fikir yapısı üzerine oluşturulmuş metinlerdir. İsa'nın kardeşi Yakup'a yapılan atıflar ve Pavlus'tan hiç bahsedilmemesi bu durumun göstergesi kabul edilmektedir. Bu metin Ebionit bir grup olan Elkesailerle de özdeşleştirilmektedir. Pseudo Clementin yazıların uydurma olduğu da ileri sürülen iddialar arasındadır. Söz konusu metnin "roman" olarak adlandırılması da bu sebeptendir (P. Schaff, **Ante-Nicene Fathers**, Vol. 8, Hendrickson Publishers, Massachusetts, 1995, s. 69.)

³⁰ Rec. 7: 25.

³¹ Yuhanna 1:35-42.

bırakınca ailelerinin geçimini başkalarının yardımları ile sağlamış olabilecekleri düşünülmektedir. Bu durum hakkında kaynaklarda net hiçbir bilgi bulunmamaktadır. Andreas, Markos İncili'ndeki bilgiye göre Petrus ile aynı evde yaşamaktadır.³² Petrus evli olduğuna göre Andreas'ın da evli olduğu tahmin edilmektedir.³³

Petrus'un balıkçılık yaptığı teknenin kendisine ait olduğu veya zengin bir tüccardan kiraladığı şeklinde iki iddia bulunmaktadır. Bu teknede kardeşi Andreas'la birlikte Celile Gölü'nde balık tutmaktadırlar ve yaşadıkları yer Kefernahum adında küçük bir köydür. Yuhanna İncili'nde³⁴ Petrus'un aslında Betsayda'lı olduğu belirtilmektedir ama bu kesin bir tarihsel bilgi değildir. Çünkü "betsayda" "balık evi" anlamına gelmektedir ki bu da Petrus'un mesleğine veya Kefernahum'a atfen söylenmiş bir söz olma ihtimalini taşımaktadır.³⁵

İncillerdeki ifadelerden evli olduğu anlaşılan Petrus'un, Apokrif Petrus'un İşleri kitabında felçli bir kızı olduğundan bahsedilmektedir. Etrafındaki insanlar Petrus'a körleri, sağırları ve kötürümleri iyileştirip sağlığına kavuşturduğu halde bir tarafı tamamen felç olan kendi kızını neden sağlığına kavuşturmadığını sorarlar. Bunun üzerine Petrus, Tanrı'nın kızıdan habersiz veya ona sağlık veremeyecek kadar güçsüz olmadığını söyler ve onların ikna olması için kızını sağlığına kavuşturur. Orada bulunan herkesin gözü önünde kızı hasta yatağından kalkıp babasının yanına gelir, orada bulunanlar buna sevinirler. Fakat Petrus kızına "Hadi yerine git ve eski haline dön, çünkü bu bizim için daha hayırlıdır." der ve kızı yatağına gider ve yine hasta haline döner.

³² Markos 1:29.

³³ B. D. Ehrman, **Peter, Paul and Mary Magdalene**, s. 27.

³⁴ Yuhanna 1:44.

³⁵ B. D. Ehrman, **Peter, Paul and Mary Magdalene**, s. 25.

Oradakiler bu duruma çok üzürlüler ve Petrus'a kızını tekrar sağlığına kavuşturursun diye yalvarırlar.³⁶

Kanonik metinlerin dışındaki bir başka eser olan Pseudo Clementin yazılarda da Petrus'un sade bir hayat tarzına sahip olduğu anlatılmaktadır. Günlük hayatında genelde sadece ekmek ve zeytin yediği, bunlara arada yeşillik eklediği anlatılmaktadır. Ayrıca yemek yerken talebeleriyle birlikte Yahudi şeriatına göre yemek yediği ve Tanrı'ya şükrettiği belirtilmiştir. Giyim kuşamının da sade olduğu belirtilen metinde Petrus'un maddî ve geçici şeylere önem vermediği, manevi ve kalıcı şeyleri önemseydiği ifade edilmiştir. Ayrıca Petrus'un öksüz ve yetim olarak yokluk içinde büyüdüğü ve mecburen erken yaşta çalışmaya başladığı belirtilmiştir.³⁷

Petrus, Beytsayda'da dünyaya gelen ve Kefernahum'da balıkçılık yapan sıradan bir Yahudi'dir. Ailesi hakkındaki bilgiler sınırlı olmakla birlikte ailesinden en fazla bilgi sahibi olduğumuz kişi kardeşi Andreas'tır. İncildeki bilgilerden evli olduğu da bilinen Petrus'un apokrif kaynaklarda bir kızı olduğu anlatılmaktadır. Petrus, Yahudi olarak dünyaya gelmiş, Yahudi olarak eğitim almış ve tüm hayatını bir Yahudi olarak geçirmiştir. Balıkçılıkla geçimini sağladığı için ileri düzey bir eğitim almadığı tahmin edilen Petrus'un temel seviyede Yahudi dinî eğitimi almış olduğu hakkında fikir birliği mevcuttur. Kardeşi Andreas'ın Vaftizci Yahya'nın talebesi olması sebebiyle Petrus'un da Yahya'nın derslerine katılmış olduğu kanaatindeyiz.

³⁶ Acts of Peter: 1 (<http://www.earlychristianwritings.com/text/actspeter.html>)

23.12.2019)

³⁷ Rec. 7: 6, 5: 36.

1.3. Eğitim Durumu

Kaynaklarda Petrus'un eğitimi hakkında farklı bilgiler mevcuttur. Resullerin İşlerinde³⁸ Petrus'un ve arkadaşı Yuhanna'nın eğitimsiz oldukları belirtilmektedir.³⁹ O dönemdeki Yahudilerin çoğunluğunun okuma-yazma bilmediği ifade edilmiştir. Dolayısıyla Petrus'un da okuma-yazma bilmiyor olması esasen şaşırtıcı değildir. Bir balıkçı olarak düşünüldüğünde de Petrus'un okula gitmemiş ve öğrenim görmemiş olması gayet normaldir. Çünkü bu tarz meslekleri icra edenlerin o dönemlerde genellikle erken yaşlarda işe başladığı ve yaşlanıncaya kadar devam ettiği bilinmektedir. Kefernahum'da bir okul olduğuna dair bilgi bulunmadığını dikkate alırsak okuma-yazma öğrenme imkânının ne kadar zor olduğu ortaya çıkmaktadır. Ayrıca o dönemlerde toplumun çoğunluğunun okuma-yazma öğrenmeye ihtiyaç duymadığı, insanların çoğu bedene dayalı işlerle geçimlerini sağlamaktadır. Toplumda okuma yazma bilenlerin katiplik mesleği sebebiyle okuma yazma öğrendikleri tahmin edilmektedir.⁴⁰

Yukarıda ifade edilen Petrus hakkındaki genel bilgiler başka Hıristiyanlık tarihi ve Petrus hakkında oldukça farklı bilgiler barındıran Pseudo Clementin yazılarda Petrus'un iyi derecede Yunanca bilgisine sahip bilgili bir adam olduğu anlatılmaktadır.⁴¹ Aynı metnin başlarında Clement'i Petrus'a takdim ederken Barnaba, Petrus'un ilahi bilgi hususunda en önde olanlardan biri olduğunu ifade etmektedir. Metnin geneline bakıldığında da Petrus'un sadece cahil bir balıkçı olmadığı kanısı ağır basmaktadır.⁴²

³⁸ Res. İşleri 4:13.

³⁹ O. Cullmann, **Peter**, Meridian Books, Çev. Floyd V. Filson, New York, 1961, s. 22.

⁴⁰ B. D. Ehrman, **Peter, Paul and Mary Magdalene**, s. 25-26.

⁴¹ Rec. 8: 5.

⁴² Rec. 1: 12.

1.4. İncillerde Petrus'un Kişilik Özellikleri

İncillerde “Petrus” isminin, İsa tarafından Simon’a verilen bir lakap olduğu ve “kaya” anlamına geldiği öğrenilmektedir. Petrus İsa’nın kendisine vermiş olduğu lakap gereği katı, duygusuz, dirayetli bir kişiliğe sahip olması beklenirken İsa’nın ölümünden önce hiç de böyle bir durum sergilememiştir. Çoğu yerde havarilerin sözcüsü konumunda olmasının da etkisiyle İsa’nın sorduğu sorulara aceleyle cevap veren genelde Petrus olmuştur. İncillerdeki anlatıların çoğunda Petrus’un korkak, aceleci, sebatsız davranışlarından bahsedilmektedir. Örneğin İsa’nın transfigürasyon (biçim değişimi) hadisesinde İsa, Musa ve İlyas ile görüşmek için dağa çıktığında yanında Petrus, Yakup ve Yuhanna da bulunmaktadır. Dağa çıkınca İsa’nın görünümü değişir ve göz kamaştırıcı bir hale bürünür. Bu sırada Musa ve İlyas peygamberler görünür. Petrus onları görünce İsa’ya “Üç çadır kuralım, biri sana, biri Musa’ya, biri İlyas’a der.” Yakup ve Yuhanna ise hiçbir şey dememişlerdir. Markos Petrus’un korkudan böyle dediğini belirtmiştir.⁴³ Ancak Petrus’un burada bu şekilde konuşmuş olması genel olarak manevi atmosfere saygısızca ve tabir yerinde ise patavatsızca bir davranış olarak yorumlanmıştır.⁴⁴

Matta İncili’nde anlatılan başka bir olayda ise İsa talebelerine Celile Gölü’nün karşısına geçmelerini emreder. Onlar tekne ile giderken İsa, vaaz verdiği halk dağıldıktan sonra dua etmek için dağa çıkar. Akşam olunca dağdan iner ve gölde fırtına çıktığını görür. Tekne dalgaların arasında kalmış, ileri veya geri hareket edememektedir. İsa suyun üzerinde yürüyerek onların yanına yaklaşır. Talebeler onu gördüklerinde hayalet sanarak korkarlar. İsa kendisini tanıtarak korkmamalarını söyler. Petrus tam bu sırada “Efendim eğer gerçekten sen isen emir ver geleyim” der. İsa da “Gel” der. Petrus tekneden atlar ve

⁴³ Bkz. Mar. 9:2-13, Mat.17:1-13; Luk.9:28-36

⁴⁴ B. D. Ehrman, **Peter, Paul and Mary Magdalene**, s. 17; Ş. Kuzgun, **Dört İncil Farklılıkları ve Çelişkileri**, Fazilet Neşriyat, İstanbul, 2008, s. 220.

suyun üzerinde yürümeye başlar. Ancak rüzgârı fark edince ne yapacağını bilemez, bocalar ve batmaya başlar. İsa elinden tutar ve Petrus boğulmaktan kurtulur. Bu olaydan sonra İsa Petrus'u "Ey kıt imanlı, neden kuşku duydun!" diyerek azarlar. Matta, Markos ve Yuhanna İncillerinde anlatılan bu olayda Petrus'un suda yürümeye kalkışması yalnızca Matta'da anlatılmaktadır. Diğer incillerde Petrus'tan hiç bahsedilmeden İsa'nın suda yürümesinden bahsedilmektedir. Luka İncili'nde ise bu mucizeye hiçbir şekilde yer verilmediği görülmüştür.⁴⁵

Petrus'un İsa tarafından azarlandığı diğer bir meşhur pasaj da Mar. 8:33'tür. Bu paragrafın baş kısmında İsa havarilerine kim olduğunu sormaktadır. Çoğunlukla olduğu gibi yine Petrus ilk cevap verendir ve "Sen Mesih'sin" diye cevap verir. Bunun arkasından İsa; 'Mesih olan kişi'nin acı çekmesi, ileri gelen din bilginleri, baş kâhinler ve yöneticiler tarafından reddedilmesi, öldürülmesi ve üçüncü gün dirilmesi gerektiğini açık bir şekilde anlatır. Bunların hiçbirini kafasındaki Mesih algısına uyduramayan Petrus, İsa'yı bir kenara çeker ve azarlar. Petrus'un kendisini bu şekilde azarlamasının üzerine İsa Petrus'a "Çekil önümden, şeytan! Düşüncelerin Tanrı'ya değil, insana aittir." diyerek çıkışır.

Son akşam yemeğinden sonraki olayda da (Yuh. 13:1-11) Petrus diğer havarilerden farklı bir durum yaratmıştır. Havarilere birbirlerine ve insanlara karşı efendi gibi değil birer hizmetkâr gibi davranmalarını göstermek için ayaklarını sırayla yıkayan İsa'ya Petrus "Ya Rab, ayaklarımı sen mi yıkayacaksın?" demiştir. İsa da "Ne yaptığımı şimdi anlayamazsın ama sonra anlayacaksın." diye karşılık vermiştir. Petrus "Benim ayaklarımı asla yıkamayacaksın!" diyerek diretmiştir. Bunun üzerine İsa "Yıkamazsam yanımda yerin olmaz" diyerek rest çekmiştir. Petrus bunu duyunca "Ya Rab, o halde

⁴⁵ Mat. 14:22-33, Mar. 6:45-56; Yu. 6:15-21; B. D. Ehrman, **Peter, Paul and Mary Magdalene**, s. 17; Ş. Kuzgun, **Dört İncil Farklılıkları ve Çelişkileri**, s. 225.

yalnız ayaklarımı değil, ellerimi ve başımı da yıka!” diyerek diğer havarilerden farklı bir hal ortaya koymuştur. Ehrman, Petrus’un bu hareketini her zaman “ya hep ya hiç” mantığıyla hareket ediyor şeklinde yorumlamıştır.⁴⁶

İncillerin hepsinde nakledilen ve Petrus’un en büyük kabahati olarak anlatılan olay ise İsa yakalandığı akşam onu tanıdığını üç kez inkâr etmesidir. İsa böyle yapacağını Petrus’a son akşam yemeğinde haber vermiştir. Ancak Petrus, onu herkes inkâr etse de kendisinin hiçbir zaman inkâr etmeyeceğini söylemiştir. Hatta İsa için hapse atılmaya ve öldürülmeye bile razı olduğunu söylemiştir.⁴⁷ Fakat İsa yakalandıktan sonra Petrus’un cesareti kaybolmuştur ve İsa’yı tanıdığını onunla münasebetinin sonuçlarından korktuğu için üç farklı olayda üç kez inkâr etmiştir.⁴⁸ Ehrman’a göre İsa bunu öngörmüş olmasına rağmen Petrus yaptığı işten dolayı sorumludur ve nitekim İsa’nın yanında bir “kaya” gibi dik duramadığı için gözyaşları içinde oradan ayrılmıştır. Ehrman, Petrus’un karakterinin yaşı ilerledikçe geliştiğini ve kötü özelliklerinden arındığını söylemiştir. Çünkü İsa’nın çarmıha gerilmesinin hemen ardından bile güvenilmez ve kaypak hareketlerde bulunmuştur. Fakat İsa’nın yakalanması sırasında tüm havariler ortadan kaybolurken Petrus kılıcına davranacak ve muhafızlardan birinin kulağını kopartacak kadar da cesur ve gözü pek biridir.⁴⁹ Kuzgun ise bu akşamki olaylar hakkında İsa’nın şu ifadesine dikkat çekmektedir: “İnsanların önünde beni açıkça kabul eden herkesi, ben de göklerdeki Babam’ın önünde açıkça kabul edeceğim. İnsanların önünde beni inkâr edeni, ben de göklerdeki Babam’ın önünde inkâr edeceğim.”⁵⁰ Kuzgun’a göre Petrus İsa’yı horoz

⁴⁶ B. D. Ehrman, **Peter, Paul and Mary Magdalene**, s. 18.

⁴⁷ Bkz. Mat.26: 31-35; Mar. 14: 27-31; Luk.22:31-34; Yu.13:36-38.

⁴⁸ Bkz. Mat. 26:69-75; Mar. 14:66-72; Luk. 22:54-60; Yuh. 18:15-18.

⁴⁹ B. D. Ehrman, **Peter, Paul and Mary Magdalene**, s. 18.

⁵⁰ Bkz. Mat. 10: 32-33; Luk. 12: 8-9.

ötmeden üç kez inkâr ettiği için İsa'nın da Petrus'u Tanrı'nın önünde inkâr etmesi gerekmektedir. Ancak İsa Petrus'a diğer kardeşlerini emanet edecek ve kilisenin temeli olacak kadar güvenmektedir. Kuzgun, bu çelişkiye vurgu yapmaktadır.⁵¹ Petrus'un horoz ötmekten İsa'yı üç kez inkâr etmesi hususunda önemli bir yorum ise Petrus'un zayıflıklarının gösterilerek daha sonra gelecek nesiller için Petrus'un onlara yakın bir örnek teşkil etmesidir. Ayrıca Luka 22: 31'de şeytanın Petrus'u buğday gibi ezmek için İsa'dan izin istediği ve İsa'nın da buna izin verdiği belirtilmektedir. İsa'nın istese şeytana izin vermeyebileceği ancak İsa'nın şeytana izin vermesinde daha geniş ölçekli bir planının olduğu ifade edilmiştir. Petrus'un zayıflıkları ve yaptığı hatalar sayesinde daha fazla tecrübe edinerek tanrısal hakikate daha çok yaklaştığı ve diğer inananlara daha sağlam bir örnek teşkil ettiği vurgulanmıştır.⁵²

Petrus'un karakteri ile ilgili en çok tartışılan olaylardan biri de Pavlus'un Galatyalılara mektubunda anlattığı Petrus'un Antakya'daki putperest kökenli Hristiyanlarla olan ilişkisidir. Pavlus'un anlatımına göre Petrus Antakya'dayken burada bir grup putperest kökenli Hristiyan vardı. Bu grup Yahudi Yasasına riayet etmiyorlardı. Pavlus ve Petrus, bu grupla iyi geçiniyor, birlikte yiyip içiyorlardı. Çünkü kurtuluşa kaşere⁵³ dikkat etmekle değil, Mesih'e tabi olmakla ulaşabileceklerine inanıyorlardı. Bir gün Antakya'ya Kudüs cemaatinden birileri gelmiştir. Bu gelen kişiler İsa'nın kardeşi Yakup'un liderlik ettiği Kudüs kilisesine bağlı kimselerdir ve putperestler hususunda

⁵¹ Ş. Kuzgun, **Dört İncil Farklılıkları ve Çelişkileri**, s. 296.

⁵² <https://www.gotquestions.org/Peters-denial.html> (02.09.2021)

⁵³ Kaşer: Yahudi beslenme kurallarıdır. Yahudilikte dinen yenmesi uygun gıdalarla, bu gıdalardan hazırlanacak yiyeceklerle ve bunların yenilmesiyle ilgili kuralları belirtir. Bu kurallara uyan gıdalara “kaşer” denir. (D. Arık, **Kavram Atlası Dinler Tarihi I**, Gazi Kitabevi, Ankara, 2020, s. 64.)

Yasaya uymanın zorunluluğunu savunmaktadırlar. Petrus bu kişiler gelince bir tereddüt yaşamıştır. Putperestlerle görüşmeye devam etmekle çocukluğundan beri içinde olduğu Yasayı uygulamak arasında kalmıştır. Neticede Yasaya riayet etmenin daha doğru olduğuna karar vermiş ve putperestlerle görüşmeyi keserek sadece Yahudi kökenlilerle oturup kalmaya başlamıştır.⁵⁴

Ehrman'a göre Pavlus, Petrus'un bu hareketini yanlış yorumlamış ve Petrus'u toplum içinde azarlamıştır. Pavlus, Petrus'un bu davranışından dolayı Yasaya uymanın kurtuluş için önemli olduğunu düşündüğünü sanarak onu azarlamıştır. Ehrman'a göre Petrus'un putperest kökenlilerle yiyip içmesi onun kendisi gibi düşünmeyen kimseleri gücendirmemek için yaptığı bir şey olarak yorumlanabilir. Ancak yine de Petrus şüphesiz bu olayda putperest kökenlilerden ayrılarak onlara karşı ikiyüzlü davranmıştır.⁵⁵

Petrus, karakterinde sıkıntılar bulunmasına rağmen erken dönem kilise için çok önemli bir yere sahiptir. Bazı ifadelerden yola çıkarak İsa'nın ölümünden sonra Kilise'nin başında Petrus, Zebedi'nin oğlu Yuhanna ve İsa'nın kardeşi Yakup üçünün birlikte liderlik yaptıkları ifade edilmektedir. Pavlus bu üçlüyü "Kilise'nin direkleri" olarak isimlendirmektedir.⁵⁶ Erken kilise dönemlerinde de bu üçlünün liderinin Petrus olduğu belirtilmiştir. Kudüs'ten ayrılincaya kadar liderlik görevini sürdüren Petrus, misyon görevi için seyahate çıkmıştır. Pavlus'un ifadesine göre (Gal. 2: 7-8) Petrus Yahudiler için misyonerlikle görevliyken kendisi ise sünnetsizler için misyon ile görevlendirilmiştir.

Resullerin İşleri kitabının yazarı Luka'ya göre (Res. İş. 2:1-41) havarilerin Kutsal Ruh ile kutsanmaları ve farklı dillerde konuşmaları Pentekost günü Petrus'un kilisenin temeli haline geldiğine dair bir delildir. Söz konusu günde Yahudi Pentekost bayramı için

⁵⁴ Gal. 2: 11-21; B. D. Ehrman, **Peter, Paul and Mary Magdalene**, s. 20.

⁵⁵ B. D. Ehrman, **Peter, Paul and Mary Magdalene**, s. 20.

⁵⁶ Gal. 2: 9.

Kudüs'e etraf şehirlerden binlerce Yahudi gelmiştir. Kutsal Ruh'un inmesiyle havariler, etraf şehirlerden gelen Yahudilerin dillerinde konuşmaya başlamışlardır. Kendi dillerinin konuşulduğunu gören misafir Yahudiler hayret etmişlerdir. Ardından etraflarında toplanan bu topluluğa Petrus vaaz vermiştir. Petrus vaazında İsa'nın ölümünün ve yeniden dirilmesinin onları nasıl kurtuluşa ulaştıracağını anlatmıştır. Luka'nın naklettiğine göre Petrus'un bu vaazından sonra üç bin kişi Hristiyan olmuştur. Bu olaydan sonra Petrus ve Yuhanna bir gün tapınağa gittiklerinde Petrus yaşlı, yürüyemeyen bir dilenciye iyileştirmiştir. Bu olaya şahit olan tapındaki topluluğa yine Petrus vaaz vermiş ve beş bin kişi Hristiyanlığı seçmiştir. Luka'nın Res. İşleri kitabında anlattığı bu olaylar Petrus için daha önceden anlatılan olumsuz davranışlarla çelişki oluşturmaktadır. Bu çelişki de yine Luka'nın güvenilirliğinin sorgulanmasına neden olmaktadır. Öyle olmasına rağmen Luka'nın durduğu nokta gayet açıktır. Petrus verdiği vaazlardan sonra Hristiyanların ilk topluluğunu bir araya toplamıştır. Bu topluluk Kilise'nin ilk numunesidir. Bu da Petrus'un kilisenin temelinde bulunan kaya olduğunu doğrulamaktadır.⁵⁷

Petrus, kişilik yönünden heyecanlı ve aceleci biri olarak anlatılmaktadır. Ayrıca sözünde durmadığı olaylar da İncillerde göze çarpmaktadır. Hatta bazı teologların iddialarına göre İsa, esas adı Simon olan Petrus'a "kaya" anlamına gelen "Petrus" lakabını karakterindeki bu kötü özelliklerden kurtulması için vermiştir. Kaynaklara göre Petrus, İsa ile tanışmasının ardından balıkçılığı bırakmış ve tüm vaktini İsa'nın hizmetine adanmıştır. İlk havari olarak bilinen Petrus, İsa'nın yeryüzündeki hayatı boyunca yanından hiç ayrılmamıştır. Hatta diğer havarilerin gitmediği yerlerde bile İsa'nın yanında

⁵⁷ Luk. 2:1-41; B. D. Ehrman, **Peter, Paul and Mary Magdalene**, s. 22-23; Ö. Topcan, **Pentekostal Hareket ve Afrika'daki Misyon Faaliyetleri (Nijerya Örneği)**, Basılmamış Doktora Tezi, Ankara, 2018, s. 21.

bulunmuş ve onun pek çok mucizesine şahit olmuştur. İsa'ya bu kadar yakın olması kanaatimizce Petrus hakkında yapılan olumsuz yorumların uydurma olduğunu göstermektedir. Zira Petrus'un kaypak ve güvenilmez biri olması durumunda İsa'ya yakın bir pozisyonda olması ve sonrasında da cemaat içinde liderlik görevini yerine getirmesi mümkün değildir. Bu uydurmanın sebebi ise Petrus'un Pavlus karşısında daha güvenilmez bir pozisyona indirilmesidir.

1.5. Petrus'un Hapsedilmesi ve Öldürülmesi

Petrus, hayatı boyunca pek çok önemli olaya şahitlik etmiş ve hayatının son döneminde zorlu tecrübeler yaşamıştır. Eldeki kaynakların çelişkili ifadeleri sebebiyle Petrus'un hayatının son dönemi hakkında net bilgiler ortaya koymak güçtür. Ancak bu başlık altında mevcut kaynaklar ışığında Petrus'un hapsedilmesi ve ölümü hakkında bilgi verilmeye ve çelişkili noktalara ışık tutulmaya çalışılacaktır.

Petrus'un hayatı boyunca iki kez hapsedildiği bilinmektedir. Birincisi Kudüs'te Kral Herod Agrippa zamanında M. 44'te gerçekleşmiştir. Resullerin İşleri kitabında bu hadise detaylı bir şekilde anlatılmıştır. O sıralar Herod'un bazı Hıristiyanlara eziyet ettiği anlatılmaktadır. Herod, Yuhanna'nın kardeşi Yakup'u kılıçla öldürtmüştür. Bunun Yahudilerin hoşuna gittiğini görünce de Petrus'un yakalanması için emir vermiştir. Petrus Fısıh bayramı zamanında yakalanarak hapse atılmıştır. Herod Petrus'u bayramdan sonra halkın önünde yargılamak istemiştir. Ancak Petrus, Rabb'in meleği tarafından zindandan kurtarılmıştır.⁵⁸

Petrus'un ikinci kez hapsedilmesinin ise Roma'da meydana geldiği erken kilise kayıtlarında belirtilmektedir. Ancak M. 60'lı yıllarda vuku bulduğuna inanılan bu olay hakkında Yeni Ahit'te hiçbir bilgi bulunmamaktadır. Petrus'un Roma'da hapsedilmesinin birkaç cephesi vardır. Roma'ya gittiği bile tartışmalı olan Petrus'un orada şehit edilip

⁵⁸ Res. İş. 12:1-19.

edilmediği, nerede öldürüldüğü hakkında tarih boyunca Hristiyanlar arasında ciddi tartışmalar yaşanmıştır. Bu bağlamda Hristiyanların bu konudaki genel düşüncesini ve karşı iddiaları ortaya koymak yerinde olacaktır.

Resullerin İşleri'nde anlatıldığına göre Petrus, Kral Herod Agrippa tarafından hapse atılmasının ardından Tanrı'nın bir meleği tarafından kurtarılınca Kudüs'ten ayrılmıştır. Res. İş. 12: 17'de Petrus için "başka bir yere gitti" ifadesi yer almaktadır. Petrus'un gittiği yerin neresi olduğu ile ilgili farklı varsayımlar vardır. Bazı Yeni Ahit yorumcuları söz konusu "başka bir yer"i Roma olarak yorumlamaktadırlar. Burada Roma'nın açıkça söylenmemesinin sebebi olarak Pagan yetkililerin durumdan haberdar olması halinde Petrus'un başına bir iş gelebileceği endişesi sebebiyle gideceği yerin gizli tutulduğu ve Roma şehrinin açıkça ifade edilmemiş olduğu belirtilmektedir. Başka bir varsayıma göre Petrus'un gittiği yer Antakya'dır. Gal. 2: 11'de Petrus'un Antakya'ya gittiği ile ilgili bilgi bulunmaktadır. Ancak bu seyahatinin ne zaman meydana geldiği hakkında bir bilgi mevcut değildir. Bu belirsizlik ve varsayımlardan yola çıkarak Petrus'un gittiği "başka bir yer"in Roma İmparatorluğu'nun herhangi bir şehri olduğunu söylemek de mümkündür. Ayrıca Resullerin İşleri kitabının yazarının da bu konuda net bir bilgiye sahip olmadığı anlaşılmaktadır.⁵⁹

Resullerin İşleri'ndeki Petrus ile ilgili ifadelerden kesin olarak anlaşılan ise Petrus'un Kudüs'te sahip olduğu her şeyi ve kilisedeki görevini bırakarak ayrılmasıdır. Bu ayrılışın amaçlarından birinin Yahudi baskısından kaçmak olduğu düşünülmektedir. Petrus'un "başka bir yere gitmesi"nden sonra, Res. İş. 15: 1-21'de anlatılan Havariler

⁵⁹ O. Cullmann, **Peter**, s. 37-38.

Konsili'ne kadar hakkında hiçbir ifade geçmemektedir. Bu konsilden sonra da Petrus adeta tamamen ortadan kaybolmuş gibi kendisinden bir daha hiç bahsedilmemiştir.⁶⁰

Petrus'un ölümüyle ilgili Yuhanna 21: 18'de ifade edilen İsa ile Petrus arasında geçen bir diyalogda kullanılan: “Sana doğrusunu söyleyeyim, gençliğinde kendi kuşağını kendin bağlar, istediğin yere giderdin. Ama yaşlanınca ellerini uzatacaksın, başkası senin kuşağını bağlayacak ve istemediğin yere götürecektir.” İsa bunu, Tanrı'yı ne tür bir ölümle yücelteceğini belirtmek için söyledi. Sonra ona, ‘Ardımdan gel’ dedi.” ifadeleri Petrus'un şehit edildiği şeklinde yorumlanmaktadır.⁶¹

Petrus'un şehit edilişi apokrif Petrus'un İşleri kitabında şu şekilde anlatılmaktadır. Söz konusu kitaba göre Petrus'un Roma'daki cinsel ahlaksızlığı yasaklayıcı vaazları şehrin valisi Agrippa ve imparatorun arkadaşı Albinus'un eşleri üzerinde etkili olmuştur ve Albinus'un karısı Xanthippe ve Agrippa'nın karısı, kocaları ile aynı yatakta yatmayı terk etmişlerdir. Bu durumdan rahatsız olan Albinus ve Agrippa olaydan Petrus'u sorumlu tutmuş ve peşine düşmüşlerdir. Petrus'un tehlikede olduğunu fark eden Xanthippe kendisine haber etmiş ve Petrus Roma'yı terk etmek üzere harekete geçmiştir. Tam şehrin kapısından çıkarken Petrus karşılarından İsa Mesih'in geldiğini görmüştür. Petrus, İsa Mesih'e “Efendim nereye gidiyorsunuz?” (Lat. Quo vadis?) diye sormuş, o da “Roma'ya çarmıha gerilmeye gidiyorum.” demiştir. Buna karşılık Petrus, “Efendim tekrar mı çarmıha gerileceksiniz?” demiştir. İsa ise; “Evet, Petrus, tekrar çarmıha gerileceğim.” cevabını vermiştir. Bu olayın arkasından bir rüyadan uyanır gibi uyanan Petrus, İsa

⁶⁰ O. Cullmann, **Peter**, s. 39; F. J. Foakes Jackson, “Evidence for the Martyrdom of Peter and Paul in Rome”, **Journal of Biblical Literature**, 1927, Vol., 46, No: 1, ss. 74-78.

⁶¹ B. D. Ehrman, **Peter, Paul and Mary Magdalene**, s. 84.

Mesih'in göğe yükseldiğini görmüş ve Roma'da İsa'nın yerine kendisinin çarmıha gerilmesi gerektiğini fark etmiştir.⁶²

Yaşadığı olayın ardından Petrus, Roma'ya geri dönmüş ve arkadaşlarına olacakları anlatmıştır. Petrus askerler tarafından yakalanmış ve Agrippa'ya götürülmüştür. Agrippa, Petrus'un küfür suçuyla çarmıha gerilmesini emretmiştir. Halk ayaklanmış ve "Eğer bu adam ölürse, onun Tanrı'sının bizi yok edeceğinden korkuyoruz" diyerek Agrippa'dan onu serbest bırakmasını istemişlerdir. Petrus halkı sakinleştirmiş ve onlara vaaz vererek kendisi için verilen Tanrı emrini ertelemeyeceğini söylemiştir.⁶³

Baş aşağı çarmıha gerilme hususunda bazı yorumcular Petrus'un kendisini İsa ile aynı şekilde çarmıha gerilecek kadar değerli görmemesi sebebiyle bu şekilde çarmıha gerilmeyi istediğini ifade etmişlerdir.⁶⁴ Ancak bu konuda Petrus'un İşleri kitabında daha farklı bir sebep Petrus'un bizzat kendisinden aktarılmaktadır. Petrus'a göre ilk insan Âdem dünyaya baş aşağı gelmiş (yeni doğan bebekler gibi) ve her şeyi tersten görmüştür. İnsanlar da Âdem gibi her şeyi tersten görmüşlerdir; doğruyu yanlış, yanlış doğru; gerçeği sahte, sahteyi gerçek. Petrus'a göre bu yaratılışın sırrıdır. İşte bunun için Petrus baş aşağı çarmıha gerilerek her şeyi olması gerektiği gibi doğru şekilde göreceğine inanmıştır.⁶⁵ Diğer havarilerin hiçbiri İsa gibi çarmıha gerilerek öldürülmemişlerdir. Sadece Petrus, efendisi gibi çarmıha gerilerek idam edilmiştir. Aradaki tek fark ise

⁶² Acts of Peter, 35, <http://www.earlychristianwritings.com/text/actspeter.html>

(4.11.2019)

⁶³ Acts of Peter, 36, <http://www.earlychristianwritings.com/text/actspeter.html>

(4.11.2019)

⁶⁴ J. MacArthur, **Twelve Ordinary Men**, Nelson Books, Nashville, 2002, s. 71.

⁶⁵ Acts of Peter, 38, <http://www.earlychristianwritings.com/text/actspeter.html>

(4.11.2019)

Petrus'un kendi isteğiyle baş aşağı çarmıha gerilmesidir. Bu durum Petrus'un ölüm şekliyle bile İsa'ya benzediğini göstermektedir.

Metnin devamında Petrus'un öldükten sonra arkadaşı Marcellus tarafından çarmıhtan indirildiği, cenazesinin süt ve şarapla yıkandığı, güzel kokularla mermer bir tabuta koyulduğu ve Marcellus'un kendisi için hazırlatmış olduğu mezara gömüldüğü anlatılmaktadır. Fakat Petrus'un, Marcellus'un rüyasına girdiği ve cenaze merasimindeki şatafattan memnun olmadığını söylediği de aktarılmıştır.⁶⁶

Petrus'un Roma'da çarmıha gerilerek şehit edilmesinden Eusebius⁶⁷ (263-339) da Kilise Tarihi kitabında bahsetmiştir. I. Clement'ten alıntı yapan Eusebius, Petrus'un şehit edilmeden önce karısının öldürülmesini izlemek zorunda bırakıldığını da belirtmiştir. Petrus'un "Efendimizi hatırla" diyerek karısını teselli ettiği aktarılmıştır.⁶⁸

Bu iddiaların yanında Romalı bir rahip olan Caius'un, M. 200'de kaleme aldığı eserde ifade ettiğine göre Petrus'un Roma'da çarmıha gerildiği yer, İmparator Nero'nun arenasına yakın bir bölgede bulunan "Vatikan" tepeleridir ve onun naaşı da burada gömülüdür.⁶⁹

⁶⁶ Acts of Peter, 40, <http://www.earlychristianwritings.com/text/actspeter.html>

(4.11.2019), B. D. Ehrman, **Peter, Paul and Mary Magdalene**, s. 85-86.

⁶⁷ Bkz. Z. Duygu, **Nikomedeia ve Hristiyanlık**, Düşün Yayıncılık, İstanbul, 2021, s. 80.

⁶⁸ Eusebius, **Kilise Tarihi**, Chiviyazıları Yayınevi, İstanbul, 2011, s. 65, 88; B. D. Ehrman, **Peter, Paul and Mary Magdalene**, s. 85; J. MacArthur, **Twelve Ordinary Men**, s. 71.

⁶⁹ Halim Işık, **Papalık**, s. 42; F. J. Foakes Jackson, "Evidence for the Martyrdom of Peter and Paul in Rome", ss. 74-78.

Buraya kadar anlatılanlar Petrus'un ölümü hakkında Kilise'nin onayladığı ve çoğunluk tarafından kabul edilen görüşlerdir. Bazı teologlar, yukarıda ifade edilen bilgilerden yola çıkarak farklı düşünce ve iddiaları öne sürmüştür. Petrus'un ölümü hakkında farklı delilleriyle düşüncesini kuvvetlendirerek ön plana çıkan teolog Donald Fay Robinson'dur.

Donald Fay Robinson (1905-1991), Petrus'un Kudüs'te M. 44'te hapse atıldığı zaman öldüğünü iddia etmiştir. Onun iddiasına göre Res. İş. 12:17'de geçen "başka bir yere gitti" ifadesi Petrus'un öldüğünü kastetmektedir. Bunun delili olarak ise I. Clement 5:4'te Petrus'un ölümünden bahsedilirken de aynı şekilde "kendisi için ayrılan kutsal yere gitti" ifadesini öne sürmektedir. Hem I. Clement'te hem de Resullerin İşleri'nde kullanılan üslubun aynı olduğunu söyleyen Robinson, hiçbir yerde Petrus'un öldüğünün doğrudan ifade edilmediğini, dolaylı şekilde anlatıldığını iddia etmiştir. Res. İş. 12:17'deki "başka bir yere gitmek" kalıbının "ölmek" anlamında kullanıldığına dair başka yerlerde de örnekler vardır. Mesela Eski Ahit'te "gitti" anlamına gelen הָלַךְ (ok. halah) kelimesinin "ölmek" anlamında kullanıldığını ifade etmektedir. Ayrıca Petrus'un Kudüs'teki zindandan Rabb'in meleği tarafından salıverilmiş olması da onun hapisten bedenen kaçtığı anlamına gelmediğini, ölmesinin de hapisten kurtulmak anlamına gelebileceğini belirtmiştir. Resullerin İşleri kitabının devamındaki ifadeler de bu teorinin doğruluk payını kuvvetlendirmektedir. Çünkü bu kısımdan sonra kitap boyunca, tek istisnası Havariler Konsili olmak üzere, Petrus'tan hiç bahsedilmemektedir.⁷⁰

Robinson'un Petrus'un M. 44 yılında Kudüs'te öldüğünü iddia etmesinin ardından ise akıllara "M. 50'deki Havariler Konsili'nde neden Petrus'tan söz ediliyor?" sorusu

⁷⁰ D. F. Robinson, "Where and When did Peter Die?", **Journal of Biblical Literature**, 1945, Vol. 64, No. 2, s. 257; W. M. Smaltz, "Did Peter Die In Jerusalem?", **Journal of Biblical Literature**, 1952, Vol. 71, No. 4, s. 212.

gelmektedir. Bunun için ise Warren M. Smaltz'ın şu şekilde Robinson'u destekleyen bir teorisi bulunmaktadır. Smaltz, Havariler Konsili'nde bahsedilen Petrus'un havari Petrus olmadığını iddia etmektedir. Ona göre konsile katılan kişi Res. İş. 13:1'de Antakya'daki peygamberler ve öğretmenler arasında adı geçen "Niger denilen Simon (Symeon)"dur. 15:2'de Pavlus ve Barnabayla birlikte Kudüs'e giden kardeşlerden biri de bahsi geçen Niger denilen Simon olabilir. Smaltz'a göre bu durum Havariler Konsili'nde (15:14) Yakup'un neden Petrus değil de Simon (Symeon) diye hitap ettiğini de açıklamaktadır. Çünkü Yeni Ahit'te başka hiçbir yerde ona Symeon şeklinde hitap edilmemektedir. 15:7'de "Petrus" adının zikredilmesini ise sonraki yüzyıllardaki İncil çoğaltıcılarının ön kabulü sebebiyle "Simon" adının "Simon Petrus"u kastettiğini düşünerek bir yanlış anlama sonucunda "Petrus" şeklinde kopyaladıklarını iddia etmiştir. Bunların yanında 15:13'te Yakup'un havarilerin lideriymiş gibi konuştuğu açıktır. Petrus'un bu toplantıda hazır olması durumunda Yakup'un böyle bir pozisyonda olamayacağı belirtilmektedir.⁷¹

Robinson, Petrus'un ölümünün yeri ile ilgili kendi fikrini ifade etmesinin yanında diğer iddiaları çürüten deliller sunmaktadır. Petrus'un ölümüne atıf yapılan en eski iki yer Yuhanna İncili' ve Clement'in mektubudur. Yuhanna 21:18-19 da geçen ifade şudur: "Sana doğrusunu söyleyeyim, gençliğinde kendi kuşağını kendin bağlar, istediğin yere giderdin. Ama yaşlanınca ellerini uzatacaksın, başkası seni bağlayacak ve istemediğin yere götürecektir." Bunu, Tanrı'yı ne tür bir ölümle yücelteceğini belirtmek için söyledi." Clement'in mektubundaki ifade ise şudur: "Petrus kıskançlık sebebiyle pek çok sıkıntı çekmiştir ve imanlı bir şekilde kendisi için hazırlanan görkemli yere gitmiştir." (1 Clem. 5:4) Bu iki kaynaktan sonra M. 160 yılına kadar başka bir kaynak bulunmamaktadır. M. 160'ta ise Korint piskoposu Dionisius'un yazdığı metinden Eusebius'un aktardığı şu sözler dikkat çekicidir: "Petrus ve Pavlus için Roma ve Korint'te mezarlar bulunmaktadır.

⁷¹ W. M. Smaltz, "Did Peter Die In Jerusalem?", s. 214-215.

İkisinin de Korint'te mezarının bulunmasına karşın her ikisi de Roma'da şehit edilmişlerdir.” Arkasından Roma piskoposu Zephyrinus'tan da şu sözü aktarmaktadır: “Fakat ben size piskoposların zaferlerini gösterebilirim. Eğer Ostia yoluyla Vatikan'a giderseniz yolda kiliseyi kuranların mezarlarıyla karşılaşacaksınız.”⁷²

Yukarıdaki Petrus'un Roma'da öldüğüne dair delil olarak kabul edilen ifadeler incelenecek olursa Yuhanna İncili'ndeki ifadede doğrudan Petrus'un ölümünün yeri ve şekli ile ilgili bir bilgi bulunmadığı görülmektedir. Bu cümledeki ifadeden çıkarılabilecek ilk anlam yaşanınca insanın çaresizleşmesidir. Bunun haricinde biraz yorum katarak yapılabilecek çıkarım ise Petrus'un hapse atılmasının kastedilmiş olabileceğidir. Clement'in kullandığı kelimenin (Yun. μαρτυρησας, ok. martirisas) ise bir yanlışlık neticesinde “şehit” olarak tercüme edildiği tahmin edilmektedir. “Tanık” anlamına gelen bu kelimenin μαρτυρησας yerine μαρτυρησας şeklinde yazılarak “şehit” anlamında tercüme edildiği belirtilmiştir. Ayrıca Clement'in söz konusu mektubunda şehit olan kilise büyüklerinin bir listesini yapıyor olmadığı için, söz konusu kelimeyi “şehit” anlamında kullanmasının mantıklı olmadığı belirtilmiştir.⁷³

Robinson'a göre Petrus ve Pavlus'un mezarlarının Vatikan ve Ostia Yolu'nda olmaları mümkün değildir. Çünkü Robinson, o dönemde bu bölgelerin Hristiyan inancıyla hiçbir ilgisinin bulunmadığını belirtmektedir. Ayrıca Hristiyanların mezarlık olarak kullandıkları yerin farklı bir noktada olduğunu ifade etmiştir. Arkeolojik çalışmalar bunu açık bir şekilde ortaya çıkarmıştır. Şu an Petrus ve Pavlus'un mezarının bulunduğu yer olarak bilinen yerlerin aslında onların idam edildikleri yer olduğu tahmin

⁷² Eusebius, **Kilise Tarihi**, s. 61; D. F. Robinson, “Where and When did Peter Die?”, s. 257; J. Finegan, **Handbook of Biblical Chronology**, Hendrickson Publishers, Massachusetts, 1998, s. 376-377.

⁷³ D. F. Robinson, “Where and When did Peter Die?”, s. 258.

edilmektedir. Mezarların burada bulunduğu iddiası daha sonradan bu hikâyeye yapılmış muhtemel bir ekleme olarak kabul edilmektedir. Vatikan’da kazıların yapıldığı bölgedeki mezarlıkta yapılan inceleme sonucu mevcut olan mezarlardan en eskisinin M. 70 yılına ait olduğu belirtilmiştir. Bu da söz konusu mezarın hem Petrus’a hem de Nero zamanına ait olmadığını göstermektedir. Ayrıca bu mezarların Hristiyanlara ait olduğunu gösteren bir işaret de bulunmamakla birlikte putperestlere ait olduğunu düşündürecek deliller görülmüştür. Bunun yanında Petrus’a ait olduğu düşünülen mezarın yakınlarında bazı kemik parçaları bulunmuştur, ancak bunların da Petrus’a ait olduğu kanıtlanamamıştır. Bu bölgenin Hristiyanlar için önemli olduğu ve IV. yüzyılda İmparator Konstantin tarafından buraya bir kilise yaptırıldığı belirtilmiştir. Ancak II. ve III. yüzyıllarda buraya dikilmiş olan ve çoğu paganlara ait olan mezar ve anıtların kilisenin inşa edilebilmesi için ortadan kaldırıldığı ifade edilmektedir. Fakat buradaki mezarlar veya anıtlarla ilgili kayıtlarda da Petrus hakkında hiçbir bilgiye rastlanmamıştır. Filson, *Liber Pontificalis*’te⁷⁴ Konstantin’in Petrus’un mezarını bronz levhalarla kapatarak üzerine Confessio (Günah Çıkarma yeri) yaptırdığını, lakin yapılan arkeolojik çalışmalarda bunun doğru olmadığını ortaya çıkarıldığını belirtmiştir.⁷⁵

⁷⁴ **Liber Pontificalis**: ‘Papalık Kitabı’ ya da ‘Papaların Kitabı’ şeklinde Türkçeye tercüme edilebilen bu kitap havari Petrus’tan başlayarak XV. yüzyıla kadar papalık yapan kişilerin biyografilerinin anlatıldığı bir eserdir. (**The Book of the Popes (Liber Pontificalis)**, Çev. Louise Ropes Loomis, Columbia University Press, New York, 1916, s. 2)

⁷⁵ D. F. Robinson, “Where and When did Peter Die?”, s. 259; F. V. Filson, “The Grave of Peter?”, **The Biblical Archeologist**, 1954, Vol. 17, No. 1, s. 23-24; J. H. Jongkees, “The Tomb of St. Peter”, **Mnemosyne**, 1960, Vol. 13, No. 2, s. 143-155.

Apokrif metinler arasında önemli bilgiler içeren Clement'in Yakup'a mektubu bu bağlamda bahsedilmesi gereken önemli bir metindir. Söz konusu mektuba göre Petrus, dünyanın karanlık tarafının yani Batı'nın aydınlığa kavuşturulması görevini yerine getirmek üzere Roma'dayken ölmüştür. Hatta Petrus'un sonunun bu şekilde olması amacıyla İsa ona "Petrus" adını vermiştir. Petrus'un ölüm şekli hakkında bu metinde bilgi bulunmamaktadır. Petrus'un ölmeden önce Clement'i kendisinin yerine piskopos olarak kutsadığı anlatılmaktadır. Clement bu göreve ilk başta karşı çıktığını ancak Petrus'un Clement'i kendisinden daha bilgili ve Petrus'la daha fazla vakit geçirmiş biri olmadığına ikna etmesinin üzerine yeni görevini kabul ettiğini belirtmiştir.⁷⁶

İncillerde Petrus'un iki kez hapse atıldığı anlatılmaktadır. Bu olaylardan ilki M. 44'te Kudüs'te meydana gelmiştir. Kral Herod Agrippa zamanında gerçekleştiği anlatılan bu hadisenin sonunda Petrus Tanrı'nın bir meleği tarafından hapisten kurtarılmış ve diğer havarilerle görüştüktan sonra başka bir yere gitmiştir.

Hapisten kurtulmasından sonraki döneme ait Petrus hakkında fazla bilgi bulmak mümkün değildir. Kanonik metinlerde Petrus hakkında anlatılanlar bu noktada son bulmaktadır. Petrus'un sadece Havariler Konsili'ne katılmak için Kudüs'e geldiği belirtilmektedir. Ancak apokrif metinlere bakıldığında Petrus'un bu süre zarfında misyon gezileri yaptığı ve Roma'ya gittiği anlatılmaktadır. Petrus'un İşleri kitabında Roma'daki Hristiyan cemaat için oraya gittiği ve hapse atıldığı belirtilmiştir. Petrus'un hapse atılmasının sebebinin ise ahlâkî bozulmaya karşı verdiği vaazların devlet büyükleri ve eşleri üzerindeki etkisi olduğu ifade edilmiştir. Söz konusu olaya göre İmparator ve Valinin eşleri Petrus'un cinsel ahlaksızlıktan korunma hakkındaki vaazlarından etkilenmişler ve eşlerinden uzak durmaya başlamışlardır. Bu durumdan rahatsız olan

⁷⁶ Epistle of Clement to James, **Ante-Nicene Fathers**, Vol. 8, s. 218.

İmparator ve Vali olayın sorumlusunun Petrus olduğunu öğrenmiş ve onu hapse attırmışlardır.⁷⁷

Gündüz'ün eserinde Petrus ve Pavlus'un Roma seyahati ve şehit edilmeleri hakkında daha farklı bir anlatım görülmektedir. Apokrif *Acts of Holy Apostles Paul and Peter* eserine dayandığı anlatımında Gündüz, Petrus'un Pavlus'tan önce Roma'ya gitmiş olduğunu ve belli sayıda bir cemaatin oluşumunu sağladığını belirtmiştir. Daha sonra şehre girmesi Nero tarafından engellenmeye çalışılsa da Roma'daki Hristiyan cemaat sayesinde şehre girebilen Pavlus Petrus'la Roma'da faaliyette bulunduğu ifade edilmiştir. Gündüz, Petrus ve Pavlus'un hapsedilmeleri ve öldürülmelerinin büyücü Simon sebebiyle olduğunu ifade etmiştir. Gündüz'ün anlatımına göre kendisinin “Tanrı’nın oğlu” olduğunu iddia eden büyücü Simon, Petrus ve Pavlus’a karşı üstünlük kuramamış ve bunun üzerine imparator Nero’ya büyü yapmıştır. Petrus büyüye sebep olan şeytanları etkisiz hale getirince Simon ölmüştür. Ancak Simon’un büyüü altında olan Nero’nun Petrus ve Pavlus’u hapse attığı ve ikilinin şehit edilişinin bu şekilde bir başlangıca sahip olduğu anlatılmıştır. Diğer metinlerde de ifade edildiği gibi Petrus’un çarmıha gerilerek, Pavlus’un ise başı kesilerek idam edildiğini belirten Gündüz, Pavlus’un cesetinin Ostian yoluna gömüldüğünü belirtirken Petrus’un cesetinin gömüldüğü yer ve mezarı hakkında bir bilgi vermemiştir. Roma’da Pavlus’un ölümü sebebiyle bir ayaklanma çıktığı ve bu ayaklanmanın sonunda İmparator Nero’nun tahttan indirildiği belirtilmiştir.⁷⁸

Hristiyanlar Petrus’un Roma’da baş aşağı şekilde çarmıha gerilerek M. 65 senesi dolaylarında öldürüldüğüne inanmaktadırlar. Katoliklere göre Petrus’un mezarı ise günümüzde Aziz Petrus Katedrali olarak bilinen Vatikan’daki bazilikanın altındadır.

⁷⁷ Acts of Peter: 34.

⁷⁸ Ş. Gündüz, **Pavlus: Hristiyanlığın Mimarı**, s. 82-84.

Genel kanının bu şekilde olmasının yanında Petrus'un öldürüldüğü yer ve zaman hakkında farklı iddialar öne süren teologlar da olmuştur. Bu teologların iddialarına göre Petrus'un Roma'da ölmüş olması şüpheli bir durumdur ve sonradan Hristiyan teolojisine yerleştirilmiş bir inançtır. İddia ise Petrus'un aslında M. 44 yılında Kudüs'te Romalı askerler tarafından hapse atıldığında ölmesidir. Donald Fay Robinson bu iddiasını apokrif metinlerdeki pek çok ifadeyi delil göstererek desteklemeye çalışmıştır. Bu iddianın ortaya çıktığı yıllarda Papalık da Petrus'un mezarının bulunması için Vatikan'da arkeolojik kazılar başlatmıştır. Kazı sonucunda elde edilen bilgilerin hepsinin kamuoyuyla paylaşılmadığı ifade edilmiştir. Jongkees'in makalesinde anlattıklarına bakılırsa Petrus'a ait olduğu tahmin edilen mezarın kazı sonucunda Petrus'a ait olmadığı ortaya çıkmıştır. Netice itibariyle hala Petrus'un mezarının nerede olduğu bilinmemektedir. Petrus'un mezarının Vatikan'da olduğunu savunanlar da başka bir yerde olduğunu savunanlar da herhangi bir kesin delile sahip değillerdir. Her iki grubun elindeki en kuvvetli delil, Petrus'un mezarı ve şehit edilişi hakkında Hristiyanlığın ilk yüzyıllarında yazılmış metinlerdir. Bu metinlerin de güvenilirlik problemi ve aralarındaki zıtlıklardan dolayı Petrus'un nerede öldüğü hakkında net bir sonuca varmak mümkün değildir.

1.6. Petrus'un Seyahatleri

Yeni Ahit ve apokrif metinlerde Petrus'un misyon seyahatlerine gittiğini anlatan ifadeler bulunmaktadır. Pavlus mektubunda, İsa'nın kardeşlerinin, diğer havarilerin ve Petrus'un yaptıkları seyahatlere eşleriyle birlikte gittiklerini ifade etmektedir.⁷⁹ Apokrif Petrus'un İşleri kitabında da Petrus'un geniş kapsamlı misyon gezileri yaptığı

⁷⁹ 1. Kor. 9:5.

belirtilmektedir.⁸⁰ Barnabas ve Pavlus gibi, Petrus da misyon seyahatlerine sadece Havariler Konsili'ne katılmak üzere Kudüs'e gitmek için ara vermiştir.⁸¹

Havariler Konsili'nden sonra iki farklı misyon kolu ortaya çıktığı ifade edilmektedir. Birincisi, başında Petrus'un bulunduğu, Kudüs'teki ana kiliseyi merkeze alan yapıdır. Bu yapının başına daha sonra İsa'nın kardeşi Yakup (James) geçmiştir. Bu kol Yahudi geleneklerine bağlı kalmak gerektiğini ve sünnet olmayı savunmuştur.⁸² İkinci kol ise başında Pavlus ve Barnaba'nın bulunduğu koldur. Bu kolun Kudüs'teki ana kiliseyle sıkı bir bağlantısı yoktur. Galatyalılara Mektup 2:9'daki ifadeden anlaşıldığı kadarıyla Pavlus misyon faaliyetlerini Kudüs cemaatinin denetimi ve izni altında yapmaktadır. Pavlus, bu konudaki sorumluluğuna rağmen birçok faaliyetinde bağımsız hareket etmiştir.⁸³

Petrus Kudüs'ten ayrıldıktan sonra onun yerine İsa'nın kardeşi Yakup geçmiştir. Resullerin İşleri 9:32-43'teki ifadelerden anlaşıldığına göre Petrus Lidda, Yafa ve Sezariye'ye de aynı amaçla geziler yapmıştır. Cullmann'a göre Petrus'un kilisenin en yetkili kişisi olduktan sonra misyon gezileri için bu görevi bırakması oldukça dikkat çekicidir.⁸⁴

Pseudo Clementin yazılarda da Petrus'un seyahatlerine yer verilmektedir. Söz konusu metinlere göre Petrus önce Sezariye'ye gitmiş ve orada üç ay kalmıştır. Petrus

⁸⁰ <http://www.earlychristianwritings.com/text/actspeter.html> (17.11.2020)

⁸¹ O. Cullmann, **Peter**, s. 42.

⁸² Ş. Gündüz, **Pavlus: Hristiyanlığın Mimarı**, Ankara Okulu Yayınları, Ankara, 2017, s. 60.

⁸³ O. Cullmann, **Peter**, s. 46-47.

⁸⁴ O. Cullmann, **Peter**, s. 40-41.

Sezariye'den ayrıldıktan sonra Tripolis adında bir kente gitmiştir. Tripolis'ten sonraki durak ise Roma'dır.⁸⁵

Yeni Ahit'te Petrus'un Samarya, Antakya, Korint ve Roma şehirlerine gittiği belirtilmektedir. Apokrif metinlerde bu bağlamda başka şehirlerin isimleri de geçmektedir. Tezde Petrus'un Samarya, Antakya, Korint ve Roma seyahatleri hakkındaki bilgilere yer verilecektir.

1.6.1. Samarya Seyahati

Samarya, Yahudiye'nin kuzeyindeki eski İsrail Krallığı'nın olduğu bölgeye verilen addır. Yeni Ahit ile ilgili atlaslara bakıldığında Samarya adının hem bir şehir hem de bu şehrin içinde olduğu, Yahuda'nın kuzeyindeki bölge için kullanıldığı görülmektedir. Lidda, Yafa ve Sezariye gibi şehirler Samarya bölgesinin şehirleri iken, Sebaste olarak da bilinen Samarya şehri de Yerusâlim'in 48 km. kuzeyinde yer alan yine bu bölgedeki şehirlerden biridir.⁸⁶ Asur Kralı II. Sargon İsrail Krallığı'nın topraklarını işgal ettikten sonra Yahudileri sürgün etmiş ve Bâbil, Kuta, Ava, Hamat ve Sefarvayim'den kavimleri bu bölgeye yerleştirmiştir. Dışarıdan getirilen bu halklar zamanla Yahudiliği benimsemiş buna rağmen onlar Yahudiler tarafından gerçek bir Yahudi olarak kabul edilmemiştir.⁸⁷

Resullerin İşleri kitabında anlatıldığına göre İstefanos'un ölmesinin ardından Kudüs'teki Hristiyanlar için baskı dönemi başlamıştır. Havariler hariç Kudüs'teki Hristiyanların hepsi Yahudiye ve Samarya'nın diğer şehirlerine göç etmişlerdir.

⁸⁵ Rec. 1: 72, 3: 74.

⁸⁶ Z. Ridling, **Bible Atlas**, Map 102a,

<https://archive.org/details/BibleAtlas/page/n155/mode/2up> (17.11.2020), W. A. Alcott,

Life of Peter the Apostle, s. 147.

⁸⁷ M. Salihoğlu, "Sâmirîler", **TDV İslâm Ansiklopedisi**, C. 36, 2009, s. 79.

Samarya'ya gitmiş olan Filipus da oradaki halka dini anlatmış ve çok sayıda insanın inanmasını sağlamıştır.⁸⁸ Daha sonra Petrus ve Yuhanna'nın da destek olmak amacıyla Samarya'ya gittikleri ifade edilmiştir.⁸⁹ W. Alcott, Petrus ve Yuhanna'nın Samarya'ya gönderilmelerini onların diğer havarilerden bir farklılığının bulunmadığına delil olarak gösterirken, Katolikler Petrus'un diğer havarilerden üstün olduğu konusundaki görüşlerinde ısrar etmektedirler.⁹⁰

Samarya halkına özel önem verilmesinde büyücü Simon'un etkisi bulunmaktadır. Zira büyücü Simon, Filipus'un bölgeye gelmesinden önce uzun süre burada büyücülük yapmış ve çeşitli numaralarla Samarya halkının gözünü boyamayı başarmıştır. Büyücü Simon bölgeye gelen Filipus'a yakın olması gerektiğini anlamıştır. Samarya halkının gözünü büyücülükle boyayan Simon, Filipus'un gerçekleştirdiği mucizeleri görünce ona yakın olmak istemiştir. Çünkü Simon, Petrus ve Yuhanna'nın yaptığı bazı uygulamaları görünce yaptıkları şeyi kendisine de para karşılığında öğretmelerini istemiştir. Bu duruma çok sinirlenen Petrus onu azarlamış ve Tanrı'nın armağanının parayla elde edilemeyeceğini söyleyerek onu kovmuştur.⁹¹

Resullerin İşleri kitabında büyücü Simon'dan daha fazla bahsedilmemektedir. Ancak apokrif Petrus'un İşleri kitabında büyücü Simon'un tekrar adı geçmektedir. Bu kitaba göre büyücü Simon, Samarya bölgesinden kovulduktan sonra Roma'ya gitmiş ve yaptığı kurnazlık ve numaralarla oradaki insanları Tanrı'nın adıyla kandırmaya başlamıştır. Bir gün Petrus Kudüs'te bir vizyon görmüştür. Bu vizyonda İsa, Petrus'a

⁸⁸ Res. İş. 8:1-8.

⁸⁹ Res. İş. 8:14.

⁹⁰ W. A. Alcott, **Life of Peter the Apostle**, s. 147.

⁹¹ Res. İş. 8:9-25.

büyücü Simon'un Roma'da Tanrı adına insanları kandırdığını ve hemen Roma'ya gitmesi gerektiğini söylemiştir.⁹²

Pseudo Clementin yazılarda Petrus'un büyücü Simon ile Sezariye'de karşılaştığı anlatılmaktadır. Hatta Yakup Petrus'tan büyücü Simon'un insanları yanlışla sürüklemesini engellemek için hemen Sezariye'ye gitmesini istemiştir. Simon, Petrus'un Sezariye'ye geldiğini haber alınca halka açık bir tartışma yapmayı teklif etmiş ve Petrus da kabul etmiştir. Söz konusu bu tartışmada büyücü Simon'un kurduğu cümleler İsa'nın öğretisi hakkında önceden bilgi sahibi olduğunu göstermektedir. Pseudo Clementin yazıların dışındaki metinlerde büyücü Simon İsa'nın öğretisi hakkında hiçbir şey bilmiyor ve Petrus'tan öğrenmek istiyor gibi anlatılmaktadır. Ancak Pseudo Clementin yazılarda durumun farklı olduğu görülmektedir. Petrus, Simon'un gentileleri kendisine hedef seçtiğini ve zihinlerini bulandırdığını belirterek bunu engellemek adına büyücü Simon'un peşinden gittiğini ve ileri sürdüğü bozuk fikirleri düzeltmeyi kendisine görev edindiğini ifade etmiştir.⁹³

Petrus, Hristiyanların ilk misyon faaliyeti sayılabilecek olan Samarya gezisinin ardından Lidda ve Yafa kentlerine de gitmiştir.⁹⁴ Petrus Yafa'da Simon adında bir dericinin evinde kalıyorken gördüğü rüya üzerine Yüzbaşı Kornelius'a Hristiyanlığı anlatmak için kendisini almaya gelen askerle birlikte Sezariye'ye gitmiştir. Evvelinde putperest olan Kornelius gördüğü rüyanın etkisiyle Petrus'u alması için Yafa'ya bir asker yollamış ve Petrus sayesinde Hristiyan olmuştur.⁹⁵ Bu durumun Yahudi kökenli olmayan

⁹² The Acts of Peter 4, 5, <http://www.earlychristianwritings.com/text/actspeter.html> (18.11.2020).

⁹³ Rec. 1: 72, 1: 74, 2: 26, 3: 65.

⁹⁴ Res. İş. 9:32-43.

⁹⁵ Res. İş. 10:1-48.

halklara karşı ilk misyonerlik hareketinin Pavlus'tan çok daha önce Petrus tarafından gerçekleştirildiğini kanıtladığı iddia edilmektedir. O zamanlarda Pavlus'un henüz Hristiyanları gördüğü yerde öldürmek için uğraşan azılı bir Ferisi olduğu belirtilmektedir.⁹⁶

Petrus, Sezariye'den sonra Yerusâlim'e giderek kendisini sünnetsizlerin evine gidip yemek yediği için eleştiren sünnet yanlılarına olanları anlatmış ve onları sünnetsizlerin de Tanrı'nın yoluna çağırılabilceği hususunda ikna etmiştir.⁹⁷ Petrus'un Yuhanna ile Samarya'ya gönderilmiş olması, bazı teologlar tarafından o zamanlar Kudüs cemaatinin lideri olmadığı yönünde yorumlanmıştır. Apokrif metinler incelendiğinde bunun doğru olduğu anlaşılmaktadır. Petrus ve Yuhanna, Samarya'daki faaliyetlerini tamamladıktan sonra Kudüs'e geri dönmüşlerdir.⁹⁸

İsa sonrası dönemde Hristiyanlar Kudüs'te zor şartlarla karşılaşmaya başlamışlardır. Takibat altında olan Hristiyanlar çareyi çevre şehirlere dağılmakta bulmuşlardır. Bu durum aynı zamanda ilk misyon faaliyetlerini doğurmuştur. Yahudiliğin Samiri mezhebine mensup Yahudilerin yaşadığı Samarya da Kudüs'ün kuzeyinde bulunan komşu şehirlerden biridir. Filipus Samarya'ya giderek oradaki Yahudilere İsa'yı ve öğretilerini öğretmiştir. Petrus'un Samarya'ya gidişinin Filipus'a destek amaçlı olduğu belirtilmektedir.

1.6.2. Antakya Seyahati

Resullerin İşleri kitabında yer alan ifadelere göre Kudüs'ten kaçan Hristiyanlar Fenike, Kıbrıs ve Antakya'ya kadar gitmişlerdir.⁹⁹ Bu şekilde Antakya'da bir Hristiyan

⁹⁶ O. Cullmann, **Peter**, s. 36.

⁹⁷ Res. İş. 11:1-18.

⁹⁸ M. Grant, **Saint Peter**, Barnes & Noble Books, New York, 1998, s. 117.

⁹⁹ Res. İş. 11:19.

cemaati oluşmaya başlamış ve kısa zamanda sayıları artmıştır. Bu gelişmelerin Kudüs'teki gruba bildirilmesinin ardından Barnaba Antakya'ya gönderilmiştir. Antakya'daki Hristiyanları gören Barnaba onları Tanrı'ya bağlı kalmaya özendirmiş ve Pavlus'u bulmak için Tarsus'a gitmiştir. Pavlus'la birlikte Antakya'ya gelen Barnaba burada bir yıl kalmış ve birlikte Hristiyan cemaatinin büyümesine hizmet etmiştir.¹⁰⁰ Antakya kilisesinin önde gelen kişileri; Barnaba, Niger denilen Şimon, Kireneli Lukius, bölge kralı Hirodes'le birlikte büyümüş olan Menahem ve Pavlus'tur.¹⁰¹

Pavlus Galatyalılara yazdığı mektupta Petrus'un da Antakya'ya gitmiş olduğunu belirtmektedir. Nitekim Petrus, Kudüs'ten ayrıldıktan sonraki dönemde Antakya'ya gitmiş ve bir müddet orada misyon faaliyetlerinde bulunmuştur. Kaynaklar Petrus'un Antakya'da bulunduğu sırada Pavlus'la aralarında geçen bir hadiseye işaret etmektedir. Galatyalılara mektupta söz konusu olaya dair ayrıntılı bilgiler bulmak mümkündür. Buna göre Pavlus, ayırım yapmaksızın bütün insanlarla sofraya oturan Petrus'un Kudüs'ten gelen bir grup nedeniyle davranışını değiştirmesini ikiyüzlülük olarak değerlendirmiş ve onu azarlamıştır:

Ne var ki, Kefas Antakya'ya geldiği zaman, suçlu olduğu için ona açıkça karşı geldim. Çünkü Yakup'un yanından bazı adamlar gelmeden önce Kefas öteki uluslardan olanlarla birlikte yemek yedi. Ama o adamlar gelince sünnet yanlılarından korkarak sünnetsizlerden uzaklaştı, onlarla yemek yemez oldu. Öbür Yahudiler de onun gibi ikiyüzlülük ettiler. Sonunda Barnaba bile onların ikiyüzlülüğüne kapıldı. Müjde gerçeğine uygun davranmadıklarını görünce hepsinin önünde Kefas'a şöyle dedim: Yahudi olduğun halde Yahudi gibi değil, öteki uluslardan biri gibi

¹⁰⁰ Res. İş. 11:19-26.

¹⁰¹ Res. İş. 13:1.

yaşıyorsun, nasıl olur da ulusları Yahudi gibi yaşamaya zorlarsın? Doğuştan Yahudi olan bizler öteki uluslardan olan ‘günahlılar’ değiliz. Yine de insanın Kutsal Yasanın gereklerini yaparak değil, İsa Mesih’e iman ederek amlandığını biliyoruz. Bunun için biz de Yasanın gereklerini yaparak değil, Mesih’e iman ederek aklanalım diye Mesih İsa’ya iman ettik. Çünkü hiç kimse Yasanın gereklerini yaparak aklanmaz. Mesih’te aklanmak isterken kendimiz günahlı çıkarsak, Mesih günahın yordakçısı mı olur? Kesinlikle hayır! Yıktığımı yeniden kurarsam, yasayı çiğnediğimi kanıtlamış olurum. Çünkü ben Tanrı için yaşamak üzere Yasa aracılığıyla Yasa karşısında öldüm. Mesih’le birlikte çarmıha gerildim. Artık ben yaşamıyorum, Mesih bende yaşıyor. Şimdi bedende sürdürdüğüm yaşamı, beni seven ve benim için kendini feda eden Tanrı Oğlu’na imanla sürdürüyorum. Tanrı’nın lütfunu geçersiz saymış değilim. Çünkü aklanma Yasa aracılığıyla sağlanabilseydi, o zaman Mesih boş yere ölmüş olurdu.¹⁰²

Antakya kilisesini Petrus’un kurduğu yönünde iddialar da vardır. Bu iddialar Origen, Eusebius, Cyrisostom ve Jerome gibi kilise babalarına dayanmaktadır.¹⁰³ Thomas Michel de Petrus’un Kudüs, Antakya ve Roma kiliselerinin kurucusu olduğu

¹⁰² Gal. 2:11-21.

¹⁰³ Origen, **Homilies on Luke**, Trans. J. T. Lienhard, The Catholich University of America Press, Washington D.C., 1996, s. 24; Eusebius, **Kilise Tarihi**, İstanbul, 2011, s. 92; Chrysostom, **Homily on Ignatius**, Nicene and Post-Nicene Fathers, First Series, Vol. 9, Ed. Philip Schaff, Christian Literature Publishing, New York, 1889, s. 131; Jerome, **Letter to Pope Damasus**, Nicene and Post-Nicene Fathers, Second Series, Vol, 6, s. 18.

kanaatindedir.¹⁰⁴ Cullmann'a göre ise baskı döneminde havariler Kudüs'te bulunmaktaydı. Dolayısıyla Antakya kilisesinin bu dönemde Petrus tarafından kurulmuş olma ihtimali zayıftır. Nitekim Petrus Antakya'ya ilk giden Hristiyan grup arasında yer almamıştır. Ancak Pavlus'un da Antakya kilisesinin kurucusu olma ihtimali zayıftır. Çünkü İstefanos'un öldürüldüğü zamanlarda Pavlus henüz Hristiyan değildir.¹⁰⁵ Netice itibariyle Antakya Kilisesi'nin kurucusunun kim olduğu tam olarak bilinmemektedir.

Bazı teologlar Resullerin İşleri kitabında yer alan ve Petrus'un hapisten çıktıktan sonra gitmiş olduğu "başka bir yer"¹⁰⁶ olarak ifade edilen mekânın Antakya olduğunu tahmin etmektedir. Cullmann'a göre "başka bir yer" olarak ifade edilen mekânın Antakya olması zayıf bir ihtimaldir. Bununla birlikte Petrus'un Antakya'da belli bir süre kaldığı bilinmektedir. Nitekim Petrus Antakya'ya Yahudi-Hristiyan misyonunun lideri olarak gelmiş, orada bulunan hem Yahudi kökenli Hristiyanlara hem de Yahudi kökenli olmayan Hristiyanlara yönelik faaliyetlerde bulunmuştur.¹⁰⁷

Kudüs'te Hristiyanların uğradığı baskı sonucu bazılarının Antakya, Fenike ve Kıbrıs'a gittikleri aktarılmıştır. Böylece Antakya'da Hristiyan bir cemaat oluşmaya başlamıştır. Petrus'un Antakya'ya gidişi ise M. 44'te hapisten çıkışının ardından Kudüs'ü terk etmesinden sonra vuku bulmuş olarak anlatılmaktadır. Pavlus'un yanına gittiği belirtilen Petrus, burada belli bir süre kalmış ve hem Yahudi kökenli hem de pagan kökenli Hristiyanlarla ilişki kurmuştur. Daha önce ifade ettiğimiz gibi Petrus için Antakya kilisesinin kurucusu olduğu iddia edenler olduğu gibi bu iddianın doğru olmadığını savunanlar da mevcuttur.

¹⁰⁴ T. Michel, **Hristiyan Tanrıbilimine Giriş**, OHAN Basımevi, İstanbul, 1992, s. 97.

¹⁰⁵ O. Cullmann, **Peter**, s. 52.

¹⁰⁶ Res. İş. 12:17.

¹⁰⁷ O. Cullmann, **Peter**, s. 53.

1.6.3. Korint Seyahati

Günümüzde Yunanistan sınırları içerisinde bulunan Korint şehrinin adı Osmanlı döneminde Koritoz'dan (Korinthos) bozma Gördüs olarak geçmektedir. 6 Ağustos 1458'e kadar Hristiyan hâkimiyetinde olan kent, Fatih Sultan Mehmet komutasında üç aylık bir kuşatmanın ardından barış yoluyla Osmanlı topraklarına dahil edilmiştir. 1678-1715 yılları arasında barış yoluyla Venediklilere bırakılmış olan şehir, sonrasında yine Osmanlı hâkimiyetine geri dönmüştür. Nihai olarak 1822'de Yunanlar tarafından işgal edilmiştir.¹⁰⁸

Petrus'un Korint'e gidip gitmediği net olmamakla birlikte gittiğine dair delil teşkil edebilecek ifadeler de mevcuttur. Pavlus'un Korintlilere I. mektubunda "Şunu demek istiyorum: Her biriniz, 'Ben Pavlus yanlısıyım', 'Ben Apollos yanlısıyım', 'Ben Kefas yanlısıyım' ya da 'Ben Mesih yanlısıyım' diyormuş."¹⁰⁹ cümlesi geçmektedir. Bu ifadeye dayanarak Petrus'un Korint'te bir süre bulunduğu iddia edilmektedir.¹¹⁰

Genel kanıya göre Petrus, 44 senesinde Kudüs'ten ayrılmıştır ve 44-49 yılları arasında ne yaptığı bilinmemektedir. 49 yılında Antakya'da karşımıza çıkan Petrus ardından da 50 yılı dolaylarında Kudüs'te Havariler Konsili'nde görülmektedir. Buradan da Pavlus ve Silas'ın yaptığı gibi Korint'e gittiği iddia edilmektedir. Ancak Korint'e hangi yoldan gittiği bilinmemektedir. Dolayısıyla Petrus'un Korint ikametinin 53-54 yıllarına rastlıyor olabileceği tahmin edilmektedir.¹¹¹

¹⁰⁸ M. Kiel, "Gördüs", **TDV İslâm Ansiklopedisi**, C. 14, 1996, s. 154.

¹⁰⁹ I. Kor. 1:12.

¹¹⁰ Halim Işık, **Papalık**, s. 40.

¹¹¹ H. Katzenmayer, "War Petrus in Korinth?", **Internationale kirchliche Zeitschrift: neue Folge der Revue Internationale de Theologie**, 1943, s. 25.

Korint'teki kiliseyi Petrus'un kurduğunu iddia eden kişiler Antakya kilisesini de onun kurduğunu iddia eden Origen, Eusebius, Chrysostom ve Jerome'dir.¹¹² Bu bilgiye ilk kez Korintli Dionysius'un Romalıları yazdığı mektubunda rastlanmaktadır. Eusebius mektuptaki ifadeyi şu şekilde aktarmıştır: “Petrus ve Pavlus için Roma ve Korint'te mezarlar bulunmaktadır. İkisinin de Korint'te mezarının bulunmasına karşın her ikisi de Roma'da şehit edilmişlerdir.”¹¹³ Petrus'un Korint'te bulunduğu yönündeki ifadeler ve deliller Cullmann'a göre yeteri kadar ikna edici değildir. Ona göre Yahudi-Hıristiyan misyonerler Petrus'u bu misyon hareketinin lideri olarak kabul etmiş ve şüphesiz ki onun İsa ile olan yakınlığını vurgulayarak Pavlus karşısında Petrus'un “esas havari” olduğunu savunmuşlardır. Bu durum Pavlus'un mektuplarındaki ifadelerde de göze çarpmaktadır ki buna mukabil olarak Pavlus, kendisinin de İsa Mesih'i gördüğünü iddia etmektedir. Ancak Petrus, Pavlus'un bu şekilde kendisine karşı iddialarda bulundukları için “sahte kardeşler” olarak adlandırdığı kişilere dâhil değildir. Bahsi geçen “sahte kardeşler” kendilerini Petrus yanlısı olarak adlandırmış ve muhtemelen Petrus tarafından gönderildiklerini söylemişlerdir. Pavlus'u her gittiği yerde takip etmiş ve kötülemişlerdir. Korint'e de peşinden giden bu kişilerin I. Kor. 1:12'de bahsedilen “Kefas yanlıları” oldukları düşünülmektedir. Cullmann'a göre Petrus'un Yahudi-Hıristiyan misyon hareketinin lideri olduğu için bir yolculuk sırasında Korint'e veya Galatya'ya uğramış olması muhtemeldir. Ancak bu durum Korint'teki bahsi geçen “Kefas yanlıları”

¹¹² Bkz. Origen, **Homilies on Luke**, Trans. J. T. Lienhard, The Catholic University of America Press, Washington D.C., 1996, s. 24; Eusebius, **Kilise Tarihi**, İstanbul, 2011, s. 92; Chrysostom, **Homily on Ignatius**, Nicene and Post-Nicene Fathers, First Series, Vol. 9, Ed. Philip Schaff, Christian Literature Publishing, New York, 1889, s. 131; Jerome, **Letter to Pope Damasus**, Nicene and Post-Nicene Fathers, Second Series, Vol, 6, s. 18.

¹¹³ Eusebius, **Kilise Tarihi**, s. 61.

ifadesiyle veya başka bir şekilde ispatlanabilecek bir iddia değildir. Sadece ihtimal dâhilinde olan bir durumdur.¹¹⁴

Petrus'un Korint seyahati hakkında muğlak ifadeler bulunmaktadır. Mevcut ifadeler Petrus'un Korint ikametini dolaylı şekillerde aktarmaktadırlar. İfadelerden biri Korint'teki Kefas yanlılarından bahsederken diğeri Petrus'un mezarının Korint'te olduğundan bahsetmektedir. Dolayısıyla Petrus'un Korint'e gitmiş olmasının mümkün ama kesin olmadığı anlaşılmaktadır.

1.6.4. Roma Seyahati

Hristiyan dünyasında Petrus ile ilgili tartışma konusu olan en önemli olaylardan biri onun Roma'ya gidişidir. Papa'nın liderliğindeki Katoliklere göre Petrus, Roma'ya gitmiş ve orada şehit edilmiştir. Hatta Petrus, Katolikler tarafından ilk papa ve Roma kilisesinin kurucusu olarak kabul edilmektedir. Ancak Protestan teologlara göre bu durum oldukça şüphelidir. Zira ilk Hristiyan kaynaklarında böyle bir olaydan hiç söz edilmemektedir. Bu konuyu her iki tarafın argümanları perspektifinde şu şekilde değerlendirmek mümkündür.

Petrus'un Roma'ya gittiği iddiasının dayandığı kaynak Papa I. Clement'in (Clement of Rome) Korintlilere yazdığı mektuptur. I. Clement, havarilerle aynı dönemde yaşamış ve bazı kaynaklarda 88-99 bazı kaynaklarda ise 78-86 yılları arasında Roma piskoposluğu yapmış bir kişidir. Liber Pontificalis'te ise I. Clement'in 68-79 yılları arasında piskoposluk yaptığı ifade edilmiştir.¹¹⁵ Söz konusu mektubu I. Clement'in, Diocletian'ın zulmünden sonra Konrintlilere yazdığı bilinmektedir. Mektupta Pavlus'un

¹¹⁴ O. Cullmann, **Peter**, s. 54-55.

¹¹⁵ **The Book of the Popes (Liber Pontificalis)**, Çev. Louise Ropes Loomis, Columbia University Press, New York, 1916, s. 7; M. Gallagher, **Was the Apostle Peter Evet at Rome?**, Hunt & Eaton Publishing, New York, 1894, s. 32.

hem batıda hem de doğuda vaazlar verdiği ve Petrus ile şehit edildikleri anlatılmaktadır. I. Clement, anlattığı olayların gerçekleştiği yer hakkında hiçbir bilgi vermemiş olmasına rağmen bu mektubu Roma'dan yazmış olması sebebiyle sonraki nesillerde mektupta anlatılan olayların da Roma'da vuku bulduğu kanısı oluşmuştur.¹¹⁶

I. Clement'in bu mektubu ilk yüzyıllarda Kutsal Kitap'la aynı derecede kutsal kabul edilmiş ve Yunanistan, Anadolu ve tüm Helen diyarının kiliselerinde cemaate okunmuştur. Dolayısıyla Petrus ve Pavlus'un Roma'da yaşadıkları ve şehit edildikleri olgusu halkın zihnine bu şekilde yerleşmiştir. Petrus'un Roma'yı ziyaret ettiği ve orada kaldığı iddiasını devam ettiren kişi ise, Eusebius'tur (263-340).¹¹⁷ Onun ifade ettiği bu bilgiyi Jerome da paylaşmaktadır.¹¹⁸ Daha sonra Papa IX. Pius'un (1846-1878) onayladığı kilise yasasına göre Petrus'un papalığı otuz üç yıl sürmüştür ve bu sürenin yirmi beş yılı Roma'da geçmiştir. Burada Petrus'un papalığı için, Roma'daki yirmi beş yıl süren piskoposluğa Antakya'daki yedi yıl süren piskoposluk süresinin eklenmesi neticesinde otuz üç yıl sürmüş denilmiştir.¹¹⁹

O dönemdeki Roma kilisesi, en büyük beşinci kilise olarak kabul edilmektedir. Diğer dört kilise Kudüs, Antakya, Korint ve İskenderiye kiliseleridir. Petrus'un Roma'nın ilk piskoposu olduğuna ve burada idam edildiğine inanmak Katolikler için bir

¹¹⁶ Clement, **First Epistle of Clement to Corinthians**, Ante Nicene Fathers, Vol. 9, s. 231; M. Gallagher, **Was the Apostle Peter Ever at Rome?**, s. 33.

¹¹⁷ Eusebius, **Kilise Tarihi**, s. 65.

¹¹⁸ Jerome, **Letter To Pope Damasus**, Nicene and Post-Nicene Fathers, Second Series, Vol. 6, s. 19.

¹¹⁹ M. Gallagher, **Was the Apostle Peter Ever at Rome?**, s. 38, 59;

<http://www.vatican.va/content/pius-ix/en.index.4.html> (10.12.2020); **Liber Pontificalis**, s. 4.

gerekiliktir. Ancak bu iddia ile ilgili yeterli kanıt mevcut değildir ve bunu inkâr eden teologların sayısı azımsanmayacak kadar çoktur.¹²⁰ Mesela eski bir papaz olan Prof. Clement M. Butler'in ifadelerine göre Petrus'un zamanından günümüze ulaşabilen hiçbir belgede onun Roma'ya gittiği ve orada ikamet ettiği hakkında kesin bir bilgi bulunamamıştır. Onun Roma'ya gittiğini ifade eden belgelere ancak birkaç kuşak sonra rastlanmaktadır. Bu söylentiler ortaya çıktıktan sonra da her yeni kuşak öncekinin dediklerini sonrakilere tekrarlamış ve böylece bir gelenek oluşturulmuştur. Belli bir zamandan sonra artık insanlar yalnızca anlatılan iddiayı ilk muhataplara bağlamaya önem vermiş ve hangi silsile ile o zamana kadar geldiğini önemsememişlerdir. Bu tarz iddialara Petrus'tan üç yüz yıl sonra yaşamış olan Eusebius ve Jerome ve diğer bazı kilise babalarının eserlerinde rastlanmaktadır. Bu kişiler kendilerinden öncekilerin anlattıklarını tekrarlamaktan başka bir şey yapmamışlardır. Gallagher'e göre Kilise geleneği diye isimlendirilen iddialar aslında kanıtlanması ve ispatlanması zor olan iddialar değildir. Ancak Petrus'un Roma ziyareti ve ikameti, kanıtlanması mümkün olmayan bir iddiadır.¹²¹

Hristiyanlığın ilk dönemlerine yönelik neredeyse İnciller kadar eski bir diğer kaynak da Didache¹²² (Havarilerin Öğretileri)'dir. Bu eserin yazarının kim olduğu tam olarak bilinmemektedir ancak M.S. 50-120 yılları arasında kaleme alınmış olduğu tahmin

¹²⁰ B. D. Ehrman, **Peter, Paul and Mary Magdalene**, s. 81.

¹²¹ M. Gallagher, **Was the Apostle Peter Ever at Rome?**, s. 17.

¹²² **Didache**: M.S. 50-120 yılları arasında yazıldığı tahmin edilen apokrif bir metindir. Metnin dili Yunancadır. İstanbul'da bir manastırda bulunduğu ve ilk defa 1883 yılında P. Byrennios tarafından basıldığı belirtilmiştir. Didache'nin ilk döneme ait en tartışmalı metinlerden biri olduğu ifade edilmiştir. (J. Chapman, "Didache", **The Catholic Encyclopedia**, Vol. 4, 1908, New York, ss. 779-782.)

edilmektedir. Kitapta havariler, Hristiyanların görevleri, ekmek-şarap ayini, vaftiz gibi konulardan bahsedildiği görülmektedir. Ancak hiçbir şekilde Petrus'un Roma'da ikamet ettiği, diğerlerine göre bir üstünlüğü olduğu ve Roma Kilisesi gibi konulardan bahsedilmemiştir.¹²³

Yeni Ahit'te Roma ile bağlantılı olan sekiz metin bulunmaktadır. Bu metinlerin hepsi de Pavlus'un yazdığı mektuplardır. Pavlus bu sekiz mektubun ikisini Roma'ya, altısını da Roma'dayken yazmıştır. Ancak Petrus'un Roma'ya gelişi hakkında söz konusu sekiz mektupta en ufak bir ima bile bulunmamaktadır. Roma'daki kilisenin ve Hristiyan popülasyonunun varlığına dair elimizdeki en eski delil Pavlus'un Romalılara yazdığı mektuptur. Bu mektubun 50'li yıllarda yazıldığı tahmin edilmektedir. Bu mektupta geçen ifadelerle bakıldığında oradaki Hristiyanların arasında paganizm kökenli olanların da bulunduğu görülmektedir. Oysa Petrus'un yalnızca Yahudilere Hristiyanlığı anlatması planlanmıştır. Ayrıca söz konusu mektubun son kısmında Pavlus orada bulunanlara selam ederken herkesi isim isim saymasına rağmen Petrus'tan hiç bahsetmemiştir. Bu durum bazı yorumcular tarafından bu mektubun yazıldığı dönemde Petrus'un henüz Roma'ya gitmediği yönünde değerlendirilmiştir. Kilise babalarından Ireneus'un *Sapkınlıklara Karşı*¹²⁴ isimli eserinde ise Roma kilisesinin iki muhteşem havari olan Petrus ve Pavlus tarafından kurulduğu yönünde bir gelenek karşımıza çıkmaktadır. Bu düşüncenin mantıklı olmadığı, yukarıda Pavlus'un mektubundaki ifadelerin delil gösterilmesiyle ifade edilmiştir. Ancak Ehrman, Ireneus'un bu düşüncesinin politik olabileceğini ifade etmiştir. Çünkü o dönemde, yani II. yüzyılın sonunda Roma kilisesi kendisinin diğer kilise merkezlerinden üstün olduğu iddiasındadır. Bu iddianın desteklenmesi için ise

¹²³ **Didache**, Ante Nicene Fathers, Vol. 7, s. 371; M. Gallagher, **Was the Apostle Peter Ever at Rome?**, s. 56.

¹²⁴ Bkz. Ireneus, **Against Heresies**, Ante Nicene Fathers, Vol. 1, s. 315.

Roma kilisesinin en önemli iki havari olan Pavlus ve Petrus tarafından kurulduğu anlayışının oturtulması gerektiği belirtilmiştir. Gerçekte ise Roma kilisesinin kim tarafından kurulduğu bilinmemektedir. Çünkü Pavlus ve Petrus Roma'ya gitmeden önce pek çok Hristiyan'ın oraya gitmiş olduğu ve orada yaşamakta olduğu kaynaklarda anlatılmaktadır.¹²⁵

Petrus'un Roma'nın ilk piskoposu olması hususunda ise farklı bilgiler mevcuttur. Ireneus'un Roma Piskoposluğu için ifade ettiği kişi Linus'tur. Ona göre Linus, Pavlus ve Petrus tarafından Roma'nın ilk piskoposu olarak atanmıştır. Kilise tarihçisi Eusebius ise Pavlus ve Petrus'un şehit edilmesinden sonra atanan ilk piskoposun Linus olduğunu belirtmiştir. Linus'tan sonra piskopos olan kişi ise I. Clement'tir. III. yüzyılın başlarında yaşamış olan Tertullian da ilk Roma piskoposunun Petrus tarafından atanan I. Clement olduğunu ifade ederek iyice kafa karışıklığına sebep olmuştur. Liber Pontificalis'e göre ise Roma piskoposlarının sıralaması Petrus, Linus, Cletus ve I. Clement şeklinde devam etmektedir.¹²⁶

Catalogus Liberianus'un¹²⁷ genişletilmiş hali olan ve VI-VII. yüzyılda ilk kez derlenen Liber Pontificalis'te (Papalar Kitabı) Petrus hakkında şu bilgiler verilmiştir:

¹²⁵ B. D. Ehrman, **Peter, Paul and Mary Magdalene**, s. 82; Rom. 16:21-27; M. Gallagher, **Was the Apostle Peter Ever at Rome?**, s. 62.

¹²⁶ Eusebius, **Kilise Tarihi**, s. 65, 67; B. D. Ehrman, **Peter, Paul and Mary Magdalene**, s. 83; **Liber Pontificalis**, s. 4 vd.

¹²⁷ Otuz yedinci papa olan Liberius tarafından hazırlanmış olduğu düşünülen ve Petrus'tan Liberius'a kadar görev yapmış olan papaların listelendiği bir eserdir. Daha sonra onun daha genişletilmiş hali olan Liber Pontificalis çıkarılmıştır. Her iki eserin de yazarı anonimdir (J. Finegan, **Handbook of Biblical Chronology**, s. 384).

Petrus Antakya’da yedi yıl piskoposluk yapmıştır. Nero’nun imparatorluğu sırasında Roma’ya gitmiştir ve orada yirmi beş yıl bir ay sekiz gün süreyle piskoposluk yapmıştır. Onun piskoposluğu boyunca Tiberius Caesar, Gaius, Tiberius Claudius ve Nero imparatorluk yapmışlardır. Evrensel olarak iki mektup ve Markos İncili’ni yazmıştır, çünkü Markos onun talebesi ve vaftiz oğludur. Linus ve Cletus adında iki kişiyi piskopos olarak atamıştır. Pek çok kez İmparator Nero ve halkın önünde büyücü Simon’la tartışmıştır. Clement’i piskopos olarak kutsamış ve tüm kiliseyi ona emanet etmiştir. Pavlus’la birlikte İsa’nın çarmıha gerilmesinin otuz sekizinci yılında idam edilmiştir. Vatikan’da, Via Aurelia’daki Nero’nun sarayının yanındaki çarmıha gerildiği yerin yakınındaki Apollo tapınağında gömülüdür.¹²⁸

Katolik bilginlerin Petrus’un Roma’yı ziyaret etmesi hususunda Yeni Ahit’ten çıkarabildikleri tek kanıt Petrus’un ilk mektubunda geçen “Babil” kelimesidir.¹²⁹ Söz konusu teologlara göre Petrus bu kelimeyle Roma’yı kastetmiştir. Ancak Petrus’un “Roma” yerine neden “Babil” dediği tam olarak açıklanamamaktadır. Erasmus’a göre bunun sebebi Petrus’un putperestlikle meşhur olan Roma’nın adını zikretmek istememesidir. Putperestlik pek çok şehirde görülürken neden sadece Roma’ya karşı Petrus’un böyle bir tavır takınacağı tam olarak anlaşılamamaktadır ve dolayısıyla Erasmus’un iddiası da zayıf kalmaktadır. Ancak bu iddiayı benimseyen başka Protestan ve Katolik teologlar da bulunmaktadır. Diğer bir iddiaya göre ise “Babil”, Mısır’da Heliopolis’in yakınında önemli bir kenttir. Bu kentte önemli sayıda Yahudi nüfusu bulunmaktadır, hatta orada bir Yahudi mabedi bile inşa edilmiştir. Bu iddia da ihtimal

¹²⁸ **Liber Pontificalis**, s. 4; J. Finegan, **Handbook of Biblical Chronology**, s. 385.

¹²⁹ I. Pet. 5:13.

dâhilinde kabul edilmektedir. Çünkü Petrus'un talebesi Markos'un İskenderiye kilisesinin kurulmasında etkili olduğu bilinmektedir. Dolayısıyla Petrus'un, talebesi Markos'un yanına Mısır'a uğramış olması ve mektubunu bu kentten yazmış olması oldukça yüksek ihtimal olarak kabul edilmektedir. Petrus'un mektubunda kastettiği Babil'in neresi olduğuna yönelik diğer bir iddiaya göre Kahire şehrinin kurulduğu yerde eski bir Roma kenti bulunmaktadır ve burası "Babil" olarak isimlendirilmektedir. Başka bir iddiaya göre de Nil Nehri kenarına Babil'den sürgün edilen Babilliler tarafından kurulmuştur ve bu kentin adı da Babil'dir. Hatta Petrus'un mektubunda bahsettiği "Babil" kelimesi ile Kudüs şehrini kastettiğini iddia eden teologlar bile mevcuttur. Sonuç olarak "Babil" kelimesi ile "Roma"nın kastedilmesi hususundaki iddiaların hiçbiri kanıtlanabilmiş değildir.¹³⁰

Apokrif Petrus'un İşleri kitabında Petrus'un Roma'ya gitmesi hakkında diğer metinlerde olmayan ilginç bir hikâye anlatılmaktadır. Söz konusu hikâyeye göre Petrus, Kudüs'te bir vizyon görür ve vizyonda Tanrı, Petrus'un Kudüs'ten defettiği büyücü Simon'un Roma'ya gittiğini ve ona engel olması için gecikmeden Petrus'un da Roma'ya gitmesi gerektiğini söyler. Tanrı, yarın yola çıkmasını ister ve limanda İtalya'ya gidecek bir gemi bulacağını ifade eder. Petrus, bu vizyonun ardından Tanrı'nın dediği gibi yapar ve Sezariye limanından gemiye binerek Roma'ya yola çıkar.¹³¹

Petrus'un mezarının Roma'da olduğunu kanıtlamak amacıyla 1950'lerde Papa XII. Pie'nin kontrolünde kazılar yapıldığı belirtilmiştir. Yapılan kazılarda elde edilen sonuçların Petrus'un Roma'da ve İmparator Nero zamanında idam edildiği geleneğini

¹³⁰ M. Gallagher, **Was the Apostle Peter Ever at Rome?**, s. 70-73; J. Finegan, **Handbook of Biblical Chronology**, s. 374.

¹³¹ Acts of Peter, 5.

tasdik ettiği, ancak kazı sonuçlarının hepsinin halka açıklanmadığı belirtilmiştir.¹³² Katolik teologlar Petrus'un Roma'daki piskoposluğu hakkında delil bulunmadığını kabul etmektedirler fakat Roma'ya gitmiş olduğunun da önemli bir kesim tarafından kabul edildiği belirtilmektedir.¹³³ Thomas Michel, Petrus'un önce Kudüs, sonra Antakya ve en son Roma kiliselerinin başı olarak kabul edildiğini ve Nero döneminde şehit edildiğini belirtmiştir.¹³⁴

Kaynaklarda yeteri kadar bilgi bulunmadığı için Petrus'un misyon faaliyetleri ile ilgili net ifadeler ortaya koymak mümkün değildir. Aynı durum, evrensel olarak kabul edildiği halde Roma gezisi ve ikameti için de geçerlidir. Petrus'un Roma seyahatinin kutsal metinlerde hiçbir temeli bulunmadığı açıktır. Bu durum tamamen geleneksel olarak oluşturulmuş ve devam ettirilen bir inançtır.¹³⁵

Petrus'un Roma seyahati özellikle Katolik Hristiyanlar açısından önemli bir husustur. Zira Katolikler İsa'nın "Kilisemi bu kayanın üzerine kuracağım" sözünün gerçek olduğuna inanmaktadırlar ve bunu kanıtlamak için ellerinden gelen her şeyi yapmışlardır. Ancak Petrus'un Roma'ya gittiğini kanıtlayan hiçbir delil bulunamamıştır. Vatikan'da St. Peter bazilikasının altında yapılan kazılarda da herhangi bir kanıt bulunamamıştır. Petrus'un Roma gitmiş olduğunun uydurma olduğu yönünde iddialar vardır. Bu uydurmanın sebebi olarak ise Petrus'un Roma'ya giderek İmparatorluğun

¹³² R. T. O'Callaghan, "Vatican Excavations and the Tomb of Peter", **The Biblical Archeologist**, C. 16, S. 4, 1953, s. 86; Halim Işık, **Papalık**, s. 45.

¹³³ R. P. McBrien, **Catholicism**, Harper One, New York, 1994, s. 753.

¹³⁴ T. Michel, **Hristiyan Tanrıbilimine Giriş**, s. 97.

¹³⁵ O. Cullmann, **Peter**, s. 55; M. Gallagher, **Was the Apostle Peter Ever at Rome?**, s. 67.

başkenti olan bu şehrin önemini artırması ve siyasi olarak Roma'nın avantaj elde etmesi öne sürülmüştür.

1.7. Petrus'a Atfedilen Metinler

Petrus'a atfedilen metinler temelde kanonik ve apokrif metinler olmak üzere iki gruba ayrılmaktadır. Kanonik metinler Kilise tarafından resmi olarak kabul edilen metinlerdir ki Petrus'a atfedilen kanonik metinler onun kaleme almış olduğuna inanılan I. Petrus ve 2. Petrus mektuplarıdır. Kilise tarafından kanonik olarak kabul edilmeyen metinler ise apokrif metinlerdir. Petrus'un adı ile anılan apokrifler; "Petrus İncili", "Petrus'un İşleri", "Petrus'un Vahyi", "Petrus'un Vaazı", "Petrus ve On İnkilerin İşleri", "Kiptice Petrus'un Vahyi" "Petrus'un Filipus'a Mektubu" ve "Petrus'un Yakup'a Mektubu" olmak üzere sekiz metinden oluşmaktadır.

Markos İncili'nin yazarı olarak bilinen kişinin Petrus'un talebesi olması hasebiyle dolaylı olarak Markos İncili'nin yazarının da Petrus olduğunu iddia edenler vardır. Ancak bu konuda kesin bir bilgi bulunmadığı için bu başlık altında yalnızca Petrus'un yazdığı veya yazdırdığı hususunda şüphe olmayan kanonik ve apokrif metinler ele alınacaktır.

1.7.1. Kanonik Metinler

Grekçeden Latinceye geçtiği bilinen "kanon" kelimesinin kökünün İbranice "qâneh" kelimesine dayandığı belirtilmiştir. "Ölçü çubuğu" anlamına gelen "qâneh" kelimesi zamanla "norm" ve "kural" anlamlarında kullanılmaya başlanmıştır. Hristiyanlık bağlamında Yeni Ahit'in tamamını ifade etmek için kullanılan "kanon" kelimesi inancın ve dinin kurallarını belirleyen, sınırları gösteren metinler için kullanılmaktadır. "Kanonik" terimi Hristiyan kutsal metinleri bağlamında güvenilir ve sahih dinî literatüre uygun anlamına gelmektedir. Kanonik Hristiyan kutsal metinleri dört

İncil, Resullerin İşleri, yirmi bir mektup ve Vahiy metinlerinden oluşmaktadır. Bunların dışındaki dinî metinlere “apokrif” metinler denilmektedir.¹³⁶

Kanonik metinler olarak bilinen Yeni Ahit metinleri arasında Petrus’un yazdığı iki adet mektup bulunmaktadır. Ancak mektuplara geçmeden önce Markos İncili’ne değinmenin yerinde olacağı kanısındayız. Söz konusu İncil’in yazarı Markos hakkında bilgi edinilebilen kaynaklar öncelikli olarak kilise babalarının eserleridir. Ireneus’a göre Markos kendi adı ile anılan İncili’ Petrus ve Pavlus’un Roma’daki kiliseyi kurdukları sırada Petrus’tan dinlediği vaazlar doğrultusunda yazmıştır. İskenderiyeli Clement’e göre ise Markos’un etrafındaki kişiler Petrus’a talebelik ederken ondan duyduğu şeyleri yazmasını istemişlerdir. Markos da onların bu isteğini yerine getirerek Petrus’tan duyduğu İsa ile ilgili olayları yazıya geçirmiştir. Tertullian ise Markos İncili’nin esas yazarının Petrus olduğunu, Markos’un Petrus’un sözlerine yalnızca kâtiplik yaptığını ifade etmiştir. Origen’in düşüncesi de Markos İncili’nin Petrus tarafından “oğlum” diye hitap ettiği Markos’a yazdırılmış olduğu yönündedir. Kilise tarihçisi Eusebius da bu konuda Petrus’un kendisini bir incil kaleme alacak kadar yetkili görmediği için böyle bir işe girmediğini, ancak Markos’un Petrus ile İsa arasındaki ilişki ve başlarından geçen

¹³⁶ Bkz. D. Dunford, “Canon” **The Catholic Encyclopedia**, 1908, Vol. 3, New York, ss. 252-255; Ş. Gündüz, **Din ve İnanç Sözlüğü**, Vadi Yayınları, Konya, 1998, s. 212; G. Wenz, “Kanonik Bir Kitap Olarak Kutsal Kitap ve Hristiyanlığın Kutsal Yazı’sı Teolojik Amaçlı Tarihsel Notlar”, **İnsan Onuru İslam ve Hristiyanlıktaki Temelleri Sempozyumu**, Ankara, 2005, s. 3; K. Armstrong, **İncil**, Versus Kitap, İstanbul, 2007, s. 61; Y. Meral, **Yeni Ahit Kanonu’nun Oluşumu (I.-IV. Asırlar)**, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Sakarya, 2007, s. 42; M. A. Küçük, **Kutsal Kitap Anlayışı**, Berikan Yayınevi, Ankara, 2016, s. 184.

olayları anlatmak için bir incil yazdığını belirtmiştir.¹³⁷ Eusebius'tan sonra yaşamış olan Jerome (342-420) da Markos'un İncili' Roma'da yazdığını ve Petrus'un bu İncili' onaylayarak daha sonraları kiliselerde okunmasına izin verdiğini belirtmiştir. Yukarıdaki teolog ve kilise babalarında da görüldüğü gibi Markos İncili'nin ne zaman ve nerede yazıldığı konusunda fikir birliği olmasa da bu İncili'n üzerindeki Petrus etkisi herkes tarafından kabul edilen bir husustur.¹³⁸

Markos İncili'nde kullanılan bazı kelimelerin Yunanca yerine Aramice orijinal hallerinin kullanılmış olması bazı teologların dikkatini çekmiştir. Söz konusu teologlara göre Aramice kelimeler bilgilerin asıl kaynağı olan İsa'ya yakınlığı göstermektedir ki bu da İsa'nın havarisi olan Petrus'un doğrudan İsa'dan aldığı bilgileri Markos'a aktarması şeklinde açıklanmaktadır. Zira İsa'nın anadili Aramicedir.¹³⁹

Kutsal Kitap uzmanı olan Ehrman ise İncillerden hiçbirinin İsa'nın havarileri veya havarilerin öğrencileri tarafından yazılmadığını iddia etmektedir. Ona göre İnciller İsa'yı tanımayan, İsa'dan farklı coğrafyalarda yaşayan ve İsa'dan farklı bir dil konuşan kişiler tarafından kaleme alınmışlardır. Bu yüzden söz konusu İncil yazarları ulaşabildikleri İsa hakkındaki bilgileri anlayabildikleri kadar ve kendi beklentilerine göre yazıya geçirmişlerdir. Bunun yanında Ehrman IV. yüzyıl sonuna kadar Kutsal Kitap kanonunun oluşumu hakkında günümüzdeki gibi yirmi yedi kitaptan oluştuğuyla ilgili hiçbir belge

¹³⁷ Eusebius, **Kilise Tarihi**, s. 49; M. Aydın, **Hristiyan Kaynaklarına Göre Hristiyanlık**, Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara, 2007, s. 155.

¹³⁸ S. G. Green, **The Apostle Peter His Life and Letters**, Sunday School Union, London, s. 147-151; Ş. Kuzgun, **Dört İncil Farklılıkları ve Çelişkileri**, s. 152; M. Aydın, **Hristiyanlık**, Ketebe Yayınları, İstanbul, 2021, s. 290.

¹³⁹ S. G. Green, **The Apostle Peter His Life and Letters**, s. 150; Z. Duygu, **İnciller Güvenilir Metinler midir?**, Düşün Yayıncılık, İstanbul 2020, s. 299.

olmadığını ifade etmiştir. Dolayısıyla Kutsal Kitap'ın insan ürünü olduğunu ileri süren Ehrman, orijinal Kutsal Kitap nüshasının değişikliğe uğradığını iddia etmektedir.¹⁴⁰

1.7.1.1. Petrus'un I. Mektubu

Hristiyanlıkta genel kabul gören inanca göre bu mektup Petrus tarafından Roma'da M. 67 senesinde Nero tarafından Hristiyanlara karşı uygulanan ilk zulmün hemen ardından kaleme alınmıştır. Beş baptan oluşan bu mektubun muhatapları ise Anadolu'daki Hristiyanların bulunduğu Pontus, Galatya, Kapadokya, Asya ve Bitinya¹⁴¹ şehirleridir. Mektubun ana konusunu Mesih'in tekrar geri dönmesi oluşturmaktadır. Pek çok cümlede bu konuya atıf yapılmaktadır. Ancak Hristiyanlar zamanla Mesih'in gelmediğini görmüşler ve onun gelişinden bahsetmeyi bırakmışlardır. Pavlus'un Efeslilere mektubunda bu açık bir şekilde görülmektedir. Söz konusu mektupta Mesih'in dünyaya tekrar geleceğinden hiçbir şekilde bahsedilmemektedir. I. Petrus'ta bu konunun yoğun bir şekilde işleniyor olması ise Efeslilere mektuptan daha eski olduğu yönünde yorumlanmaktadır.¹⁴²

Mektupta kullanılan Yunancanın eğitimsiz bir balıkçının yazamayacağı kadar düzgün ve üstün olduğu belirtilmiştir. Hatta eğitilmiş biri olan Pavlus'un kullandığı dilden bile daha iyi olduğu ifade edilmiştir. Petrus'un bu kadar düzgün Yunanca kullanabiliyor olması inanılması güç bir durumdur. Bu bağlamda I. Pet. 5: 12'de "Kendisini güvenilir bir kardeş saydığım Silvanus aracılığıyla size kısaca yazmış bulunuyorum." ifadesi önemlidir. Çünkü bu ifade sözü geçen Silvanus'un basit bir kâtipten daha fazlası olduğu

¹⁴⁰ B. D. Ehrman, **İsa'ya Rağmen Hristiyanlık**, Çev. Mahmut Aydın, Eski Yeni Yayınları, Ankara, 2020, s. 149, 253, 267.

¹⁴¹ Bkz. Z. Duygu, **Nikomedea ve Hristiyanlık**, s. 15.

¹⁴² W. Barclay, **The Letters of James and Peter**, The Westminster Press, Philadelphia, 1976, s. 138-139.

yönünde bir kanıt olarak kabul edilmiştir. Silvanus Yeni Ahit'te pek çok yerde karşımıza çıkmaktadır. Silvanus Havariler Konsili'nde, konsil kararlarını Antakya'dakilere götüren grupta¹⁴³ ve başka önemli yerlerde göze çarpmaktadır. Bunların yanında Silvanus bir peygamberdir ve Roma vatandaşıdır.¹⁴⁴ Tüm bunlar Silvanus'un basit bir kâtipten daha öte, Petrus'un aksine iyi eğitim görmüş bir kişi olduğunu göstermesi bakımından önemlidir.¹⁴⁵

Uzun süre önce yazıldığı için ve günümüze ulaşan net bilgiler bulunmadığı için I. Petrus hakkında farklı tartışmalar bulunmaktadır. Daha çok ön plana çıkan iddialar; mektubu kim yazmıştır?, kimler için yazılmıştır?, nerede yazılmıştır?, I. Mektup ile Efeslilere Mektup arasında bazı benzerlikler vardır ve mektup iki farklı metinden oluşmaktadır, şeklinde beş konu üzerinde dizayn edilmektedir.

Bu tartışmalardan birincisini mektubu kimin yazdığı hususunda ortaya atılan iddialar oluşturmaktadır. Petrus'un eğitimsiz biri olması sebebiyle mektubu kendisinin yazmadığı ve bir kâtime yazdırdığı hakkında fikir birliği bulunmaktadır. Ancak bunun yanında mektubu tamamen başka birisinin yazmış ve Petrus adını mahlas olarak kullanmış olabileceğini iddia edenler de bulunmaktadır. Örneğin Ernest Renan mektubun yazarının Petrus olduğunu düşünürken, F. W. Beare başka bir kimsenin yazmış olduğunu iddia etmektedir. M. 170'te Roma Kilisesi tarafından resmi kanon olarak kabul edilmiş olan Muratori Kanonu'nda¹⁴⁶ I. Petrus bulunmamaktadır. Eğer bu mektubu Petrus

¹⁴³ Res. İş. 15:22, 27.

¹⁴⁴ Res. İş. 15:32.

¹⁴⁵ W. Barclay, **The Letters of James and Peter**, s. 143.

¹⁴⁶ **Muratori Kanonu:** İkinci yüzyılın sonunda oluşturulmuş, Latince Yeni Ahit metinlerinin bir listesidir. 1740 senesinde İtalyan bilim adamı Lodovico Antonio Muratori tarafından bulunduğu için bu isimle anılmaktadır. Hristiyanlar tarafından o

Roma’da yazmışsa M. 170’te Roma Kilisesi tarafından kabul edilmiş olan kanonda bulunmaması oldukça dikkat çekici bir durumdur. Bu mektubun Suriye Kilisesi’nin kullandığı Yeni Ahit nüshasına da IV. yüzyılın sonuna kadar dâhil edilmediği belirtilmiştir.¹⁴⁷

Tartışılan ikinci konu, Petrus’un bu mektubu kimlere yazdığıdır. İddialardan birine göre mektubun muhatapları putperestlerdir. Çünkü bazı cümlelerde onların eski hallerinden bahsedilmektedir. Ayrıca mektupta Petrus’un kendi adını söylerken Yunanca olan “Petrus”u kullanması da buna bir delil olarak kabul edilmektedir. Çünkü bu kelimenin Aramice karşılığı Kefas’tır ve Pavlus genelde bu ismi kullanmaktadır. Petrus’un asıl adı ise Simon’dur.¹⁴⁸ Theophylact of Ohrid, mektubun Roma’dan, diasporadaki Yahudi Hristiyanlara yazıldığını iddia etmiştir. 63-67 yılları arasında kaleme alındığı tahmin edilen mektuptaki ifadelerden Petrus’un Markos’la birlikte olduğu ve Silvanus’u da mektubun muhataplara ulaşması için görevlendirdiği anlaşılmaktadır. Taylor, Petrus’un bu mektubu putperest kökenli Hristiyanlara yazdığını iddia etmiştir.¹⁴⁹

dönemde kanonik olarak kabul edildiği tahmin edilen bu Yeni Ahit listesinde Luka ve Yuhanna İncilleri, Resullerin İşleri, Pavlus’a atfedilen on üç mektup, Yahuda’nın mektubu, Yuhanna’nın iki mektubu, Süleyman’ın bilgeliği, Yuhanna’nın ve Petrus’un vahyi metinleri bulunmaktadır. (<https://www.britannica.com/topic/Muratorian-Fragment> 27.08.2021)

¹⁴⁷ W. Barclay, **The Letters of James and Peter**, s. 138, 152.

¹⁴⁸ W. Barclay, **The Letters of James and Peter**, s. 145.

¹⁴⁹ Theophylact the Bulgarian, “Interpretation of the First Epistle of the Holy Apostle Peter”, **Living Orthodoxy Magazine**, 2017, s. 3; W. M. Taylor, **Peter the Apostle**, Harper & Brothers Publishers, New York, 1876, s. 334-335.

Teologlar, Petrus'un bu mektubu putperest kökenli Hristiyanlara yazdığı hususunda iki farklı delil ileri sürmektedirler. Birincisine göre mektubun gönderildiği bölgede az sayıda yaşayan Yahudi'nin yanı sıra oldukça çok sayıda putperest nüfus yaşadığı ve söz konusu bu putperestlerin Pavlus'un Galatyalılara yazdığı mektup ve Anadolu'daki faaliyetlerinden dolayı Hristiyanlıktan haberdar oldukları tahmin edilmektedir. İkinci iddiaya göre ise I. Petrus 1: 14, 1: 18, 2: 25'teki¹⁵⁰ ifadeler mektubun muhataplarının putperest kökenli olduklarını göstermektedir. Örneğin, 1: 14'teki "Söz dinleyen çocuklar olarak, bilgisiz olduğunuz geçmiş zamandaki tutkularınıza uymayın." Cümlesindeki "bilgisiz olduğunuz geçmiş zamandaki" kısmı, muhatapların geçmişte putperest olduklarına delil kabul edilmiştir. Buna benzer ifadeler numaralarını vermiş olduğumuz diğer pasajlarda da görülmektedir.¹⁵¹

Tartışılan diğer bir konu, mektubun nerede yazıldığıdır. Bu konudaki genel görüş mektubun Roma'da yazıldığı yönündedir. Petrus'un bu mektubunu Babil'de yazdığını iddia edenler de vardır. Taylor, Babil kelimesi ile Roma'nın kastedilmiş olabileceğini ise gülünç bulmaktadır. Bunun yanında eskiden bu yana Yahudiler için önemli bir yerleşim yeri olan Babil'in o dönemde de sünnetlilerin havarisi olan Petrus'un oraya gitmesine neden olacak kadar çok Yahudi'ye ev sahipliği yaptığını ifade etmiştir.¹⁵²

¹⁵⁰ I. Pet. 1: 18: "Biliyorsunuz ki, atalarınızdan kalma boş yaşayışınızdan altın ya da gümüş gibi geçici şeylerle değil, kusursuz ve lekesiz kuzuyu andıran Mesih'in değerli kanının fidyesiyle kurtuldunuz."

I. Pet. 2: 25: "Çünkü yolunu şaşırmış koyunlar gibiydiniz, şimdiyse canlarınızın Çobanı'na ve Gözetmeni'ne döndünüz."

¹⁵¹ B. E. Parker, "The Church as the Renewed Israel in Christ: A Study of I. Peter 2: 4-10", **The Southern Baptist Journal of Theology**, C. 21, S. 3, 2017, s. 43.

¹⁵² W. M. Taylor, **Peter the Apostle**, s. 333.

I. Petrus ve Efeslilere Mektup arasında dikkat çekici benzerlikte ifadeler bulunmaktadır. Bunlardan bazıları şunlardır:

Rabbimiz İsa Mesih'in Tanrısı ve Babası'na övgüler olsun. Çünkü O büyük merhametiyle yeniden doğmamızı sağladı. (I. Pet. 1: 3)

Bizi Mesih'te her ruhsal kutsamayla göksel yerlerde kutsamış olan Rabbimiz İsa Mesih'in Babası Tanrı'ya övgüler olsun. (Efes. 1: 3)

Bu nedenle zihinlerinizi eyleme hazırlayıp ayık kalarak umudunuzu tümüyle İsa Mesih'in görünmesiyle size sağlanacak olan lütfaya bağlayın. (I. Pet. 1: 13)

Böylece, belinizi gerçekle kuşatmış, göğsünüze doğruluk zırhını takmış ve ayaklarınıza esenlik Müjdesi'ni yayma hazırlığını giymiş olarak yerinizde durun. (Efes. 6: 14)

Pavlus'un Efeslilere mektubu M. 64 yılı dolaylarında yazdığı bilinmektedir. Ancak mektuplarının bir araya getirilip derlenmesi M. 90 yılında yapılabilmektedir. Petrus'un da birinci mektubunu M. 64'te yazdığı bilinmektedir. İki metin arasındaki bu ve buna benzer diğer ifade benzerlikleri genellikle o dönem Hristiyanlarda kullanılan dilin benzer olması ile açıklanmaktadır. Bunun dışında Petrus ve Pavlus'un aynı zamanlarda Roma'da bulunmuş olduklarına inanıldığı için Efeslilere mektubu Petrus'un görmüş olabileceği ve orada yazılı hususlar üzerine Pavlus ile konuşmuş olabileceği ve bu şekilde benzer ifadeleri kendi mektubunda kullanmış olabileceği kabul edilmektedir.¹⁵³

Mektubun aslında iki farklı metinden oluştuğunu iddia eden bir görüş de vardır. Bu görüşe göre 4: 11'deki dua kısmı ilk metnin sonudur. 4: 12 ile ikinci metin

¹⁵³ W. Barclay, *The Letters of James and Peter*, s. 153-154.

başlamaktadır. Bunun yanı sıra mektupta Anadolu ile ilgili oldukça fazla bilgi olduğu dikkat çekmektedir. Dikkat çeken hususlardan birincisi mektupta hitap edilen seçilmişlerin hepsi Anadolu'daki yerleşim yerlerinin halklarıdır. İkincisi ise bu mektuptan alıntı yapan ilk kişinin Smyrna (İzmir) piskoposu Polycarp olmasıdır. I. Mektupta Yuhanna İncili'ni, Yuhanna'nın mektuplarını ve Pavlus'un Efeslilere mektubunu hatırlatan pek çok ifade bulunmaktadır. Bu üç metin de büyük olasılıkla Efes'te kaleme alınmışlardır. Dolayısıyla I. Mektubun Anadolu ile önemli bir bağlantısı olması oldukça yüksek bir ihtimal olarak değerlendirilmektedir. Kimliği bilinmeyen bir kimsenin Anadolu'daki bir kilisede rastladığı iki belgeyi birleştirerek zulüm altındaki Hristiyanlara cesaret vermek amacıyla Petrus adını kullanarak yollamış olabileceği bile düşünülmektedir.¹⁵⁴

Son olarak İsa'nın Aristion adındaki bir talebesi Barclay'in dikkatini çekmiştir. Polycarp'tan önceki Smyrna piskoposlarından birinin adının da Ariston olması üzerine Barclay bu iki kişinin aynı kişi olabileceğini tahmin etmiştir. Aynı kişi olmaları durumunda Polycarp'ın bu mektuptan ilk alıntı yapan kişi olması ve Anadolu ile ilgili olan tüm hususlar daha mantıklı hale gelmektedir.¹⁵⁵ Bunun yanında Petrus'un I. Mektubu'nun, Anadolu'daki Hristiyan bir gruba 80'li yıllarda Petrus'un ismini kullanan başka bir kimse tarafından yazıldığı da iddialar arasında yer almaktadır.¹⁵⁶

1.7.1.2. Petrus'un II. Mektubu

Üç baptan oluşan Petrus'un II. Mektubu, Yeni Ahit kitapları arasında en az değere sahip metin olarak bilinmektedir. Dolayısıyla Yeni Ahit yorumcuları tarafından üzerinde

¹⁵⁴ W. Barclay, **The Letters of James and Peter**, s. 160-161.

¹⁵⁵ W. Barclay, **The Letters of James and Peter**, s. 162.

¹⁵⁶ A. İ. Güngör, "Papa'nın Yanılmazlığı Konusundaki Tartışmalar ve Katoliklerin Yaklaşımları", **Dinî Araştırmalar**, 2009, C. 12, S. 34, s. 13.

en az durulan metin de Petrus'un II. Mektubu'dur. Petrus'un I. Mektubu gibi II. Mektubu da ne Muratori Kanonu'nda ne Kutsal Kitabın Latince versiyonunda (Vulgata) ne de Süryani Kilisesinin Kutsal Kitap kanonunda yer almaktadır.¹⁵⁷

İskenderiyeli teologlar, Petrus'un II. Mektubu hakkında; hiçbir bilgisi olmayanlar ve bilgisi olmasına rağmen şüpheyile yaklaşanlar, olmak üzere iki gruba ayrılmaktadırlar. Örneğin Kutsal Kitap'ın diğer bölümleri hakkında yorumlar yazmış olan İskenderiyeli Clement, II. Petrus hakkında hiçbir şey yazmamıştır. Origen ise Petrus'un bir tane mektup yazdığını, yazmış olduğu ikinci bir mektubun varlığının tartışmalı olduğunu belirtmiştir. Didymus ise II. Petrus hakkında yorum yazmış ve bu metnin okunmasının sakıncasının olmamakla birlikte Kutsal Kitap kanonuna dâhil olmadığına unutulmaması gerektiğini vurgulamıştır. Kilise tarihçisi Eusebius da bu mektubun okunmasının faydalı olacağını, ancak kanonik bir metin olmadığını belirtmiştir.¹⁵⁸

Petrus'un I. Mektubunda olduğu gibi Petrus'un II. Mektubunu yazanın Petrus mu veya başkası mı olduğu hakkında tartışmalar vardır. Ehrman, II. Petrus'un yazarının kesinlikle Petrus'un kendisi olmadığını iddia etmiştir. Erken kilise döneminde birincisinin aksine ikinci mektup yaygın olarak kabul görmüş bir metin değildir. II. Petrus'a yapılan ilk atfın M. 220 senesinde, yani mektubun yazılma tarihinden yaklaşık 150 sene sonra yapıldığı görülmektedir. Kanona dâhil edilmesinin de III. yüzyılın sonu ve IV. yüzyılın başındaki yetkili kilise liderlerinin bir şekilde bu mektubun Petrus tarafından yazıldığına inanmaları neticesinde gerçekleştiği tahmin edilmektedir. Bu

¹⁵⁷ M. Aydın, "Vulgar'a Göre Eski ve Yeni Ahit'in Bazı Kitaplarının Oluşum Süreci (Biblia Sacra-Uxta Vulgatam Versionem)", **Türk-İslam Medeniyeti Akademik Araştırmalar Dergisi**, Konya, 2009, S. 8, s. 49.

¹⁵⁸ Eusebius, **Kilise Tarihi**, s. 66; W. Barclay, **The Letters of James and Peter**, s. 283-285.

durum II. Petrus'un Yeni Ahit metinleri içerisinde kanona en son dâhil edilen kitap olduğunu göstermektedir.¹⁵⁹

Mektubun yazarının Petrus olmadığı konusunda neredeyse tüm teologlar ittifak etmiş durumdadırlar. Bu konu hakkındaki birinci delil Yeni Ahit kanonuna çok geç dâhil edilmesidir. Zira gerçekten Petrus'un kendisine ait olsa bu şekilde bir gecikmenin olmayacağı iddia edilmektedir. İkinci delilin ise mektubun içeriği olduğu ifade edilmiştir. İsa'nın ölümden dirilmesi, Kilise cemaatinin gerçek İsrail halkını teşkil ediyor olması gibi konular yerine, günah işleyenlerin başına geleceklerden ve çekecekleri cezalardan bahsedilmesi, Petrus'un yazmadığının göstergesi olarak kabul edilmektedir. Üslup olarak kıyaslayanlar; II. Mektup ile I. Mektup arasında bariz bir fark olduğunu ve bu farkın yazarın Petrus olmadığı hakkındaki şüpheleri kuvvetlendirdiğini belirtmişlerdir.¹⁶⁰

Mektubun kimlere gönderildiği hakkında herhangi bir ihtilaf bulunmamaktadır. Çünkü yazar mektupta şöyle demektedir: “Sevgili kardeşler, şimdi bu benim size yazdığım ikinci mektuptur.” (2. Pet. 3:1). Dolayısıyla bu mektubun da birinci mektupla aynı kent ve aynı kişilere gönderildiğinde şüphe yoktur.¹⁶¹

1.7.2. Apokrif Metinler

Apokrif kelimesi Yunanca ἀπόκρυφα (apokrüfa/apokruphos) kelimesinden türemiştir ve “saklanmış, gizlenmiş, örtülmüş” anlamına gelmektedir. Bir kısım teoloğa göre negatif bir manaya sahip olan bu kelime bazı teologlar tarafından ise kanonik olmayan “gizli vahiyler” şeklinde kabul edilmiştir. Kilise tarihinde apokrif metinlerin listesinde değişiklikler olduğu bilinmektedir. Belli bir dönem boyunca kanonik kabul

¹⁵⁹ B. D. Ehrman, **Peter, Paul and Mary Magdalene**, s. 77; W. Barclay, **The Letters of James and Peter**, s. 288.

¹⁶⁰ W. Barclay, **The Letters of James and Peter**, s. 286.

¹⁶¹ S. G. Green, **The Apostle Peter His Life and Letters**, s. 154.

edilen bir metin daha sonra apokrif statüsüne alındığı belirtilmiştir. Yeni Ahit'in kanonlaşma sürecinde bu gibi durumlar görülmüştür.¹⁶² Petrus hakkında apokrif metinler listesinde toplam sekiz metin vardır. En önemlileri ise; Petrus İncili', Petrus'un İşleri, Petrus'un Vahyi ve Petrus'un Yakup'a Mektubu'dur.

1.7.2.1. Petrus İncili

1886-1887 yılında Mısır'ın Ahmim bölgesinde bir keşiş mezarında bazı el yazması kitaplar bulunmuştur. Yapılan incelemeler sonucunda bu yazmaların VIII. ve IX. yüzyıldan kalma el yazmaları oldukları anlaşılmıştır. Söz konusu kitaplardan biri İncillere benzerliğiyle dikkat çekmiştir. Petrus İncili' olarak ifade edilen bu metin, Platus'un el yıkama sahnesinden İsa'nın dirilmesine kadar olan olayları içermektedir. Petrus İncili'nin dili Kıpticedir ve M.S. 190'dan önce yazılmış olduğu tahmin edilmektedir. Savunduğu düşüncelere bakıldığında ise Pavlus'un fikirleri ile paralel olduğu görülmüştür. Metin içerisinde Petrus hakkında herhangi bir bilgi bulunmamaktadır.¹⁶³

Petrus İncili' diye bilinen metnin Petrus tarafından yazılıp yazılmadığı tartışmalı bir konudur. Petrus tarafından yazılmadığını iddia eden teologlar metinde doketizme ait fikirlerin olduğunu ve bu fikirlerin Petrus'a ait olamayacağını belirtmektedirler. Bunun yanında Kıptice Petrus'un Vahyi ve Petrus'un Filipus'a Mektubu metinleri bulunmaktadır. Bu metinlerin ikisi de Nag Hammadi¹⁶⁴ yakınlarında keşfedilen

¹⁶² A. İ. Güngör, "Apokrifler ve Hristiyan Kutsal Metinleri Arasındaki Yeri", **Abdurrahman Küçük'e Armağan**, Ankara, 2017, s. 392.

¹⁶³ E. Sarıkçıoğlu, "Apokrif Petrus İncili", **Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, S. 7, 1993, s. 3.

¹⁶⁴ Nag Hammadi metinleri hakkında detaylı bilgi için bkz. Ş. Gündüz, "Nag Hammadi Literatürü ve Adem'in Vahyi", **Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, S. 7, 1993, ss. 93-125.

koleksiyon içerisinde yer alan metinlerdir. Gnostik görüşte olan Hristiyanların bu iki metnin de Petrus'un kendisi tarafından kaleme alındığını iddia etmesine rağmen çoğunluk bu iddiayı kabul etmemektedir. Ayrıca metinlerde anlatılan düşüncelerin II. yüzyılda ortaya çıkması sebebiyle söz konusu metinlerin Petrus tarafından yazılmış veya yazdırılmış olamayacağı savunulmaktadır.¹⁶⁵

1.7.2.2. Petrus'un İşleri

Petrus'un İşleri kitabının yazarının Anadolu'da ikamet eden birisi olduğu tahmin edilmektedir. Yazım yılı olarak ise M. 200 yılından önce kaleme alındığı belirtilmiştir. Yazım dili ise Yunancadır. Daha sonraları bu kitabın Latince, Arapça, Kiptice, Süryanice, Slavca, Ermenice ve Etiyopya dilinde kopyaları yapıldığı belirtilmiştir.¹⁶⁶

Petrus'un İşleri, Havariler hakkında bilgi veren en eski metinlerden biri olarak bilinmektedir. Bu eserin diğer bir önemi ise Petrus'un Roma'da idam edilmesini detaylı bir şekilde anlatan tek eser olmasıdır. Petrus'un Kudüs'teki hayatından başlayıp Roma'ya gelişine ve burada idam edilişine kadar olan olaylar detaylı bir şekilde anlatılmaktadır. Resullerin İşlerinde kısa bir şekilde bahsi geçen büyücü Simon'dan da bu kitapta uzun uzadıya bahsedilmektedir.¹⁶⁷ Anlatılanlara göre büyücü Simon Roma'daki insanları da kandırmaya çalışmış ve Petrus onun bunu yapmasına engel olmuştur.¹⁶⁸

Petrus'un bir kızının olduğundan bahseden tek metin Petrus'un İşleri'dir. Bu kitapta Petrus'un kızının yatalak hasta olduğu anlatılmaktadır. Etrafındaki insanlar Petrus'a diğer insanları iyileştirirken kendi kızını neden iyileştirmediğini sorarlar. Bunun üzerine onları ikna etmek için Petrus kızını iyileştirir ve kızı ayağa kalkarak yanına gelir.

¹⁶⁵ B. D. Ehrman, **Peter, Paul and Mary Magdalene**, s. 73.

¹⁶⁶ <http://www.earlychristianwritings.com/actspeter.html> (01.01.2021)

¹⁶⁷ Res. İş. 8:9-25.

¹⁶⁸ <http://www.earlychristianwritings.com/actspeter.html> (01.01.2021)

Fakat Petrus hemen arkasından kızının hasta olmasının onun için daha iyi olduğunu söyler ve kızının daha önce yattığı yere giderek eski haline dönmesini söyler. Kızı babasının dediği gibi yerine gider ve yine yatalak hasta haline döner. Bunun sebebi olarak ise kızına sahip olmak isteyen bir kralın kızını kaçırmaması olarak anlatılmaktadır. Petrus o adamın kızına dokunamaması için dua etmiş ve o anda kız hastalanmıştır. Kral bu durumdan dolayı kıza dokunamadan babası Petrus'un evine göndermiştir.¹⁶⁹

Petrus'un İşleri kitabında Yeni Ahit'te göre farklı anlatılan olaylardan biri de dağdaki transfigürasyon hadisesidir. İsa'nın Petrus, Yuhanna ve Yakup'la birlikte dağa çıktığı bu olayda Yeni Ahit'teki versiyona göre tek fark Petrus'un geçici körlük geçirerek yere düşmesi ve İsa'nın onu kaldırarak gözlerini iyileştirmesidir.¹⁷⁰

1.7.2.3. Petrus'un Vahyi

Petrus'un Vahyi diye bilinen metin Mısır'ın Ahmim kentinde bulunan külliyyat arasındaki metinlerdendir. Yunanca olan nüsha 1886-1887 yıllarında, Etiyopyaca olan nüsha ise 1910 yılında bulunmuştur. Her iki nüsha da ana metnin tamamını içermemektedir. Ayrıca nüshalar arası paralelliklerin çok olması yanında farklılıklar da azımsanmayacak kadar çoktur. Ahmim'de bulunan metinler VIII. veya IX. yüzyılda yaşamış olduğu tahmin edilen bir keşişin mezarında bulunmuştur. Mısır'daki hayvan tapımlarından bahsedilmesinden dolayı metnin Mısır'da kaleme alındığı tahmin edilmektedir.¹⁷¹

İskenderiyeli Clement, günümüze tamamı ulaşmamış olan eseri Hypotyposes'de Petrus'un Vahyi kitabının Kutsal Kitap'ın bir bölümünü oluşturduğunu ifade etmiştir. Clement'in bu eserinin II. yüzyılın ilk yarısına tarihlenmesi sebebiyle Petrus'un Vahyi

¹⁶⁹ <http://www.earlychristianwritings.com/actspeter.html> (01.01.2021)

¹⁷⁰ <http://www.earlychristianwritings.com/actspeter.html> (01.01.2021)

¹⁷¹ **Apocalypse of Peter**, Ante Nicene Fathers, Vol. 9, s. 141.

kitabının da en geç o tarihlerde yazılmış olduğu tahmin edilmektedir. Petrus'un Vahyi kitabına Clement'in dışında ilk dört yüzyıl boyunca başka atıfların yapıldığı da görülmüştür. Bu atıflardan biri de Eusebius'un Kilise Tarihi isimli eserinde görülmektedir.¹⁷²

Kitabın içeriği ise ağırlıklı olarak iyi ve günahkâr insanların öteki dünyadaki durumlarından söz eden ifadelerden oluşmaktadır. Kitaptaki anlatıma göre İsa dağdaki transfigürasyon hadisesinde Petrus'a cennet ve cehennem ehlinin durumlarını göstermektedir. Önce dünyada işledikleri iyiliklerin karşılıklarını gören cennetlikler, arkasından da cehennemde azap çeken zümreler detaylı bir şekilde anlatılmaktadır.¹⁷³

1.7.2.4. Petrus'un Yakup'a Mektubu

Apokrif metinlerden bir diğeri de Petrus'un Yakup'a Mektubu'dur. Petrus'un mektuba başlama üslubundan Yakup'un Petrus'un amiri konumunda olduğu anlaşılmaktadır. Petrus mektupta vaazlarının yer aldığı kitaplardan bahsetmektedir. Petrus Yakup'a söz konusu kitapları gentilelerden hiç kimseye vermemesini tembihlemektedir. Kitapların sadece kendileriyle aynı başlangıca sahip, yani Yahudi kökenli kişilerle paylaşılabilceğini belirtmektedir. Petrus bu vaazlar sayesinde Yahudi kökenli olan kimselerin diğer Yahudileri de İsa'nın öğretisine çağırabileceği belirtilmektedir.¹⁷⁴

Petrus mektupta, gentilelerden bir grubun, Yasayı savunan vaazlar yaptığı için kendisine karşı çıktığını ifade etmektedir. Söz konusu grubu "düşmanım" olarak betimlediği bir kişinin Yasa ile ilgisi olmayan sözlerine inanmakla suçlamaktadır. Bazı

¹⁷² Eusebius, **Kilise Tarihi**, s. 155; **Apocalypse of Peter**, Ante Nicene Fathers, Vol. 9, s. 141.

¹⁷³ **Apocalypse of Peter**, Ante Nicene Fathers, Vol. 9, s. 142.

¹⁷⁴ Epistle of Peter to James, **Ante-Nicene Fathers**, C. 8, s. 215.

teologlar “düşmanım” olarak betimlenen kişinin Pavlus olduğunu iddia etmektedirler. Petrus’un Pavlus’u düşman olarak ifade etmesi dikkat çekici bir durumdur. Petrus, açıkça Musa’dan itibaren gelen Yasanın İsa tarafından devam ettirildiğini ve kendisinin de Yasayı savunduğunu ifade etmiştir. Bunu ifade ederken de İsa’nın şu sözlerine atıf yapmıştır: “Size doğrusunu söyleyeyim, yer ve gök ortadan kalkmadan, her şey gerçekleşmeden, Kutsal Yasadan ufacık bir harf ya da bir nokta bile yok olmayacak.” (Mat. 5: 18)¹⁷⁵

Petrus’a atfedilen metinler kanonik ve apokrif olmak üzere iki kısımdan oluşmaktadır. Kanonik olan metinler Petrus’un I. mektubu ve II. mektubudur. Her iki mektubun da muhataplarının Pontus, Galatya, Kapadokya, Asya ve Bitinya şehirlerindeki Hristiyanlar olduğu genel kanısının yanında putperestler için yazıldığı da öne sürülen iddialar arasında yer almaktadır. Söz konusu mektupların yazarı hususunda da farklı iddialar dile getiren teologlar vardır. Bu bağlamda her iki mektubu da Petrus’un yazmadığı ve ona katiplik eden bir kimsenin kaleme aldığı iddia edilmektedir. Mektupların hangi şehirden yazıldığı konusunda ise genel kabul Roma’dan yazıldıkları yönündedir. Ancak Petrus’un Roma’ya gidişinin şüpheli bir durum arz etmesi bağlamında Babil’den yazılmış olduğunu iddia eden teologlar da mevcuttur.

Petrus’un yazdığı veya yazdırdığı iddia edilen apokrif metinlerde ise üç adet metin karşımıza çıkmaktadır. Bu metinlerden ilki kanonik İncillere benzerliğiyle dikkat çeken Petrus İncili’dir. XIX. yüzyılda Mısır’daki kazılarda bulunan bu metin Kıptice yazılmıştır. M. 190’da kaleme alındığı tahmin edilen metinde Pavlus teolojisi doğrultusunda fikirlerin olduğu ifade edilmiştir. Petrus’un İşleri kitabı ise Petrus’un hayatı hakkında Yeni Ahit’e göre daha farklı bilgiler ihtiva etmektedir. Petrus’un Vahyi kitabı da Mısır’da bulunan külliyyat içerisinde yer alan metinlerdendir. Bu kitap, İsa’nın

¹⁷⁵ Epistle of Peter to James, **Ante-Nicene Fathers**, C. 8, s. 216.

transfigürasyon hadisesinden sonra Petrus’a cennet ve cehennemi gösterdiği anlatısı ile dikkat çekmektedir. Petrus’un Yakup’a mektubu ise Petrus’un Yasa yanlısı olduğunu ve Yakup’un liderliğini ön plana çıkarması bakımından önem arz etmektedir.

2. BÖLÜM

PETRUS, İSA ve KİLİSE

Petrus, İsa'nın ilk havarisidir ve havarilerin reisidir. Dolayısıyla Petrus İsa'ya inanan ilk grupta farklı bir konuma sahip olmuştur. Petrus'un sahip olduğu bu ayrıcalık İsa'nın müjdesi ile daha da artmış ve Kilise'nin temeli olma görevi Petrus'a verilmiştir. Bu bölümde “Petrus” lakabının verilişi, İsa ile Petrus arasındaki ilişki ve Petrus'un İsa Mesih'i nasıl algıladığı incelenecektir. Ardından Petrus'un diğer havariler arasındaki konumu ve liderliği hakkındaki bilgiler değerlendirilecek ve otorite bağlamında Petrus'un konumu ortaya konulacaktır. Bunların ardından ise Kilise ve Papalık kapsamında Petrus'un sahip olduğu önem ele alınacaktır.

2.1. Petrus ve İsa

Yeni Ahit'e bakıldığında havariler arasında bir ayrıcalığa sahip olanın Petrus olduğu göze çarpmaktadır. Petrus, İsa'nın havariliğe ilk davet ettiği kişidir. Ayrıca İsa'nın müjdesine de mazhar olan Petrus, kilisenin temelindeki kaya olma görevine layık görülen tek kişidir. Petrus'un bu kadar övülmesine rağmen, onun hakkında olumsuz yorumlar da yapılmaktadır. Bu başlık altında Petrus ve İsa arasındaki ilişki, Petrus'a atfedilen olumlu ve olumsuz yorumlar bağlamında anlatılmaya çalışılacaktır.

2.1.1. “Petrus” İsmi

Hristiyanlığın ilk döneminde İsa'yı gören kişiler arasında hiç kimseye Petrus'un gibi bir lakap verilmemiştir. İsa'nın Petrus'a vermiş olduğu lakap kendi adının yerine geçmiştir ve Petrus tarih boyunca bu lakapla anılmıştır.

“Petrus” isminin İncillerde ve Resullerin İşlerinde toplam yüz elli kez geçtiği görülmektedir. Petrus'un İbranicedeki esas adı Simon'dur. Bu isim “Simeon” şeklinde

Yeni Ahit'te iki yerde¹⁷⁶ geçmektedir. Simon, o dönem için oldukça sık karşılaşılan bir isimdir. Yeni Ahit'te de Simon adına sahip yedi kişiden söz edilmektedir. Havarilerden ikisinin (Petrus ve Gayyur Simon) ve İsa'nın üvey kardeşlerinden birinin adı Simon'dur (Mat. 13:55). Yine Yahuda İşkaryot'un babasının ismi (Yuh. 6:71) ve İsa'nın Beytanya'da evinde yemek yediği adamın (Mat. 26:6) ismi de Simon'dur. İsa'yı yemeğe çağıran Ferisinin (Luk. 7:36-40) ve İsa'nın çarmihini zorla taşıttıkları Kreneli (Mat. 27:32) adamın ismi de Simon'dur.¹⁷⁷

İsa, Simon'a "kaya" anlamına gelen Aramice "Kefas" (Yun. Κηφᾶς) lakabını vermiştir. "Kefas" kelimesi Yeni Ahit'te sadece on kez¹⁷⁸ geçmektedir. "Petrus" ismi ise Aramice olan "Kefas" kelimesinin Yunancaya tercüme edilmiş halidir. "Kaya, taş" anlamına gelen Aramice "Kefas" kelimesi özel isim değil, cins isimdir. Richard McBrien, "Petrus" kelimesinin Aramicede "ilk doğan" anlamına geldiği yönünde bir iddianın bulunduğunu ancak bunun kanıtlanamadığını belirtir. McBrien, Petrus isminin incillerde ve Resullerin İşlerinde yüz elli kez geçmesini Yunanca konuşan Hristiyanlar nazarında Kefas'a göre Petrus isminin daha çok tercih edildiğini gösterdiğini vurgular. Bunun yanında İsa'nın başkalarına da çeşitli lakaplar taktığı bilinmektedir. Ancak hiçbirinin lakabı adının yerini almamıştır.¹⁷⁹

Petrus'un hata yaptığı zamanlarda İsa'nın ona "Simon" diye seslendiği İncillerdeki ifadelerde görülmektedir. MacArthur'a göre İsa Simon'a "Petrus" ismini verirken rastgele bir isim seçmemiştir. Çünkü Simon karakteri itibariyle aceleci, çabuk

¹⁷⁶ Res. İşleri 15:14, 2. Pet. 1:1.

¹⁷⁷ J. MacArthur, **Twelve Ordinary Men**, s. 39.

¹⁷⁸ Yuh. 1:42, 1. Kor. 1:12, 3:22, 9:5, 15:5, Gal. 1:18, 2:9, 2:11, 2:12, 2:14

¹⁷⁹ R. McBrien, **Lives of the Popes**, Harper Collins, San Francisco, 1997, s. 28; O. Cullmann, **Peter**, s. 18-19; K. Polat, **Katolik Hristiyanlık'ta Azizlik ve Azizler**, s. 265.

bıkan, sebat edemeyen, değişken, kararsız ve sözünde durmayan biridir. Dolayısıyla MacArthur, İsa'nın ona "Petrus" ismini verirken nasıl bir karaktere sahip olması gerektiğini hatırlatması amacıyla verdiğini iddia etmektedir.¹⁸⁰

"Petrus" isminin ne zaman verildiği hususunda İncillerde farklı bilgiler yer almaktadır. İlk kaleme alınan İncil olan Markos İncili'nde (M.S. 65-70) İsa'nın Celile Gölü kenarında en yakın on iki talebesini seçtiği ve her birinin isimlerini tek tek sayarak bunların havariler olduğunu belirttiği bilgisi yer alır.¹⁸¹

Matta İncili', Markos İncili'nden sonra (M.S. 80-85) kaleme alınmıştır. Matta ve Markos İncillerindeki anlatılanlar arasında önemli benzerlikler bulunmaktadır. Buna bağlı olarak Matta'nın, Markos İncili'nin çoğu kısımlarını kopyaladığı iddiaları mevcuttur. Matta İncili' Simon'un Petrus adını alması ve havarilerin isimlerinin tek tek zikredilmesi bilgisini tekrar eder.¹⁸² Luka İncili'nde de Petrus adının verilmesi şu şekilde geçmektedir: "Gün doğunca öğrencilerini yanına çağırdı ve onların arasından, elçi diye adlandırdığı şu on iki kişiyi seçti: Petrus adını verdiği Simun, onun kardeşi Andreas, Yakup, Yuhanna, Filipus, Bartalmay, Matta, Tomas, Alfay oğlu Yakup, Yurtsever diye tanınan Simun, Yakup oğlu Yahuda ve İsa'ya ihanet eden Yahuda İskariot." Ehrman "Petrus adıyla bilinen Simon" ifadesinden hareketle Simon'un daha önceden de "Petrus" adıyla tanınmış olma ihtimaline dikkat çeker. Luka'daki benzer ifade de bu iddiayı desteklemektedir.¹⁸³

Yuhanna İncili'nde ise Petrus'tan söz edilirken her zaman "Simon Petrus" şeklinde her iki isim birlikte kullanılmıştır. Petrus'un mektuplarında (2. Pet. 1:1)

¹⁸⁰ J. MacArthur, **Twelve Ordinary Men**, s. 40.

¹⁸¹ B. D. Ehrman, **Peter, Paul and Mary Magdalene**, s. 14, Markos 3:13-19.

¹⁸² Matta 10:2.

¹⁸³ B. D. Ehrman, **Peter, Paul and Mary Magdalene**, s. 15.

görüldüğü kadarıyla kendisi de ismini söylerken “Simon Petrus” şeklinde ifade ederek, İsa’nın ona verdiği lakabı soyadıymış gibi kullanmıştır. Diğer taraftan İncil yazarları onun kayınvalidesinden¹⁸⁴, teknesinden¹⁸⁵, evinden¹⁸⁶ bahsederken sadece “Simon”u tercih etmişlerdir.¹⁸⁷

Yuhanna İncili’ne göre ise Petrus’un kardeşi Andreas Vaftizci Yahya’nın talebesidir. Vaftizci Yahya İsa için “İşte, dünyanın günahını ortadan kaldıran Tanrı Kuzusu! Kendisi için, ‘Benden sonra biri geliyor, O benden üstündür. Çünkü O benden önce vardı’ dediğim kişi işte budur.” der. Bunun üzerine Andreas İsa’yı takip etmeye karar verir ve İsa ile konuşur. Bu konuşmadan o kadar etkilenir ki hemen kardeşi Petrus’a giderek “Biz Mesih’i bulduk” der. Sonra birlikte İsa’ya giderler. İsa, Petrus’u görünce “Sen Yuhanna’nın oğlu Simon’sun. Kefas diye çağrılacaksın.” der.¹⁸⁸ Ehrman’a göre bu ifadeler İncil yazarı Yuhanna’nın İsa’nın Petrus’a özel ilgi gösterdiğini vurgulamaya çalıştığını ima etmektedir.¹⁸⁹

Cullmann’a göre Petrus’un sahip olduğu lider konumun, kendisine “kaya” lakabının verilmesiyle oluşan bir psikolojik durumdan kaynaklandığının söylenmesi mümkün değildir. Yine ona göre Petrus’un öne çıkan bir karaktere sahip olduğu için mi diğerleri arasından seçildiği veya seçildikten sonra mı karakter değişimine uğradığı

¹⁸⁴ Markos 1:30, Luka 4:38.

¹⁸⁵ Luka 5:3.

¹⁸⁶ Markos 1:29, Luka 4:38, Res. İşleri 10:17.

¹⁸⁷ J. MacArthur, **Twelve Ordinary Men**, s. 41-42.

¹⁸⁸ Yuh. 1:29-42

¹⁸⁹ B. D. Ehrman, **Peter, Paul and Mary Magdalene**, s. 16.

soruları cevaplaması zor sorulardır. Bununla birlikte İsa'nın Petrus'a "kaya" lakabını onun liderlik karakterini güçlendirsın diye verdiği tahmin edilmektedir.¹⁹⁰

Bazı Protestan teologlar İsa'nın "ben kilisemi bu kayanın üzerine kuracağım" (Mat. 16:18) ifadesinde kastettiği kayanın Petrus'a atıf olamayacağını iddia etmektedirler. Onlar İsa'nın kullandığı "petra" kelimesinin "petrus" kelimesinden farklı olduğunu delil göstermektedirler. Ehrman ise "petrus" kelimesinin "petra" kelimesinin eril hali olduğunu belirtmektedir. Ayrıca Yunanca olan bu iki kelimenin de Aramice karşılığının "kefas" olduğunu ifade etmektedir.¹⁹¹

Yeni Ahit'te "kaya" lakabının İsa Mesih için de kullanıldığı görülmüştür. (1. Kor. 10:1-5) Efes. 2:20-22'deki ifadelerden ise "kaya" lakabının diğer Hristiyanlar için de kullanıldığı anlaşılmaktadır.¹⁹²

İsa'nın Petrus'a üç kez "Yuhanna oğlu Simon, beni seviyor musun"¹⁹³ diye sorduğu ve Petrus'un da üç kez İsa'yı sevdiğini söylediği ifadeler, Petrus'un İsa'nın tavsiyelerini tutmayarak hata yaptığı bir olay üzerine söylenmiştir. MacArthur bu diyalogu İsa'nın Petrus'a son kez "Simon" adıyla hitap ettiği diyalog olarak değerlendirir. MacArthur'a göre bu olaydan birkaç hafta sonra gerçekleşen Pentekost olayıyla birlikte Simon için kilisenin üzerine kurulu olduğu kaya anlamında "petrus" sıfatı kullanılır olmuştur.¹⁹⁴

Petrus'un Katolik teologların savunduğu gibi "Petrus (kaya)" olduğu için mi yoksa Protestan teologların iddia ettiği gibi İsa'nın Mesih olduğunu söylemesinden dolayı

¹⁹⁰ O. Cullmann, **Peter**, s. 32.

¹⁹¹ B. D. Ehrman, **Peter, Paul and Mary Magdalene**, s. 35.

¹⁹² Halim Işık, **Papalık**, s. 38.

¹⁹³ Yuh. 21: 15-17.

¹⁹⁴ J. MacArthur, **Twelve Ordinary Men**, s. 42.

mı İsa'nın "kilisemi bu kayanın üzerine kuracağım" övgüsüne mazhar olduğu hala tartışılmaktadır. İsa'nın sözlerinin tamamen farklı bir anlam taşıyabileceği ve yanlış anlaşılmış olabileceği ihtimali de bulunmaktadır. Yukarıda görüldüğü gibi İncillere göre Petrus'a "petrus" lakabının hangi koşul ve şartlar altında verildiği net değildir. Bunun yanında ismin Petrus'a İsa tarafından mı verildiği ya da Simon'un zaten önceden de "petrus" olarak mı tanındığı açık değildir.¹⁹⁵

İsa'nın ilk havarisine "Petrus" lakabını vermesi kaynaklarda ittifaka yakın bir şekilde tanıştıkları ilk zamanlarda gerçekleşmiştir. Bu durum ise İsa'nın Petrus hakkında onunla tanışmadan çok önce tanrısal bir bilgiye sahip olduğu yönünde yorumlanabilir. İsa, Petrus'un insani zaaflarını tedavi etmek için bu lakabı vermiş olabilir. Ayrıca İsa'nın Petrus'a bir lakap vermesi Petrus'u önemseydiği ve onunla ilgili bir planı olduğu yönünde yorumlanabilir. Zira İsa diğer havarilere böyle bir lakap vermemiştir.

2.1.2. İsa ve Petrus: Diyaloglar ve Mucizeler

İsa'nın talebelerinin arasında on iki havarinin yeri ve bu on iki havarinin içinde ise Petrus'un farklı bir pozisyonu vardır. İsa'ya talebe olmak isteyen kişilerin öncelikle geçmişleri ile bütün dünyevi bağlarını koparmaları gerektiği belirtilmektedir. Markos 10:17-27'de zengin bir kimsenin İsa'nın "Mallarını sat fakirlere dağıt." demesi üzerine bunu yapamadığı ve talebe olamadığı anlatılmaktadır. Talebe olmak İsa ile hayat boyu sürecek bir ilişkiye başlamak demektir. İsa'ya talebe olmak ona öğrenci olmak değil, Petrus ve diğer havarilerin yaptığı gibi hayatını İsa'ya göre şekillendirmek demektir.¹⁹⁶

Yeni Ahit'te İsa'nın havarileri ile konuştuğu kısımların çoğunluğunda havariler adına sözcülük yapan kişinin Petrus olması dikkat çekici bir husustur. Havarilerin sözcüsü olarak da bilinen Petrus'un, bir soru sorulduğunda, bir görüş bildirileceğinde ya da İsa

¹⁹⁵ B. D. Ehrman, *Peter, Paul and Mary Magdalene*, s. 16.

¹⁹⁶ R. P. McBrien, *Catholicism*, s. 67.

bir soru sorduğunda konuşan ilk havari olduğu görülmektedir. Ayrıca İsa'nın mucizelerine şahit olan çekirdek kadroda da ilk sırada Petrus bulunmaktadır.

Sinoptik İncillerde yer alan bilgilerden İsa ve Petrus'un birbirini önceden tanıdıkları anlaşılmaktadır. Bununla birlikte bu İncillerde İsa ile Petrus'un ilk tanışması hakkında spesifik bir bilgi bulunmamaktadır. Matta İncili'nde İsa ile Petrus'un ilk karşılaşmalarında İsa, Petrus ve kardeşi Andreas'a balık tutarlarken rastlar ve onlara "Arkamdan gelin. Sizleri insan avlayan balıkçılar yapacağım" der. Onlar da hemen ağlarını bırakıp İsa'nın arkasından giderler.¹⁹⁷ Markos İncili'nde anlatılan tanışma sahnesi de Matta İncili'ndeki ile aynıdır.¹⁹⁸ Luka İncili'nde ise ilk iki İncile göre durum daha farklıdır. Luka İncili'nde Petrus'tan ilk bahsedilen yer, İsa'nın havradan çıkıp Petrus'un evine gittiği yerdir. İsa'nın orada Petrus'un hasta kaynanasını iyileştirdiği anlatılmaktadır.¹⁹⁹ Dolayısıyla Sinoptik İncillerde İsa ve Petrus'un ilk karşılaşması ile ilgili bir fikir birliği bulunmamaktadır.

Yuhanna İncili'nde ise olaylar Vaftizci Yahya'dan itibaren anlatılmaktadır. Burada anlatıldığına göre Vaftizci Yahya, İsa tebliğ görevine başlamadan önce Beytanya'da insanlara vaazlar vermektedir. Petrus'un kardeşi Andreas ve bir arkadaşı Yahya'nın vaazlarını dinlemek için Beytanya'ya gitmektedirler. Bu vaazlardan birinde Andreas ve yanındaki arkadaşı, Vaftizci Yahya'nın sohbetini dinlerken oradan İsa geçer ve Yahya "İşte Tanrı kuzusu!" der. Bunun üzerine Andreas ve arkadaşı İsa'nın peşinden

¹⁹⁷ Matta 4:18-20.

¹⁹⁸ Markos 1:16-18.

¹⁹⁹ Luka 4:38-39; S. G. Green, **The Apostle Peter His Life and Letters**, s. 6; Ş. Kuzgun, **Dört İncil Farklılıkları ve Çelişkileri**, s. 292; D. E. Malick, "Simon's Mother in Law as a Minor Character in the Gospel of Mark: A Narrative Analysis", **Priscilla Papers**, 2017, Vol., 31, No., 2, ss. 4-9.

gidip o gün İsa'nın evinde kalırlar. Dolayısıyla İsa ile ilk tanışan kişi Andreas ve yanındaki arkadaşdır. Bu olaydan sonra Andreas ağabeyi Petrus'a gider ve "Mesih'i bulduk" der ve birlikte İsa'ya giderler. İsa, Petrus'u görünce ona bakar ve "Sen Yuhanna oğlu Simon'sun. Kefas (Yun. Kaya) diye çağırılacaksın" der.²⁰⁰ Yuhanna İncili'nde bahsedilen Andreas'ın arkadaşının kim olduğu hakkında ilk başta bilgi verilmemektedir. Ancak metnin sonunda bu gizemli kişinin bu olayların anlatıldığı İncili'n de yazarı olan Zebedi'nin oğlu Yuhanna olduğu ifade edilmektedir.²⁰¹ Kuzgun, İsa ve havarilerinin ilk karşılaşması hadisesinin sinoptik İnciller ve Yuhanna İncili'nde birbirine zıt şekilde anlatıldığını, birine inanmanın diğerini inkâr etmeyi gerektirdiğini belirtmektedir. Dolayısıyla Kuzgun'a göre İsa ve havarilerinin ilk karşılaşmasında İncillerdeki anlatım açısından önemli bir çelişki bulunmaktadır.²⁰²

İncillere göre İsa, Celile Gölü etrafındaki misyon gezilerini genellikle tüm talebeleriyle birlikte yapmıştır. Gittiği yerlerden bazıları Kefernahum, Sur ve Sayda, Genesaret, Beytanya, Eriha, Filipi Seraziyesi, Samiriye olarak belirtilmiştir. Petrus'un da bu yapılan gezilerde yer aldığı anlatılmaktadır. Ancak Petrus'un en yakın üç havariden biri olması nedeniyle İsa ile gittiği bazı hususi yerler de olmuştur. Bunlardan ilki sinagog başkanı Jairos'un kızının diriltilmesi hadisesidir. Bu olay Matta, Markos ve Luka İncilleri'nde anlatılmaktadır. İncillerdeki ifadelerle göre Sinagog başkanı Jairos'un kızı hastadır ve İsa'dan yardım etmesini istemiştir. İsa kızı görmek için eve giderken kızın öldüğü haberi gelir. İsa ve yanındakiler eve varınca İsa kızın odasındaki herkesi dışarı

²⁰⁰ Yuhanna 1:19-42.

²⁰¹ S. G. Green, **The Apostle Peter His Life and Letters**, s. 7.

²⁰² Ş. Kuzgun, **Dört İncil Farklılıkları ve Çelişkileri**, s. 293.

çıkartır ve odada kızın anne-babası, Petrus, Yakup ve Yuhanna kalır. Daha sonra İsa kızı diriltir.²⁰³

İsa'nın Petrus, Yakup ve Yahanna'yla birlikte yaptığı bir diğer gezi, transfigürasyon olayının yaşandığı gezidir. Bu gezide İsa ve üç talebesi bir dağa çıkarlar. O sırada İsa'nın görünümü değişir, yüzü güneş gibi parlamaya başlar ve elbiseleri ışıltı gibi bembeyaz olur. Ardından talebeler İlyas ve Musa peygamberi görürler. Onları görünce Petrus'un korkudan "Ya Rab! Burada bulunmamız ne kadar iyi oldu. Üç çardak kuralım: Biri sana, biri İlyas'a ve biri de Musa'ya." dediği ifade edilmiştir. Petrus konuşurken bir bulut üzerlerine gölge salar ve buluttan bir ses gelir: "Sevgili Oğlum budur, O'nu dinleyin!" Sonra İsa'nın yalnız olduğunu görürler. Dağdan inerken İsa, burada gördüklerini kendisi ölümden dirilmeden kimseye söylememelerini ister.²⁰⁴ Bu olay İsa'nın adı geçen üç talebesiyle olan yakın ilişkisine dair bir başka örnektir.

Matta İncili'nde²⁰⁵ anlatılan olayların sonunda İsa'nın kendisinin mesih olduğunu kimseye söylememeleri konusunda havarilerini uyarmasının sebebi insanların bunu anlamak için henüz hazır olmaması şeklinde yorumlanmıştır. Çünkü İsa'nın mesih olduğunun anlaşılması için çarmıh ve dirilme hadiselerinin gerçekleşmiş olması gerektiği düşünülmektedir. Ayrıca halkın İsa'nın mesih olduğunu önceden bilmesi halinde, onun çarmıha gerilmesine izin verilmeyeceği ve bir şekilde Kral yapılacağı şeklinde bir yorum söz konusudur.²⁰⁶

²⁰³ Matta 9:18-26, Markos 5:21-43, Luka 8:40-56

²⁰⁴ Matta 17:1-13, Markos 9:2-13, Luka 9:28-36

²⁰⁵ Matta 16:20.

²⁰⁶ S. G. Green, **The Apostle Peter His Life and Letters**, s. 32.

2.1.3. Petrus'un İsa Mesih Algısı

Petrus, İsa'nın ilk havarisidir ve ona en yakından şahit olmuş kişilerden biridir. Ancak Petrus, İsa ile karşılaşınca kadar bir Yahudi olarak yaşamıştır. Bu yüzden Petrus'un teolojik fikirleri çerçevesinde İsa ile ilgili düşüncelerinin oluşumunda Yahudiliğin etkisinin olması gayet doğaldır. Bundan dolayı bu başlık altında önce Yahudilik ve Hristiyanlık çerçevesinde mesih algısına değinilecek ve akabinde Petrus'un İsa-Mesih algısı ve fikirleri ortaya koyulacaktır.

“Mesih” kelimesinin İbranice karşılığı “mâşiah”dır ve “yağ sürülmüş, dînî bir görevle vazifelendirilmiş, Tanrı'nın bir görev için el koyduğu kişi” anlamlarına gelmektedir. İbranice “mâşiah” kelimesi Eski Ahit'te toplam otuz sekiz defa geçmektedir ve bu kelime Tanrı tarafından görevlendirilen kâhin (Levililer, 4:3, 5, 16), kral (I. Samuel, 2:10; 12:3; I. Krallar, 19:16) veya peygamberler (Mezmur, 105:15; I. Tarihler, 16:22) için kullanılmıştır. Ancak bu kelimeyle öncelikli olarak kastedilen kesimin krallar olduğu ifade edilmiştir. Kralların kutsal olduğuna ve halkı yönetmek için tanrısal bir gücü olduğuna inanılmıştır. Bu inancın bir parçası olarak da kral olacak kişilere bazı ritüeller uygulanmıştır ki bunlardan biri mesh etme yani yağlama ritüelidir. Bu ritüel kral olmanın en önemli göstergesidir ve kralın Tanrı'nın yer yüzündeki vekili haline getirilmesi anlamını taşımaktadır.²⁰⁷

Yahudi dînî metinlerinde mesihin zamanının sonunda İsrailoğullarını kurtarmak üzere geleceği, onları vaad edilmiş topraklarda toplayacağı, mabedi yeniden inşa edeceği, her yönden muhteşem bir krallık kuracağı anlatılmaktadır. Beklenen mesihin; peygamber, kral, hâkim, savaşçı veya Tora öğreticisi olacağına inanılmaktadır. Bunların yanında Eski

²⁰⁷ J. Waardenburg, “Mesih” **TDV İslam Ansiklopedisi**, C. 29, 2004, s. 306; R. Firestone, **Yahudiliği Anlamak**, Çev. Çağlayan Erendag, Levent Kartal, Gözlem Gazetecilik Basın ve Yayın, İstanbul, 2004, s. 194.

Ahit'in Yeşaya ve Mika kısımlarında anlatıldığına göre mesih bakire bir kızıdan doğacaktır, doğumu Mikail tarafından ilan edilecektir, adı İmmanuel (Tanrı bizimle) olacaktır ve Betlehem'de doğacaktır.²⁰⁸

Mesih inancının ortaya çıkışı konusunda farklı teoriler bulunmaktadır. Bunlardan ilkinde göre mesih inancı Yahudilere, Babil esaretinden kurtulduktan sonra iki yüzyıl boyunca maruz kaldıkları İran kültüründen geçmiştir. Zerdüştilikteki “saoşyant” inancı Yahudilikteki mesih inancı ile önemli benzerlikler barındırmaktadır. Başka bir teoriye göre ise Yahudilikteki mesih inancı, daha eskiye dayanmaktadır. Yahudilerin tarih boyunca yaşamış oldukları sıkıntılı zamanlar onlarda bir kurtarıcı ihtiyacı oluşmasına sebep olmuş ve böylece mesih inancı oluşmuştur.²⁰⁹

Kral Mesih algısının ise Kral Davut'a dayandığı ifade edilmiştir. I. Samuel 7: 14-16'daki ifadelerde Tanrı'nın Davut'a, İsrail krallığının tahtında her zaman Davut soyundan birinin oturacağı vaadinde bulunduğu anlatılmaktadır. Ancak tarihsel sürece bakıldığında ise bu vaadin gerçekleşmediği görülmektedir. Yahudilerin M.Ö. 586'da Yahuda krallığının Babilliler tarafından yıkılmasından bu yana Davut soyundan gelecek olan bir Kral Mesih beklentisi içerisinde oldukları ifade edilmiştir.²¹⁰

Yahudiliğin iman esasları XII. yüzyıl Yahudi alimlerinden Musa bin Meymun tarafından on üç madde halinde belirlenmiştir. Bu listenin on ikinci maddesine göre mesih bir gün mutlaka gelecektir ve buna iman edilmesi zorunludur. Mesih gelerek Davut'un krallığını kuracak, Süleyman mabedini yeniden inşa edecek ve dağılmış Yahudileri vaad edilmiş topraklardaki krallıkta yeniden bir araya toplayacaktır.²¹¹

²⁰⁸ Yeşaya 7:14; Mika 5:2.

²⁰⁹ J. Waardenburg, “Mesih”, s. 307.

²¹⁰ B. D. Ehrman, **İsa'ya Rağmen Hristiyanlık**, s. 273.

²¹¹ J. Waardenburg, “Mesih”, s. 308.

Tanah'ta gelecek olan Mesih'in neye benzeyeceği ve dünyada neler yapacağı hakkında kehanetler mevcuttur. Bakireden doğması, Beytüllahim'de dünyaya gelmesi, büyük bir şifacı olması, Kudüs'e eşek üzerinde girmesi, kendi halkı tarafından reddedilmesi, idam edilerek acı çekmesi ve ölümden dirilmesi Mesih hakkındaki bu kehanetlerdendir. Görüldüğü üzere bunların hepsi de İsa'nın hayatı boyunca başına gelmiş olaylardır. Ancak Yahudi geleneğinde acı çekecek bir Mesih figürü hiçbir zaman mevcut olmamıştır. Bunların yanında İsa döneminde kaleme alınmış mesih hakkındaki metinlerin hiçbirinde mesih tasavvuru İsa ile uyuşmamaktadır.²¹²

Fakat Yahudilerin arasında farklı bir mesih beklentisi içinde olan bir gruptan bahsedilmektedir. Bu gruba göre mesihin dünyevi bir kral olmayacağına, kötülere yeneceğine ve evrensel bir yargıç konumunda olacağına inanılmaktadır. Söz konusu bu kişi için farklı sıfatlar bulunmaktadır ve “İnsanoğlu” bu sıfatlardan biridir. Ehrman, İsa ve taraftarlarının da bu gruptan etkilenmiş olabileceğini iddia etmektedir.²¹³

Böylesine Mesih beklentisine sahip bir toplumda M.S. I. yüzyılda kendisinin mesih olduğunu iddia eden pek çok kişi ortaya çıkmıştır. Bunlardan bazıları Celileli Yudas, Hiskia, Perealı Simon, Simon bar Giora'dır. İsa da böyle bir dönemde yaşamıştır.²¹⁴

Hristiyanlıkta İsa için farklı lakapların kullanıldığı bilinmektedir. Bunlar Mesih, Tanrı'nın oğlu, insanoğlu, efendi, kurtarıcı ve Tanrı'dır.²¹⁵ Konumuz açısından İsa'nın

²¹² B. D. Ehrman, **İsa'ya Rağmen Hristiyanlık**, s. 273.

²¹³ B. D. Ehrman, **İsa'ya Rağmen Hristiyanlık**, s. 275.

²¹⁴ E. Sarıkçıoğlu, **Dinlerde Mehdi ve Mesih Tavvuru**, Düşün Yayınları, İstanbul, 2017, s. 143.

²¹⁵ A. E. McGrath, **Christian Theology**, Wiley-Blackwell Publishing, London, 2011, s. 268.

sahip olduğu “mesih” lakabı daha önemlidir. Pavlus ile sistematik hale geldiği ifade edilen Hristiyan teolojisine bakıldığı zaman Hristiyanlıktaki mesih algısının Yahudilikten daha farklı olduğu görülmektedir. Yeni Ahit metinlerinde de geçtiği üzere Hristiyanlar acı çeken, işkence edilen, kendisini çarmıhta feda eden ve üç gün sonra dirilen bir mesih anlayışına sahiptirler.²¹⁶ İsa'nın takipçileri, sonraki süreçte kendilerini Yahudi inancının içerisinde gördükleri için İsa gibi bir mesihe Tevrat'tan deliller aramışlardır. Mesih hakkında bu minvalde ifadeler bulamamışlardır ama Tanrı'nın salih kulu diye anlatılan bir kişinin başına gelenler tıpkı İsa'nın başına gelenlerle aynıdır. Yeşaya 53:3-6'daki ifadeler şöyledir:

“İnsanlarca hor görüldü, Yapayalnız bırakıldı. Acılar adamıydı, hastalığı yakından tanıdı. İnsanların yüz çevirdiği biri gibi hor görüldü, Ona değer vermedik. Aslında hastalıklarımızı o üstlendi, Acılarımızı o yüklendi. Bizse Tanrı tarafından cezalandırıldığını, vurulup ezildiğini sandık. Oysa, bizim isyanlarımız yüzünden onun bedeni deşildi, bizim suçlarımız yüzünden o eziyet çekti. Esenliğimiz için gerekli olan ceza Ona verildi. Bizler onun yaralarıyla şifa bulduk. Hepimiz koyun gibi yoldan sapmıştık, Her birimiz kendi yoluna döndü. Yine de RAB hepimizin cezasını ona yükledi.”

Ancak yukarıdaki metinde işkence ve acı çeken kişinin mesih olduğundan bahsedilmemekte, yalnızca bir “kul” olduğu ifade edilmektedir.²¹⁷

İlk dönem Hristiyanları ve havariler İsa'nın mesih olduğuna inanmışlardır, ancak İsa'nın Yahudi metinlerinde anlatılan mesihlik özelliklerini tam olarak taşıyamaması

²¹⁶ Mat. 16:21, Mar. 8:31, Luk. 9:22.

²¹⁷ B. D. Ehrman, **Peter, Paul and Mary Magdalene**, s. 34; M. Aydın, **Hristiyanlık**, s. 332.

akıllarında soru işaretleri oluşmasına sebep olmuştur. İsa zamanın sonu hakkında konuşmuştur ancak bu son hiç gelmemiştir. Kurtarıcı olarak beklenen mesihin gelmesinin ardından kutsal şehirleri Kudüs düşmanlar tarafından işgal edilmiş ve mabet yıkılmıştır. Mesihin esaretteki Yahudileri kurtarması beklenirken böyle bir durum gerçekleşmemiştir. İsa'nın sözünü ettiği Tanrı Krallığı hiç kurulamamıştır. İsa'nın dediklerinin gerçekleşmemesi göz önüne alındığında İsa'nın mesihlik iddiasının, mesihliğini ilan eden diğer kişiler gibi sahte olduğunu düşünenler olmuştur. Ancak bununla birlikte İsa'nın havarilerinin kendisinin mesih olduğunu itiraf etmelerinin ardından onları bunu kimseye söylememeleri hususunda uyarmıştır. Ayrıca İsa'nın hiçbir zaman bu dünyada Yahudilerin kralı olacağı ifade edilmemiştir.²¹⁸

Pavlus teolojisine göre Yahudi Yasası insanların kurtuluşa ulaşabilmesi için yeterli değildir. İsa, Yasa aracılığıyla günah ve ölümden kurtulamayan insanların kurtuluşa erişebilmesi için kendisini çarmıhta feda etmiştir. İsa Mesih dönemine kadar Yasaya bağlılığı zorunlu tutan Tanrı, aslında bu Yasa ile kurtuluşa ulaşmanın mümkün olmadığını göstermek istemiştir. Zamanı geldiğinde de Tanrı, insanları kurtarmak için kendi oğlunu Yasaya bağlı bir insan olarak yeryüzüne göndermiştir. Tanrı oğlu İsa Mesih Yasaya göre suçlu bulunmuş ve çarmıha gerilmiştir. İnsanların kurtuluşa ulaşmak için tabi oldukları Yasanın Tanrı'nın oğlu İsa Mesih'i ölüm ile cezalandırmış olması da ironik bir durum olarak görülmektedir.²¹⁹

Ehrman günümüzde Hristiyan toplumundaki mesih algısının;

- İsa'nın mesih ve tanrı konumunda olduğu,
- Mesih olduğu için İsa'nın, insanların günahlarına kefaret olarak ölmek zorunda kaldığı,

²¹⁸ E. Sarıkçıoğlu, **Dinlerde Mehdi ve Mesih Tasavvuru**, s. 144.

²¹⁹ Ş. Gündüz, **Hristiyanlık**, İSAM Yayınları, İstanbul, 2008, s. 86.

- Mesihliğinden dolayı insanların kalplerindeki Tanrı krallığının lideri olduğu,
- Mesih olan kişide bu özelliklerin tümünün bulunması zorunluluğu,

konuları üzerinde şekillendiğini ifade etmektedir. Ayrıca Ehrman, bu maddelere inanılmasının Hristiyan mesih algısında bir zorunluluk olarak görüldüğünü vurgulamaktadır.²²⁰ Ancak Yahudi kutsal metinlerine bakıldığında mesih hakkında yazılanların bunlarla hiç ilgisinin olmadığı görülmektedir. Bu noktada yukarıda anlatılanların Hristiyanların mesih algısını yansıttığı iddia edilebilir. Ancak İsa ve havariler dahil olmak üzere ilk Hristiyanlara bakıldığında zaman hepsinin de Hristiyan değil Yahudi oldukları görülmektedir. Yahudi düşüncesine göre gelecek olan mesihin güçlü bir kişi olması ve düşmanları yenmesi beklenmektedir. Dolayısıyla bu durum daha sonra ortaya çıkan Hristiyan mesih algısından oldukça farklıdır. Çünkü Hristiyan düşüncesine göre mesih zayıf, güçsüz, işkence edilen, ıstırap çeken ve öldürülen bir kişidir (Mat. 16:21, Mar. 8:31, Luk. 9:22).

Konumuz bağlamında havari Petrus'un mesih algısına gelecek olursak Matta İncili' bu noktada bazı bilgiler vermektedir. Söz konusu metinde Petrus ile İsa arasında şöyle bir diyalog geçmektedir:

Bundan sonra İsa, kendisinin Yerusâlim'e gitmesi, ileri gelenler, başkâhinler ve din bilginlerinin elinden çok acı çekmesi, öldürülmesi ve üçüncü gün dirilmesi gerektiğini öğrencilerine anlatmaya başladı. Bunun üzerine Petrus O'nu bir kenara çekip azarlamaya başladı. "Tanrı korusun, ya Rab! Senin başına asla böyle bir şey gelmeyecek!" dedi. Ama İsa

²²⁰ B. D. Ehrman, *Peter, Paul and Mary Magdalene*, s. 33.

Petrus'a dönüp, “Çekil önümden, Şeytan!” dedi, “Bana engel oluyorsun.

Düşüncelerin Tanrı'ya değil, insana özgüdür.”²²¹

Petrus’un ağzından çıkan sözler onun mesih hakkında bir Yahudi gibi düşündüğünü göstermektedir. Ona göre gelecek olan mesih güçlü ve kudretli olmalı, yani İsa’nın anlattıklarının tam zıddı olmalıdır. Ehrman’a göre Hristiyanların zayıf ve işkence çekecek bir mesihe inanmasının sebebi en baştan beri İsa’nın böyle bir mesih portresi çizmesidir.²²²

Petrus İsa’nın, beklediği Yahudi mesihi gibi bir mesih olmadığını görünce yanından uzaklaşmamıştır. Ehrman’a göre Petrus’un nazarındaki ilk mesih tablosu onu hayal kırıklığına uğratmıştır. Ancak İsa’nın öldükten üç gün sonra dirilmesi ve Petrus’a görünmesi, Petrus’un fikirlerinin değişmesine sebep olmuştur. İsa’nın ölümden dirilmesi, onun Tanrı’nın seçilmiş olduğunu göstermiştir. Bu durum ise onun Mesihliğinin Yahudi geleneğinde anlatıldığı gibi olmadığını ortaya koymuştur. Hristiyan geleneğinde mesihin başına gelecek olayları önceden haber vereceği anlatılmaktadır. İsa da bu doğrultuda başına gelecekleri önceden haber vermiştir ve böylece mesihliği onaylanmıştır. İsa’nın tekrar geleceğine ve Tanrı Krallığını o zaman kuracağına inanılmaktadır. Bu durumun İsa’nın Yahudilikteki kral mesih özelliğine sahip olduğunu kanıtladığı iddia edilmektedir.²²³ Sinoptik İncillerde anlatılan şu diyalog Petrus ve İsa arasında geçen önemli olaylardan biridir:

İsa, Filipus Sezariyesi bölgesine geldiğinde öğrencilerine şunu sordu:

‘Halk, İnsanoğlu’nun kim olduğunu söylüyor?’ Öğrencileri şu karşılığı

verdiler: ‘Kimi Vaftizci Yahya, kimi İlyas, kimi de Yeremya ya da

²²¹ Mat. 16: 21-23.

²²² B. D. Ehrman, **Peter, Paul and Mary Magdalene**, s. 33.

²²³ B. D. Ehrman, **Peter, Paul and Mary Magdalene**, s. 34.

peygamberlerden biridir diyor.’ İsa onlara, ‘Siz ne dersiniz’ dedi, ‘Sizce ben kimim?’ Simun Petrus, ‘Sen, yaşayan Tanrı’nın Oğlu Mesih’sin’ yanıtını verdi. İsa ona, ‘Ne mutlu sana, Yunus oğlu Simun!’ dedi. ‘Bu sırrı sana açan insan değil, göklerdeki Babam’dır. Ben de sana şunu söyleyeyim, sen Petrus’sun ve ben kilisemi bu kayanın üzerine kuracağım. Ölümler diyarının kapıları ona karşı direnemeyecek. Göklerin Egemenliği’nin anahtarlarını sana vereceğim. Yeryüzünde bağlayacağın her şey göklerde de bağlanmış olacak; yeryüzünde çözeceğin her şey göklerde de çözülmüş olacak.’ Bu sözlerden sonra İsa, kendisinin Mesih olduğunu kimseye söylememeleri için öğrencilerini uyardı.²²⁴

Sinoptik İncillerde anlatılan bu olay Petrus’un İsa’nın mesih olduğuna inandığını göstermektedir. Petrus’un bunu itiraf eden ilk havari olması da ayrıca önemli olarak görülmektedir. Çünkü o ana kadar İsa’yı mesih olarak vasıflandıran kimse olmamıştır.²²⁵

Petrus, İsa’nın verdiği önem bakımından diğerlerine göre hep farklı olmuştur. İsa onunla yaşamış ve onun teknesinde vaaz vermiştir. Petrus’un evi İncil vaazlarının merkezi olmuştur. O genellikle sürünün başı olarak kabul edilmiştir. Petrus, İsa’nın Mesih olduğunu ilk dile getiren kişidir. İsa bir keresinde talebelerine “Siz de beni terk edecek misiniz?” dediğinde; “Efendim kime gidelim? Ebedi hayatın sözleri sendedir.”²²⁶ diyen Petrus’tur. Bunlara mukabil olarak da İsa, pek çok kez Petrus’a verdiği üstünlüğü tekrarlamıştır.²²⁷

²²⁴ Mat. 16:13-20, Mar. 8:27-30, Luk. 9:18-21.

²²⁵ S. G. Green, **The Apostle Peter His Life and Letters**, s. 26-28; Ş. Kuzgun, **Dört İncil Farklılıkları ve Çelişkileri**, s. 296.

²²⁶ Yuh. 6: 67-68.

²²⁷ E. Renan, **Life of Jesus**, s. 161-162.

Markos 9:2, 14:33, 5:37’de geçen ifadelerde görüldüğü gibi İsa pek çok yere yanına talebelerinden yalnızca Petrus ve Zebedinin oğulları Yakup ile Yuhanna’yı alarak gitmiştir. Matta 14:28’deki ifadeye göre de İsa’nın arkasından suyun üstünde yürüme cesaretini yalnızca Petrus göstermiştir. Bazı teologlar Petrus’u havarilerin sözcüsü olarak nitelendirmektedirler. Başka pek çok yerde de Petrus’un tüm havariler adına İsa’ya cevap verdiği görülmektedir.²²⁸ İsa’nın Petrus’u azarlarken de onun şahsında tüm havarileri azarladığı belirtilmiştir.²²⁹ Çünkü Cullmann’a göre Petrus’un İsa’ya karşı söylediği sözlerin diğer havarilerin de şeytanî fikirlerini körüklediğini İsa fark etmiştir ve bu yüzden böyle davranmıştır.²³⁰ Kuzgun ise İsa’nın Petrus ve diğer havarileri sık sık azarladığını belirterek bu tarz ifadelerin bir evliya veya peygamberlerin ağzından dökülecek sözler olmadığını, hele ki söz konusu kişi Tanrı kabul edilen İsa olunca meselenin daha da dikkat çekici olduğunu belirtmiştir.²³¹

Petrus’un birinci mektubundaki şu ifadeler, onun İsa ve kilise algısı hakkında bilgiler vermektedir:

İnsanlarca reddedilmiş, ama Tanrı’ya göre seçkin ve değerli olan diri taş, Rab’be gelin. O sizi diri taşlar olarak ruhsal bir tapınağın yapımında kullansın. Böylelikle, İsa Mesih aracılığıyla Tanrı’nın beğenisini kazanan ruhsal kurbanlar sunmak üzere kutsal bir kâhinler topluluğu olursunuz. Çünkü Kutsal Yazı’da şöyle deniyor: “İşte, Siyon’a bir taş, seçkin, değerli bir köşe taşı koyuyorum. O’na iman eden hiç utandırılmayacak.” İman eden sizler için bu taş değerlidir. Ama imansızlar için, “Yapıcıların reddettiği taş Köşenin baş taşı,”. “Sürçme taşı ve tökezleme kayası oldu.” İmansızlar Tanrı’nın sözünü dinlemedikleri için

²²⁸ Mar. 8:29.

²²⁹ Mar. 8:33.

²³⁰ O. Cullmann, **Peter**, s. 23-24.

²³¹ Ş. Kuzgun, **Dört İncil Farklılıkları ve Çelişkileri**, s. 232.

sürçerler. Zaten sürçmek üzere belirlenmişlerdir. Ama siz seçilmiş soy, Kral'ın kâhinleri, kutsal ulus, Tanrı'nın öz halkısınız. Sizi karanlıktan şaşılasi ışığına çağıran Tanrı'nın erdemlerini duyurmak için seçildiniz. Bir zamanlar halk değildiniz, ama şimdi Tanrı'nın halkısınız. Bir zamanlar merhamete erişmemiştiniz, şimdiyse merhamete eriştiniz.²³²

Yukarıdaki pasajda İsa, Siyon'a koyulan “yaşayan bir köşe taşı” olarak tasvir edilmektedir. Söz konusu ifade teologlar tarafından İsa'nın kurtuluşa götürecek olan tapınağın, yani kilisenin, temel taşı olması şeklinde yorumlanmaktadır. İsa'nın “taş” olması ayrıca onun mesihliğine, “yaşayan” olması ise İsa'nın ölümden dirilmiş olmasına gönderme olarak görülmektedir. İsa'nın temelinde yer aldığı bu Kilise, diğer cemaat üyeleriyle birlikte bir bina halini almıştır ve bu binada şu anda Kutsal Ruh'un ikamet ettiği belirtilmektedir. Bu ifadelerden Petrus'un kiliseyi bir bina olarak görmediği anlaşılmaktadır. Petrus'a göre kilise hem insanları kurtuluşa götüren rahiplik makamı hem de İsa'nın kanı ile mühürlenmiş Yeni Ahit topluluğudur. Dolayısıyla kilise, İsa'da birleşerek kurtuluşa ulaştıracak olan tapınağı oluşturan “yaşayan taşlardan” oluşmaktadır. Teologlara göre Petrus, daha önce İsrailoğullarının sahip oldukları ayrıcalıklara şimdi İsa'ya inanan insanların sahip olduklarını düşünmektedir. Kilise, İsrailoğullarının yerine geçmiş değildir ama Yahudi ve putperest kökenli Hristiyanlar artık Tanrı'nın halkını teşkil etmektedirler.²³³

İsa'nın çarmıha gerilmesinden sonra Petrus'un tapınakta yaptığı konuşma, Petrus'un İsa hakkındaki fikirlerine önemli derecede ışık tutmaktadır. İsa'yı önce Tanrı'nın kulu olarak betimleyen Petrus, hastaların İsa'nın adı sayesinde ve ona olan imanları ile sağlıklarına kavuştuklarını belirtmiştir. Ayrıca Tanrı'nın bütün

²³² I. Pet. 2: 4-10.

²³³ B. E. Parker, “The Church as the Renewed Israel in Christ: A Study of I. Peter 2: 4-10”, s. 44-46.

peygamberlerin ağzından Mesih'in acı çekeceğini bildirdiğini anlatmıştır.²³⁴ Bu ifade, İsa hayattayken “Tanrı korusun, ya Rab! Senin başına asla böyle bir şey gelmeyecek!”²³⁵ diyen Petrus'un sonraki dönemde ulaştığı düşünce yapısını göstermesi bakımından önemlidir.

Ehrman, İsa'nın acı çeken bir mesih olduğu fikrinin erken dönem Hristiyanları tarafından uydurulduğunu iddia etmiştir. Hatta ona göre, Pavlus'un 1. Kor. 1: 23'teki ifadesine atıf yaparak İsa'nın acı çeken bir mesih olması Yahudiler için bir 'yüz karası' dır. İsa'nın çarmıha gerilmesi fikrinin Pavlus Hristiyan olmadan önce mevcut olduğu, Pavlus'un bu fikri ileri seviyeye taşıdığı ileri sürülmüştür. Ehrman'a göre İsa'nın mesih olarak çarmıhta idam edilmesi Hristiyanlığı Yahudilikten ayıran ilk adımdır.²³⁶

Petrus hakkında detaylı ve önemli bilgiler barındırdığı kabul edilen Pseudo Clementin yazılarda birden fazla yerde Petrus İsa'nın peygamber olduğunu ifade etmiştir. Bu durum Yahudi Hristiyan düşüncesine yakın olması bakımından önemlidir.²³⁷

İsa'nın mesihliğini ilk ikrar eden kişinin Petrus olduğu anlatılmaktadır. Petrus, İsa'nın Yahudi mesihi olduğuna inanmaktadır. Çünkü hem Petrus hem de İsa birer Yahudi'dir. Yahudilikte mesihin yeryüzüne gelince bir krallık kuracağına ve tüm Yahudileri bu krallıkta toplayacağına inanılmaktadır. Yahudi mesihi kudretli ve güçlü bir kişi olacaktır. Petrus aklındaki bu mesih tasavvuru sebebiyle İsa'nın çarmıha gerilip acı çekeceğine inanmamıştır. Hatta bu tutumundan dolayı İsa onu “Çekil önümden şeytan” diyerek azarlamıştır. Ancak İsa'nın ölümden dirilmesinin ardından Petrus'un zihnindeki mesih tasavvuru değişmiştir ve İsa'nın, daha önceki bekledikleri Yahudi mesihi gibi bir

²³⁴ Res. İş. 3: 11-26.

²³⁵ Matta 16: 22.

²³⁶ B. D. Ehrman, **İsa'ya Rağmen Hristiyanlık**, s. 280.

²³⁷ Rec. 2: 28, 5: 10.

mesih olmadığını, İsa'nın kuracağı krallığın bu dünyada değil gökte kurulacağını anlamıştır. İsa'nın çarmıha gerilmesinden sonra dirildiğinde ilk olarak Petrus'a görünmesi, Petrus'un İsa'nın mesihliği hakkındaki düşüncelerini kuvvetlendirmiştir. Sonuç itibarıyla Yahudilik ve Hristiyanlıktaki mesih inancı mukayese edildiğinde şu sonuç çıkmaktadır: Yahudilikteki mesih inancı, insanların kurtulması için Tanrı'nın aracı olarak görülmektedir. Kurtarıcı ise yalnızca Tanrı'dır. Hristiyanlıkta ise mesih Tanrı'nın oğludur ve kurtarıcı rolünü üstlenen odur.

2.2. Petrus ve Kilise

Havarilerin reisi Petrus ve inananlar cemaati Kilise arasında önemli bir ilişki bulunmaktadır. Bu ilişki İsa'nın Matta İncili' 16:18'de geçen "Ben de sana şunu söyleyeyim, sen Petrus'sun ve ben kilisemi bu kayanın üzerine kuracağım." sözü üzerine temellendirilmektedir. Bundan dolayı İsa'nın kilisesini üzerine kurmakla müjdelediği Petrus, Kilise için temel bir öneme sahiptir. Bu durum Petrus'un tüm Hristiyanlar nazarındaki önemini ve konumunu da açıklamaktadır. Bu bağlamda önce Kilise hakkında genel bilgi verilmesi, Petrus ve Kilise arasındaki ilişkinin ortaya konulması açısından önem arz etmektedir.

Kilise denilince akla ilk gelen Hristiyan mabetleridir. Ancak bu kelimenin sahip olduğu tek anlam bu değildir. "Kilise" kelimesinin kökeni Yunanca ἐκκλησία (ekklesia) kelimesine dayanmakta ve "topluluk" anlamına gelmektedir. Bu bağlamda 'kilise' kelimesi İsa'nın mistik bedenini oluşturan Hristiyanların tamamını kapsayan bir anlama sahiptir. "Kilise" kelimesi sinoptik incillerde sadece iki yerde (Matta 16:18, 18:17) İsa'nın ağzından aktarılmaktadır. Birincisi daha geniş bir anlama sahipken ikincisi sadece topluluk anlamında kullanılmıştır.²³⁸

²³⁸ R. P. McBrien, **Catholicism**, s. 580; M. Aydın, **Hristiyanlık**, s. 334.

“Evrensel Kilise” şeklindeki kullanım mezhep ayırt etmeksizin tüm Hristiyanları kapsayan bir kavramdır.²³⁹ “Ekklesia” kelimesi Eski Ahit’in Yunanca tercümesi Septuagint’te de (Yetmişler Çevirisi) görülen bir kelimedir. İbranicedeki “kahal” kelimesinin Yunancası olan “ekklesia”nın Eski Ahit’te taşıdığı anlam çoğunlukla İsrailoğullarının oluşturduğu inananlar topluluğudur.²⁴⁰ Michel’e göre ise havariler Tanrı’nın ölümlerden dirilterek Rab ve Mesih yaptığı İsa’yı tanıtmak için Tanrı Ruhu’nun verdiği güç ile bir topluluk oluşturmuşlardır. Bu topluluk daha sonra kilise olarak anılmaya başlamıştır.²⁴¹

Yeni Ahit metinlerinin oluşumunun tamamlanmasına kadar geçen sürede kilise bağlamında hiçbir gelişmenin olmadığı ileri sürülmektedir. Petrus’un İsa’nın mesih olduğunu itiraf etmesi ve İsa’nın kilisesini Petrus’un üzerine kuracağını söylemesi, İsa’nın kendi kendisini algılama şekli olarak belirtilmektedir. İsa havarilerine kilise için gereken her şeyi hazırlanmış olarak teslim etmiştir; tüm detayları ile yedi sakrament, üstün ve evrensel bir yargı makamı olarak Papalık, monarşik piskoposluk, öğretiler, ayinler ve kurallar. İsa’nın yeryüzüne geliş amacı insanoğlunun Tanrı’ya olan kefareti borcunu çarmıhta ödemek ve bu kurtuluş hareketinin daha fazla insana ulaşmasını sağlamak için bir kilise bırakmaktır. Bu görüş Katolik Kilisesinin II. Vatikan Konsili’ne kadar benimsemiş olduğu görüştür ve o zamandan beri de bazı papazlarda hala görülebilmektedir.²⁴²

²³⁹ A. H. Eroğlu, “Hristiyanlık”, **Dinler Tarihi El Kitabı**, Ed. Baki Adam, Grafiker Yayınları, Ankara, 2015, s. 160.

²⁴⁰ M. Aydın, “Kilise”, **TDV İslam Ansiklopedisi**, C. 26, 2002, s. 11.

²⁴¹ T. Michel, **Hristiyan Tanrıbilimine Giriş**, s. 54.

²⁴² R. P. McBrien, **Catholicism**, s. 573-574.

Pavlus'un mektuplarında Kilise bir beden gibi tasvir edilmektedir ve bu bedenin başını İsa oluşturmaktadır. Kurtuluş için gerekli olan tek şey de bu bedene dahil olabilmektir. Kilisenin bir beden olarak tasavvur edilmesi Hristiyanların birliğini sembolize etmektedir ve Evharistiya ayinindeki ekmek de bu birliği sembolize etmektedir. Yuhanna İncili'nde İsa çoban, inananlar da koyun sürüsü olarak ifade edilmiştir. İsa bu sürüyü Petrus'a emanet ettiğini belirtmektedir. İsa kendisinin Baba ile bir olduğu gibi ona inananların da bir olmasını istemektedir.²⁴³

McGrath'a göre kilisenin sahip olduğu beş temel özellik vardır: Kiliseye atfedilen bu beş temel özellikten *birincisi*; kilisenin Tanrı'ya inanan insanlardan oluşmasıdır. Bu özellik ile vurgu yapılan nokta daha öncesinde Tanrı'ya inanan İsrailoğullarının, İsa ve Hristiyanlık ile devam ediyor olmasıdır. *İkincisi*, kilise bir kurtuluş cemaatidir. Kilisenin bu özelliği Tanrı'nın vaad ettiği kurtuluşun kilise bünyesindekilere ait olmasıdır. Ayrıca Matta 28:19'daki ifadeye göre kilise üyeleri tüm ulusları kiliseye dahil etmekle de sorumludurlar. *Üçüncüsü*; kilise, İsa'nın bedenidir. Bu durum Pavlus'un mektuplarında²⁴⁴ daha çok göze çarpmaktadır. Buna göre kişi imanı ve vaftiz aracılığıyla İsa'nın vücudundaki yerini almaktadır. *Dördüncüsü*; kilise, hizmetçidir. Buna göre İsrailoğullarının Tanrı'yı tanıyıp ona hizmet ettikleri gibi şimdi de Tanrı, kilise mensuplarını kendisine iman etmeye ve hizmete çağırmıştır. *Beşincisi* ise; kilise, kutsal ruhun etki alanıdır. Pentekost günü havarilere inen Kutsal Ruhun, o zamandan beri kilisede mevcudiyetini sürdürdüğüne inanılmaktadır. Bu inanca göre kilise bünyesinde gerçekleşen her şey Kutsal Ruh'un denetimi altında gerçekleştirilmektedir.²⁴⁵

²⁴³ R. P. McBrien, **Catholicism**, s. 581.

²⁴⁴ 1. Kor. 12: 12-31.

²⁴⁵ A. E. McGrath, **Christian Theology**, s. 376.

Matta İncili, Yeni Ahit içerisinde bulunan dört İncil'den birincisidir. Bu İncil'in M. 80-90 yıllarında, havari Matta tarafından yazıldığı bilinmektedir.²⁴⁶ Konumuz açısından Matta İncili'ni diğerlerinden ayıran özelliği Matta 16:18'de geçen İsa'nın kilisesini Petrus'un üzerine kuracağını belirttiği ifadedir. Bu ifade diğer üç İncil'de bulunmamaktadır. Bu kadar önemli bir ifadenin sadece Matta İncili'nde bulunması ise Hristiyanlık tarihi boyunca teologların aklında soru işaretleri oluşmasına neden olmuştur.

Genel Hristiyan bakış açısına göre İsa'nın söz konusu ifadesi, kilisenin temelinde Petrus'un bulunduğu, İsa'dan sonraki tüm Hristiyanların sorumluluğunun Petrus'a verildiği şeklinde yorumlanmaktadır. Ancak bu ifadeyi farklı şekilde yorumlayan teologlar da bulunmaktadır. Kilise babalarından Augustinus (354-430), burada geçen “kaya” kelimesi ile İsa'nın Petrus'u değil Mesih olarak kendisini kastettiğini belirtmiştir. Augustinus, İsa'nın Petrus'a “sen kayasın” demediğini, “sen Petrus'sun ve ben kilisemi bu kayanın üzerine kuracağım” derken Petrus ve kaya kelimelerinin birbirinden farklı cümlelerde geçtiğini ve burada “kaya” kelimesinin “Mesih”i kastetmiş olmasının daha doğru olduğunu iddia etmiştir. Buna benzer bir iddia da İskenderiyeli Cyril'de (376-444) görülmektedir. Protestanlığın kurucusu Martin Luther de Augustinus ile aynı fikirde olduğunu belirtmiştir. Ayrıca Luther'e göre söz konusu ifadede geçen “kaya” kelimesinin, Petrus'un İsa'nın “Mesih” olması hakkındaki imanı olma ihtimali de vardır.²⁴⁷

Protestan teologlar tarafından XIX. yüzyılın sonunda yeni bir iddia ortaya atılmıştır. Söz konu iddiaya göre Alman Protestan teolog Theodor Zahn (1838-1933) söz konusu cümlelerin Aramiceden Yunancaya tercüme edilirken yanlış tercüme edildiğini

²⁴⁶ M. A. Küçük, **Kutsal Kitap Anlayışı**, s. 184.

²⁴⁷ O. Cullmann, **Peter**, s. 162; Augustine, **Sermons**, Nicene And Post-Nicene Fathers, First Series, Vol. 6, s. 236.

iddia etmiştir. Onun iddiasına göre cümlemin aslı şu şekildedir: “Petrus sana söylüyorum, evet sana: Kilisemi bu kayanın üzerine kuracağım.” Zahn’a göre bu cümlede “kaya” kelimesi ile kastedilen mana İsa’nın Mesihlik makamıdır.²⁴⁸

Bu husustaki başka bir iddia, Matta 16:18’deki ifadenin İsa’ya ait olmadığı ve Petrus’u yüceltmek amacıyla metne sonradan eklendiğidir. Bu iddianın sahiplerinden biri olan Heinrich J. Holtzman’a (1832-1910) göre bu söz İsa’ya ait olamaz, çünkü İsa o zamanlar bir kilise kurma amacı gütmemektedir. Holtzman’a göre bu ifade II. yüzyılda kilisenin oluşturulmaya çalışıldığı dönemlerde metne eklenmiş olmalıdır. Albert Schweizer (1875-1965) gibi bazı Protestanlar ise bu sözün İsa’ya ait olabileceğini ve “kilise” kelimesiyle Tanrı’nın krallığını kastetmiş olabileceğini ifade etmişlerdir. Matta İncili’ndeki ifadenin gerçek olduğunu savunan diğer teologlara göre ise İsa metnin aslı olan Aramice versiyonunda, günümüzde anladığımız manada bir kiliseden bahsetmemekle birlikte “Tanrı’nın insanları” anlamına gelen başka bir kelime kullanmıştır. İsa’nın kullandığı bu kelimenin o zamanki Yahudiler için ayrı bir ibadethane veya bir bölünme anlamına geldiği savunulmuştur.²⁴⁹

Matta İncili’ndeki bu ifadenin İsa’ya ait olup olmadığı hususunda hala tartışmalar bulunmaktadır ve kesin bir sonuca ulaşamamıştır. Cullmann’a göre Matta 16:17’de geçen sözün İsa’ya ait olduğu veya sonradan ona isnat edildiği hususunda İncili’n aslına inilmesi önemlidir. Cullmann, İncili’n Yunanca veya diğer dillere tercümesine bakıldığında doğru bir kanıya ulaşmanın mümkün olmadığını savunmuştur. Çünkü dişil ve eril kelimeler sebebiyle tam olarak hangi kelimenin kullanıldığı bilinmemektedir. Örneğin Petrus’un adı Yunancada eril olarak Petros şeklinde geçmekteyken “kilisemi bu kayanın üzerine kuracağım” cümlesindeki “kaya” kelimesi dişil olduğu için Petra olarak

²⁴⁸ O. Cullmann, **Peter**, s. 163.

²⁴⁹ O. Cullmann, **Peter**, s. 164-166.

tercüme edilmiştir. Dolayısıyla Cullmann bu şekildeki kelime farklılıklarının metinlerin uydurma olmasına delil olarak ileri sürülmesini zayıf bir iddia olarak nitelendirmektedir. O metnin Aramice versiyonuna bakıldığı zaman ise bu metinde bahsi geçen her iki kelimenin de *Kepha* kelimesiyle ifade edildiğini belirtmiştir. Yani Aramice metinde “sen Petrus (Kepha)’sun ve ben kilisemi bu kaya (kepha)’nın üzerine kuracağım” şeklinde bir ifade mevcuttur.²⁵⁰

Bazı teologlar İsa zamanında bir kiliseden bahsetmenin mümkün olmadığını ileri sürerek Mat. 16: 18’de İsa’nın kullandığı “kilisemi” ifadesinin sonradan uydurma olduğunu iddia etmişlerdir. Cullmann ayrıca İsa’nın Matta 16:17’de “kilisemi” demiş olmasının, bu ifadenin gerçek olmadığı için bir kanıt olamayacağını belirtmiştir. Çünkü kilise kelimesinin Yunancası olan *ekklesia* kelimesi Eski Ahit’in Yunanca tercümesi olan Septuagint’te pek çok kez Tanrı’nın insanları yani İsrailoğullarını kastetmek için kullanılmıştır. Dolayısıyla Matta 16:17’de geçen kilise ifadesinin yapısal olarak bir kiliseden ziyade inananlar topluluğu manasında anlaşılmasının daha doğru olduğu iddia edilmektedir.²⁵¹

Yeni Ahit’teki ifadeler Petrus’un kilise yapılanmasının lideri olarak görüldüğünü ortaya koymaktadır. İsa “Ben de sana şunu söyleyeyim, sen Petrus’sun ve ben kilisemi bu kayanın üzerine kuracağım. Ölüler diyarının kapıları ona karşı direnemeyecek. Göklerin Egemenliği’nin anahtarlarını sana vereceğim. Yeryüzünde bağlayacağın her şey göklerde de bağlanmış olacak; yeryüzünde çözeceğin her şey göklerde de çözülmüş olacak.” diyerek Petrus’un diğerleri arasındaki konumunun farklı olduğunu ifade etmiştir. Söz konusu farklılık Petrus’un hem İsa’nın ölümünden Tanrı Krallığı’nın kurulacağı zamana kadar yeryüzünde görev yapacak olan Kilise teşkilatının başında yer alması hem

²⁵⁰ O. Cullmann, **Peter**, s. 185.

²⁵¹ O. Cullmann, **Peter**, s. 187.

de İsa'nın mesihliğini ikrar eden ilk kişi olarak Kilise cemaatine öncülük etmesidir.²⁵² Arkasından gelen ifadede ise kilisenin ölümler diyarına karşı galip geleceği belirtilmektedir.²⁵³ “Ölümler diyarının kapıları ona karşı direnemeyecek” ifadesi William M. Taylor tarafından sonsuza dek kilisede İsa'ya inanan bir insanın bulunacağı ve dolayısıyla insanın maruz kalacağı ölüme kilisenin maruz kalmayacağı şeklinde yorumlanmaktadır.²⁵⁴

Taylor'a göre “Göklerin egemenliği” diye kastedilen ise cennetin krallığı değildir. Göklerin egemenliğinin anahtarlarının Petrus'a verilmesi, onun basit bir şekilde cennetin kapıcısı olduğu anlamına gelmemektedir. Petrus kilisenin kapısından giren ilk kişidir. Pentekost gününde binlerce kişiye vaaz verip Hristiyan olmalarını sağlayan, putperest kökenli Hristiyanları kiliseye ilk kabul eden kişi Petrus'tur.²⁵⁵ Samuel G. Green ise bu ifade ile Petrus'un İsa tarafından Tanrı'nın temsilcisi olarak görevlendirildiğini iddia etmiştir. Petrus'a Tanrı adına günahları bağışlama ya da bağışlamama yetkisi verilmiştir. Bunun yanında Petrus'un Göklerin Egemenliğinin anahtarlarına sahip olması, kapının da kimlere açılıp kimlere açılmayacağını kararını verme hakkına sahip olduğu şeklinde yorumlanmıştır. Green'e göre bu yetki Petrus'un yalnızca bu dünyada değil ahirette de üstünlüğe sahip olduğunu göstermektedir.²⁵⁶

Taylor tarafından “Yeryüzünde bağlayacağın her şey göklerde de bağlanmış olacak; yeryüzünde çözeceğin her şey göklerde de çözülmüş olacak” cümlesi Petrus'un günahları bağışlama yetkisine sahip olması ve kilise yönetiminde yetki sahibi olması

²⁵² Bart D. Ehrman, **Peter, Paul and Mary Magdalene**, s. 36.

²⁵³ S. G. Green, **The Apostle Peter His Life and Letters**, s. 31.

²⁵⁴ W. M. Taylor, **Peter the Apostle**, s. 85.

²⁵⁵ W. M. Taylor, **Peter the Apostle**, s. 86.

²⁵⁶ S. G. Green, **The Apostle Peter His Life and Letters**, s. 31-32.

manasında anlaşılmıştır. Ancak Matta 18:18'deki ifadeye bakıldığında zaman bağlama ve çözme yetkisinin sadece Petrus'a verilmemiş olduğu görülmektedir. Matta 18:18'deki ifadede tüm havarilere hitaben İsa "Size doğrusunu söyleyeyim, yeryüzünde bağlayacağınız her şey gökte de bağlanmış olacak. Yeryüzünde çözeceğiniz her şey gökte de çözülmüş olacak." demektedir. Yuhanna 20:23'te²⁵⁷ de yine aynı yetkinin tüm kiliseye verildiği görülmektedir. Bu durum Matta 16:18'deki yetkinin yalnızca Petrus'a ait olmadığı hususunda bir delil niteliği taşımaktadır. Bununla birlikte kilisenin temelinde İsa'nın bulunduğu belirtilmektedir. Fakat Petrus kiliseye katılan ilk kişi olarak kabul edilmektedir. Dolayısıyla İsa'dan sonra ikinci sırada gelen kişi Petrus'tur. Taylor'a göre İsa, Matta 16:18'deki ifade ile Petrus'un bir ayrıcalığı olduğunu kendisine bildirmek istemiştir. Ancak sadece bu ifadeye dayanarak kilisenin yalnızca Petrus'un üzerine kurulu olduğunun iddia edilmesi desteğe muhtaçtır. Vahiy 21:14'te geçen şu ifadeyi Taylor tüm havarilerin eşit olduğu yönünde yorumlamaktadır: "Kenti çevreleyen surların on iki temel taşı bulunuyordu. Bunların üzerinde Kuzu'nun on iki elçisinin adları yazılıydı."²⁵⁸

Genel kaniya göre Kilise'nin temelinde tüm havarilerin bulunduğu açıktır ancak Kilise'nin anahtarı yalnızca Petrus'tadır. Bu ayrıcalığa sahip olan başka kimse yoktur. Petrus ve diğer havariler bizzat İsa Mesih tarafından atanmış kimselerdir ve onlar kendi yerlerine başkalarını atayamazlar. Petrus, kendisi sahip olduğu bu imtiyazı havari olarak veya piskopos olarak başkasına devredemez. Bir piskopos da başka bir piskoposu takdis ederken kendi karakterini değil yalnızca bulunduğu makamı paylaşmaktadır. Petrus'un Roma piskoposluğu yapmış olması, Roma piskoposluğu makamında Petrus'un karakteri ve sahip olduğu tüm imtiyazların devam edeceği anlamına gelmemektedir. Kilisenin

²⁵⁷ "Kimin günahlarını bağışlarsanız, bağışlanmış olur; kimin günahlarını bağışlamazsanız, bağışlanmamış kalır." (Yuhanna 20:23)

²⁵⁸ W. M. Taylor, **Peter the Apostle**, s. 85-88.

temelinde yer alan ve anahtarların verildiği kişi Petrus'tur, makamı değildir. Dolayısıyla Taylor'a göre bir piskoposun Petrus'la aynı makama sahip olması ona Petrus ile aynı imtiyazı vermez. Aynı şekilde İsa Mesih'e karşı Petrus'la aynı imana sahip olan sıradan bir insanın da Petrus'la eşit olmadığı söylenemez.²⁵⁹ Richard McBrien'a göre Papaların, Petrus'un temsilcisi olmaları, tamamen Petrus'un varisi olabilecekleri anlamına gelmemektedir. Papalar iki hususta Petrus'un varisi olma hakkına sahip değildir. Bunlar Petrus'un Roma kilisesinin kurucusu olması ve İsa'ya şahit olmuş on iki havariden biri olmasıdır. Katoliklere göre bunların dışındaki hususlarda Papalar Petrus'u temsil edebilmektedirler. Ancak Roma Kilisesinin kurucusu olması ve havari olması hususundaki Petrus'un sahip olduğu imtiyaz ve konum başka bir kimseye aktarılamamaktadır. Papalar, Petrus'un yerini alan kişiler olarak değil, onun görevini devam ettiren kişiler olarak kabul edilmektedirler.²⁶⁰

2.2.1. Petrus ve Liderlik

Havarilerin hem ilki hem de reisi olarak bilinen Petrus, sahip olduğu bu konuma kendiliğinden gelmemiştir. Söz konusu görevi ve konumu Petrus'a İsa vermişti. Fakat tarih boyunca basit bir balıkçı ve Yahudi olmaktan başka hiçbir meziyeti olmayan bu adamın nasıl havarilerin lideri olduğu merak konusu olmuştur. Bu başlık altında Petrus'un liderliğinden bahsetmeden önce liderlik ettiği kimseler olan havarilerin tanınması adına önce "havari" kavramından, ardından da Petrus'un liderliğinden bahsetmenin uygun olacağı kanısındayız.

2.2.1.1. Havari Kavramı ve İsa'nın Havarileri

"Havari" kelimesi Arapça kökenlidir ve "haver" kökünden türemiştir. "Haver" "beyaz olmak, iyice beyazlatmak" anlamına gelmektedir. Havari ise "tarafdar, özverili

²⁵⁹ W. M. Taylor, **Peter the Apostle**, s. 88-90.

²⁶⁰ R. P. McBrien, **Lives of the Popes**, s. 32.

arkadaş, dost, bir kimseye ileri derecede yardım eden, kendisini bir davaya adayan” demektir. Havari kelimesi ıstılahtı olarak peygamberlere inanıp onlara yardım eden kimseler için kullanılmakla birlikte özel olarak Hristiyanlıkta İsa’nın on iki yardımcısı için kullanılmaktadır.²⁶¹ Avrupa dillerinde bu kelimenin karşılığı olan “apostolos” (Yun.), “apostle” (İng.), “apôtre” (Fra.), “apostel” (Alm.), “apostolo” (İt.), “apóstol” (İs.) ve “апостол” (Rus. okunuşu apostol) kelimeleri Eski Yunancada (Grekçe) ‘bir görevi yerine getirmek üzere gönderilen kişi’ manasındaki “apostolos” kelimesinden türemişlerdir.²⁶² Bu kelime ise Aramice “şeliah” kelimesinin Yunancaya tercüme edilmiş halidir. “Şeliah”, Kudüs dışında bulunan Yahudilere buradaki yetkililer tarafından vergi toplamak üzere gönderilen kişiler anlamına gelmektedir.²⁶³

“Apostolos” kelimesi Hristiyanlık öncesi dönemde Grekçede sık kullanılmakta olan bir kelime değildir. Herodot’un eserlerinde “ulak, kurye, haberci” anlamlarında iki kez kullanıldığı görülmektedir. Söz konusu kelime Eski Ahit’in Yunanca çevirisi olan Septuagint’te (Yetmişler Çevirisi) ise bir kez kullanılmıştır. Ancak bu kelimenin Yeni Ahit’te otuz beşi Pavlus’a ait mektuplarda olmak üzere toplam yüz on kez geçtiği saptanmıştır. Bu da o dönemki toplum için havari kelimesinin sahip olduğu önemi göstermesi yönünden mühimdir.²⁶⁴

İsa’nın havarilerinin listesi Yeni Ahit’te Mat. 10:2-4, Mar. 3:16-19, Luk. 6:14-16 ve Res. İş. 1:13’te bulunmaktadır. Bu listelerin arasında ufak farklılıklar mevcuttur. Matta

²⁶¹ O. Cilacı, “Havari” **TDV İslam Ansiklopedisi**, C. 16, 1997, s. 513.

²⁶² M. Ulutürk, **Hristiyanlıkta Havarilik**, Basılmamış Doktora Tezi, Konya, 2005, s. 41.

²⁶³ <http://www.newadvent.org/cathen/01626c.htm> (21.05.2019)

²⁶⁴ F. Aydın, “İsa Sonrası Tartışma Konularında Havarilik”, **Dinler Tarihi Araştırmaları III**, 2000, s. 72.

ve Markos'ta verilen liste şu şekildedir: Petrus, Andreas, Yakup (Zebedi'nin oğlu), Yuhanna, Filipus, Bartolomeus, Tomas, Matta, Yakup (Alfeus'un oğlu), Taddeus, Gayyur Simon, Yahuda İşkariyot. Havari olan Taddeus'un adı Matta'da (10:3) ve Markos'ta (3:18) Taddeus, Luka'da ise (6:16) Yakup'un oğlu Yahuda olarak geçmektedir.²⁶⁵

“Havariler” İsa'nın seçkin öğrencilerinden oluşan bir gruptur. Bu grubun öncüsü, İsa tarafından Kilise'nin sorumluluğu verilen Petrus'tur. Petrus İsa'ya ilk inanan havaridir. İsa, Celile Denizi'ne geldikten sonra ilk çağırdığı kişiler balık tutmakta olan Petrus ve kardeşi Andreas olmuştur. Onlara “ardımdan gelin, sizi insan avcısı yapacağım” demiştir. Bu ikiliden sonra çağrısına muhatap olan diğer iki kişi ise Zebedi'nin oğulları Yakup ve Yuhanna olmuştur (Mat. 4:17-21). İsa'nın havarilerinden Petrus ve Philip'in evli ve ocuk sahibi²⁶⁶ oldukları bilinmektedir.²⁶⁷ Havarilerinden Filipus, Petrus ve Andreas Beytsayda şehrindendir.²⁶⁸ İsa, Filipus'u Beytsayda'da kendisine inanmaya davet etmiş ve havari olarak seçmiştir.²⁶⁹ Havari Bartolomeus hakkında ise ayrıntılı bir bilgi yoktur.

Havari Tomas'ın ismi Yuhanna İncili'nin bazı yerlerinde İsa ile yaptığı diyaloglar bağlamında geçmektedir. İsmnin Grekçe versiyonu Didimos'tur. Havari Tomas, İsa dirildiğinde havarilerin yanında bulunmamış ve kendisine İsa'nın dirildiği söylendiğinde

²⁶⁵ O. Cilacı, “Havari” s. 513; ř. Kuzgun, **Dört İncil Farklılıkları ve çelişkileri**, s. 294.

²⁶⁶ Matta 8:14, Markos 1:30, Luka 4:38.

²⁶⁷ E. Renan, **Life of Jesus**, s. 255; O. Cilacı, “Havari”, s. 514.

²⁶⁸ Yuhanna 1:44.

²⁶⁹ Yuhanna 1:43.

inanmamıştır.²⁷⁰ Havari Tomas'ın Pers veya Hindistan bölgesinde misyon faaliyetinde bulunduğu ve orada şehit edildiği rivayet edilmektedir.²⁷¹

Havari Matta, Romalılar için çalışan bir vergi tahsildarıdır. Kefernahum'da İsa'nın davetine muhatap olduktan sonra görevini bırakarak İsa'nın peşinden gitmiştir. Matta İncili'nin de yazarı olan bu havarinin ismi Markos ve Luka²⁷² İncillerinde Alfeus'un oğlu Levi olarak geçmektedir.²⁷³

Havari Yakup (Alfeus'un oğlu Yakup) hakkında pek fazla bilgi bulunmamakla birlikte boyunun kısa olması sebebiyle “küçük Yakup”²⁷⁴ diye anıldığı görülmektedir. Taddeus ve Gayyur Simon ile ilgili olarak havari olmalarının haricinde bilgiye rastlanmamıştır.²⁷⁵

Yahuda İşkaryot, İsa'yı ele vererek yakalanmasına sebep olan havaridir. 30 gümüş karşılığında İsa'yı ele verdikten sonra yaptığına pişman olmuş ve intihar etmiştir.²⁷⁶ Bu ihanetinden dolayı Yahuda İşkaryot aziz olarak ilan edilmemiştir. Yahuda İşkaryot'tan boşalan yere ise yapılan kura ile on ikinci havari olarak Mattias seçilmiştir.²⁷⁷

İsa'nın on iki havarisinin İsrailoğullarının on iki kabilesiyle ilişkili olduğu ifade edilmektedir. Matta İncili'nde²⁷⁸ geçen bir ifadeye göre de İsa kendisinin İsrail evinin

²⁷⁰ Yuhanna 20: 24-29

²⁷¹ O. Cilacı, “Havari”, s. 514.

²⁷² Markos 2:14, Luka 5:27.

²⁷³ O. Cilacı, “Havari”, s. 514.

²⁷⁴ Markos 15:40.

²⁷⁵ O. Cilacı, “Havari”, s. 514.

²⁷⁶ Matta 26:14-16, 27:3-5.

²⁷⁷ Res. İş. 1:23-26; Cilacı, “Havari”, s. 514.

²⁷⁸ Matta 15:24.

kaybolmuş koyunlarından başkası için gönderilmediğini ifade etmektedir. Bu nedenle İsa'nın kendisine yakın on iki kişiyi havari seçerek onlara “Gelecek çağda, İnsanoğlu yüceliğinin tahtında oturunca, ardımdan gelen sizler de O'nunla birlikte on iki tahta oturup İsrail'in on iki soyunu yargılayacaksınız”²⁷⁹ diyerek bu duruma atıfta bulunmuştur.²⁸⁰

Hristiyan inancına göre havariler vaaz ettikleri hakikat bilgisini İsa'dan almışlardır. Bu bilginin yazıya geçirilmesi esnasında Kutsal Ruh'un rehberlik ettiğine inanılmaktadır. Bu yüzden havariler tüm kilise öğretisinin kaynağı konumundadırlar. Yeni Ahit yazılmadan önce Mesih ve kilise hakkındaki hakikatin tek kaynağı havarilerin öğretisidir. Yeni Ahit yazıya geçirildikten sonra da onların öğretisi Yeni Ahit ile aynı ölçüde öneme sahip olmaya devam etmiştir. Esasında Yeni Ahit havarilerin öğretisinin yazıya geçirilmiş hali olarak kabul edilmiştir.²⁸¹

Havariler aynı zamanda erdem timsalidirler. Efeslilere Mektup'ta²⁸² onlardan “kutsal havariler” diye bahsedilmektedir. Havariler takva ve gerçek maneviyat için gereken ölçütleri ortaya koymuşlardır. Onlar tüm inananların örnek alıp imreneceği ilk örneklerdir. Havariler dürüstlük ve karakterleriyle ön planda olmuşlardır ve sonraki dönemlerde kilisenin başına geçecek olan liderlerde bulunması gereken özelliklerin örneğini sunmuşlardır.²⁸³

²⁷⁹ Matta 19:28.

²⁸⁰ O. Cilacı, “Havari”, s. 514; M. Aydın, **Hristiyan Kaynaklarına Göre Hristiyanlık**, s. 30.

²⁸¹ J. MacArthur, **Twelve Ordinary Men**, s. 27-28.

²⁸² Efeslilere Mektup 3:5.

²⁸³ J. MacArthur, **Twelve Ordinary Men**, s. 28.

Havarilerin sahip oldukları mucize gösterme gücü, mesajlarının doğruluğunun işareti olmuştur. İbranilere Mektuptaki şu ifade söz konusu durumu açıklamaktadır: “Başlangıçta Rab tarafından bildirilen bu kurtuluş, Rabb’i dinlemiş olanlarca bize doğrulandı. Tanrı da belirtiler, harikalar, çeşitli mucizeler ve kendi isteği uyarınca dağıttığı Kutsal Ruh armağanlarıyla buna tanıklık etti.”²⁸⁴ Yeni Ahitte belirtildiğine göre mucizeleri ya havariler ya da onlarla birlikte olan kişiler gerçekleştirebilmektedir. Bunların bir sonucu olarak havariler dindar insanlar nazarında çok saygı duyulan kişiler haline gelmişlerdir.²⁸⁵

Havariler İsa ile ilişkilerinde bu yeni durum karşısında mesajı doğru anlamak için diğer işlerini ikinci plana alıp sürece odaklanmışlardır. Böylece aşağı yukarı on sekiz aylık bir eğitim süreci gerçekleşmiştir. Bu süre boyunca İsa’yı her durumda gözlemlemişler, onunla sohbet etmişler, ona soru sormuşlar, onun insanlarla olan ilişkilerine tanıklık etmişlerdir. İsa onları yüreklendirmiş, kırmadan hatalarını düzeltmiş ve sabırla onları eğitmiştir. Burada İsa onlara sadece bilgi aktarmamış kendisine hayatlarını adayan insanlara bir model olmuştur.²⁸⁶

Havarilerin bilgi ve anlayış bakımından zayıf olmaları, eğitim dönemini zorlaştırmıştır.²⁸⁷ Bununla birlikte İsa’nın bu şekilde sade insanlar seçmesinde diğer insanlar tarafından kutsallaştırılmalarına engel olma düşüncesi bulunmaktadır. Bu tercih insanların onları kendilerinden biriymiş gibi görmelerinde etkili olmuştur.²⁸⁸

²⁸⁴ İbranilere Mektup 2:3-4.

²⁸⁵ J. MacArthur, **Twelve Ordinary Men**, s. 28.

²⁸⁶ J. MacArthur, **Twelve Ordinary Men**, s. 30.

²⁸⁷ Matta 15:16-17, Luka 24:25.

²⁸⁸ J. MacArthur, **Twelve Ordinary Men**, s. 30.

Kaynaklar havarilerin İsa'nın mesajını anlama ve öğrenmelerini zorlaştıran bazı faktörlerden söz etmektedir. Öncelikle havarilerin dinî konularda bilgi eksiklerinin olduğu bilinmektedir. Hatta Yeni Ahit'te onların anlayış konusunda oldukça zayıf olduklarına dair ifadeler bulunmaktadır.²⁸⁹ Bu durumu göz önünde bulunduran İsa'nın havarilerine anlatmak istediklerini gerekirse sabırla defalarca tekrarlayarak öğrettiği belirtilmiştir. Bu öğretme sürecinin çarmıh sonrası kırk gün süren buluşma esnasında da devam ettiği ifade edilmiştir.²⁹⁰

John MacArthur havarilerin öğrenme sürecini zorlaştıran faktörler bağlamında onların alçakgönüllü olmadıkları, bencil, ben merkezli, kendi kendini öven ve gururlu kimseler olduklarını söyleyecek kadar keskin ifadeler kullanmaktadır. Aslında İncillerde de havarilerin kendi aralarında üstünlük tartışmalarına girdiklerine dair ifadeler bulunmaktadır.²⁹¹ MacArthur İsa'nın bizzat onların ayaklarını yıkayarak, hizmetçilik yaparak (Yuhanna 13:5-14) ve çarmıha gerildiğinde bile mütevazî davranarak havarilere örnek olduğunu belirtmiştir.²⁹²

Matta İncili'nde İsa'nın onlar için dört kez “ey kıt imanlılar”²⁹³ diye hitap etmesi teologlarca havarilerin iman noktasında da yetersizliklerinin bulunduğu şeklinde yorumlanmıştır. Bunun için İsa'nın mucizelerini, özellikle talebelerinin gözü önünde onların imanını pekiştirmek için gerçekleştirdiği tahmin edilmektedir.²⁹⁴ Bundan dolayı

²⁸⁹ Matta 15:16-17, Luka 24:25.

²⁹⁰ J. MacArthur, **Twelve Ordinary Men**, s. 31.

²⁹¹ Matta 20:20-28, Markos 9:33-37, Luka 9:46.

²⁹² J. MacArthur, **Twelve Ordinary Men**, s. 31.

²⁹³ Matta 6:30, 8:26, 14:31, 16:8.

²⁹⁴ Yuhanna 20:30.

bazı teologlar mucizelerin öncelikli hedefinin halktan ziyade havariler olabileceğini iddia etmişlerdir.²⁹⁵

İsa'nın mucizeleri karşısında heyecanlanan ve ona ilgi gösteren havariler, askerler İsa'yı almak için gelince korkmuşlar ve hemen onu terk etmişlerdir. Hatta havarilerin başı olan Petrus, İsa'yı tanıdığını üç kez inkâr etmiştir.²⁹⁶ İsa onların iman bakımından zayıf olmalarının ellerindeki gücü kullanabilmelerini engellediğini düşünerek Pentekost gününde havarilere Kutsal Ruh'u yollamış ve onları güçlendirmiştir.²⁹⁷ MacArthur, İsa'nın bunun sözünü havarilere vermiş olduğunu belirtmiştir.²⁹⁸

Res. İş. 4:13'teki ifadeden anlaşıldığına göre Havariler, vergi tahsildarı Matta hariç, okuma yazma bilmemektedirler. Havarilerin dördünün balıkçı, sekizinin de çamaşır yıkayıcı olduklarına dair ifadeler bulunmaktadır. İsa havarilerinin eğitimiyle birebir ilgilenmiştir ve havariler sahip oldukları bu bilgileri İsa'nın yanında geçirdikleri süre boyunca öğrenmişlerdir. Luk. 6:40'ta geçen "hiçbir talebe öğretmenini geçemez, ama öğretmeni kadar iyi bir eğitim alabilir" ifadeleri havarilerin İsa'dan bilgi alma konusunda büyük imkana sahip olduğunu göstermektedir. Havariler İsa'ya Tanrı'nın yanına çekilinceye kadar eşlik etmişlerdir. Okuma yazma bilmedikleri halde İsa'dan mucize gösterme yetkisi almışlardır.²⁹⁹ Havariler hastaları iyileştirme, insanları kötü ruhlardan arındırma ve hatta ölüleri diriltme gibi mucizeler de göstermişlerdir.³⁰⁰

²⁹⁵ J. MacArthur, **Twelve Ordinary Men**, s. 31.

²⁹⁶ Matta 26:74, Markos 14:71, Luka 22:60,

²⁹⁷ Res. İşleri 2:1-13.

²⁹⁸ J. MacArthur, **Twelve Ordinary Men**, s. 32.

²⁹⁹ Markos 3:15.

³⁰⁰ Matta 10:1-8, Luka 6:13, Res. İşleri 9:40, O. Cilacı, "Havari", s. 514; J. MacArthur, **Twelve Ordinary Men**, s. 33.

Yukarıda bahsedildiği gibi on iki havariden öne çıkan üç tanesi Petrus, Zebedi'nin oğulları Yakup ve Yuhanna'dır. İsa bu havarileri her gittiği yere götürmüştür ve onlar İsa'nın çoğu mucizesine şahitlik etmişlerdir. Bu üç havari arasında Petrus'un farklı bir yeri vardır. Matta İncil'inde geçen ifadeye göre İsa, Petrus'a “Sen Petrus’sun ve ben kilisemi bu kayanın üzerine kuracağım ve ölümler diyarının kapıları onu yenemeyecektir. Göklerin Egemenliğinin anahtarlarını sana vereceğim; yeryüzünde bağlayacağın her şey göklerde bağlanmış olur ve yeryüzünde çözeceğin her şey göklerde çözülmüş olur.”³⁰¹ diyerek Petrus’un diğer havarilere göre üstün olduğunu vurgulamıştır.³⁰²

2.2.1.2.Petrus ve Havariler

İncillerdeki ifadeler dikkate alındığında İsa hayattayken Petrus’un liderlik rolünün ön plana çıkmadığı anlaşılmaktadır. Nitekim o İsa hayattayken havarilerin sözcüsü gibi davranmıştır ancak Petrus’un havarilere İsa adına görev verdiği veya İsa Mesih’in Petrus’u böyle bir pozisyonda görevlendirdiğine dair bir bilgi bulunmamaktadır. Bunun yanında İncillerdeki ifadelerden³⁰³ anlaşıldığına göre Petrus’un İsa’nın ölümünden sonraki süreç için görevlendirildiğini söylemek mümkündür.³⁰⁴

Petrus’un İsa’nın ölümünden önceki ve sonraki konumu arasındaki fark İncil geleneğine yansımıştır. Cullmann, İsa hayattayken Petrus’un hiçbir şekilde kilisenin temeli olan “kaya” gibi davranmadığını, aksine Petrus’un çoğunlukla insanî zaaflarıyla ön plana çıktığını belirtmiştir. Nitekim İncillerde Petrus’un İsa’ya karşı hem sadakatini ilk ilân eden kişi hem de zor durumda kalınca onu ilk inkâr eden kişi olduğunu nakleden ifadeler bulunmaktadır. Bununla birlikte Pentekost gününde Kutsal Ruh’un havarilere

³⁰¹ Matta 16:18-19.

³⁰² O. Cilacı, “Havari”, s. 514.

³⁰³ Matta 16:16-18, Luka 22:31-32, Yuhanna 21:15.

³⁰⁴ O. Cullmann, **Peter**, s. 30.

inmesinin ardından Petrus'un davranışlarında liderlik sorumluluğu belirgin bir şekilde görüldüğü belirtilmiştir.³⁰⁵

Petrus'un havariler arasındaki yeri konusunda onun diğerlerinin lideri olduğunu belirten bir ifade Yeni Ahit'te bulunmamaktadır. Yalnızca onun İsa'ya en yakın havarilerden biri olduğu ifade edilmektedir (II. Kor. 12:11). Diğer havariler arasındaki konumu hususunda Petrus'un Samarya'ya misyon seyahatine gönderilmesi, onun diğer havariler ile eşit seviyede olduğu, aslında havarilerin reisi olmadığı yönünde yorumlanmaktadır. Resullerin İşleri kitabının büyük bölümünde Pavlus'un yaptıklarının anlatılması da dikkat çekici bir durumdur. Pavlus, kendisinin İsa tarafından havari olarak görevlendirildiğine inanmış ve kendisine göre bir otorite sıralaması yapmıştır. Bu sıralamada başta kendisi bulunmaktadır, sonra diğer havariler, sonra kilisedeki diğer inananlar ve en son kilisenin kendi otoritesi gelmektedir.³⁰⁶

Petrus'un İsa tarafından görevlendirildiğini söylemek mümkündür. Yuhanna İncili'nde geçen ifadeye göre İsa'nın, Petrus'tan koyunlarını gütmesini istemesi, bu durumu kuvvetlendirmektedir.³⁰⁷ Bu ifade Petrus'a misyon görevinin verildiğini de ortaya koymaktadır. İsa, bahsi geçen ifadede kendi görevi olan çobanlığı Petrus'a devretmiş ve Matta İncili'nde anlatılan İsrail halkının yitik koyunlarından³⁰⁸ başka koyunları da olduğunu söyleyerek³⁰⁹ Petrus'u misyon görevi ile vazifelendirmiştir.³¹⁰ Cullmann bu görevlendirmeye Petrus'a inananlar arasında bir otorite verildiğini

³⁰⁵ O. Cullmann, **Peter**, s. 31.

³⁰⁶ M. Alıcı, "Roma Katolik Kilisesinde İki Otorite Kurumu; Papalık ve Kilise", s. 45-46.

³⁰⁷ Yuhanna 21:15-17.

³⁰⁸ Matta 10:6.

³⁰⁹ Yuhanna 10:16.

³¹⁰ O. Cullmann, **Peter**, s. 64.

vurgular. Pavlusun mektuplarındaki ifadeleri³¹¹ değerlendirerek ölümden sonra dirilen İsa'nın ilk olarak Petrus'a görüldüğünü savunur. Cullmann, Petrus'un bu özelliğinden dolayı Kudüs cemaatinin lideri olduğu kanaatindedir.³¹²

İsa'nın Petrus'a ilgisi, Petrus'a karşı kıskançlıkların ortaya çıkmasına sebebiyet vermiştir. Kıskananların başında Zebedi'nin oğulları Yakup ve Yuhanna gelmektedir. Yakup ve Yuhanna, İsa'nın kendilerine bir vazife vermesi için annelerinin İsa'ya ricacı olmasını istemişlerdir. Yakup ve Yuhanna'nın annelerinin bu ricasına rağmen İsa onlara özel bir görev vermeyi tercih etmemiştir. Yakup ve Yuhanna ile ilgili bu rica diğer inananlarca memnuniyetsizlikle karşılanmıştır. İsa'nın Yuhanna'yı çok sevdiğine ve ölümlerinde annesi Meryem'i ona emanet ettiğine³¹³ dair Yuhanna İncili'ndeki ifadeleri de dikkate aldığımızda Petrus, Yakup ve Yuhanna arasında ciddi bir rekabetin bulunduğu tahmin edilmektedir.³¹⁴ İsa'nın on iki havari arasında Petrus'a ve Zebedi'nin oğulları Yakup ile Yuhanna'ya ayrı bir ilgi gösterdiği anlaşılmaktadır. Nitekim İsa söz konusu üç havariyle birlikte seyahatler gerçekleştirmiştir. Bu üç havari başkalarının şahit olmadığı olaylara tanık olmuşlardır.

Havarilerinin de İsa gibi mucizeler gösterdiği, hastaları iyileştirdiği, ölümleri dirilttiği Yeni Ahit'te anlatılmaktadır. Ancak Petrus'un ölümleri dirilttiği yönündeki hikayelerin yanında bir de konuşarak insanların ölmesine sebep olduğu da görülmüştür. Resullerin İşleri kitabında anlatılan olaya göre Hananya ve Safira adındaki karı-koca sattıkları mülkün parasının hepsini cemaate bağışlamak yerine bir kısmını kendilerine

³¹¹ Korintlilere 1. Mektup 15:5.

³¹² O. Cullmann, **Peter**, s. 63.

³¹³ Yuhanna 19:26-27.

³¹⁴ E. Renan, **Life of Jesus**, s. 162.

alıkoymuşlardır. Petrus bu durumu öğrenince ikisini de sorguya çekmiş ve her ikisi de Petrus'un sorgusu sırasında yere yığılıp ölmüşlerdir.³¹⁵

Komutan Kornelyus hadisesi göz önünde bulundurulduğunda Petrus'un vizyonu, İsa'nın takipçileri arasında vizyon gören kişinin sadece Pavlus olmadığını göstermektedir. Zira o dönemde vizyon görme hadiselerine sık rastlandığı için kaynaklarda başkalarının gördüğü vizyonlardan da bahsedilmektedir.³¹⁶ Yaygın olan diğer bir uygulama ise “büyücülük” veya “şifacılık” olarak ifade edilmektedir. Antik dönemde insanoğlu bazı olayları kontrol edemeyeceğini görmüştür. Bunlar doğa olayları, hastalıklar, ölüm gibi olaylardır. İnsan ne zaman yağmur yağacağına karar verememektedir, hastalıkları ve ölümü önleyememektedir. İşte bu yüzden hastaları iyileştirebildiğini veya ölüleri diriltebildiğini iddia eden kişiler çok fazla insanın dikkatini çekmektedir. Bu sebepten dolayı Tanrı'nın İsa ve havarilerine hastaları iyi etme ve ölüleri diriltme yeteneği verdiği tahmin edilmektedir. Yeni Ahit'teki ifadelere göre Petrus'un şifacılığı öyle bir seviyeye gelmiştir ki hasta olanların üzerine Petrus'un gölgesinin düşmesi bile o hastanın şifa bulması için yeterli görülmektedir.³¹⁷

Petrus'un, havariler arasındaki konumuna dair Matta İncili'nde şu ifadeler bulunmaktadır: “Bu on iki elçinin adları şöyledir: Birincisi Petrus adıyla bilinen Simun, onun kardeşi Andreas, Zebedi'nin oğulları Yakup ve Yuhanna, Filipus ve Bartalmay, Tomas ve vergi görevlisi Matta, Alfay oğlu Yakup ve Taday, Yurtsever Simun ve İsa'ya ihanet eden Yahuda İskariot.”³¹⁸ Bu metinde “birincisi” şeklinde tercüme edilen Yunanca “protos” kelimesi aslında “lider, başkan” anlamını taşımaktadır. Dolayısıyla Petrus'un

³¹⁵ Res. İş. 5:1-11.

³¹⁶ Ş. Gündüz, **Pavlus: Hristiyanlığın Mimarı**, s. 42.

³¹⁷ Res. İş. 5:15-16; B. D. Ehrman, **Peter, Paul and Mary Magdalene**, s. 61.

³¹⁸ Matta 10:2.

havarilerin arasında ilk sırada olması onlara öncülük etmesi sebebiyledir. Ayrıca İncillerde anlatılan olaylarda genelde Petrus'un hareketleri ve sözleriyle havarilere sözcülük ve öncülük ettiği görülmektedir.³¹⁹ Sinoptik İncillere göre Petrus on iki havarinin sözcüsü ve öncüsü konumundadır. Matta ve Luka İncillerindeki³²⁰ ifadelerle göre de İsa, Petrus'u kardeşlerini güçlendirmekle görevlendirmiştir. Bu ifadelerden Petrus'u diğerlerinden ayıran bazı özelliklerin Sinoptik İncillere yansıdığı anlaşılmaktadır.³²¹ Ayrıca Yeni Ahit'in tamamında diğer havarilerin isimleri toplamda seksen bir kez geçmesine rağmen Petrus'un ismi yüz yirmi kez geçmektedir. Bu durum da diğer havarilere nazaran Petrus'a verilen değeri göstermesi bakımından önemlidir.³²²

Sinoptik İnciller'e nazaran Yuhanna İncili'nde, daha farklı bir Petrus anlatımı söz konusudur. İsa'nın Petrus'tan koyunlarını otlatmasını istemesi, örnek olarak gösterilebilir.³²³ Buradaki ifade Sinoptik İncillerdeki görevlendirme ifadeleriyle benzerlik taşımaktadır. Ancak bu ifadelerin yanında Petrus'un öne çıkan karakteri İncil yazarı için bir problem teşkil etmektedir. Çünkü yazar eserinde Petrus'un yanında bir de İsa'nın isimsiz öğrencisinden bahsetmektedir. Petrus ve bu isimsiz öğrenci arasında bir rekabetin olduğu görülmektedir.³²⁴ Ancak bu rekabete rağmen Petrus'un havariler arasındaki liderliği Yuhanna İncili'nde hiçbir şekilde inkâr edilmemiştir.³²⁵

³¹⁹ J. MacArthur, **Twelve Ordinary Men**, s. 45.

³²⁰ Matta 16:17, Luka 22:31.

³²¹ O. Cullmann, **Peter**, s. 26.

³²² Halim Işık, **Papalık**, s. 25.

³²³ Yuhanna 21:15-17.

³²⁴ Yuhanna 18:15-16, 19:26-27.

³²⁵ O. Cullmann, **Peter**, s. 27.

Yuhanna İncili'nin yazarının, bir taraftan Petrus'un öncülüğünü inkâr etmediği, diğer taraftan ise tam manasıyla kabullenmediği iddia edilmektedir. Nitekim Oscar Cullmann bu durumun ilk dönem kilisesindeki Petrus'a karşı olan tasavvuru yansıttığını savunmaktadır. İlk dönem kilisesi için Petrus, inkâr edilmesi veya görmezden gelinmesi mümkün olmayan önemli bir şahsiyettir. Fakat lider olarak bazı kişileri tatmin edemediği söylenebilir. Yuhanna İncili'nin yazarı Petrus ile ilgili her ifadesinde isimsiz öğrenciyi onun önüne geçirmeyi amaçlayan ifadeler kullanmıştır. İncili'n sonunda ise bu sevilen isimsiz öğrencinin kendisi olduğunu belirtmiştir.³²⁶

Katolikler, Roma Kilisesine ve dolayısıyla bu kilisenin piskoposuna Petrus'un havariler arasındaki konumunu yüklemişlerdir. Petrus diğer havarilere göre daha ön plana çıkan biri olmuştur. Yeni Ahit'te ona özel bir yer verilmiştir. Petrus, Kilisenin temelinde yer almış (Matta 16:18), kardeşlerini güçlendirmek (Luka 22:32) ve Mesih'in koyunlarını otlatmak (Yuhanna 21:15-17) için görevlendirilmiştir. Petrus, İncillerin dışında Pavlus'un mektupları, Resullerin işleri ve kendisine atfedilen mektuplarda da önemli bir figürdür. Bu ifadeler aynı zamanda Petrus'un çok yönlü bir görevinin olduğunu da göstermektedir.³²⁷

Petrus'un havarilerin reisi olduğu hususunda tüm Hristiyanlar mutabıktır. Onun havarilerin reisi olmasının dayandığı sebep ise net olarak ifade edilmemiştir. İsa'nın Petrus'a diğer havarilerden farklı şekilde davrandığı, ona "Petrus" lakabını vermesinden bile aşıkardır ki İsa başka hiçbir havariye buna benzer bir lakap vermemiştir. Petrus her zaman İsa için ilk sırada gelmiştir. İsa her gittiği yere Petrus'la birlikte gitmiştir. Petrus'un iyi pek çok yönü olduğu gibi kötü ve zayıf yönleri de vardır. Transfigürasyon hadisesine şahit olan üç kişiden biridir ama söz konusu olay sırasında söylediği sözlerle de

³²⁶ Yuhanna 21:24, O. Cullmann, **Peter**, s. 27,29.

³²⁷ R. P. McBrien, **Catholicism**, s. 752.

eleştirilerin hedefi olmuştur. İsa'nın Baba Tanrı'nın yanına çıkmasının ardından Petrus'un havariler arasındaki durumu daha da belirgin hale gelmiştir. Pentekost günü Kutsal Ruh'un havarilere inmesi, onlar için başka bir önemli olaydır. Bu süreçte havarilere ve diğer talebelere liderlik eden Petrus'un halka verdiği vaazlarla binlerce kişinin Hristiyan olduğu ifade edilmiştir.

2.2.2. Petrus ve Otorite

İsa'dan Petrus ve diğer havariler aracılığıyla kilise ve ruhban sınıfına intikal eden otorite, esasen ucu Tanrı'ya dayanan ve O'nun yeryüzündeki vekili ve yetkilisi olma durumundan ibarettir. İsa Mesih'in görevi asli günah sebebiyle insan ve Tanrı arasındaki ayrılığın ortadan kaldırılmasını sağlamaktır. Bu amaç için İsa Mesih'e verilen yetki (otorite) Kutsal Ruh'a da verilmiştir. Pentekost günü Kutsal Ruh, havarileri sonsuza dek İsa'nın mesajını taşıyacak bir topluluk haline getirmiştir.³²⁸ Havarilerin varisi durumundaki rahipler de Kutsal Ruh'tan alınan bu otoriteyi devam ettirmektedirler. Otorite bazı durumlarda tek bir kişi veya kişiler tarafından uygulanıyor olsa da kiliseyi oluşturanlar tüm Hristiyanlar olduğu için otorite sahibi olanlar da aslında tüm Hristiyan topluluğudur.³²⁹

Hristiyanlıktan önceki dinî sistemlerde Tanrı'nın sahip olduğu otoriteye Hristiyanlıkta İsa sahiptir. İsa, otoritenin dayandığı temel noktadır. İsa, Tanrı'nın insan vücudunda cisimleşmiş Oğlu olarak kendisinin "Tanrı'nın Oğlu" olduğunu itiraf edenlere Tanrı'nın oğulları olma gücünü paylaşmaktadır. Matta 10:40'taki ifadeye göre havarilere inanan İsa'ya inanmış olacak ve İsa'yı gönderen Tanrı'yı kabul etmiş olacaktır. İsa'nın bu otorite aktarımı sayesinde havariler İsa gibi mucizeler gösterme yeterliliğine sahip

³²⁸ T. Michel, **Hristiyan Tanrıbilimine Giriş**, s. 60; M. Aydın, **Hristiyan Kaynaklarına Göre Hristiyanlık**, s. 138.

³²⁹ R. P. McBrien, **Catholicism**, s. 750; M. Aydın, **Hristiyanlık**, s. 99.

olmuşlardır.³³⁰ İsa'nın verdiği bu güç sayesinde Eski Ahit'i de anlamaları mümkün olmuştur.³³¹ İsa ayrıca havarilerine Kutsal Ruh'u da göndermiştir ve bu aşamadan itibaren havariler insanların günahlarını bağışlama yetkisine sahip olmuşlardır.³³² Dolayısıyla havariler kendi yapıp ettiklerini İsa'nın verdiği yetkiyle ve Kutsal Ruh'un rehberliğinde yapıyor olarak kabul edilmişlerdir.³³³

İlk kilisenin beş merkezi olan Roma, İskenderiye, Antakya, Kudüs ve İstanbul kiliselerinden Roma kilisesinin sahip olduğu ayrıcalık, Petrus tarafından kurulmuş olmasından kaynaklanmamaktadır. Pulcini'ye göre Roma'nın imparatorluğun başkenti olması, buradaki kiliseyi diğerlerinin önüne çıkarmıştır. Petrus, Roma'yı görmeden önce Antakya kilisesini kurmuştur fakat Antakya'nın Petrus'un kurmasından kaynaklanan bir imtiyaza sahip olmadığı açıktır. Roma kilisesi gibi İstanbul kilisesi de Doğu Bizans'ın başkent kilisesi olduğu için beş şehir arasında ikinci imtiyaz hakkına sahiptir.³³⁴

Pavlus'un mektupları dışında İsa sonrası dönemde Petrus hakkında bilgi alabildiğimiz kaynak Resullerin İşleri kitabıdır. Buradaki ifadelere göre Petrus'un Kudüs'te kurulan ilk kilisede önemli bir konuma sahip olduğu anlaşılmaktadır. Hatta

³³⁰ Mar. 16: 17.

³³¹ Luka 24:44-46

³³² Yuhanna 20:22-23

³³³ M. Alıcı, "Roma Katolik Kilisesinde İki Otorite Kurumu; Papalık ve Kilise", **Akra Kültür Sanat ve Edebiyat Dergisi**, S. 5, 2015, s. 42-44.

³³⁴ A. H. Eroğlu, "Doğu Batı Kiliselerinin Ayrılış Sebepleri", **Dinî Araştırmalar**, C. 2, S. 5, 1999, s. 401; T. Pulcini, **Orthodoxy and Catholicism: What are the Differences**, Conciliar Press, California, 1995, s. 8.

Resullerin İşleri 5:15'teki ifadelerle göre bölge halkında Petrus'un gölgesi bile şifa bulmak için yeterli olduğu düşüncesi hakimdir.³³⁵

Katolik kilisesi kendisinin havari Petrus yoluyla İsa Mesih'in yeryüzündeki tek vekili olduğunu iddia eder ve İsa'ya kadar giden otorite silsilesinde (apostolik silsile) hiçbir aksama kabul etmez. Katolik Kilisesi bu silsiledeki devamlılık sebebiyle kendisinin kilise geleneğiyle eşdeğer olduğunu savunmaktadır. Katolik Kilisesinin *Unam Sanctam* isimli genelgesine göre hem dünyevi hem de uhrevi otoriteye sahip olan kişi yalnızca Papa'dır. Bu durum Katoliklere göre tüm insanların kurtuluşa erebilmek için Papa'ya tabi olmasını zorunlu hale getirmektedir.³³⁶

Ortodokslara göre ise en temel otorite Kilise cemaatidir. Papa'nın otoritesi Ortodokslar tarafından kabul edilmemektedir. Kilise yapılanması içindeki ruhban sınıfının görevleri ve konumları önemsenmektedir. Patrikler kendi otoritelerini şöyle ifade ederler; "Biz Rabbin (Mesih'in) öğretisini tahrif etmeden koruduk, bize teslim ettiği inanca sıkı sıkıya bağlandık ve onu bir kraliyet hazinesi olarak küfürden koruduk. Ona ne bir ilave yaptık ne de ondan bir şey çıkardık." Kilise yapılanması bakımından Katolikler kadar sistematik bir çerçeve çizemeyen Ortodokslara göre cemaatin sahip olduğu otoritenin temsil makamı yine din adamlarıdır. Protestanlarda olduğu gibi ruhban sınıfının reddedilmesi Ortodokslarda söz konusu değildir. Ortodokslar apostolik zinciri dikkate alarak kendilerinin de havarilere dayanan apostolik bir kilise olduklarını iddia etmektedirler. Ancak Protestanlar için en önemli otorite Kutsal Kitap olduğu için din

³³⁵ O. Cullmann, **Peter**, s. 33-35.

³³⁶ M. Alıcı, "Roma Katolik Kilisesinde İki Otorite Kurumu; Papalık ve Kilise", s. 48-50.

adamları hiyerarşisi veya apostolik olmak önem verilen bir konu değildir.³³⁷ Katoliklerdeki Papa'nın sahip olduğu imtiyaz, Ortodokslara göre kilise geleneğinde yeri olmayan bir yenilik olarak görülmektedir. Dolayısıyla Ortodoks kilisesinin yönetim şeklinin ilk dönem kilisesinin otorite düzenine daha uygun olduğu iddia edilmektedir.³³⁸

Katolik Hıristiyanlar en yüksek otorite olarak Papa'yı kabul etmekteyken Protestanlar Yeni Ahit'i en üst otorite olarak kabul etmektedirler. Başka bir deyişle; Katolikler otoriteyi din adamlarına verirken, Protestanlar ise Kutsal Kitap'a vermişlerdir. II. yüzyıl kilise babalarının da bazılarının din adamlarını otorite olarak görürken bazılarının Kutsal Kitap ve geleneği otorite olarak kabul ettikleri görülmektedir.³³⁹

Protestanlar ortaya çıkış süreçlerine bakıldığında zaten Papa'nın ve Kilise'nin otoritesine karşı çıkmışlardır. Luther ve diğer Protestan öncülerin fikirlerine göre esas otorite Kitabı Mukaddes'in otoritesidir. Eğer insan Kitabı Mukaddes'in kurallarına göre yaşar ve Mesih'e iman ederse kurtuluşa ulaşabilir. Dolayısıyla Luther'e göre insanın kurtuluşa ermesi iman sayesinde gerçekleştiği için ruhban sınıfı, Kilise ve gelenek gibi diğer unsurların kurtuluşa ulaşmada hiçbir önemi yoktur.³⁴⁰

Süryanilere göre kilise liderleri olan patrikler havari Petrus'un Antakya'daki makamının halefi olarak kabul edilmektedir. Süryaniler İsa'dan Petrus'a geçtiğine

³³⁷ M. Alıcı, "Ortodoks ve Protestan Kiliselerinde Dinî Otorite", **Akra Kültür Sanat ve Edebiyat Dergisi**, S. 6, 2015, s. 52-54; A. H. Eroğlu, "Doğu Batı Kiliselerinin Ayrılış Sebepleri", s. 400.

³³⁸ T. Pulcini, **Orthodoxy and Catholicism What are the Differences**, s. 8.

³³⁹ M. Alıcı, "Roma Katolik Kilisesinde İki Otorite Kurumu; Papalık ve Kilise", s. 47.

³⁴⁰ M. Alıcı, "Ortodoks ve Protestan Kiliselerinde Dinî Otorite", s. 45-46; A. H. Eroğlu, **Ökümenizm ve Fener Patrikhanesi**, Aziz Andaç Yayınları, Ankara, 2005, s. 124.

inanılan yetkinin de patriklerin şahsında değil, kilisede devam etmekte olduğuna inanmaktadırlar.³⁴¹

Petrus'un Hristiyanlık tarihi boyunca sahip olduğu en büyük önem onun apostolik zincirin ilk halkası olmasına dayanmaktadır. Katolikliğin lideri olan Papaların silsile yoluyla kesintisiz bir şekilde İsa'ya dayanması anlamına gelen apostolik zincir de Matta 16:18-19'da geçen "Ben de sana şunu söyleyeyim, sen Petrus'sun ve ben kilisemi bu kayanın üzerine kuracağım. Ölüler diyarının kapıları ona karşı direnemeyecek. Göklerin Egemenliği'nin anahtarlarını sana vereceğim. Yeryüzünde bağlayacağın her şey göklerde de bağlanmış olacak; yeryüzünde çözeceğin her şey göklerde de çözülmüş olacak" ifadelerinin yorumlanması neticesinde ortaya çıkmıştır. Bu ifadelerde İsa, Petrus'u önce Kilisenin temeline oturtmakta ve ardından Göklerin Egemenliği'nin anahtarlarını eline vermektedir. Petrus'un sahip olduğu bu yetki, tarih boyunca Katolikler tarafından Papa nezdinde kullanılmıştır.

Mezhepler açısından Petrus'un arz ettiği önem otorite konusu üzerinde yoğunlaşmaktadır. Katolıklara göre dînî otorite hem Kutsal Kitap'tan hem de gelenekten kaynaklanmaktadır. Protestanlarda ise yegâne otorite Kutsal Kitap'tır. Katoliklerin otorite için kabul ettikleri gelenek havarilere dayanmaktadır. Dolayısıyla havarilerin reisi olarak Petrus gelenek otoritesi bağlamında büyük bir öneme sahiptir. Günümüzde Papaların sahip oldukları yetki de gelenek aracılığıyla Petrus'a ve İsa'ya uzanmaktadır. Luther taraftarları ise bu durumu reddetmekte ve kilise ile ruhban sınıfının sahip olduğu dînî otoriteyi kabul etmeyerek tek otorite makamı olarak Kutsal Kitap'ı kabul etmektedirler.

³⁴¹ E. Sarıkçıoğlu, **Başlangıçtan Günümüze Dinler Tarihi**, Fakülte Kitapevi, Isparta, 2016, s. 323.

2.2.3. Petrus ve Papalık

Katoliklere göre kilisenin görünmeyen lideri İsa Mesih olmasıyla birlikte kilisenin kurucusunun ve arkasından gelecek yüzlerce Papanın ilkinin havari Petrus olduğu bilinmektedir. Papalar hem İsa Mesih'in hem de Petrus'un vekili olarak kabul edilmektedirler. Bu gelenek Romalı Clement, Antakyalı Ignatius ve Ireneus'a dayanmaktadır ve Roma kilisesi Pavlus ve Petrus tarafından kurulan en eski kilise olarak kabul edilmektedir.³⁴²

Katolik kilisesinde piskoposlar hiyerarşisine göre en üstte Roma piskoposu olan Papa bulunmaktadır. Papa, piskoposlar meclisi denilen bir gruba liderlik etmektedir. Bu statü Petrus'un havarilere liderlik etmesine benzetilmektedir. Petrus'un havarilerin lideri olduğu gibi Papa da piskoposlar meclisinin lideridir.³⁴³

Yalnızca Yeni Ahit'e bakılırsa Petrus'tan günümüzdeki Roma piskoposuna kadar gelen bir silsileden bahsetmek mümkün değildir.³⁴⁴ Papaların listesini ihtiva eden çalışmalarda ilk sıraya Petrus'un yazıldığı görülmektedir. Bu çalışmalar, tarihte farklı zamanlarda yapılmıştır. II. yüzyılın sonundan itibaren yapılan ve Hegesippus (160), Ireneus (180) ve Eusebius (340) gibi kişilerin öncülük ettiği listelerde ilk sırada Petrus'un yazıldığı bilinmektedir. Ancak daha erken dönemde yapılmış olan listelere bakıldığında ise ilk papa olarak Aziz Linus'un isminin yazılmış olduğu ifade edilmiştir.³⁴⁵

Yine Kartacalı diğer bir Latin Pederi Cyprianus'un (ö. 258), Kiliseyi Roma Piskoposu ile birlikte Piskoposlar tarafından topluca yönetilen bir gövde gibi görenlerin

³⁴² Halim Işık, **Papalık**, s. 44.

³⁴³ Halim Işık, **Papalık**, s. 47; M. Aydın, "Vatikan Ruhani Devletinin İdari Yapısı", **Diyanet İlmî Dergi**, C. 33, S. 4, Ankara, 1997, s. 5.

³⁴⁴ R. P. McBrien, **Catholicism**, s. 753.

³⁴⁵ Halim Işık, **Papalık**, s. 49.

başında geldiği belirtilmiştir. Katolik Kilisesi'nin, Papanın görev kapsamını, Cyprianus'un bu teolojik görüşü üzerine oluşturduğu iddia edilmiştir.³⁴⁶

Ortodokslar ve Katolikler arasındaki temel farklılıkları şu şekilde özetlemek mümkündür. Birincisi papalık anlayışıdır. İkincisi *filioque* takısıdır. Üçüncü farklılık araf ve endüljans konularındaki farklı düşüncelerdir. Dördüncü farklılık papanın yanılmazlığı ve Meryem'in göğe kabul edilmesi gibi imanî konulardır. Beşinci farklılık ise ibadetlerde görülen bazı farklı uygulamalardır. Bunlardan bazıları sıradan halka evharistiya ayininde şarapla birlikte ekmek yerine sadece ekmek verilmesi, vaftiz ve konfirmasyonun birbirinden ayrılması ve ruhban sınıfının yaptığı zorunlu bekarlık yeminidir.³⁴⁷

Kendilerinin Petrus'un halefi olduklarını iddia eden Papalar bazı dönemlerde bu yetkiyi kötüye kullanarak halkı tahakküm altında tutmuşlardır. Papaların göstermiş oldukları bu tutum sebebiyle Hristiyanlıktaki mezhepleşme hareketlerinin ardından Papalık makamının dayandığı Petrus ve liderliği hususunda farklı fikirler ortaya çıkmaya başlamıştır. Ortodokslar dinî lider olarak Papa'yı kabul etmedikleri için Petrus'un onlar için diğer havarilerden bir farkı yoktur. Protestan teologlar ise Petrus'un kilisenin üzerine kurulacağı kaya olması hakkındaki sözlerin yanlış anlaşıldığı yönünde iddialar dile getirerek Petrus'un diğer havarilerden öne çıkarılmasını engellemeye uğraşmışlardır.

³⁴⁶ T. Michel, **Hristiyan Tanrıbilimine Giriş**, s. 124; M. Aydın, "Vatikan Ruhani Devletin İdari Yapısı", s. 4.

³⁴⁷ A. H. Eroğlu, "Doğu Batı Kiliselerinin Ayrılış Sebepleri", s. 387; A. H. Eroğlu, **Ökümenizm ve Fener Patrikhanesi**, s. 121; T. Pulcini, **Orthodoxy and Catholicism What are the Differences**, s. 6; M. Aydın, "Batı ve Doğu Hristiyanlığına Tarihi Bir Bakış", **Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, C. 27, Ankara, s. 123.

2.2.4. Petrus ve Gelenek

Hristiyanlar arasında Protestanlar hariç Katolik ve Ortodoks Hristiyanlar için Petrus ve İsa'nın diğer havarileri önemli bir yer işgal etmektedir. Havarilerin sahip oldukları önem yalnızca İsa'ya şahit olmalarından değil aynı zamanda bu şahitliklerini sonraki nesillere taşımalarından kaynaklanmaktadır. Hristiyan teolojisinde kısaca “gelenek” olarak adlandırılan bu durum havarilere İsa ve Kutsal Ruh'un gösterdiği doğru yol olarak açıklanabilmektedir. Havarilerin reisi olarak Petrus da söz konusu gelenek çerçevesinde önemli bir pozisyon işgal etmektedir.

Hristiyanlara göre havarilerin sahip oldukları otorite havarilik makamından değil, yaşamları boyunca İsa'ya şahit olmalarından kaynaklanmaktadır.³⁴⁸ İsa'dan sonraki dönemde otorite, havarilerin kilise bağlamında sahip oldukları bir kudret olarak görülmüş ve havarilerin devamı niteliğine sahip olmak ayrıcalıklı kabul edilmiştir. Havariler aracılığıyla sonraki nesillere aktarılan otorite aynı zamanda havariyel geleneğin oluşmasını sağlamıştır. Bu gelenek başlangıçta sözlü iken daha sonra yazıya geçirilmiş ve Yeni Ahit'in ortaya çıkması ile sonuçlanmıştır.³⁴⁹

Havarisel geleneğin en çok ön plana çıktığı kurum Katolik Kilisesidir. Roma Kilisesi'ni kurduğuna inanılan Petrus, ilk Roma Piskoposu olarak kabul edilmektedir. O günden bugüne kadar gelmiş olan tüm Roma Piskoposları da Petrus'un halefi olarak görülmüşlerdir. Fakat Petrus'u havariyel gelenek bağlamında bu kadar önemli yapan yalnızca Roma Kilisesini kurması değildir. Mat. 16:18-19'daki ifadeler İsa'nın Petrus'u vekil olarak ataması anlamında kabul edilmektedir. Bu ifadelere dayanan Roma Kilisesi de Petrus'un İsa'dan aldığı bu yetkiyi kendisinden sonraki Roma piskoposlarına

³⁴⁸ M. Alıcı, “Roma Katolik Kilisesinde İki Otorite Kurumu; Papalık ve Kilise”, s. 42; M. Aydın, **Hristiyan Kaynaklarına Göre Hristiyanlık**, s. 102.

³⁴⁹ M. Alıcı, “Roma Katolik Kilisesinde İki Otorite Kurumu; Papalık ve Kilise”, s. 47.

devrettiğini iddia etmektedir. Matta İncili'nde bahsi geçen “kaya” sıfatının dışında Yeni Ahit içerisinde Petrus için daha pek çok övgü tanımlamaları görülmektedir. Bunlardan bazıları İsa'nın Petrus'u çoban³⁵⁰ ve öğretici³⁵¹ olarak görevlendirmesi, Göklerin Egemenliğinin anahtarlarını ona vermesi gibi ifadelerdir.³⁵² Fakat Rausch'a göre bunların yanı sıra Yeni Ahit'te İsa'nın Petrus'a hususi bir vazife verdiğine dair açık bir ifade bulunmamaktadır. Yeni Ahit'e göre Petrus'un herhangi bir kilisenin piskoposu veya bir bölgenin yöneticisi olması gibi bir durum da söz konusu değildir.³⁵³

Bazı teologlar gelenek kavramının temelini Pavlus'un 1. Kor. 15:3-4'teki “aldığım bilgiyi size ilettim” ifadelerine dayandığını belirtmektedirler. Ancak kavramsal olarak “gelenek” mefhumunun ortaya çıkışının, kilise babaları zamanında havarilere dayanan Hristiyan inancını sapkın inançlardan ayırmak için “havarilerin inancı” veya “apostolik gelenek” kavramlarının zamanla kısaltılarak sadece “gelenek” şeklinde ifade edilmesiyle meydana geldiği iddia edilmiştir. Bu apostolik geleneği eserlerinde ilk zikreden kilise babaları ise Ireneus (202), Tertullian (225) ve Lerinsli Vincent (445)'tir. Origen'in de geleneği temelde yer alan unsurlardan biri olarak gördüğü belirtilmiştir.³⁵⁴

³⁵⁰ Yuh. 21: 15-17

³⁵¹ I. Pet. 5: 1-11.

³⁵² A. İ. Güngör, “Papa'nın Yanılmazlığı Konusundaki Tartışmalar ve Katoliklerin Yaklaşımları”, s. 12.

³⁵³ T. P. Rausch, **The Roots of the Catholic Tradition**, Michael Glazier Inc., Wilmington, 1986, s. 164.

³⁵⁴ B. Z. Çoban, “Katolik Kilisesinde Gelenek Kavramı”, **Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, 2018, S. 47, s. 10-11; Ireneus, **Against Heresies**, Ante Nicene Fathers, Vol. 1, s. 347; Tertullian, **On Prescription Against Heretics**, Ante

Kilise babaları hem kutsal metni hem de geleneği vahiy ürünü olarak kabul etmişlerdir. Mezhepleşme hareketlerinden sonra da Katolikler bu inancı devam ettirmişlerdir. Hem gelenek hem de kutsal metin vahiy mahsulü olarak kabul edilirken gelenek ve kutsal metnin birbirinin ispatı ve delili olduğu ifade edilmiştir. Dolayısıyla kutsal metin ve geleneğin her ikisinin de vazgeçilmez olarak görüldükleri belirtilmiştir.³⁵⁵

Katoliklere göre gelenek; tanrısal gelenek, apostolik gelenek ve kilise geleneği olmak üzere üç açıdan değerlendirilmektedir. Tanrısal gelenek; Tanrı'dan veya İsa'dan, apostolik gelenek; havarilerden, kilise geleneği ise; havariler sonrası Kutsal Ruh yönetimindeki kiliseden kaynaklanmaktadır. Gelenek için yapılan bu sınıflandırma geleneğin zaman içerisindeki gelişim süreci olarak da kabul edilmektedir.³⁵⁶

Geleneğin bağlantılı olduğu üç kavram Litürji, Magisterium ve Apostolik Silsile'dir. Katolik Hristiyanların dinî uygulamaları yani litürjileri geleneğe göre şekillenmektedir. Magisterium denilen kavram ise kilisenin öğreticiliği anlamına gelmektedir ki bu bağlamda gelenek sayesinde nesilden nesle bilgiler aktarılmaktadır. Havarisel silsile ise İsa'nın Petrus'a vekaletini vermesi ve papalar dahil tüm piskoposların da Petrus aracılığıyla İsa'ya uzanan bir yetki silsilesinin parçaları olması inancıdır. Papanın yanılmazlığı doktrini de temelde havarisel silsileye dayanmaktadır.³⁵⁷ Matta 16:18'de geçen "kaya" bahsinin geçtiği ifadeler papanın yanılmazlığı konusunda bazı Katolik teologlar tarafından delil olarak öne sürülmüştür. Ancak ifadelerin derinlemesine

Nicene Fathers, Vol. 3, s. 251; Origen, **On First Principles**, Ante Nicene Fathers, Vol. 4, s. 423.

³⁵⁵ B. Z. Çoban, "Katolik Kilisesinde Gelenek Kavramı", s. 12-13.

³⁵⁶ J. A. Fichtner, "Tradition", **New Catholic Encyclopedia**, Second Edition, Gale, Washinton D.C. 2003, Vol. 14, s. 134.

³⁵⁷ J. A. Fichtner, "Tradition", s. 135.

incelenmesi sonucu bu ifadelerin papanın yanılmazlığı hususuna delil olmaktan uzak oldukları ortaya konulmuştur.³⁵⁸

Katoliklere göre Kutsal Kitap yegâne otorite değildir ve kilise onu yorumlayıp anlatma yetkisine sahiptir. Luther ve taraftarlarına göre ise tek otorite Kutsal Kitap'tır ve onun dışında hiçbir otoritenin varlığından söz etmek mümkün değildir. Luther ve taraftarları Katolik kilisesinin fikirlerine karşı çıkarken esasen Katoliklerdeki otorite ve yetki anlayışına karşı çıkmışlardır. Protestanlar Katolikleri kutsal kitabın ve geleneğin verdiği yetkiyi kötüye kullanmakla itham etmişlerdir. *Sola scriptura*, yani yalnızca kutsal metin fikrini savunan Protestanlar, Katoliklerin gelenek anlayışını da reddetmişlerdir. Gelenek anlayışını reddetmeleri otorite bağlamında havarilerle olan bağlantıyı ve onların otoritesini de reddetmeleri anlamına gelmektedir. Dolayısıyla Petrus'un Katolikler için arz ettiği önem Protestanlar için söz konusu değildir.³⁵⁹

Protestan ve Katolikler arasında gelenek hususundaki bu anlaşmazlığın temelinin esasen vahiy anlayışına dayandığı belirtilmiştir. Protestanlara göre kutsal metin vahyin tamamıdır. Katoliklere göre ise kutsal metin vahyin belli bir kısmını ihtiva eder ve geri kalanı gelenek ile tamamlanır. İsa'nın vahyinin İnciller şeklinde yazıya geçirilmeden önceki halinin geleneği teşkil ettiği hususunda tüm mezhepler fikir birliği etmektedirler. Ancak Katoliklerin görüşündeki farklılık İncillerin yazıya geçirilmesinden sonra da geleneğin sahip olduğu önemi sürdürüyor olmasıdır. Protestanlar İncillerin yazılması ile geleneğin önemini yitirdiğini iddia etmişlerdir.³⁶⁰

³⁵⁸ A. İ. Güngör, "Papa'nın Yanılmazlığı Konusundaki Tartışmalar ve Katoliklerin Yaklaşımları", s. 21.

³⁵⁹ B. Z. Çoban, "Katolik Kilisesinde Gelenek Kavramı", s. 19.

³⁶⁰ J. A. Fichtner, "Tradition", s. 137.

Konumuz açısından kısaca gelenek kavramının önemini değerlendirecek olursak havari Petrus, geleneğin İsa'dan sonraki Hristiyanlara ulaşmasında birinci kademeyi teşkil etmektedir. Başta Petrus olmak üzere tüm havariler İsa'dan aldıkları bilgileri kendilerinden sonraki inananlara aktarmışlardır. Bu aktarım sayesinde gelen bilgilerle kutsal metinler oluşturulmuştur. Kutsal metinlere yazılmayan bazı bilgiler ise kilise cemaati bünyesinde nesilden nesle varlığını devam ettirmiştir.

Havariler, İsa'dan öğrendiklerini diğer insanlara sözlü olarak anlatmışlardır. Ancak zamanla bu anlatıların yazıya geçirilmesine ihtiyaç duyulmuş ve Yeni Ahit ortaya çıkmıştır. Fakat Yeni Ahit'in ortaya çıkmasıyla sözlü gelenek sona ermemiştir. Havarilere dayandığı için *apostolik gelenek* olarak isimlendirilen söz konusu bilgi topluluğunun kilisede yüzyıllar boyunca aktararak daima kendisini muhafaza ettiğine inanılmıştır. Hatta M.S. II. yüzyıldan itibaren Hristiyanların farklı coğrafyalara yayılmasıyla farklı Hristiyan fırkalar ortaya çıkmaya başlamıştır ve bu fırkaların arasında İsa'nın öğretisinden uzaklaşıp sapkın duruma düşenler olmuştur. Söz konusu bu grupların geleneğin dışında kaldıkları ifade edilmiş ve geleneğe sahip olan grupların havariler aracılığıyla gelmiş olan İsa'nın hakiki öğretisine inandıkları kabul edilmiştir.

3. BÖLÜM

PETRUS, YAKUP VE PAVLUS

İsa, öğretilerinin yalnızca Yahudilere anlatılmasını emretmiştir. Havariler de bu doğrultuda davranmış ve Yahudi olmayanlara İsa'nın öğretilerini anlatmamışlardır. İsa'nın çarmıhtan sonraki kırk günün ardından havarilerin arasından ayrılmasından sonraki dönemde bile ilk başlarda havarilerin İsa'nın emirlerine uydukları görülmektedir. Bunun en önemli örneklerinden biri de Pentakost günü olarak bilinen havarilere Kutsal Ruh'un indiği gündür. Havariler bahsi geçen günde Kutsal Ruh sayesinde Pentakost bayramı için Kudüs'e toplanan Yahudilere farklı dillerde hitap ederek İsa'nın öğretilerini anlatmışlar ve pek çok kişi İsa cemaatine katılmıştır. Ancak zamanla cemaat büyümüş ve farklı coğrafyalarda yayılma göstermiştir. Bu yayılmanın neticesinde ortaya çıkan en önemli problemlerden biri putperest kökenlilerin Hristiyan olunca Yahudi şeriatına uyup uymayacakları idi. Pavlus'un ileri sürdüğü ve Petrus ile Yakup'un da paylaştığı iddia edilen görüşe göre Tanrı İsa'yı ölümlerden dirilterek yeni bir kurtuluş çağı başlatmış ve Hristiyanların Yahudi şeriatına uyma zorunluluğu ortadan kalkmıştır.³⁶¹ Petrus'un fikirlerinin zamanla nasıl şekillendiği veya neye göre değiştiği sorularının odak noktasının Havariler Konsili olduğu kanısında olduğumuz için ilk önce bu konsilin incelenmesinin doğru olacağı kanısındayız.

3.1. Havariler Konsili ve Tartışma Konuları

Konsil, kelime anlamı bakımından insanların bir amaç için gerçekleştirdikleri herhangi bir toplantı demektir. Hristiyanlık açısından bakıldığında ise konsil, Kilise'nin bazı teolojik konu veya problemleri görüşmek ve çözüm bulmak üzere yaptığı toplantılara verilen addır. “Genel Konsiller” ve “Özel Konsiller” olmak üzere iki gruba ayrılan

³⁶¹ Detalı bilgi için bkz. M. Aydın, “Hristiyan Konsillerine Genel Bir Bakış”, **Belleken**, 1990, C. 54, S. 209, s. 365; T. Michel, **Hristiyan Tanrıbilimine Giriş**, s. 97.

konsiller Hristiyanlık tarihi boyunca karşılaşılan itilafli durumlarda çözüme ulaşmak adına başvurulan bir yöntem olmuştur. Söz konusu konsillerin ilk örneği ise M. 50'de Kudüs'te toplandığı belirtilen Havariler Konsili'dir.³⁶² Bu başlık altında Havariler Konsili ve Petrus bakımından önemi incelenecektir.

İsa bir Yahudi'dir. Ayrıca ona inanan Petrus, Yakup, Yuhanna, annesi Meryem ve daha pek çok kişinin de Yahudi Yasasına iman ettiği bilinmektedir. Hatta Yeni Ahit'te İsa kendisinin İsrailoğullarının kayıp koyunları için gönderildiğini belirtmiştir.³⁶³ Dolayısıyla İsa'nın getirmiş olduğu kurtuluş planı yalnızca Yahudileri içine alan ve diğer insanları dışlayan bir kurtuluş planı olarak yorumlanmaktadır. Bu sebeple İsa talebelerine yeni öğretileri yalnızca Yahudilere anlatmalarını salık vermiştir ve talebeleri de öyle yapmışlardır.³⁶⁴ Ancak İsa'nın göğe ref edilmesinin ardından cemaatin büyümesi ve yayılmasıyla farklı durumlar ortaya çıkmıştır. Bunlardan ilki Petrus'un Tanrı tarafından rüyasında dine çağırarak için yönlendirildiği Romalı komutan Kornelius'tur.³⁶⁵ İsa'nın havarilerinden nakledilen, bu olayın haricinde bir gentilenin Hristiyanlığa döndürülmesi vakası yoktur. Resullerin İşleri'nde havari Filipus'un bir hadımı vaftiz etmesi ve Samirileri inanmaya davet etmesi anlatılmaktadır.³⁶⁶ Bernheim bu iki olayı da komutan Korneliyus'un Petrus tarafından dine davet edilmesine eşit kabul etmiştir. Ancak bahsi geçen hadımın Eski Ahit'in Yeşaya bölümünü okuyor olduğu anlatılmaktadır ki bu da adamın Yahudi olduğunu göstermektedir. Samiriler ise Asur Kralı II. Sargon'un

³⁶² Bkz. A. İ. Güngör, **Vatikan Misyon ve Diyalog**, Berikan Yayınevi, Ankara, 2011, s. 11-15.

³⁶³ Mat. 15:24.

³⁶⁴ Mat. 10:6.

³⁶⁵ Res. İş. 10:1-48.

³⁶⁶ Res. İş. 8: 4-40.

kuzeydeki İsrail Krallığını ele geçirmesinin ardından buradaki Yahudilerin yerine Babil, Kuta, Ava, Hamat ve Sefarvayim'den getirip yerleştirdiği kimselerdir. Bu topluluk zamanla Yahudi dinine inanmışlar ve Yasanın emirlerini tam olarak yerine getirmişlerdir, ancak İsrail ırkından olmadıkları için Yahudiler tarafından tam bir Yahudi olarak kabul edilmeyip ayrılıkçı bir mezhep gibi görülmektedirler. Dolayısıyla ne hadımın ne Samirilerin Hristiyanlaştırılması, komutan Korneliyus'un durumu ile aynıdır.³⁶⁷

Pavlus'un Hristiyanlığa girmesi ile olay farklı bir boyuta ulaşmış ve Pavlus kendisini sünnetsizlere Müjde'yi anlatmakla görevlendirilen kişi olarak ilan etmiştir. Pavlus Galatyalılara mektubunda Şam Vizyonu'ndan on dört sene sonra, putperestlere anlattığı öğretileri Kudüs'teki havarilere ve İsa cemaatinin ileri gelenlerine sunmak üzere Kudüs'e gittiğinden bahsetmiştir. Kaynaklarda M. 50 senesinde gerçekleştiği belirtilen söz konusu bu Havariler Konsili'ne altı kişinin katıldığı bilinmektedir. Bunlar, Yakup, Petrus, Yuhanna, Pavlus, Barnaba ve Titus'tur. Bu kişilerin dışında kimsenin ismi anılmamıştır. Pavlus mektubunda, Kudüs'e yaptığı bu ziyaret sırasında oradaki ileri gelenlerle bir konsil veya toplantı yapıldığından bahsetmemiş, yalnızca sıradan bir görüşme yaptığını belirtmiştir. Bu ileri gelenlerin söylediklerine bir şey katmadıklarını, Müjdeyi sünnetlilere bildirme görevinin Petrus'a verildiği gibi ona da sünnetsizlere bildirme görevinin verildiğini gördüklerini söylemiştir. Topluluğun direkleri olarak ifade ettiği Yakup, Kefas ve Yuhanna'nın Pavlus'a ve Barnaba'ya sağ ellerini uzatarak ona verilen görevi onayladıklarını belirtmiştir.³⁶⁸

³⁶⁷ M. Salihoğlu, "Samiriler", s. 79; P. A. Bernheim, **James, Brother of Jesus**, s. 161; B. Z. Çoban, **Yahudilerden Sonra Hristiyanlardan Önce Hz. İsa**, İnsan Yayınları, İstanbul, 2018, s. 135.

³⁶⁸ Gal. 2:1-10; Ş. Gündüz, **Pavlus: Hristiyanlığın Mimarı**, s. 60; A. İ. Güngör, **Vatikan Misyon ve Diyalog**, s. 21.

Pavlus'un kendi mektubunda aktardığı yukarıdaki olayın dışında Resullerin İşleri kitabının yazarı olan Luka da dört yerde Pavlus'un Kudüs'e gittiğinden bahsetmiştir. Bunlardan birincisine göre Pavlus Şam Vizyonundan sonra Şam'daki Yahudilerden kaçmış ve Kudüs'e giderek İsa'nın öğrencileriyle görüşmüştür.³⁶⁹ Resullerin İşlerindeki ikinci Kudüs seyahatine göre Pavlus ve Barnaba Kudüs bölgesindeki kıtlık sebebiyle oradaki Hristiyanlara yardım götürmek amacıyla gitmişlerdir.³⁷⁰ Üçüncüsüne göre ise Pavlus ve beraberindekiler Kudüs'ten Antakya'ya gelen adamlarla yaşadıkları tartışmalar sebebiyle gitmişlerdir. Bu adamlar Musa'nın yasası uyarınca sünnet olmadan kurtuluşa ulaşamayacağını savunmuşlardır. Pavlus, Barnaba ve birkaç kişiyle birlikte Kudüs'e gidip bu durumu elçilerle görüşmek istemiştir. Luka'nın anlatımına göre Pavlus ve beraberindekiler Kudüs'e varınca elçilere, Tanrı'nın kendileri aracılığıyla diğer uluslar arasında yaptığı her şeyi anlatmışlar ve elçiler de bunu görüşmek için bir toplantı düzenlemişlerdir. Konu bu toplantıda uzun uzadıya tartışılmış ve sonunda Petrus şöyle bir konuşma yapmıştır:

Kardeşler, öteki uluslar Müjde'nin bildirisini benim ağzımdan duyup inansınlar diye Tanrı'nın uzun zaman önce aranızdan beni seçtiğini biliyorsunuz. İnsanın yüreğini bilen Tanrı, Kutsal Ruh'u tıpkı bize verdiği gibi onlara da vermekle, onları kabul ettiğini gösterdi. Onlarla bizim aramızda hiçbir ayrım yapmadı, iman etmeleri üzerine yüreklerini arındırdı. Öyleyse ne bizim ne de atalarımızın taşıyamadığı bir boyunduruğu öğrencilerin boynuna geçirerek şimdi neden Tanrı'yı

³⁶⁹ Res. İş. 9: 20-31.

³⁷⁰ Res. İş. 11: 19-30.

deniyorsunuz? Bizler, Rab İsa'nın lütfuyla kurtulduğumuza inanıyoruz;
onlar da öyle.³⁷¹

Petrus'tan sonra söz alan Yakup'un putperestlerin Musa şeriatının gereği olan sünnet ve diğer kuralları yerine getirmelerinin zorunlu olmadığı, onlara bu konuda zorluk çıkarılmaması gerektiği, İsa Mesih'in lütfu ile kurtuluşa erişilebileceği, fuhuş, putlara sunulan kurban, boğularak öldürülen hayvanların etleri ve kandan sakınmalarının yeterli olacağı yönündeki ifadeleri konsildeki herkes tarafından Pavlus'un fikirlerinin kabul edildiği yönünde yorumlanmaktadır.³⁷²

Pavlus'un Luka'ya göre dördüncü kez Kudüs'e gidişi diğerlerinden biraz daha farklıdır. Bu gidişinde Pavlus, Yakup tarafından hesaba çekiliyor gibi bir durumdadır. Bu seyahatin Havariler Konsili'nden sonra gerçekleştiği Yakup'un son cümlesinden anlaşılmaktadır: “Öteki uluslardan olan imanlılara gelince, biz onlara, putlara sunulan kurbanların etinden, kandan, boğularak öldürülen hayvanlardan ve fuhuştan sakınmalarını öngören kararımızı yazmıştık.”³⁷³

Kudüs kilisesindeki Hristiyanların arasında zamanında Ferisi mezhebine bağlı Yahudiler olan güçlü bir grubun varlığından söz edilmektedir. Bu kişiler Hristiyan olan putperestlerin sünnet olmaları ve Yasanın diğer şartlarını yerine getirmeleri gerektiğini savunmaktadırlar. Pavlus'un mektubunda “sahte kardeşler” olarak kastettiği kimselerin de bu Ferisiler olduğu tahmin edilmektedir. En başta Antakya'ya gelen Kudüslü Hristiyanların da bu gruptan olduğunu iddia edenler mevcuttur. Havariler Konsili'nin bu

³⁷¹ Res. İş. 15: 7-11.

³⁷² Res. İş. 15: 1-21.

³⁷³ Res. İş. 21: 25.

olaylardan sonra toplandığı anlatılmaktadır. Ancak konsile bu Ferisilerin katılıp katılmadığı hakkında net bir bilgi yoktur.³⁷⁴

Havariler Konsili'nin Petrus'un Antakya ziyaretinden sonra gerçekleştiği belirtilmektedir. Zira bu konuda net bir bilgi olmamakla birlikte konsilin Antakya ziyaretinden önce vuku bulduğunu iddia etmek mantık dışıdır. Öyle bir durumda Petrus'un Kudüs'te söyledikleri ile Antakya'da takındığı tavır birbiriyle çelişirdi. Ancak Pavlus'un Galatyalılara Mektubu'nda Antakya seyahati Havariler Konsili'nden sonra gerçekleşmiş gibi anlatılmıştır.³⁷⁵

Yahudiler için sünnet, İbrahim'in Tanrı'yla yaptığı ahdin bir göstergesi olarak kabul edilmektedir. Ayrıca sünnet Yahudilerin ahde bağlılığının sembolü, seçilmişliğinin, Tanrı'nın Yasasına itaatinin göstergesidir. Bunun yanında sünnet Yahudileri etraflarındaki kafirlerden ayıran bir durumdur. Yahudi Hristiyanlar için ise sünnet, Yahudiler için sahip olduğu tüm anlamların yanında, onların gerçek İsrail ve Tanrı'nın hakiki halkı olma iddialarının en önemli göstergesidir. Çünkü Yahudi Hristiyanlar, Yahudilerden ayrı olduklarını hiçbir zaman iddia etmemiş, Yahudilerin beklediği Mesih'in geldiğini ve onun İsa olduğunu iddia etmişlerdir. Dolayısıyla Yahudi Hristiyanlar hakiki Yahudi'nin kendileri olduklarını iddia etmişlerdir. Bu bağlamda sünnet, Yahudi Hristiyanlar için terk edilmesi mümkün olmayan bir uygulamadır.³⁷⁶

³⁷⁴ W. H. Rule, **Councils Ancient and Modern**, Hodder and Stoughton, London, 1870, s. 16; S. G. Green, **The Apostle Peter His Life and Letters**, s. 107, Gal. 2:4.

³⁷⁵ Gal. 2:1-21; Ş. Gündüz, **Pavlus: Hristiyanlığın Mimarı**, s. 62.

³⁷⁶ G. Bornkamm, **Paul**, Hodder and Stoughton Publishing, Trans. D. M. G. Stalker, London, 1986, s. 34.

3.1.1. Hristiyanlık Açısından Havariler Konsili'nin Önemi

Havariler Konsili, havari Petrus'un da katıldığı, Kudüs'te M.S. 50'de gerçekleştiği rivayet edilen bir toplantıdır. Petrus ve diğer havarilerin misyon tarzının belirlendiği bu toplantı Hristiyanlık tarihi açısından da büyük bir öneme sahiptir. İsa'nın on iki havarisinin yanında Pavlus'un da konsile katılmış olması meselenin diğer bir boyutudur.

Havariler Konsili, Hristiyanlık tarihindeki dönüm noktalarından biri olarak görülmektedir. Bu konsilde alınan kararlar ile Yahudi Yasasının zorunluluğu ortadan kaldırılmış ve İsa Mesih'e imana vurgu yapılmıştır. Daha öncesinde İsa tarafından sadece İsrailoğulları ile sınırlandırılmış olan bu inanç, konsilden sonra İsa Mesih'e iman etmeleri; putlara sunulup murdar hale gelen etlerden, fuhuştan, boğularak öldürülen hayvanların etinden ve kandan sakınmaları kaydıyla herkese kapılarını açmıştır.³⁷⁷ Havariler Konsili'nin Hristiyanlık tarihindeki bir diğer önemi de Yahudi Yasasındaki şartların Hristiyanlar için geçerliliğinin iptalinin sağlanması ile Hristiyanlığın bir Yahudi mezhebi görünümünden kurtulup müstakil bir din haline gelmesidir.³⁷⁸

Havariler Konsili'nin diğer konsiller gibi bir konsil olarak kabul edilmesi veya böyle bir toplantının hakikatte vuku bulması hakkında farklı görüşler ortaya atılmış olsa bile Pavlus, Kudüs'e Barnaba ile bir yolculuk yaptığını ve elçilerle görüştüğünü anlatmıştır. Ancak bu ziyaret derinlemesine incelendiğinde meselenin basitçe Yahudilikten gelenler ve gelmeyenler arasındaki bir olaydan daha farklı olduğu görülmektedir. Eğer Yahudi yasasının hükümleri devam ettirilse, Hristiyanlar olarak bilinen kişiler yalnızca Yahudiliğin bir kolu veya mezhebi olmakla sınırlı kalacaklardı.

³⁷⁷ C. J. Hefele, **A History of Christian Councils**, Çev. William R. Clark, Edinburgh, T. & T. Clark Publishing, 1872, s. 77; M. Aydın, **Hristiyanlık**, s. 101.

³⁷⁸ D. Arık, **Kavram Atlası Dinler Tarihi I**, s. 85.

Pavlus ve Barnaba Kudüs'te yapmış oldukları görüşme ile Hristiyanlığın müstakil bir din haline gelmesini sağlamışlardır. Havariler Konsili'nin Hristiyan tarihinde arz ettiği en önemli husus budur.³⁷⁹ Bu konsil neticesinde Hristiyanlık Yahudilikten ayrılmıştır, ancak konsille birlikte sünnet uygulamasının tamamen terk edilmediği görülmektedir. Pavlus'un, babası Grek annesi Yahudi olan Timoti adındaki bir çocuğu sünnet ettirdiği ifade edilmektedir. Bu işi Pavlus'un gidecekleri yerdeki Yahudilerden çekincesi sebebiyle yaptırdığı söylenmiş olmasına rağmen bu durum sünnetin devam ettiğine dair önemli bir delil teşkil etmektedir.³⁸⁰ Tarihsel olarak değerlendirildiğinde Pavlus'un buradaki düşüncesinin kendi içinde tutarlı olduğu görülmektedir. Onun yaptıkları sayesinde Hristiyanlık Yahudilikten oldukça farklı bir din haline gelmiştir. Fakat Hristiyanların bu noktada İsa'nın getirdiği şeriattan uzaklaşıp uzaklaşmadıkları hakkında soru işareti ortaya çıkmaktadır.

Havariler Konsilinde, Pavlus ve havariler arasında bir görev taksimatı yapılmıştır. Hristiyanlık bünyesindeki ilk bölünme olarak kabul edilebilecek olan bu görev taksimatına göre Pavlus ve yanındakiler "sünnetsizler" için, Petrus ve diğer havariler ise "sünnetliler" için misyon faaliyetinde bulunma kararı almışlardır.³⁸¹ Sünnetliler ve sünnetsizler için yapılacak olan misyon faaliyetlerindeki bölünmeden sonra taraflar görevlerine sadık kalmışlardır. Ancak kiliselerde hem Yahudi hem de pagan kökenli Hristiyanların bulunması karışıklığa sebep olmuştur. Pavlus'un mektubundaki

³⁷⁹ S. Mathews, "The Council at Jerusalem", The **Biblical World**, C. 33, No. 5, 1909, s. 338; S. Turan, **Misyonerliğin Kurucusu Pavlus**, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul, 2006, s. 146.

³⁸⁰ S. G. Green, **The Apostle Peter His Life and Letters**, s. 109; Res. İş. 16:1-5.

³⁸¹ Gal. 2:9; O. Cullmann, **Peter**, s. 44.

ifadeden³⁸² anlaşıldığı üzere Pavlus ve Kudüs cemaati arasında bu husus çerçevesindeki anlaşmazlıklar devam etmiştir. Cullmann, Kudüs cemaati ve Pavlus arasındaki bu anlaşmazlıkta, Petrus'un Pavlus'a diğer cemaat üyelerinden daha yakın durduğunu ifade etmiştir. Bu durumun Pavlus'un Petrus hakkındaki konuşmalarından anlaşıldığını belirten Cullmann, daha sonra da Petrus'un misyon görevi sebebiyle Kudüs'ten ayrılmak durumunda kaldığını ifade etmiştir.³⁸³

Günther Bornkamm, Havariler Konsili'nin sonuçlarının özelde Hristiyanlık tarihi olmak üzere genelde de dünya tarihi için önemli bir toplantı olduğunu belirtmiştir. Bornkamm'a göre konsilin en önemli sonucu Yahudi Hristiyanlığının bir Yahudi mezhebi haline gelmesinin ve Helenistik Hristiyanlığın da gizli kökler barındıran bir inanç karmaşası haline gelmesinin önüne geçilmiş olmasıdır.³⁸⁴

3.1.2. Luka'nın Tutarsızlığı

Petrus hakkında önemli bilgiler bulunan Luka İncili' ve Resullerin İşleri metinlerinin yazarı Luka isminde bir kişidir. Luka'nın kaleme aldığı bu metinlerin oluşum sürecinin M.S. 80-85 yılları olduğu tahmin edilmektedir. Resullerin İşlerinde en çok bahsi geçen kişiler olan Petrus ve Pavlus'un M.S. 65'te öldürüldükleri düşünülürse, Luka'nın aradan yaklaşık yirmi sene geçmesinin ardından bu havarileri anlatmak için bir metin yazdığı fark edilmektedir. Resullerin İşleri kitabının yazarı Luka'nın ifadelerinde sürekli hocası Pavlus'u haklı çıkarmaya yönelik bir uğraş uzmanların dikkatini çekmektedir.

³⁸² Rom. 15:20, "Bir başkasının attığı temel üzerine inşa etmemek için Müjde'yi Mesih'in adının duyulmadığı yerlerde yaymayı amaç edindim."

³⁸³ O. Cullmann, **Peter**, s. 45.

³⁸⁴ G. Bornkamm, **Paul**, s. 42.

Böyle bir durum da Luka'nın yazdıklarının güvenilirliği hususunda bir zayıflık doğurmaktadır.³⁸⁵

Luka'nın tutarsız ifadeleri hem kendi kaleme aldığı metin içerisinde hem de diğer metinlerle karşılaştırıldığında fark edilmektedir. Örneğin Resullerin İşleri kitabında üç yerde³⁸⁶ Pavlus'un Şam Vizyonu olayı anlatılmaktadır. Birincisinde Pavlus ve yanındakiler, İsa Pavlus'a seslendiğinde ses duymuşlar ama hiç kimseyi görmemişlerdir. Bunun yanında ilkinde Pavlus kendisinin yere düştüğünü ifade etmektedir. İkincisinde ise Pavlus'un yanındakiler ışık görmüş fakat hiç ses duymamışlardır. Üçüncüde ise hep birlikte yere düştükleri belirtilmiştir. Luka'nın anlatılarında kendince değişiklikler yapmış olduğu kabul edilmektedir. Luka'nın söz konusu anlatıları kapsamında bazı teologlar bu durumu normal karşılamaktadır. Ancak Luka'nın aynı olayı farklı şekillerde anlatıyor olması ona güvenme konusunda probleme yol açmaktadır.³⁸⁷

Luka'nın kendi metni içerisindeki tutarsızlıklarının yanında bir de Pavlus'un mektupları ile olan tutarsızlıkları bulunmaktadır. Mesela Pavlus'un Kudüs'e gidiş vakti bunlardan biridir. Luka'ya göre Pavlus Şam'da İsa'ya inandıktan sonra orada İsa'nın fikirlerini anlatmaya başlamıştır. Ancak bu durumdan rahatsız olan Yahudiler onu öldürmeyi planlamışlardır. Plandan haberdar olan Pavlus öğrencilerinin yardımıyla Şam'dan kaçmış ve Kudüs'teki havarilerin yanına gitmiştir.³⁸⁸ Fakat Pavlus Galatyalılara mektubunda Şam Vizyonu olayından sonra Arabistan'a gittiğini ve Kudüs'e gidişinin

³⁸⁵ B. D. Ehrman, **Peter, Paul and Marry Magdalene**, s. 96; Ş. Gündüz, **Pavlus: Hristiyanlığın Mimarı**, s. 64; M. Aydın, **Hristiyanlık**, s. 295.

³⁸⁶ Res. İş. 9: 1-19; 22: 1-21; 26: 13-17.

³⁸⁷ B. D. Ehrman, **Peter, Paul and Marry Magdalene**, s. 97.

³⁸⁸ Res. İş. 9: 20-26.

Şam Vizyonu'ndan üç yıl sonra gerçekleştiğini belirtmektedir.³⁸⁹ Ehrman, Pavlus'un bu şekilde anlatarak İsa'nın öğretilerini öğrencilerden değil de doğrudan İsa'dan öğrendiğine insanları inandırmaya çalıştığını iddia etmektedir. Luka ise Pavlus'u havariler grubuna entegre etmeyi amaçlıyor gibi görünmektedir. Pavlus kendi bireyselliğini vurgularken, Luka Pavlus'un da esasında havarilerle birlikte ve etkileşim içerisinde olduğunu ön plana çıkarmaktadır. Kaynak olarak bakıldığında ise Ehrman Pavlus'un yazdığı mektupların Luka'nın metinlerine göre daha güvenilir olduğunu belirtmiştir. Çünkü Pavlus'un mektuplarının Luka'nın yazılarından çok daha önce kaleme alındığı belirlenmiştir.³⁹⁰

Luka ve Pavlus arasındaki diğer bir uyumsuzluk ise Atina seyahatidir. Atina seyahati sırasında Luka, Pavlus'un yalnız olduğunu ifade etmektedir.³⁹¹ Fakat Pavlus'un kendi ifadesi ise şöyledir: “İşte bu özleme daha fazla dayanacak halimiz kalmayınca Atina'da yalnız bırakılmaya razı olduk ve Mesih'in Müjdesi'ni yayan Tanrı emektaşı kardeşimiz Timoteos'u yanınıza gönderdik.”³⁹²

Luka; Kudüs'teki Havariler Konsili'nde Petrus, Yakup ve diğer Kudüs cemaati mensuplarının putperestlerin imanı hususunda Pavlus'un sözlerini onayladıklarını ifade etmiştir. Ancak Pavlus'un, Galatyalılara mektubunda, Petrus Antakya'dayken Kudüs'ten gelenleri görünce onlarla bir olup putperest kökenli Hristiyanların yanına varmadığı için Petrus'u azarlaması dikkat çekmektedir. Kudüs grubu, putperest kökenlilerin durumunu onaylamasına rağmen, Petrus'un onlardan çekinip putperestlerden uzaklaşması tezat teşkil etmektedir. Bunun yanında konsil öncesi Pavlus ile Yakup ve diğerleri arasında fikir ayrılıkları olduğu bilinmesine rağmen konsil sırasında fikir birliğine varmaları ve

³⁸⁹ Gal. 1: 15-18.

³⁹⁰ B. D. Ehrman, **İsa'ya Rağmen Hristiyanlık**, s. 86, 89.

³⁹¹ Res. İş. 17: 15.

³⁹² I. Selanikliler 3: 1-2.

onaylamaları şüphe uyandırmaktadır. Çünkü Yakup, İsa'nın Tanrı tarafından seçildiği ve hesap gününün yaklaştığı hususunda İsrailoğullarını uyarmakla görevli olduğunu belirtmiştir. İsa sonrası dönem için ise Yakup bu görevi kendisine atfetmiştir. Dolayısıyla Yakup, İsrailoğullarının dışındaki insanlar konusunda temelde Pavlus ile ayrılmaktadır. Bunların yanında Luka'nın ifadelerinde sürekli hocası Pavlus'u haklı çıkarmaya yönelik bir uğraş dikkat çekmektedir. Tüm bu faktörler, Luka'nın yazdıklarının güvenilirliği hususunda önemli bir zayıflığı ortaya koymaktadır.³⁹³

Havariler Konsili olarak bilinen Kudüs'teki toplantı yalnızca Luka tarafından anlatılmaktadır. Pavlus'un kendisinin bile anlatmadığı böyle bir olayı yalnızca Luka'nın anlatması dikkat çekicidir. Zira Pavlus Galatyalılara mektupta Kudüs'e gittiğini söylemiştir ancak bir konsilin toplandığından bahsetmemiştir. Kendi anlatımına göre Pavlus, yalnızca elçilerle putperestlerin Hristiyanlığa girmesi için tabi oldukları konuları görüşmüş ve Antakya'ya dönmüştür. Genel kaniya göre de Havariler Konsili evrensel (ekümenik) bir konsil olarak kabul edilmemiştir. Daha ziyade Antakya'dan gelen Hristiyanların bilirkşişi gibi gördükleri elçilere danıştıkları bir durum üzerine, elçilerin kendi aralarında bir karara varmak için yaptıkları bir toplantı olarak ifade edilmektedir.³⁹⁴

Genel kaniya göre Pavlus'un mektupları, Resullerin İşleri kitabından önce kaleme alındığı için uzmanlar nezdinde daha güvenilir olarak kabul edilmektedir. Çünkü Luka'nın, Resullerin İşleri'nde anlattığı olayları, Pavlus'un Galatyalılara mektubunda anlattıklarından esinlendiği ihtimal dahilinde olarak değerlendirilmektedir. Bu bağlamda şu iki husus örnek teşkil etmektedir. Luka'nın anlattığı komutan Kornelius hikâyesinin gerçek olup olmadığı veya Luka'nın bu hikâyeyi bir durum için delil teşkil etsin diye

³⁹³ Ş. Gündüz, **Pavlus: Hristiyanlığın Mimarı**, s. 62-64; P. A. Bernheim, **James, Brother of Jesus**, s. 165, 259.

³⁹⁴ S. G. Green, **The Apostle Peter His Life and Letters**, s. 106.

uydurup uydurmadığı tespit edilememiştir. Luka, Pavlus'un öğrencisi olarak bilinmektedir ve Pavlus da putperestlerin Hristiyan olabilmeleri için uğraşan asıl kişidir. Pavlus Galatyalılara Mektup'ta Petrus ve diğer havarileri sünnet yanlıları olarak ifade ederken, Luka'nın Resullerin İşleri'nde Havariler Konsili olarak anlattığı olaydan uzun zaman önce Petrus'u bir putperestin Hristiyanlığa geçmesi olayında başrole koyması tutarsız görülmektedir. Bunun yanında hiçbir şekilde Yahudi şeriatına uyulması konusunda bilgi bulunmamaktadır. Luka'nın bu yaklaşımının sebebinin, İsa'nın havarilerine öğrettiği Hristiyanlığın esas formatında bulunmayan bir unsuru dine katmak için İsa'nın ilk havarisi ve ilk öğrencisi Petrus'u kullanarak sağlam bir delil elde etme isteği olduğu tahmin edilmektedir. Çünkü Luka, Pavlus'un İsa'yı hayatında hiç görmediği için yeterli inandırıcılığa sahip bir karakter olmadığını bilmektedir. Dolayısıyla Luka'nın, İsa'nın ilk havarisi Petrus'u Pavlus'un yanına eklerse o zaman yeterli derecede ikna edici güce ulaşacağına inandığı iddia edilmiştir.³⁹⁵

Resullerin İşleri kitabında Petrus'un Havariler Konsili'nde yaptığı konuşmaya bakıldığında bazı ifadelerin Pavlus'un mektuplarındaki ifadelere benzerliği dikkat çekicidir. Örneğin Res. İş. 15:7'deki "Öteki uluslar Müjde'nin bildirisini benim ağızımdan duyup inansınlar diye Tanrı'nın uzun zaman önce aranızdan beni seçtiğini biliyorsunuz." ifadesi; Pavlus'un Gal. 1:15-16'daki "Ama beni daha annemin rahmindeyken seçip lütfuyla çağıran Tanrı, uluslara müjdelemem için Oğlu'nu bana göstermeye razı olunca hemen insanlara danışmadım." ifadesine benzerlik göstermektedir. Bu örnekleri Res. İş. 15:10 ile Gal. 5:1 benzerliği; Res. İş. 15:11 ile Gal. 2:16 ve Efes. 2:8 benzerliğiyle çoğaltmak mümkündür. Bu ifadelerin genel manasına bakıldığında ise Petrus, Pavlus'la aynı şekilde, Yahudi Yasasının bir boyunduruk olduğunu söylemekte ve insanların

³⁹⁵ B. D. Ehrman, **Peter, Paul and Mary Magdalene**, s. 59; P. A. Bernheim, **James, Brother of Jesus**, s. 165.

kurtuluşa ulaşmasının Mesih'e iman ile mümkün olduğu için Putperest kökenli Hristiyanlar ile Yahudi kökenli Hristiyanlar arasında Tanrı tarafından bir ayrım yapılmayacağını belirtmektedir. Bu ifadeleri gelenekçi teologlar Petrus'un Pavlus'la aynı fikirleri paylaştığı yönünde yorumlamaktadırlar. Fakat bazı teologlar ise Petrus'un bu sözleri söylemiş olamayacağını, bu sözleri Resullerin İşleri kitabının yazarının uydurup Petrus söylemiş gibi aktardığını belirtmektedirler. Luka'nın bunu yapmaktaki amacının da Petrus'u Pavlus'un fikirlerine referans yapmak olduğu iddia edilmektedir.³⁹⁶

Luka'nın gentileler hakkındaki fikirlerinin bulunduğu kitapları yazması hususunda Bruce şunları kaydetmektedir. Luka, kendisi gentile kökenli bir Hristiyan olduğu için Petrus ve diğer havarilerin Yahudi Yasasını önceleyen esas fikirlerini benimsememektedir. Bundan dolayı Luka'nın, İsa'nın getirdiği dini gentileleri de kapsayıcı bir hale getirmek istediği ve kaleme almış olduğu Luka İncili'nde buna zemin hazırladığı³⁹⁷, Resullerin İşleri kitabıyla da son noktayı koyduğu anlaşılmaktadır. Luka, söz konusu metinleri yazarken de sadece Pavlus üzerinden giderek teorisini sağlam bir temele dayandıramayacağını bildiği için Petrus ve Pavlus'u eşit göstermeye çalışmış ve Petrus'un da Pavlus'la aynı fikirleri benimsediği vurgusunu yapmıştır. Luka, Petrus ne tür mucizeler gösterdiyse Pavlus'un da benzer mucizeler gösterdiğini anlatarak Pavlus'un önemli bir kimlik olduğunu vurgulamaya çalışmıştır. Hatta Pavlus'u on iki havariden daha ileri seviyeye ulaştırmayı amaçlamış olduğu tahmin edilmektedir. Ancak bunu başaramamış olduğu da ortadadır. Yine de netice itibariyle Bruce, gentileleri Hristiyanlık dairesinin içine sokmayı başarmış olmasını, Luka'nın baştan beri amaçladığı şey olarak

³⁹⁶ P. A. Bernheim, **James, Brother of Jesus**, s. 167.

³⁹⁷ Luka, 4: 25-27.

yorumlamaktadır.³⁹⁸ Gündüz de Bruce’a yakın bir yorum yaparak Luka’nın Pavlus’la havariler arasında zaman zaman çekişme ve mücadele olsa da havarileri ve Kudüs’teki diğer cemaati Pavlus’u baştan beri kabul etmiş gibi göstermeye çalıştığını belirtmiştir.³⁹⁹

3.1.3. Havariler Konsili Hakkındaki Şüpheler

Havariler Konsili hakkındaki ilk problem, söz konusu toplantının “konsil” olma özelliklerine sahip olup olmadığıdır. Bir konsilin ökümenik (evrensel, genel) olarak kabul edilebilmesi için Katolik, Ortodoks ve Protestan Kiliselerinin her birinin farklı kriterleri mevcuttur. Havariler Konsili’nin ise bu kriterlerin hiçbirine uymadığı görülmektedir. Bu nedenle Havariler Konsili’nin ökümenik bir konsil olmadığı yönünde tartışmalar yaşanmıştır.⁴⁰⁰

Resullerin İşleri kitabında Romalı komutan Kornelius’un birtakım mucizeler vasıtasıyla Petrus tarafından Hristiyanlığa kabul edilmesine oldukça fazla önem verildiği görülmektedir. Bu hadisenin Pavlus’un Şam Vizyonu hadisesinden önce meydana geldiği tahmin edilmektedir ve bu olayın sünnetsizlerin Hristiyanlığa kabulü hususunda önemli bir delil olarak gösterildiği iddia edilmiştir. Komutan Kornelius hadisesinin ilginç bir tarafı ise başka hiçbir kaynakta anlatılmıyor olmasıdır. Bazı teologlara göre bu olay Luka tarafından uydurulmuştur ve aslında böyle bir vaka hiç yaşanmamıştır. Bu iddianın sahiplerine göre Luka bu hikâyeyi ustaca ve bilinçli bir şekilde buraya yerleştirmiştir. Kornelius’un başka bir şehir yerine Romalı olması Hristiyanlığın merkezi olarak Roma’nın Kudüs’ün yerine geçmesine zemin hazırlığı olarak yorumlanmıştır. Resullerin İşleri kitabının on ikinci babına kadar Petrus’tan bahsedilirken birden Pavlus anlatılmaya

³⁹⁸ F. F. Bruce, **The Acts of the Apostles**, William B. Eerdmans Publishing, Leicester, 1990, s. 25-26.

³⁹⁹ Ş. Gündüz, **Pavlus: Hristiyanlığın Mimarı**, s. 52.

⁴⁰⁰ Bkz. A. İ. Güngör, **Vatikan Misyon ve Diyalog**, s. 15-18.

başlanmıştır ve sonuna kadar diğer on bir havariden hiç söz edilmemiştir. Pavlus'un İsa'nın öğretilerinde oluşturduğu değişiklikler, Petrus'un yaptığı ileri sürülen bazı faaliyetler ile meşrulaştırılmaya çalışılmıştır.⁴⁰¹

Komutan Kornelius vakasında uzmanların dikkatini çeken bir diğer nokta ise bu anlatının Matta 8: 8-13 ve Luka 7: 1-10'da İsa'ya gelen bir yüzbaşının hasta kölesi ile ilgili anlatıya olan benzerliğidir. Bahsi geçen her iki askerin de yüzbaşı olması, pagan olması dikkat çeken benzerliklerdendir. Hem Kornelius hem de Luka'da anlatılan Yüzbaşı Yahudilere sempati duyan ve onlara yardım eden bir kişi olarak anlatılmaktadır. Yeni Ahit yorumcularına göre bu kadar benzerlik tesadüf eseri bir araya gelmiş olamaz ve büyük ihtimalle metinlerden biri diğerlerine ilham kaynağı olmuştur. G. Lüdemann ise burada bir tekrardan ziyade Luka'nın Resullerin İşleri kitabında anlattığı Yüzbaşı Kornelius olayının uydurma olduğunu iddia etmektedir. Bu durumda Luka İncili'nin yazarı ile Resullerin İşleri kitabının yazarının aynı olması sebebiyle Luka İncili'nde anlatılan İsa ve Yüzbaşı hikayesinin de güvenilirliği azalmaktadır.⁴⁰²

Galatyalılara mektuptaki ifadelerle göre Pavlus, Kudüs'e iki kez gitmiştir. Bunlardan birincisi Şam Vizyonundan üç yıl sonra gerçekleşmiştir. Petrus'la tanışmak için yaptığı bu seyahatinde Pavlus, Kudüs'te on beş gün kaldığını ve bu süre zarfında sadece İsa'nın kardeşi Yakup'u gördüğünü belirtmiştir.⁴⁰³ Kudüs'e yaptığı ikinci seyahatini ise önceki seyahatinden on dört yıl sonra yaptığını ifade eden Pavlus, vahiy uyarınca, boş yere koşmuş olmamak ve öteki uluslar arasında neler yaptığını ileri gelenlere sunmak için Kudüs'e gittiğini anlatmıştır.⁴⁰⁴ Bazı teologlar, Luka'nın

⁴⁰¹ M. Grant, **Saint Peter**, s. 118.

⁴⁰² M. Grant, **Saint Peter**, s. 119.

⁴⁰³ Gal. 1: 18.

⁴⁰⁴ Gal. 2: 1-2.

Resullerin İşleri⁴⁰⁵ kitabında anlattığı Havariler Konsili ile Pavlus'un anlattığı bu toplantının aynı olduğunu ileri sürmektedirler. Bu durum ayrıca Luka'nın Resullerin İşleri kitabını kaleme alırken Pavlus'un mektuplarından esinlendiği iddiasını da desteklemektedir.⁴⁰⁶

Resullerin İşleri kitabı ile ilgili diğer önemli bir husus ise Havariler Konsili sonrasında Antakya, Suriye ve Kilikya'daki kardeşlere hitaben yazılan mektuptur. Söz konusu mektuptaki "Bizden bazı kişilerin yanınıza geldiğini, sözleriyle sizi tedirgin edip aklınızı karıştırdığını duyduk. Oysa onları biz göndermedik."⁴⁰⁷ ifadesi ile Luka Antakya'daki Yasa yanlısı insanların Yakup ve Kudüs cemaatiyle ilişkisinin olmadığını ve dolayısıyla Yakup ve yanındakilerin Yasanın zorunluluğunu savunmadığını ima etmiştir.

Ehrman, Resullerin İşlerinde Kudüs'teki ileri gelenlerin Yasayı savunmasının ve Yasa olmadan da kurtuluşun mümkün olduğunu kabul etmelerinin uydurma olduğunu iddia etmektedir. Bu noktada Ehrman, Matta 19: 16-22'ye atıf yapar:

Adamın biri İsa'ya gelip, "Öğretmenim, sonsuz yaşama kavuşmak için nasıl bir iyilik yapmalıyım?" diye sordu. İsa, "Bana neden iyilik hakkında soru soruyorsun?" dedi. "İyi olan yalnız biri var. Yaşama kavuşmak istiyorsan, O'nun buyruklarını yerine getir." "Hangi buyrukları?" diye sordu adam. İsa şu karşılığı verdi: "Adam öldürmeyeceksin, zina etmeyeceksin, çalmayacaksın, yalan yere tanıklık etmeyeceksin, annene babana saygı göstereceksin ve komşunu kendin gibi seveceksin." Genç adam, "Bunların hepsini yerine getirdim" dedi, "Daha ne eksikim var?" İsa

⁴⁰⁵ Res. İş. 15: 1-21.

⁴⁰⁶ P. A. Bernheim, **James, Brother of Jesus**, s. 165.

⁴⁰⁷ Res. İş. 15: 24.

ona, “Eğer eksiksiz olmak istiyorsan, git, varını yoğunu sat, parasını yoksullara ver; böylece göklerde hazinen olur. Sonra gel, beni izle” dedi. Genç adam bu sözleri işitince üzüntü içinde oradan uzaklaştı. Çünkü çok malı vardı.

Ehrman yukarıdaki pasajı delil göstererek İsa’nın Yahudi Yasasına sadık olduğunu belirtmiştir. Pavlus’un ise Yasadan uzaklaşarak İsa’nın öğretisinden uzaklaştığını, hatta pasajda sözü geçen adamın yıllar sonra malını satıp gelmiş olsa İsa’nın takipçileri olarak göreceği insanlara inanamayacağını belirtmiştir.⁴⁰⁸

Ancak Resullerin İşleri kitabında akılları karıştıran başka bir Kudüs seyahati daha bulunmaktadır. Söz konusu seyahat Res. İş. 21: 17-26’da anlatılmaktadır. Bu pasajda en çok dikkat çeken nokta ise Yakup’un konuşmasıdır:

Görüyorsun kardeş, Yahudiler arasında binlerce imanlı var ve hepsi Kutsal Yasanın candan savunucusudur. Ne var ki, duyduklarıma göre sen öteki uluslar arasında yaşayan bütün Yahudilere çocuklarını sünnet etmemelerini, törelerimize uymamalarını söylüyor, Musa’nın Yasasına sırt çevirmeleri gerektiğini öğretiyormuşsun. Şimdi ne yapmalı? Senin buraya geldiğini mutlaka duyacaklar. Bunun için sana dediğimizi yap. Aramızda adak adamış dört kişi var. Bunları yanına al, kendileriyle birlikte arınma törenine katıl. Başlarını tıraş edebilmeleri için kurban masraflarını sen öde. Böylece herkes, seninle ilgili duyduklarının asılsız olduğunu, senin de Kutsal Yasaya uygun olarak yaşadığını anlasın. Öteki uluslardan olan imanlılara gelince, biz onlara putlara sunulan kurbanların etinden, kandan, boğularak öldürülen hayvanlardan ve fuhuştan sakınmalarını öngören kararımızı yazmıştık.

⁴⁰⁸ B. D. Ehrman, **Jesus, Interrupted**, s. 92.

Yukarıda anlatılan toplantıda Pavlus'un Kudüs'e çağırıldığı ve Antakya'da yaptığı Yasa karşıtı faaliyetlerden dolayı hesaba çekildiği görülmektedir. Kudüs'teki binlerce Yasa yanlısı Hristiyan'ın Pavlus'un Antakya'daki faaliyetlerinden haberdar olduğu ve ona karşı kızgın oldukları anlaşılmaktadır. Bu kızgın Yasa yanlısı gruba da Yakup'un liderlik ettiği açıktır. Birkaç bap öncesinde Yakup'un Yasayı zorunlu tutmadığını ifade eden Luka, birkaç bap sonra Yakup'un Yasa yanlısı binlerce Hristiyan'ın lideri olduğunu itiraf etmiştir. Yukarıdaki pasajın öncesinde de Pavlus'un Kudüs'e gelirken görüştüğü kişilerin ona Kudüs'e gitmemesini tavsiye etmeleri, Pavlus'u Kudüs'te ne derece önemli bir tehlikenin beklediğini göstermektedir. Kudüs'teki Yasa yanlısı Hristiyanların Pavlus için tehlike arz ederken diğer havariler ve Yakup için arz etmemesi de dikkat çekici bir durumdur. Pavlus'un işlediği suç ise Yasanın geçerliliğini yitirdiği propagandasını yapmak ve Yahudileri Yasadan soğutmaktır. Pasajın devamında Pavlus kendisine söylendiği gibi arınma törenine katılır, fakat törende onu gören Yasa yanlısı Hristiyanlar ve Yahudiler linç etmek isterler. Kızgın kalabalık tarafından linç edilmek üzereyken Roma askerleri tarafından tutuklanarak linçten kurtulur.⁴⁰⁹

Kudüs'te yaşayan Yahudiler Yahudi şeriatına uymaya devam etmeye meyilli olmalarına rağmen diasporadaki Yahudilerin Roma etkisi sebebiyle Yahudi şeriatına uyma konusunda hassas davranmadıkları bilinmektedir.⁴¹⁰ Dolayısıyla yukarıdaki paragrafla bağlantılı olarak Res. İş. 21: 21'den hareketle Pavlus'un, taraftarlarını artırmak için kendi fikirlerine yakın bulduğu Yahudileri de Yasanın geçersizliğine ikna etmeye çalıştığı yorumu yapılabilir.

⁴⁰⁹ Z. Duygu, **İsa, Pavlus, İnciller**, Düşün Yayıncılık, İstanbul, 2021, s. 443.

⁴¹⁰ A. H. Eroğlu, "Hristiyanların Bölünme Sürecine Genel Bir Bakış", **Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, 2000, C. 41, S. 1, s. 310.

Havariler Konsili'nin bahsedildiği iki ana metin Resullerin İşleri ve Galatyalılara Mektup'tur. Bornkamm, Havariler Konsili konusunu bu iki metin üzerinden karşılaştırdığında Antakya, Suriye ve Kilikya'daki Hristiyanlara konsil hükümlerini anlatan apostolik mektuptan Pavlus'un mektubunda bahsedilmediğini belirtmektedir. Söz konusu mektuptan sadece Resullerin İşleri kitabında bahsedildiğini belirten Bornkamm, Pavlus'un mektubunun daha önce kaleme alınmış olmasından dolayı Luka'ya şüpheyile yaklaştığını ifade etmiştir. Metinlerdeki ifadelere bakıldığında da gentilelere misyonun önünün açılması amacıyla Luka, Petrus'un komutan Kornelius hadisesine atıf yaparak Petrus'un ağzından havarilerin gentilelere misyona öncülük ettiğini ve artık görevin Pavlus'a verildiğini anlatmaktadır. Böylece gentile misyonu havarilere dayandırılarak sağlam ve kimsenin reddedemeyeceği bir zemine oturtulmuştur.⁴¹¹

Yakup'un Res. İş. 21: 17-26'daki konuşmasının son cümlesi Havariler Konsili bakımından önemlidir. Yakup diğer milletlerden Hristiyanlığa girmek isteyenler için konsilde verilen kararın, yani "putlara sunulan kurbanların etinden, kandan, boğularak öldürülen hayvanlardan ve fuhuştan sakınmaları" kuralının geçerli olduğunu teyit etmiştir. Bunun yanında Havariler Konsili'nde putperest kökenli Hristiyanların Yasaya uymalarının gerekli olmadığı karara bağlanmışken, Pavlus'un bir ileri safhaya geçerek diğer milletler arasındaki Yahudiler için de Yasanın zorunlu olmadığı yönünde faaliyetler yaptığı görülmektedir. Buradan Pavlus'un Havariler Konsili kararlarına tam olarak uymadığı, faaliyetlerinin putperest Hristiyanlarla sınırlı kalması gerekirken Yahudilere karşı da faaliyetler yürüttüğü anlaşılmaktadır.

3.2. Petrus ve Yakup

Yakup isminde Yeni Ahit'te beş kişi bulunmaktadır. Bu beş kişiden ikisi havari ve biri de İsa'nın kardeşi olan Yakup'tur. Bu başlıkta Petrus ile ilişkisinden

⁴¹¹ G. Bornkamm, **Paul**, s. 36.

bahsedeceğimiz kişi İsa'nın kardeşi olan Yakup'tur. Yakup, Kudüs cemaatinin lideri olarak bilinmektedir ve bazı teologlar söz konusu liderliğin önce Petrus'ta olduğunu ve Petrus'un Kudüs'ten ayrılmasının ardından Yakup'a geçtiğini ileri sürmektedirler. Fakat aslında Petrus'un hiç liderlik yapmadığı ve Yakup'un emri altında faaliyetlerde bulunduğunu gösteren deliller de bulunmaktadır. Petrus ile ilişkisi bakımından Yakup aslında kim olduğu ve nasıl bir pozisyonda olduğu çalışmamız için önemlidir.

3.2.1. Yakup'un Kimliği

Hristiyanlık tarihinde Petrus ve Pavlus'tan sonra adı en çok telaffuz edilen kişilerden biri, İsa'nın kardeşi Yakup'tur. Markos 3: 31, 6: 3 ve Matta 12: 47'deki ifadelerde İsa'nın kardeşlerinden bahsedilmektedir. Ancak bu ifadelerden sadece Markos 6: 3'te İsa'nın kardeşlerinin isimleri zikredilir ve Yakup ismi geçmektedir. Bazı teologlara göre, söz konusu İncil yazarları, ifade ettikleri kişilerin İsa'nın gerçek kardeşleri olduğuna inanmaktadırlar. Kilise babalarından Tertullian⁴¹² ve İskenderiyeli Clement'in⁴¹³ de söz konusu ifadelerde bahsedilen kişilerin İsa'nın gerçek kardeşleri olduğuna inandıkları belirtilmiştir. Ancak Origen⁴¹⁴ ve diğerleri, "kardeş" anlamında kullanılan "adelphos" kelimesinin kan bağı ile olan kardeşlikten daha geniş bir anlama sahip olduğunu tahmin etmektedirler. Yani Yusuf'un Meryem'den önce başka biriyle evlenmiş olabileceğinin yanında Yakup ile İsa'nın üvey kardeş olma ihtimalini de ifade

⁴¹² Tertullian, **Explanation of the Lord's Question About His Mother and His Brethren**, Answer, Ante Nicene Fathers, Vol. 3, s. 528.

⁴¹³ İskenderiyeli Clement, **Fragments of Clemens Alexandria**, Ante Nicene Fathers, Vol. 2, s. 573.

⁴¹⁴ Origen, **Chapter XLVII**, Ante Nicene Fathers, Vol. 4, s. 416.

etmektedirler. Bunun yanında Jerome (348-420)⁴¹⁵ ise İsa ve Yakup'un kuzen olduklarını iddia etmiştir. Yakup ve İsa'nın gerçek kardeş olamayacakları yönündeki düşüncelerin Meryem'in İsa'yı bakire olarak doğurduğu ve her zaman bakire kaldığına inanıldığı için ortaya çıktığı düşünülmektedir.⁴¹⁶ Ayrıca Katolikler ve Ortodokslar Meryem'in tüm hayatı boyunca bakire kaldığına inanmaktadırlar. Protestanlara göre ise Meryem ile Yusuf'un sonradan çocukları olmuştur. Dolayısıyla Yakup'un İsa'nın öz kardeşi olması konusu tartışmalıdır.⁴¹⁷

Yakup'un ölümü hakkında iki farklı rivayet bulunmaktadır. Bunlardan birincisi olan Flavius Josephus'un iddiasına göre Yakup M.S. 62'de taşlanarak öldürülmüştür. Hegesippus'a göre ise M.S. 66'da Ferisiler Yakup'u tapınağın çatısından atmışlardır ve ölmemesi üzerine sopalarla döverek öldürmüşlerdir. Hatta Yakup'a atfedilen sopa sembolünün de bu hadiseye dayandığı ifade edilmiştir.⁴¹⁸

Pavlus'un Gal. 2: 9'da "topluluğun direkleri" olarak saydığı üç kişiden biri Yakup'tur. Ancak bahsi geçen Yakup'un İsa'nın kardeşi Yakup mu ya da havari Zebedi'nin oğlu Yakup mu olduğu açık şekilde bildirilmemiştir. Fakat genel kanı İsa'nın kardeşi olduğu yönündedir. M. 44'te Zebedi oğlu Yakup'un I. Agrippa tarafından idam ettirilmesi ve Petrus'un Kudüs'ten gitmesinin ardından İsa'nın kardeşi Yakup, Kudüs cemaatinde daha önemli bir konuma yükselmiştir. Yakup'un Petrus'un yerini aldığı vaktin, bu vakit olduğu belirtilmektedir. İsa'nın kardeşi Yakup, on iki havariden biri

⁴¹⁵ Jerome, **The Perpetual Virginity of Blessed Mary**, Nicene and Post-Nicene Fathers, Second Series, Vol. 6, s. 335.

⁴¹⁶ M. Grant, **Saint Peter**, s. 140.

⁴¹⁷ T. Michel, **Hristiyan Tanrıbilimine Giriş**, s. 58.

⁴¹⁸ H. J. Schoeps, **Yahudi Hristiyanlığı**, Çev. Ekrem Sarıkçıoğlu, İz Yayıncılık, İstanbul, 2010, s. 38; P. A. Bernheim, **James, Brother of Jesus**, s. 246.

değildir. Fakat Pavlus, Yakup'a on iki havariden biri gibi önem vermektedir (Gal. 1:19, 2:9).⁴¹⁹

Katolik teologlardan bazılarına göre İsa'nın kardeşi Yakup ile havari listesindeki Alfeus'un oğlu Yakup aynı kişidir. Bu iddiaya göre Meryem'in kocasının isminin Aramicedeki karşılığı olan "Kalphi"nin Yunanca iki versiyonu Alfeus ve Kleopas'tır. Fakat bu iddiaya karşı çıkanlar da İncillerde İsa'nın kardeşlerinin ona inanmadıklarının anlatıldığını belirtmektedirler. Başka bir iddiaya göre ise İsa'nın kardeşi Yakup on iki havariden olmasa da yetmişler grubundan biridir ve bu nedenle belli bir öneme sahiptir.⁴²⁰

Roma'nın baskısı sonucu tüm havariler Kudüs'ten ayrıldığı halde Yakup'un Kudüs'te kalmış olması, bizce onun on iki havariye dahil olmadığına bir göstergesidir. Ancak Yakup hakkındaki bilgilerin karmaşık bir durumda olduğu fark edilmektedir. Yakup'un hem Pavlus'u hesaba çekebilecek kadar nüfuzlu biri olması hem de İsa hayattayken ona inanmaması tutarlı gözükmemektedir.

3.2.2. Yakup ve Pavlus'un Teolojik Görüşleri

Bazı teologlar İsa'nın kardeşi Yakup'u, muhafazakâr ve geleneğe bağlı olarak tanımlarken Pavlus'u da onun zıddı olarak yenilikçi ve aşırı özgürlükçü olarak tanımlamaktadırlar. Petrus'u ise bu ikisinin ortasında bir yere konumlandırmaktadırlar. Petrus genel kanıya göre İsa'dan sonra kilisenin liderliğini üstlenen kişidir.⁴²¹ Ancak Ebionitlere⁴²² göre İsa'nın halefi Yakup'tur. Bunun yanında Petrus'un, faaliyetleri

⁴¹⁹ M. Grant, **Saint Peter**, s. 140.

⁴²⁰ <https://orthochristian.com/116481.html> (21.06.2021)

⁴²¹ P. A. Bernheim, **James, Brother of Jesus**, s. 212.

⁴²² Ebionitler: Yahudi kimliklerini muhafaza edip Yahudi dininin kurallarını uygulamanın yanında Hz. İsa'yı peygamber, öğretmen veya mesih olarak kabul eden gerek Yahudi toplumu gerekse Hristiyan cemaati içinde ayrı bir grup teşkil eden Yahudi kökenli

hakkında Yakup'a hesap vermesi sebebiyle, topluluğun esas liderinin Yakup olduğu iddia edilmektedir. Havariler Konsili'nin başkanlığını da Yakup'un yapmasının bu iddiayı desteklediği kabul edilmektedir.⁴²³

Bernheim'a göre Kornelius hadisesi ve Antakya'daki Yahudi kökenli olmayanlarla yemek yeme hadisesine bakarak Petrus'un Pavlus'un fikirlerine yakın, liberal bir çizgi çizdiğini söylemek çok aceleci bir tutumdur. Çünkü Bernheim, Yakup kadar olmasa da Petrus'un da dindar bir insan ve Yasaya sadık olduğunu belirtmektedir. Hatta Bernheim, Antakya'daki yemek yeme hadisesinden sonra Petrus'un Pavlus'un misyonuna karşı çıktığını ifade etmektedir. Netice itibariyle Bernheim; Petrus ve Yakup arasında bir rekabet ve anlaşmazlığın bulunmadığını, Kudüs kilisesinin liderliğine Yakup'un geçmesine Petrus'un putperestlerle olan ilişkisini sebep göstermenin gerçek dışı olduğunu ifade etmektedir. Zira Petrus'un Kudüs'ten ayrılma sebebi olarak bazı teologlar bu iddiayı ileri sürmektedirler.⁴²⁴

Daha önce de belirtildiği gibi Ebionitler, Yakup'u liderleri olarak kabul etmektedirler. Fakat Resullerin İşlerinde Yakup, Havariler Konsili'nde Pavlus ile aynı fikirde olmamasına rağmen uzlaşmacı bir tavır sergilemektedir.⁴²⁵ Sarıkçıoğlu ise Yakup'un, riyazet uygulayan ve vejetaryen beslenen bir kimse olduğunu belirtmektedir. Ayrıca Sarıkçıoğlu, Yakup'un ölümünden sonra Ebionitler ile Pavlus yanlısı Hristiyanlar

Hristiyanlara verilen addır (Ö. F. Harman, "Yahudi Hristiyanlığı", **TDV İslam Ansiklopedisi**, C. 43, 2013, ss. 184-187).

⁴²³ E. Sarıkçıoğlu, **Başlangıçtan Günümüze Dinler Tarihi**, s. 304; B. Z. Çoban, **Yahudilerden Sonra Hristiyanlardan Önce Hz. İsa**, s. 139.

⁴²⁴ P. A. Bernheim, **James, Brother of Jesus**, s. 216.

⁴²⁵ Res. İş. 15:1-21.

arasındaki ayrılığın daha da arttığını ifade etmektedir.⁴²⁶ Bazı teologlara göre Ebionitler ilk yüzyılda ortadan kaybolmuşlardır. Ancak bazılarına göre ise IV.-V. yüzyıla kadar varlıklarını devam ettirmişler ve diğer Hristiyan grupları da kendi fikirlerine çekmeye çalışmışlardır.⁴²⁷

Bernheim, Yahudi yasasında Yahudi olmayanların kurtuluşu hakkında bir açıklamanın bulunmadığını belirtmiştir. Yahudilerle Yahudi olmayanların aynı masada yemek yemeleri hususunda da Yasada açık ifadeler yoktur. Dolayısıyla Kudüs kilisesinde Yasayı savunan biri olarak Yakup'un bu konudaki tavrı dikkat çekicidir. Çünkü Yakup, Havariler Konsili'nde Yahudi kökenli olmayanların kurtuluşa erebilmesi için Yasaya uymalarının zorunlu olmadığını kabul etmektedir. Bu düşüncüyü o dönemde benimseyen pek çok kimsenin var olduğu belirtilmektedir. Fakat Antakya'daki olay göz önüne alındığında Yakup'un Yahudi kökenli olan ve Yahudi kökenli olmayan Hristiyanların aynı masada yemek yemesine sıcak bakmadığı anlaşılmaktadır. Erken dönem kilise yazarlarından Hegesippus (110-180), Yakup'un kutsal bir insan olmasının yanında, kutsal odaya girmesine müsaade edilen tek kişi olma özelliğiyle, tapınakta diz üstü çökerek sık sık dua ettiğini ve dizlerinin develerin dizleri gibi sertleştiğini, ayrıca insanların affedilmesi için Tanrıya yalvardığını anlatmaktadır. Bunun yanında Bernheim, Yakup'un "adil" veya "insanların koruyucusu" sıfatlarıyla anıldığını da bildirmektedir.⁴²⁸

Yakup'un; Yeremya, İşaiya ve Vaftizci Yahya gibi Tanrı tarafından görevlendirilen bir kimse olduğuna inanılmaktadır. Hegesippus'un Yakup'u kutsal odaya girmesine izin verilen tek kişi olduğu için Baş Haham olarak nitelendirdiği

⁴²⁶ E. Sarıkçıoğlu, **Başlangıçtan Günümüze Dinler Tarihi**, s. 276.

⁴²⁷ J. G. Gager, **Who Made Early Christianity**, Columbia University Press, New York, 2017, s. 104.

⁴²⁸ P. A. Bernheim, **James, Brother of Jesus**, s. 213.

bildirilmektedir. Ancak Hegesippus'un bu konuda hatalı olduğunu düşünenlerde bulunmaktadır. Çünkü Yakup'un Baş Haham olması hususunda başka hiçbir kayıt veya bilginin bulunmadığı belirtilmektedir. Ancak yaşadığı dönemde Yakup'un Yahudiler tarafından saygı gösterilen bir kişi olduğu da açıktır.⁴²⁹

Michael Grant, Yakup'un başlangıçta İsa'nın fikirlerini kabul eden ve savunan biri olmadığını, hatta karşı çıktığını belirtmiştir. Fakat İsa'nın ölümden dirilmesinin ardından Yakup'a görünmesi (I. Kor. 15:7), Yakup'u etkilemiş ve onun İsa'nın fikirlerini benimsemesine ve savunmaya başlamasına sebep olmuştur. Ancak Grant bu geleneğin sonradan oluştuğunu belirtmiştir. Çünkü İsa'nın Yakup'a görünmesi, daha sonra Yakup'un inananlar arasında liderlik etmesi açısından yeterli değildir. Dolayısıyla Grant, Yakup'un baştan beri İsa'ya inandığını ifade etmektedir.⁴³⁰ Renan ise İsa'nın dirildikten sonra ilk önce Magdalalı Meryem'e görüldüğünü iddia etmektedir. Fakat Pavlus'un mektuplarında ve Luka İncili'nde ilk gören kişinin Petrus olarak anlatıldığını ve ölümden dirilen Mesih'i ilk kez görme şerefine Petrus'a verildiğini belirtmektedir.⁴³¹

Yeni Ahit'teki mektuplardan birinin İsa'nın kardeşi Yakup'a ait olduğu iddia edilmektedir. Bu mektup zenginlere fakirlerle eşit davranılması gibi ahlaki kurallardan bahsetmektedir. Yeni Ahit'in en eski mektubu olduğu ve M. 35-50 yılları arasında kaleme alındığı kabul edilmektedir. Bazıları daha geç yazıldığını savunmaktadır. Michel ise mektupta hiçbir olaya atıf yapılmadığını iddia ederek yazılış tarihinin saptanmasının mümkün olamayacağını ifade etmektedir.⁴³²

⁴²⁹ P. A. Bernheim, **James, Brother of Jesus**, s. 214.

⁴³⁰ M. Grant, **Saint Peter**, s. 140.

⁴³¹ E. Renan, **Apostles**, Bretano's Publishing, New York, s. 49.

⁴³² T. Michel, **Hristiyan Tanrıbilimine Giriş**, s. 48.

Ehrman, Yakup'un söz konusu metninde Pavlus teolojisine zıt ifadeler bulunduğunu belirtmektedir. Yak. 2: 24'teki "Görüyorsunuz, insan yalnız imanla değil, eylemle de aklanır." ve 2: 26'daki "Ruhsuz beden nasıl ölüye, eylemsiz iman da ölüdür." ifadeleri bu bağlamda Yakup'un teolojik görüşleri hakkında fikir vermektedir.⁴³³ Bu bağlamda Duygu da Yakup'un, Pavlus'la arasındaki anlaşmazlık sebebiyle, Pavlus ve Luka'nın yazdığı metinlerde kasıtlı olarak önemsizleştirildiğini, ilk dönem İsa cemaati üzerinde hiç etkisi olmamış gibi anlatıldığını ifade etmiştir. Ancak Yakup'un İsa sonrası dönemdeki Hristiyanlar nazarında Yahudi Yasasına olan sadakati ile oldukça önemli bir örneklığe sahip olduğunu belirtmiştir.⁴³⁴

Bernheim'a göre Pavlus'un mektubunda, Yakup ve diğerlerinin fikirlerini onayladıklarını belirtmiş olmasına rağmen, onlarla yaşamış olduğu fikir mücadeleleri ve diğer anlaşmazlıklar göz önüne alındığında Kudüs cemaatinin Pavlus'un fikirlerini kabul ediyor ve onaylıyor olması şüpheli bir durumdur. Çünkü Yakup kendisini, İsa'nın Tanrı tarafından seçildiği ve hesap gününün yaklaştığı hususunda sadece İsrailoğullarını uyarmakla görevli olarak görmektedir. Dolayısıyla İsrailoğullarının dışındaki insanlar konusunda temelde Pavlus ile ayrılmaktadırlar.⁴³⁵

Gager, Pavlus'un Galatyalılara mektubundaki ifadeden o dönemde Hristiyanlar arasında iki farklı hakikat bulunduğunu belirtmektedir. Söz konusu mektupta Pavlus "Sizi Mesih'in lütfuyla çağıranı bırakıp değişik bir müjdeye böylesine çarçabuk dönmenize şaşıyorum." demektedir. Gager, bu cümlede geçen "müjde" ifadesinin incil olarak da tercüme edilebileceğini belirtmektedir ve bu durumda iki farklı İncili'n, dolayısıyla da iki

⁴³³ B. D. Ehrman, **Peter, Paul and Marry Magdalene**, s. 166.

⁴³⁴ Z. Duygu, **İsa, Pavlus, İnciller**, s. 498.

⁴³⁵ P. A. Bernheim, **James, Brother of Jesus**, s. 259; Ş. Gündüz, **Pavlus: Hristiyanlığın Mimarı**, s. 63.

farklı hakikatin varlığından söz edilebileceğini belirtmektedir. Gager'e göre söz konusu bu iki incilden biri Pavlus taraftarlarının İncili', diğeri ise Yakup taraftarlarının İncili'dir.⁴³⁶

Bornkamm, Pavlus'un kilise görüşü hakkında şu değerlendirmeyi yapmaktadır. Pavlus, kiliseyi Tanrı'nın yeni bir yaratımı olarak görmektedir. Öyle ki bu yeni yaratımın içinde ne Yahudi ne de gentile vardır, yalnızca İsa'da bir bütün haline gelmiş kilise topluluğu vardır.⁴³⁷

Yakup'un İsa'dan sonra havarilere liderlik ettiği fikirleri oldukça kuvvetli görünmektedir. Bu durumda ise Yakup'un İsa'ya başta inanmadığı ve ölümden dirildikten sonra inandığını iddia etmek ise zayıf ve tutarsız kalmaktadır. Dolayısıyla Yakup'un, ilk dönem Hristiyanlar için önemli bir konuma sahip bir şahsiyet olduğunu ancak Yasaya olan sadakati sebebiyle Hristiyanlar içerisindeki değişime ayak uyduramamış ve dışlanmış olduğunu tahmin etmekteyiz.

3.2.3. Yakup'un Liderliği ve Otoritesi

Yeni Ahit'teki ifadelerle bakıldığında birbiriyle çelişen ifadelerin fark edilmesinin yanında, Petrus'tan ziyade Yakup'un havarilere liderlik ettiği veya Kudüs'teki Hristiyanların liderinin Yakup olduğu hususunda ifadeler göze çarpmaktadır. Bu başlık altında esas lider olarak bilinen Petrus'un yanı sıra Yakup'un liderliğinin mahiyeti ele alınacaktır.

Petrus ve diğer havarilerin Kudüs'ten kaçmak zorunda kalmaları ve İsa'nın kardeşi Yakup'un orada kalması hususunda Bernheim; havariler göz önünde olmasına rağmen Yakup'un o dönemde imparator I. Agrippa'nın dikkatini çekecek kadar göz

⁴³⁶ J. G. Gager, **Who Made Early Christianity**, s. 92.

⁴³⁷ G. Bornkamm, **Paul**, s. 39.

önünde olmadığını savunmaktadır. Bernheim, Hristiyanlar söz konusu olduğunda imparatorun aklına ilk olarak Petrus ve diğer havarilerin geldiğini de ifade etmektedir. Bu yüzden Roma'nın baskısından dolayı havariler, Kudüs'ten ayrılmak zorunda kalmıştır. Bunun yanında Yakup, çok dikkat çekmediğinden dolayı Kudüs'te kalmayı sürdürebilmiştir ve en yetkili kişi olduğu için Kudüs cemaatinin başına geçmiştir.⁴³⁸

Havariler Konsili'nde son konuşmayı Petrus yerine Yakup'un yapması, bazı teologlar nezdinde kimin lider olduğu konusunda şüphe oluşturmıştır. Son konuşmayı Yakup'un yapması, onun liderliğine yönelik bir delil olarak görülmektedir. I. Pet. 5: 1-2'de şunlar ifade edilmektedir:

Bu nedenle aranızdaki ihtiyarlara, onlar gibi bir ihtiyar, Mesih'in çektiği acıların tanığı, açığa çıkacak olan yüceliğin paydaşı olarak rica ediyorum: Tanrı'nın size verdiği sürüyü güdün. Zorunluymuş gibi değil, Tanrı'nın istediğı gibi gönüllü gözetmenlik yapın. Para hırsıyla değil, gönül rızasıyla, size emanet edilenlere egemenlik taslamadan, sürüye örnek olarak görevinizi yapın.

Yukarıdaki ifadeler dikkate alındığında Petrus'un kıdemli bir papaz olmasının şüpheli olduğunu iddia etmek mümkündür. Zira Petrus hiçbir yerde diğer havarilerin lideri olduğuna yönelik bir ifade kullanmamıştır.⁴³⁹ Ayrıca Aziz Jerome, Yakup'un İsa'nın ardından cemaati otuz yıl boyunca yönettiğini ifade etmiştir. Harman'a göre İsa'dan sonra cemaatin başkanlığını Petrus'un yapması Katolik Kilisesinin iddiasıdır ve gerçek değildir. Çünkü Petrus'un yaptığı vaazlar ve diğer faaliyetler hakkında Yakup'a rapor verdiği bildirilmektedir. Bu durum da Yakup'un esas reis olduğunu göstermesi

⁴³⁸ P. A. Bernheim, **James, Brother of Jesus**, s. 203.

⁴³⁹ A. İ. Güngör, "Papa'nın Yanılmazlığı Konusundaki Tartışmalar ve Katoliklerin Yaklaşımları", s. 22.

bakımından önemlidir.⁴⁴⁰ Bunun yanında *Petrus'un Yakup'a Mektubu* isimli apokrif metinde Petrus Yakup'a Kutsal Kilise'nin efendisi ve piskoposu diye hitap etmektedir.⁴⁴¹ Pseudo Clementin yazılarda da Petrus'un Sezariye'ye Yakup'un emri üzerine gittiği anlatılmaktadır. Bu ifadeler Harman'ın görüşünü destekler niteliktedir.⁴⁴² H. J. Schoeps de bu konuda Yakup'un havarilerden daha üstün bir konumda olduğunu, havarilerin ona misyon görevlerinde itaat ettiklerini belirtmiştir.⁴⁴³

Genel kabule göre Havariler Konsili'nde Petrus ve Kudüs cemaati sünnetlilere, Pavlus ise sünnetsizlere misyon için görevlendirilmiştir. Diğer taraftan İsa'nın "İmdi siz gidip bütün milletleri öğrencilerim olarak yetiştirin. Onları Baba, Oğul ve Kutsal Ruh adıyla vaftiz edin."⁴⁴⁴ ifadesinin Batı'daki Kutsal Kitap araştırmaları çerçevesinde metne sonradan ilave edildiği iddiaları dikkate alındığında söz konusu genel kabulde çelişkili bir durum görülmemektedir.⁴⁴⁵

Havariler Konsili M.S. 50 yılında Kudüs'te gerçekleştiği ifade edilen bir toplantıdır. Konsile katıldığı belirtilen kişiler İsa'nın kardeşi Yakup, Petrus, Yuhanna, Pavlus, Barnaba ve Titus'tur. Kayıtlarda isimleri yazılmamış olan başka kişilerin de konsile katıldığı ifade edilmiştir. Konsilde müzakere edilen konu ise putperestlerin Hristiyanlığa kabul edilirken Yahudi Yasasının hükümlerini yerine getirip getirmeyecekleridir.

⁴⁴⁰ Ö. F. Harman, "Yahudi Hristiyanlığı", ss. 184-187.

⁴⁴¹ Epistle of Peter to James, **Ante-Nicene Fathers**, C. 8, s. 215.

⁴⁴² Rec. 1: 72.

⁴⁴³ H. J. Schoeps, **Yahudi Hristiyanlığı**, s. 54.

⁴⁴⁴ Matta 28: 19.

⁴⁴⁵ <https://torahresource.com/matthew-2819-text-critical-investigation/> (16.06.2021)

İsa her zaman havarilerine öğretilerini sinagoglara giderek Yahudilere anlatmalarını, çünkü kendisinin İsrailoğullarının yitik koyunları için gönderildiğini ifade etmiştir. Ancak İsa'dan sonra Pavlus'un devreye girmesiyle durum değişmiştir. Pavlus; kurtuluşa ulaşmanın Yahudi Yasası yerine, İsa Mesih'e imanla mümkün olduğunu ve dolayısıyla İsa Mesih'e iman eden herkesin Yahudi Yasasının hükümlerini yerine getirmeden kurtuluşa ulaşabileceğini iddia etmiştir.

Araştırmalar çerçevesinde Petrus'un Kudüs'ten ayrılmasının ardından altı sene boyunca kutsal metinlerde hiç anlatılmadığı, Havariler Konsili'nde Petrus'un bir anda ortaya çıktığı görülmüştür. Çünkü Havariler Konsili'ne Petrus'un katılıp katılmadığı hakkındaki farklı polemiklerin yanında bazı teologlar bu konsilin gerçekleşmediğini de ileri sürmektedirler.

Resullerin İşlerinde genel olarak değerlendirildiğinde ağırlıklı olarak Petrus'tan ziyade Pavlus'tan bahsedilmektedir. Pavlus'un Petrus'u azarlamasının⁴⁴⁶ yalnızca Resullerin İşleri'nde anlatılması dikkate alındığında (Topluluğun direkleri⁴⁴⁷) bu kitabın oldukça taraflı bir üslupla yazıldığını iddia edenleri haklı çıkarmaktadır. Zira Resullerin İşlerinin yazarı Luka, Pavlus'un talebesidir. Pavlus'un mektupları dikkate alındığında Pavlus'un, kendisini kabul ettirmeye ve diğer havarilerden daha üstün olduğunu kanıtlamaya çalıştığı da fark edilmektedir.

Havariler Konsili'nde diğer önemli bir şahsiyet ise İsa'nın kardeşi Yakup'tur. Yakup, her zaman Kudüs'te kalmış ve İsa'nın öğretisini devam ettirmiş biri olarak bilinmektedir. Hatta Yakup, Ebionitler olarak bilinen ve Yahudi Yasasının geçerliliğini savunan Hristiyan grubun lideri kabul edilmektedir.

⁴⁴⁶ Gal. 2: 1-10.

⁴⁴⁷ Gal. 2: 9.

Petrus ve Yakup; putperestlerin Yasanın hükümleri olmadan kurtuluşa ulaşabileceklerini onaylamışlardır. Konsilin sonucunda; Petrus, Yakup ve Kudüs cemaati, İsa'nın öğretilerini Yahudiler arasında, Pavlus ve Antakya cemaati ise putperestler arasında yayma görevini üstlenmiştir.

3.3. Petrus ve Pavlus

Hristiyanlık tarihinde İsa'dan sonra gelen iki önemli şahsiyetten biri havarilerin lideri kabul edilen Petrus, diğeri de günümüz Hristiyanlığının mimarı olarak bilinen Pavlus'tur. Petrus ve Pavlus'un, çağdaş oldukları ve karşılaştıkları bilinmektedir. Bu bağlamda Petrus'un Pavlus ile karşılaşmasının ve aralarındaki ilişkinin ayrıntıları üzerinde durmak yerinde olacaktır.

3.3.1. Petrus ile Pavlus'un Tanışması

Gerçek adı Saul olan Pavlus, Petrus ve diğerleri gibi bir Yahudi'dir. Başından geçen Şam Vizyonu hadisesine kadar Hristiyanlara düşmanlık besleyen Pavlus, bu vizyon hadisesinden sonra kendisini havari ilan etmiş ve Yahudi olmayanlara dini yaymakla görevlendirildiğini iddia etmiştir. Yahudi olmayanların Hristiyanlığa geçişte yaşadıkları zorluklardan dolayı Havariler Konsili'nde,⁴⁴⁸ Hristiyan olmak için Yahudi şeriatına uyulması gerektiği kuralının kaldırılmasını sağlamıştır.⁴⁴⁹

Pavlus, Galatyalılara Mektup'ta⁴⁵⁰ Kefas (Petrus) ile tanışmak için, Hristiyan olduktan üç yıl sonra Kudüs'e gittiğini ifade etmektedir. Petrus'la birlikte on beş gün

⁴⁴⁸ Res. İşleri 15:1-21.

⁴⁴⁹ C. Batuk, **Pavlus'u Düşünmek**, Ankara Okulu Yayınları, Ankara, 2006, s. 13; D. Arık, **Kavram Atlası Dinler Tarihi I**, s. 85; S. Turan, **Misyonerliğin Kurucusu Pavlus**, s. 53.

⁴⁵⁰ Gal. 1:18-22.

kaldıktan sonra Suriye ve Kilikya bölgelerine geçmiştir. Kudüs'te olduğu on beş günlük süre zarfında ise Petrus'un dışında yalnızca İsa'nın kardeşi Yakup ile tanıştığını belirtmiştir. Pavlus'un Petrus'la neden tanışmak istediği hakkında farklı yorumlar mevcuttur.⁴⁵¹

Cullmann'a göre Pavlus, Kudüs'e Petrus'la özel olarak tanışmak üzere gitmiştir. Çünkü Petrus o dönemde Kudüs Kilisesinin başındaki en yetkili kişidir. Bunun yanında ek bir sebep olarak Pavlus'un İsa ile yaşadıkları hadiseleri ve anıları bizzat onunla görüşmüş ve yaşamış biri olan Petrus'tan dinlemek üzere gitmiş olabileceği de tahmin edilmektedir. Ancak temel sebebin Petrus'un o dönemde Kudüs Kilisesinin sorumlusu olması kabul edilmektedir. Bunun yanında Cullmann, Pavlus'un, Petrus'la tanışmak için Kudüs'e geldiğinde İsa'nın kardeşi Yakup'la da görüşmesi hakkında Galatyalılara Mektup⁴⁵² çerçevesinde Yakup'un o dönemde Kilise'de önemli bir pozisyona sahip olmamasına rağmen Pavlus'un Yakup'la görüşmesini İsa'nın kardeşi olmasına bağlamaktadır.⁴⁵³

Michel'e göre Pavlus Şam Vizyonu hadisesinden sonraki üç yılda Arabistan'da inzivaya çekilmiş ve orada Hristiyanlığın sadece Yahudilere getirilmiş olmadığını, tüm insanları kapsaması gerektiğini fark ederek hemen misyon gezilerine başlamıştır. Pavlus'un havarilerle görüştüktan sonra Hristiyanlığın aslını öğrendiği iddiası Michel'e göre doğru değildir. Pavlus'un, Şam Vizyonu ve ardından Arabistan'da geçirdiği üç yıllık inziva döneminde, İsa Mesih'i ve teolojisini tam olarak kavradığını iddia etmektedir.

⁴⁵¹ O. Cullmann, **Peter**, s. 40; S. Turan, **Misyonerliğin Kurucusu Pavlus**, s. 60.

⁴⁵² Gal. 1:19.

⁴⁵³ O. Cullmann, **Peter**, s. 39; B. Z. Çoban, **Yahudilerden Sonra Hristiyanlardan Önce Hz. İsa**, s. 145.

Böylece havarilerle tanışmadan önce Pavlus'un misyon gezilerinde küçük Hristiyan gruplar oluşmuştur.⁴⁵⁴

Pseudo Clementine metinlerde Pavlus'un Şam'a havarileri bilhassa Petrus'u öldürmek için gittiği anlatılmaktadır ancak Şam Vizyonu hadisesinden veya gentilelerin havarisi olması hususundan hiç bahsedilmemektedir.⁴⁵⁵

3.3.2. Pavlus'un Petrus'a Karşı Tutarsızlığı

Pavlus Kudüs'e ilk gittiğinde Petrus'un otoritesini tanıyıp, ona saygı gösterdiği Galatyalılara Mektup'taki⁴⁵⁶ ifadelerden anlaşılmaktadır. Bununla birlikte Galatyalılara Mektup'un⁴⁵⁷ devamında ise Pavlus'un Petrus'u azarladığı görülmektedir. Bunun sebebi Petrus'un diğer milletlerden olanlarla aynı sofrada yemek yerken Kudüs cemaatinden gelenleri görünce sofradan uzaklaşmasıdır. Pavlus bu duruma kızarak Petrus'u azarladığını ifade etmektedir. Olayın ayrıntısı Pavlus'un Galatyalılara mektubunda şu şekilde geçmektedir:

Yahudi olduğun halde Yahudi gibi değil, öteki uluslardan biri gibi yaşıyorsun, nasıl olur da ulusları Yahudi gibi yaşamaya zorlarsın? Doğuştan Yahudi olan bizler öteki uluslardan olan 'günahlılar' değiliz. Yine de insanın Kutsal Yasanın gereklerini yaparak değil, İsa Mesih'e iman ederek amlandığını biliyoruz. Bunun için biz de Yasanın gereklerini yaparak değil, Mesih'e iman ederek aklanalım diye Mesih İsa'ya iman ettik. Çünkü hiç kimse Yasanın gereklerini yaparak

⁴⁵⁴ T. Michel, **Hristiyan Tanrıbilimine Giriş**, s. 45; S. Turan, **Misyonerliğin Kurucusu Pavlus**, s. 87.

⁴⁵⁵ Rec. 1: 71; Z. Duygu, **İsa, Pavlus, İnciller**, s. 455.

⁴⁵⁶ Gal. 2: 1-10.

⁴⁵⁷ Gal. 2: 11-21.

aklanmaz. Mesih'te aklanmak isterken kendimiz günahlı çıkarsak, Mesih günahın yordakçısı mı olur? Kesinlikle hayır! Yıktığımı yeniden kurarsam, yasayı çiğnediğimi kanıtlamış olurum. Çünkü ben Tanrı için yaşamak üzere Yasa aracılığıyla Yasa karşısında öldüm. Mesih'le birlikte çarmıha gerildim. Artık ben yaşamıyorum, Mesih bende yaşıyor. Şimdi bedende sürdürdüğüm yaşamı, beni seven ve benim için kendini feda eden Tanrı Oğlu'na imanla sürdürüyorum. Tanrı'nın lütfunu geçersiz saymış değilim. Çünkü aklanma Yasa aracılığıyla sağlanabilseydi, o zaman Mesih boş yere ölmüş olurdu.⁴⁵⁸

Pavlus'un kısa zaman önce saygı gösterdiği Petrus'u bu şekilde azarlıyor olması tutarsız bir davranış olarak yorumlanmaktadır. Cullmann Pavlus'un tutarsızlığını; Petrus'la Antakya'da karşılaştıklarında Petrus'un artık Kudüs Kilisesinin yöneticisi görevinde olmamasına bağlamaktadır. Yani Petrus'un artık düşük bir karizmaya sahip olduğu ifade edilmektedir.⁴⁵⁹ Pavlus'un söyledikleri dikkate alındığında bu olayın Kudüs'teki Havariler Konsili'nden sonra gerçekleştiği anlaşılmaktadır. Galatyalılara Mektup'ta Pavlus'un; dinin diğer milletlere de anlatılması ve Yasanın gerekliliklerinin uygulanmaması hususunda Kudüs ileri gelenlerini ikna ettiği göz önünde bulundurulduğunda Antakya'da Petrus şahsında tüm Kudüs cemaatini azarladığı anlaşılmaktadır.⁴⁶⁰

Antakya'da Pavlus'un Petrus'u azarlaması hadisesi hakkında Ehrman, Petrus'un bu olay üzerine Pavlus'a nasıl cevap verdiğinin bilinmediğini belirtmektedir. Ancak Petrus'un, Pavlus'un suçlamalarını kabul etmediğini ve ona karşı geldiğini, hatta verdiği

⁴⁵⁸ Gal. 2:11-21.

⁴⁵⁹ O. Cullmann, **Peter**, s. 40; Cengiz Batuk, **Pavlus'u Düşünmek**, s. 76.

⁴⁶⁰ Gal. 2:1-10.

cevapla onu bastırıldığını iddia eden teologlar vardır. Pavlus'un mektubunda ise bu tartışmanın devamı hakkında hiçbir bilgi olmadığı görülmektedir.⁴⁶¹

Pavlus; Matta İncili'nde geçen İsa tarafından Petrus'a verilen ayrıcalıklar⁴⁶² hakkında "İsa Mesih'ten başka kimse temel atamaz"⁴⁶³ ifadelerini kullanmaktadır. Bu yaklaşım Pavlus'un Petrus'a bakışını ortaya koymaktadır. Bu ifadeden Pavlus'un, Petrus'un kilisenin temeli olma yönündeki önemini görmezden geldiğini ve merkeze İsa Mesih'i koyduğunu belirtmek mümkündür. Pavlus'un Kudüs'e gidişiyle ilgili Resullerin İşleri kitabında farklı bir anlatım bulunmaktadır. Söz konusu kitapta Pavlus'un Şam Vizyonundan sonra hemen sinagoglarda İsa'yı anlatmaya başladığı anlatılmaktadır. Bu anlatıma göre Pavlus'un İsa'ya inanmasından rahatsız olan Yahudiler onu öldürmeye kalkmıştır ve Pavlus Şam'dan kaçmıştır. Şam'dan sonra Kudüs'e gittiği ifade edilen Pavlus'un, orada İsa'nın talebeleri ve havarilerine katılmaya çalıştığı belirtilmiştir.

⁴⁶¹ B. D. Ehrman, **Peter, Paul and Marry Magdalene**, s. 166.

⁴⁶² Matta 16:13-19: İsa, Filipus Sezariyesi bölgesine geldiğinde öğrencilerine şunu sordu: "Halk, İnsanoğlu'nun kim olduğunu söylüyor?" Öğrencileri şu karşılığı verdiler: "Kimi Vaftizci Yahya, kimi İlyas, kimi de Yeremya ya da peygamberlerden biridir diyor." İsa onlara, "Siz ne dersiniz" dedi, "Sizce ben kimim?" Simun Petrus, "Sen, yaşayan Tanrı'nın Oğlu Mesih'sin" yanıtını verdi. İsa ona, "Ne mutlu sana, Yunus oğlu Simun!" dedi. "Bu sırrı sana açan insan değil, göklerdeki Babam'dır. Ben de sana şunu söyleyeyim, sen Petrus'sun ve ben kilisemi bu kayanın üzerine kuracağım. Ölüler diyarının kapıları ona karşı direnemeyecek. Göklerin Egemenliği'nin anahtarlarını sana vereceğim. Yeryüzünde bağlayacağın her şey göklerde de bağlanmış olacak; yeryüzünde çözeceğin her şey göklerde de çözülmüş olacak."

⁴⁶³ 1. Kor. 3:11.

Talebelerin önce Pavlus'tan korktuğu ancak sonra onu aralarına aldıkları anlatılmıştır.⁴⁶⁴ Resullerin İşleri kitabında Luka'nın anlattıkları ile Pavlus'un mektuplarında anlattığı olaylar arasında önemli derecede tutarsızlık bulunmaktadır. Pavlus'un yukarıdaki olayda, Kudüs'te İsa'nın talebelerine adeta sığındığı görülmektedir. Fakat Pavlus kendisi böyle bir olaydan bahsetmemiştir. Bunun yanında Pavlus'un Kudüs'e gidiş tarihi hususunda da Luka ve Pavlus'un anlatımları arasında farklılıklar göze çarpmaktadır.

3.3.3. Petrus ve Pavlus'un Teolojik Görüşleri

Pavlus şehirli ve eğitilmiş bir Yahudi'dir. Petrus ve diğer havariler ise çoğu balıkçı ve çamaşır yıkayıcı olan sıradan insanlardır. Michel'e göre Tanrı havarilere yalın ve güçlü bir İsa inancı bağışlamıştır. Pavlus'a da İsa'nın hayatı ve öğretileri hakkında teolojik fikirler üretme ve yayma yeteneği vermiştir. Pavlus'un öğretilerine göre insanları kurtuluşa ulaştıran Yahudi Yasası değil, Tanrı'nın lütfudur. Dolayısıyla Yahudi Yasasına bağlı olmak zaten Hristiyanlar için gerekli bir durum değildir. Pavlus'a göre insan iyi işler yapmak zorundadır. Ama kurtuluşa ulaşması bu iyi işler sayesinde değil, yalnızca Tanrı'nın lütfu sayesinde olacaktır. Pavlus'un fikirlerine göre Hristiyanlık tek tanrılı bir dindir. Pavlus "Yerde ya da gökte ilah diye adlandırılanlar varsa da bizim için tek bir Tanrı Peder vardır. O her şeyin kaynağıdır ve biz O'nun için yaşarız." ifadesini kullanmıştır.⁴⁶⁵

Pavlus Hristiyan olduktan sonra dinî kurallar hakkında fazla kafa yormamış, daha çok dinin nasıl yayılacağı hususuna odaklanmıştır.⁴⁶⁶ Bu bağlamda Resullerin İşleri kitabında (Res. İş. 17:16-34) anlatıldığına göre Pavlus, Atina Meclisinde bir konuşma

⁴⁶⁴ Res. İş. 9:20-31.

⁴⁶⁵ T. Michel, **Hristiyan Tanrıbilimine Giriş**, s. 46, 47, 64; M. Aydın, **Hristiyanlık**, s. 65.

⁴⁶⁶ A. H. Eroğlu, "Hristiyanların Bölünme Sürecine Genel Bir Bakış", s. 310.

yapmaya davet edilmiştir. Pavlus, Hristiyan inancını özetlemiş ve ardından sözü ölüm sonrası ebedi mükâfat veya cezaya getirdiğinde, dinleyiciler kendisiyle alay ederek Meclisi terk etmişlerdir. Pavlus yaşadığı bu olayın ardından, Hristiyan imanının “insan bilgeliği üzerine değil, Tanrının gücü üzerine kurulmuş olduğunu” yazmıştır. Birkaç yıl sonra Pavlus, iki yıl kaldığı Efes’te, Tyrannus’un felsefe okulunda sürdürdüğü görüşmelerden ve tartışmalardan daha olumlu sonuçlar elde etmiştir. Bilginlere göre Pavlus, bu süre içinde Hristiyan mesajını Roma İmparatorluğunda yaşayan müşrik entelektüellerce anlaşılabilir şekilde sunmayı öğrenmiştir. Efeslilere ve Koloselilere yazdığı mektuplarda bu yeni yaklaşım açıkça belli olmaktadır.⁴⁶⁷

Mektuplarına bakıldığında Pavlus, kendisinin Petrus başta olmak üzere tüm havarilerle İsa’ya yakınlık ve havarilik açısından aynı seviyede olduğunu ileri sürmektedir (Gal. 2:8). Hatta Gal. 1:12’de diğerlerinden daha üstün olduğu yönünde yorumlanabilecek ifadeler kullanmıştır. Ayrıca Pavlus’un doğrudan İsa Mesih’ten aldığını iddia ettiği vahyin Petrus’u kızdırdığı iddia edilmiştir (Gal: 2:11-14).⁴⁶⁸

Pavlus’un Korintlilere yazdığı ilk mektuptaki şu ifadesi, onun İsa’nın getirdiği dini bilerek değiştirdiğini itiraf etmesi olarak yorumlanmaktadır: “Ben özgürüm, kimsenin kölesi değilim. Ama daha çok kişi kazanayım diye herkesin kölesi oldum. Yahudileri kazanmak için Yahudilere Yahudi gibi davrandım. Kendim Kutsal Yasanın denetimi altında olmadığım halde, Yasa altında olanları kazanmak için onlara Yasa altındaymışım gibi davrandım. Tanrı’nın Yasasına sahip olmayan biri değilim, Mesih’in Yasası altındayım. Buna karşın, Yasaya sahip olmayanları kazanmak için

⁴⁶⁷ T. Michel, **Hristiyan Tanrıbilimine Giriş**, s. 132; Ş. Gündüz, **Pavlus: Hristiyanlığın Mimarı**, s. 204.

⁴⁶⁸ A. İ. Güngör, “Papa’nın Yanılmazlığı Konusundaki Tartışmalar ve Katoliklerin Yaklaşımları”, s. 21.

Yasaya sahip değilmişim gibi davrandım. Güçsüzleri kazanmak için onlarla güçsüz oldum. Ne yapıp yapıp bazılarını kurtarmak için herkesle her şey oldum. Bunların hepsini Müjde’de payım olsun diye, Müjde uğruna yapıyorum.”⁴⁶⁹

Pavlus’un yukarıdaki ifadesinin sonraki kilise babalarında nasıl karşılık bulduğu ise II. asır kilise babası Justyn Martyr’in I. Apologia isimli eserindeki şu ifadesinde karşımıza çıkmaktadır: “Bizler, Tanrı’dan ilk doğan ve cinsî bir münasebet olmaksızın ortaya çıkan Logos dediğimizde, Öğretmenimiz İsa Mesih’i kastederiz- ki o çarmıha gerilerek öldü, yeniden dirildi ve göğe yükseldi. Biz bu inancı ortaya koymakla, sizin (tanrı) jüpiter’in oğlu ile ilgili olarak öne sürdüğünüz inançtan farklı bir şey öne sürmüş değiliz.” Justyn Martyr’e atfedilen bu ifade Hristiyanlıktaki İsa inancının nasıl ve ne sebeple bozulduğunu göstermesi bakımından önemlidir.⁴⁷⁰

Pavlus’un sünnet olmayı, tanrısal lütfu geri çevirmek olarak yorumladığı ifade edilmiştir. Çünkü Pavlus’a göre insanoğlunun daha önceden sünnet ve Yasa ile ulaşmaya çalıştığı kurtuluş artık İsa vasıtasıyla mümkündür. İronik bir şekilde İsa, kurtuluşa ermek için Yasaya uymak gerektiğini iddia ederken Pavlus, kurtuluşa ulaşmak için Yasaya uymanın işe yaramadığını vurgulamıştır. Bu sebepten dolayı bazı araştırmacılar Pavlus’un İsa’ya ait olan dini yorumlayıp değiştirerek İsa hakkında bir din haline getirdiğini belirtmişlerdir. Bazı teologlar ise Pavlus’un İsa hakkındaki bu görüşü kendisinin uydurmadığını, İsa’nın talebelerinden ve ilk inananlardan edindiğini iddia etmişlerdir.⁴⁷¹

⁴⁶⁹ 1. Kor. 9: 19-23; Z. Duygu, **İsa, Pavlus, İnciller**, s. 451.

⁴⁷⁰ Z. Duygu, **İsa, Pavlus, İnciller**, s. 460; Justyn Martyr, **I. Apologia**, Ed. Philip Schaff, Ante Nicene Fathers, Vol. 1, New York, 1999, s. 447.

⁴⁷¹ B. D. Ehrman, **İsa’ya Rağmen Hristiyanlık**, s. 283; H. Ridderbos, **Paul**, Çev. John Richard De Witt, William B. Eerdmans Publishing Co., Michigan, 1982, s. 149.

Pseudo Clementin yazılarda Petrus tek Tanrı'ya inandıklarını ve O'nun Yasasına uyduklarını anlatmaktadır. Söz konusu yazılarda Petrus'un gentilelerle ancak vaftiz olduktan sonra aynı masada yemek yediği ve aksi durumda karşıdaki kişi birinci derece akraba bile olsa aynı masaya oturmanın yasak olduğunu ifade ettiği belirtilmiştir.⁴⁷² Petrus, Clement'in annesi vaftiz olmak istediğinde de onu hemen vaftiz edemeyeceğini, vaftiz olmadan önce en az bir gün oruç tutması gerektiğini belirtmiştir. Petrus, tutulacak bu orucun dine girmek isteyen kişinin imanı için bir gösterge olduğunu ifade etmiştir.⁴⁷³

Ayrıca Pseudo Clementin yazılarda Pavlus, İsa'nın fikirleri yerine onun zıddı fikirleri öğretmekle itham edilmektedir. Metinde Yasayı bir öğretmenle okumak yerine kendisi öğrenmeye çalışan ve havarilerin sözlerini önemsemeyen kimsenin Tanrı'ya karşı saçmalamış olacağından bahsedilmektedir.⁴⁷⁴

Pseudo Clementine yazılara bakıldığında Petrus'un Yahudi Yasasına sadık olduğu ve öyle kaldığı fark edilmektedir. Ancak Petrus'un Yasaya sadık olmasına rağmen Pavlus'un nasıl olup da kendi fikirlerini bu kadar yaygınlaştırabildiği merak konusudur. Ehrman bu konuda Barnabas'ı işaret etmektedir. Ehrman'a göre Hristiyanlıkla Yahudilik arasındaki mesafenin açılmasında ve Pavlus fikirlerinin benimsenmesinde Barnabas önemli bir yere sahiptir. Erken dönem Hristiyanlarından biri olan Barnabas'ın iddiasına göre Eski Ahit aslında bir Hristiyan metnidir ve Yahudiler bu kitapta yazılı olan kuralları tarih boyunca yanlış anlamışlardır. Barnabas'a göre Yahudilerin sahip oldukları Yasa anlayışı da yanlış şekilde oluşturulmuş bir inançtır. Barnabas'ın iddiasına göre Yahudiler Yasayı lafzî olarak anlayıp ona göre uygulamaya koymuşlardır. Fakat Yasadaki ifadeler

⁴⁷² Rec. 7: 29.

⁴⁷³ Rec. 7: 34.

⁴⁷⁴ Rec. 2: 55; H. J. Schoeps, **Yahudi Hristiyanlığı**, s. 68; Ş. Gündüz, **Pavlus: Hristiyanlığın Mimarı**, s. 220.

asında mecazi olarak anlaşılması ve ona göre uygulanması gereken kurallardır. Barnabas Yahudileri bu şekilde eleştirmiş ve netice itibarıyla dile getirdiği iddialarla, İsa'dan sonraki Yahudiliğin tamamen uydurma ve geçersiz bir din olduğunu iddia etmiştir.⁴⁷⁵

Barnabas'ın fikirlerine farklı şekillerde katkıda bulunanlar da olmuştur. Bazı Hristiyanlar, Yahudilerin Tanrı'nın yolladığı Mesih'i inkâr etmekle aslında Tanrı'yı reddettiklerini iddia etmişlerdir. Bu bağlamda Tanrı'nın Mesih'ini reddettikleri için seçilmiş halk olma ayrıcalığının da artık Yahudilerde değil, Hristiyanlarda olduğunu savunmuştur. Yahudilerin Mesih'i reddetmekle Tanrı'yı reddettiklerini, dini ve Yasayı yanlış anladıkları fikirlerini Justin Martyr ve Tertullian gibi kilise babalarının da kabul ettiği belirtilmiştir. Ehrman'a göre Yahudilik, Roma İmparatorluğu tarafından Hristiyanlık ortaya çıktıktan sonra heretik ve bozulmuş bir din olarak görülmeye başlanmıştır. Ehrman, IV. yüzyılın sonunda Roma İmparatorluğunda nüfusun yarısının Hristiyanlığa dönmüş olduğunu ifade etmiş, Hristiyanlığı imparatorluğun resmi dini ilan eden kişinin de İmparator Theodosius olduğunu belirtmiştir.⁴⁷⁶

Ehrman, Hristiyanlık ile Yahudilik arasındaki şu ilginç ilişkiye dikkat çekmiştir. Ona göre Yahudilik bünyesinde bir ihya hareketi olarak ortaya çıkan Hristiyanlık, en sonunda Yahudilik düşmanı bir din halini almış ve evrimini böylece tamamlamıştır. Ayrıca Hristiyanlığın kurucusu dahil tüm önemli dinî şahsiyetlere bakıldığı zaman hepsinin de Yahudi olmasını ironik olarak yorumlamaktadır.⁴⁷⁷

Bu bağlamda Matta İncili'nde İsa'dan nakledilen şu sözler büyük öneme sahiptir: “Kutsal Yasayı ya da peygamberlerin sözlerini geçersiz kılmak için geldiğimi sanmayın.

⁴⁷⁵ B. Ehrman, **İsa'ya Rağmen Hristiyanlık**, s. 284-285.

⁴⁷⁶ B. Ehrman, **İsa'ya Rağmen Hristiyanlık**, s. 287-289; Ş. Gündüz, **Pavlus: Hristiyanlığın Mimarı**, s. 210.

⁴⁷⁷ B. Ehrman, **İsa'ya Rağmen Hristiyanlık**, s. 290.

Ben geçersiz kılmaya değil, tamamlamaya geldim. Size doğrusunu söyleyeyim, yer ve gök ortadan kalkmadan, her şey gerçekleşmeden, Kutsal Yasadan ufacık bir harf ya da bir nokta bile yok olmayacak. Bu nedenle, bu buyrukların en küçüğünden birini kim çiğner ve başkalarına öyle öğretirse, Göklerin Egemenliği'nde en küçük sayılacak. Ama bu buyrukları kim yerine getirir ve başkalarına öğretirse, Göklerin Egemenliği'nde büyük sayılacak. Size şunu söyleyeyim: Doğruluğunuz din bilginleriyle Ferisiler'inkini aşmadıkça, Göklerin Egemenliği'ne asla giremezsiniz!" (Mat. 5: 17-20) İsa'nın buna benzer Ferisileri ve din bilginlerini hedef alan ifadelerinde hedefe Yahudileri koymak gibi bir yanılsa düşüldüğü belirtilmiştir. Halbuki Gager'e göre burada İsa'nın hedefinde olanların tüm Yahudilerden ziyade sadece Ferisiler ve din bilginleri olduğu açıktır ve Matta İncili'nde buna benzer ifadelerin hepsinde durum aynıdır. Gager, Matta'nın Yahudi kökenli Hristiyan olduğunu ve Matta İncili'ni de tamamen Yahudi zihniyetine göre kaleme aldığını belirtmiştir. Gager, o dönemde kaleme alınmış rabbinik metinlerde de Ferisi ve Yahudi din bilginlerine karşı benzer ifadeler bulunduğunu ifade etmiştir.⁴⁷⁸

Markos İncili'nde yine İsa'ya atfedilen "İnsanın dışında olup içine giren hiçbir şey onu kirletemez. İnsanı kirleten, insanın içinden çıkandır." sözleriyle İsa'nın Yasanın geçerliliğini kaldırdığı iddia edilmiştir. Fakat bu ifadenin metne sonradan Yasa karşıtları tarafından eklendiği iddia edilmiştir. Başka bir iddiaya göre ise İsa yine Ferisilerle bir anlaşmazlık yaşamıştır ve yemek yemeden önce ellerin yıkanıp yıkanmayacağı konusunda tartışmıştır. Ferisilerin yemekten önce el yıkama uygulamasının da kutsal kitaba dayanmadığı, sonradan yerleştiği belirtilmiştir. Bu noktada dinde yeni ve farklı uygulamaları Ferisilerin yerine getirdiği ve geleneğe bağlı olan kişinin ise İsa olduğu dikkat çekmektedir. Bu bağlamda Pavlus'un Ferisi olduğunun hatırlatılmasının elzem

⁴⁷⁸ J. G. Gager, **Who Made Early Christianity**, s. 93-94; C. Batuk, **Pavlus'u Düşünmek**, s. 165.

olduğu kanısındayız. Ayrıca yapılan metin tenkidi çalışmalarında İncillerin esasen başlangıçta Yahudi zihin yapısına göre kaleme alınan metinler olduğu ancak söz konusu bu yapıyı gösteren izlerin zamanla İncillerden silindiği iddia edilmektedir.⁴⁷⁹

Gager'e göre Pavlus'un Romalılara ve Galatyalılara mektuplarında yer alan şu ifadeler de onun Yasa karşıtı fikirleri ile uyusmamaktadır:

Öyleyse Yahudi'nin ne üstünlüğü var? Sünnetin yararı nedir? Her yönden çoktur. (Rom. 3: 1-2)

Öyleyse biz iman aracılığıyla Kutsal Yasayı geçersiz mi kılıyoruz? Hayır, tam tersine, Yasayı doğruluyoruz. (Rom. 3: 31)

Öyleyse ne diyelim? Kutsal Yasa günah mı oldu? Kesinlikle hayır! Ama Yasa olmasaydı, günahın ne olduğunu bilemezdim. Yasa, "Göz dikmeyeceksin" demeseydi, başkasının malına göz dikmenin ne olduğunu bilemezdim. (Rom. 7:7)

İşte böyle, Yasa gerçekten kutsaldır. (Rom. 7: 12)

Evlatlığa kabul edilenler, Tanrı'nın yüceliğini görenler İsraililerdir. Antlaşmalar, buyrulan Kutsal Yasa, tapınma düzeni, vaatler onlarıdır. (Rom. 9: 4)

Öyleyse soruyorum: Tanrı kendi halkından yüz mü çevirdi? Kesinlikle hayır! (Rom. 11: 1)

Sonunda bütün İsrail kurtulacaktır. (Rom. 11: 26)

Öyleyse Kutsal Yasa Tanrı'nın vaatlerine aykırı mıdır? Kesinlikle hayır! (Gal. 3: 21)

Pseudo Clementine yazılarda Pavlus, bazen Simon olarak isimlendirilir ve Petrus'un düşmanı olarak anlatılır.⁴⁸⁰ Bahsi geçen metinde Petrus kendisini Pavlus'a karşı

⁴⁷⁹ J. G. Gager, **Who Made Early Christianity**, s. 95-96; C. Batuk, **Pavlus'u Düşünmek**, s. 166.

⁴⁸⁰ Rec. 1: 71; Z. Duygu, **İsa, Pavlus, İnciller**, s. 455.

savunurken Matta 5: 17-20'ye atıf yapar. Matta İncili'ndeki bu bölüm ise Yasa yanlısı Hristiyanların en temel dayanak noktalarından biridir. Gager, Pseudo Clementine yazıları ve Resullerin İşleri kitaplarının aynı konuları tamamen birbirine zıt şekilde anlattığını iddia etmektedir.⁴⁸¹

Üçüncü yüzyıldan itibaren Hristiyanların bazılarının zamanla, özellikle Batıdakilerin, kendilerini Romalı olarak görmeye başladıkları ifade edilmektedir. Hatta IV. yüzyılda Roma İmparatoru Hristiyan olduğunu ilan etmiştir. Bu dönemde Hristiyanlar arasında Roma karşıtı olmak artık sık rastlanan bir durum olmaktan çıkmıştır. Çünkü Romalıların artık Hristiyanlığı sahiplendiği görülmektedir.⁴⁸²

⁴⁸¹ J. G. Gager, **Who Made Early Christianity**, s. 102.

⁴⁸² J. G. Gager, **Who Made Early Christianity**, s. 97; C. Batuk, **Pavlus'u Düşünmek**, s. 180.

SONUÇ

Havariler yaşadıkları dönemde kendi işleriyle meşgul olan ve eğitim alma imkânı bulamamış sade insanlardı. Petrus da Beytsayda'da dünyaya gelen ve Kefernahum'da balıkçılık yaparak geçimini sağlayan sıradan bir insandı. Hz. İsa havarilerini bu gibi insanların arasından seçmiş ve onlardan kendisini dinlemelerini, mesajını doğru anlamalarını ve doğru yaşamalarını bekliyordu. Kısaca Hz. İsa onlardan kendisini taklit etmelerini, model almalarını ve diğer inananlara da model olmalarını istiyordu. Dolayısıyla havarilerden İsa'nın söylemleri ve davranışları üzerine derin tartışmalara girmeleri ve teolojik yorumlara girmeleri beklenmiyordu.

Araştırmamız neticesinde Petrus'un diğer havarilerden genel özellikleri itibariyle bir farkının bulunmadığını tespit ettik. Fakat kendisiyle havariler arasında iletişimin daha düzenli ve organize olabilmesi için Hz. İsa'nın Petrus'u onların arasında lider olarak seçtiği anlaşılmaktadır. Bununla birlikte Hz. İsa'nın Petrus'la olan ilişkilerinde diğerlerine kıyasla bazı istisnalar dikkatimizi çekmektedir. Nitekim Hristiyan dünyasında Petrus'un Hz. İsa'nın yanındaki konumu ve havariler arasındaki yeri ile ilgili tartışmaların temelinde İncillerde yer alan bazı ifadeler ve olaylar yatmaktadır. Örneğin Petrus, İncillerde İsa'nın havariliğe ilk davet ettiği, "Kilisemi bu kayanın üzerine kuracağım" diye müjdelediği, "koyunlarımı güt" diye diğer Hristiyanları emanet ettiği ve İsa'yı ilk kez "mesih" olarak vasıflandıran kişidir. Yine "Göklerin egemenliğinin anahtarlarını sana vereceğim, yeryüzünde bağlayacağın her şey göklerde de bağlanmış olacak, yeryüzünde çözeceğin her şey göklerde de çözülmüş olacak" ifadeleri dikkat çekicidir. Dolayısıyla Petrus'un İsa'nın güvendiği ve önem verdiği bir kimse olduğu anlaşılmaktadır. Katolik Kilisesi söz konusu ifadeleri dikkate alarak Petrus'u havariler arasında çok özel bir konuma yerleştirmekte ve apostolik zinciri Petrus'a dayandırmaktadır. Bununla birlikte Hristiyan dünyasının tamamı bu konuda hem fikir değildir. Zira İncillerde ve Resullerin İşleri kitabında Petrus'la ilgili olumsuz bazı ifadeler

de bulunmaktadır. Dolayısıyla Hz. İsa'nın Hristiyanlığı havarilerine emanet etmesi bakımından havarilik müessesesi tartışılmazken Petrus'un havariler arasında çok özel bir konuma sahip olduğu konusu tartışmalıdır.

Araştırmamızda diğer bir önemli figür Pavlus'tur. Pavlus'un bizzat kendi çabalarıyla başlattığı kendini kabul ettirme süreci yine bizzat kendisinin tanık olduğu Şam Vizyonu'yla desteklenmiştir. İsa'nın mesajının gentilelere de ulaştırılması fikri Pavlus'a aittir. Bu konuda Kudüs cemaati lideri Yakup'un ve havarilerin lideri Petrus'un Pavlus'la hem fikir olup olmadığı tartışmalı bir konudur. Söz konusu konuda Pavlus'un Yakup'u ve Petrus'u ikna ettiği ile ilgili bilgiler Pavlus kaynaklıdır. Pavlus'un yorumları ve teolojik yaklaşımlarıyla öne çıkan konumu Kilise ileri gelenleri tarafından da kabul edilmiştir. Pavlus'un kanonik metinlerde öne çıkmış olması bunu göstermektedir. Günümüzde Hristiyanlar nazarında Pavlus'un elde ettiği konumda söz konusu metinlerin de etkisi olduğu anlaşılmaktadır.

Araştırmamızda yararlandığımız kaynaklar Yakup'un ilk dönem Hristiyanlığında önemli bir yerinin olduğunu, nitekim kendisine Kudüs Kilisesi'nin sorumluluğunun verildiğini ifade etmektedir. Her ne kadar Yakup'un Hz. İsa'nın kardeşi olup olmadığı tartışmalı ise de ilk Hristiyanlar arasında önemli bir yerinin olduğu görülmektedir. Pavlus, hem Petrus'un hem de Yakup'un Hristiyanlıktaki yerini dikkate alarak her ikisine de yakın durmak istemiştir. Yakup'la ilgili bilgi ve anlatımlar kanonik metinlerin dışındaki metinlerde daha yoğun bir şekilde yer almaktadır. Batı'daki kutsal metin araştırmacıları kanonik metinlerde Pavlus'un düzgün bir karakter ve kişilik olarak öne çıkarıldığını, Yakup'un ise geri plana bırakıldığını ileri sürmektedirler. Yine Batılı kutsal metin araştırmacılarının “Resullerin İşleri” kitabının gerçek yazarının Luka olduğu ve bu kitapta Pavlus'un öne çıkarıldığı ve diğer havarilerden çok az bahsedildiği iddiaları varlığını sürdürmektedir. Biz araştırmamız esnasında yararlandığımız kaynaklarda bu iddialarla çelişecek herhangi bir bilgiye rastlamadık.

Araştırmamızda Petrus'un Roma'da baş aşağı şekilde çarmıha gerilerek M. 65 senesi dolaylarında öldürüldüğü ve Petrus'un mezarının günümüzde Aziz Petrus Katedrali olarak bilinen Vatikan'daki bazilikanın altında bulunduğu iddialarını Vatikan'ın da kanıtlayamadığını tespit ettik. Dolayısıyla Petrus'un Roma'da ölmüş olması tartışmalı bir konudur. Petrus'un aslında M. 44 yılında Kudüs'te Romalı askerler tarafından hapse atıldığında öldüğünü ileri süren Donald Fay Robinson'un kendi iddialarını apokrif metinlerdeki ifadeleri delil göstererek desteklemeye çalışması da tartışmalı bir konudur. Bu konuda metinler arasındaki çelişkileri ve yapılan tartışmaları dikkate aldığımızda Petrus'un ne M. 44'te Kudüs'te ne de M. 65'te Roma'da öldüğü iddiaları net olarak ortaya konulabilmektedir. Dolayısıyla Petrus'un mezarının yeri de bilinmemektedir.

Hz. İsa'nın mesajına, sözlerine, davranışlarına ve olaylar karşısındaki tutumuna ilk elden tanıklık eden havariler, Hristiyanlığın yayılmasında önemli bir rol oynamışlardır. Havarilerin lideri Petrus, İsa'nın kardeşi olduğu iddia edilen ve Kudüs cemaatinin sorumlusu olan Yakup ve mesajın gentilelere de ulaştırılması gerektiğini düşünen Pavlus'un M. 50'de Havariler Konsili olarak adlandırılan toplantıda bir araya geldiği bilinmektedir. Araştırmamızda Hristiyanlık tarihinde konsil kavramı ve kriterlerine tam uygun olmasa da üç önemli figürün çok önemli teolojik konuları tartıştığı bu toplantıda Pavlus'un Petrus'u ve Yakup'u ikna etmiş olduğu iddiaları tartışmalı olsa da İsa'nın mesajının gentilelere de ulaştırılmaya başlandığı ve bunda Pavlus'un aktif rol oynadığı tarihî bir gerçektir. Bu anlamda Hristiyanlığın İsa'dan sonra Pavlus'un yorumları nedeniyle bir kırılmaya uğradığı tezi tarihî gelişmelere uygun düşmektedir.

Havari Petrus ve onun Hristiyanlıktaki yerine dair başta kanonik ve apokrif metinler olmak üzere konuyla ilgili temel kaynaklardan ve Batı'da yapılan çalışmalardan yararlanarak yaptığımız bu çalışmada şu üç konuyu tespit ettik. Birincisi, "Yeryüzünde bağlayacağınız her şey gökte de bağlanmış olacak. Yeryüzünde çözeceğiniz her şey gökte

de çözölmüş olacak” ifadesi Hz. İsa’nın kiliseyi ve yetkiyi genel olarak havarilere emanet ettiğini göstermektedir. İkincisi, Petrus’un İsa tarafından ilk havari olarak seçilmesi, ona liderlik vermesi, bazı mucizevi olaylara İsa’yla birlikte tanıklık etmesi ve İsa’yı “mesih” olarak ilk ifade eden kişi olması Petrus’u diğer havarilere nazaran öne çıkarmaktadır. Üçüncüsü, İncillerde Petrus’la ilgili bazı olumsuz ifadelerin yer alması, Petrus’un Hz. İsa’yı zor durumda inkâr etmesi ve birkaç defa İsa tarafından azarlanması gibi örnekler İsa’nın Petrus’a özel konum ve yetki verdiği, onu diğer havarilerden üstün tuttuğu ve otoritesini Petrus’la paylaştığı şeklindeki aşırı yorumları engellemektedir. Konu ile ilgili bu üç tablo Petrus’un Hristiyanlıktaki yerini ortaya koymaktadır

KAYNAKÇA

Alcott, William A., **Life of Peter the Apostle**, Massachusetts Sabbath School Society, Boston, 1836.

Alıcı, Mustafa, “Ortodoks ve Protestan Kiliselerinde Dinî Otorite”, **Akra Kültür Sanat ve Edebiyat Dergisi**, S. 6, 2015, ss. 41-56.

Alıcı, Mustafa, “Roma Katolik Kilisesinde İki Otorite Kurumu; Papalık ve Kilise”, **Akra Kültür Sanat ve Edebiyat Dergisi**, S. 5, 2015, ss. 41-58.

Arık, Durmuş, **Kavram Atlası Dinler Tarihi I**, Gazi Kitabevi, Ankara, 2020.

Armstrong, Karen, **İncil**, Versus Kitap, İstanbul, 2007.

Aydın, Fuat, “İsa Sonrası Tartışma Konularında Havarilik”, **Dinler Tarihi Araştırmaları III**, 2000.

Aydın, Mahmut, **Hristiyanlık**, Ketebe Yayınları, İstanbul, 2021.

Aydın, Mehmet, "Kilise" **TDV İslam Ansiklopedisi**, C. 26, 2002.

Aydın, Mehmet, **Hristiyan Kaynaklarına Göre Hristiyanlık**, Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara, 2007.

Aydın, Mehmet, “Vatikan Ruhani Devletinin İdari Yapısı”, **Diyanet İlmî Dergi**, C. 33, S. 4, Ankara, 1997, ss. 3-16.

Aydın, Mehmet, “Batı ve Doğu Hristiyanlığına Tarihi Bir Bakış”, **Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, C. 27, Ankara, ss. 123-148.

Aydın, Mehmet, “Hristiyan Konsillerine Genel Bir Bakış”, **Belleten**, 1990, C. 54, S. 209, s. 365-380.

Aydın, Mehmet, “Vulgat’a Göre Eski ve Yeni Ahit’in Bazı Kitaplarının Oluşum Süreci (Biblia Sacra-Uxta Vulgatam Versionem)”, **Türk-İslam Medeniyeti Akademik Araştırmalar Dergisi**, Konya, 2009, S. 8, s. 49-54.

Barclay, William, **The Letters of James and Peter**, The Westminster Press, Philadelphia, 1976.

- Batuk, Cengiz, **Pavlus'u Düşünmek**, Ankara Okulu Yayınları, Ankara, 2006.
- Bernheim, Pierre Antoine, **James, Brother of Jesus**, Çev. John Bowden, SCM Press LTD, London, 1997.
- Bornkamm, Günther, **Paul**, Hodder and Stoughton Publishing, Trans. D. M. G. Stalker, London, 1986.
- Bruce, Frederick Fyvie, **The Acts of The Apostles**, William B. Eerdmans Publishing, Leicester, 1990.
- Chapman, John, "Didache", **The Catholic Encyclopedia**, Vol. 4, 1908, New York, ss. 779-782.
- Cilacı, Osman, "Havari" **TDV İslam Ansiklopedisi**, C. 16, 1997.
- Chrysostom, **Homily on Ignatius**, Nicene and Post-Nicene Fathers, First Series, Vol. 9., Ed. Philip Schaff, Christian Literature Publishing, New York, 1889.
- Cullmann, Oscar, **Peter**, Meridian Books, Çev. Floyd V. Filson, New York, 1961.
- Çoban, Bekir Zakir, **Papalık**, İnsan Yayınları, İstanbul, 2009.
- Çoban, Bekir Zakir, **Yahudilerden Sonra Hristiyanlardan Önce Hz. İsa**, İnsan Yayınları, İstanbul, 2018.
- Çoban, Bekir Zakir, "Katolik Kilisesinde Gelenek Anlayışı", **Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, 2018, S. 47, ss. 7-34.
- Dunford, David, "Canon" **The Catholic Encyclopedia**, 1908, Vol. 3, New York, ss. 252-255.
- Duygu, Zafer, **İsa, Pavlus, İnciller**, Düşün Yayıncılık, İstanbul, 2021.
- Duygu, Zafer, **Nikomedea ve Hristiyanlık**, Düşün Yayıncılık, İstanbul, 2021.
- Duygu, Zafer, **Hristiyanlık ve İmparatorluk**, Divan Kitap, İstanbul, 2017.
- Duygu, Zafer, **İnciller Güvenilir Metinler midir?**, Düşün Yayıncılık, İstanbul 2020.

Ehrman, Bart D., **Peter, Paul and Mary Magdalene**, Oxford University Press, New York, 2006.

Ehrman, Bart D., **İsa'ya Rağmen Hristiyanlık**, Çev. Mahmut Aydın, Eski Yeni Yayınları, Ankara, 2020.

Eroğlu, Ahmet Hikmet, "Doğu Batı Kiliselerinin Ayrılış Sebepleri", **Dinî Araştırmalar**, 1999, C. 2, S. 5, ss. 387-413.

Eroğlu, Ahmet Hikmet, "Hristiyanların Bölünme Sürecine Genel Bir Bakış", **Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, 2000, C. 41, S. 1, ss. 309-325.

Eroğlu, Ahmet Hikmet, **Ökümenizm ve Fener Patrikhanesi**, Aziz Andaç Yayınları, Ankara, 2005.

Eroğlu, Ahmet Hikmet, "Hristiyanlık", **Dinler Tarihi El Kitabı**, Ed. Baki Adam, Grafiker Yayınları, Ankara, 2017.

Eusebius, **Kilise Tarihi**, Chiviyazıları Yayınevi, İstanbul, 2011.

Fichtner, J. A., "Tradition", **New Catholic Encyclopedia**, Gale Publishing, Washington D.C. 2003, Vol. 14, ss. 133-137.

Filson, Floyd V., "The Grave of Peter?", **The Biblical Archeologist**, 1954, Vol. 17, No. 1, pp. 23-24.

Finegan, Jack, **Handbook of Biblical Chronology**, Hendrickson Publishers, Massachusetts, 1998.

Firestone, Reuven, **Yahudiliği Anlamak**, Çev. Çağlayan Erendag, Levent Kartal, Gözlem Gazetecilik Basın ve Yayın, İstanbul, 2004.

Gager, John, G., **Who Made Early Christianity**, Columbia University Press, New York, 2017.

Gallagher, Mason, **Was the Apostle Peter Evet at Rome?**, Hunt & Eaton Publishing, New York, 1894.

Grant, Michael, **Saint Peter**, Barnes & Noble Books, New York, 1998.

- Green, Samuel G., **The Apostle Peter His Life and Letters**, Sunday School Union, London.
- Gündüz, Şinasi, **Din ve İnanç Sözlüğü**, Vadi Yayınları, Konya, 1998.
- Gündüz, Şinasi, **Hristiyanlık**, İSAM Yayınları, İstanbul, 2008
- Gündüz, Şinasi, “Nag Hammadi Literatürü ve Adem’in Vahyi”, **Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, S. 7, 1993, ss. 93-125.
- Gündüz, Şinasi, **Pavlus: Hristiyanlığın Mimarı**, Ankara okulu Yayınları, Ankara, 2017.
- Güngör, Ali İsra, “Apokrifler ve Hristiyan Kutsal Metinleri Arasındaki Yeri”, **Abdurrahman Küçük’e Armağan**, Ankara, 2017, ss. 389-407.
- Güngör, Ali İsra, **Vatikan Misyon ve Diyalog**, Berikan Yayınevi, Ankara, 2011.
- Güngör, Ali İsra, “Papa’nın Yanılmazlığı Konusundaki Tartışmalar ve Katoliklerin Yaklaşımları”, **Dinî Araştırmalar**, 2009, C. 12, S. 34, ss. 7-26.
- Harman, Ömer, Faruk, “Yahudi Hristiyanlığı”, **TDV İslam Ansiklopedisi**, C. 43, 2013.
- Hefele, Charles Joseph, **A History of Christian Councils**, Çev. William R. Clark, T. & T. Clark Publishing, Edinburgh, 1872.
- Houtin, Albert, “Hristiyanlığın Kısa Tarihi”, Çev. Abdurrahman Küçük, **Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, 1982.
- Jackson, F. J. Foakes, “Evidence for the Martyrdom of Peter and Paul in Rome”, **Journal of Biblical Literature**, 1927, Vol., 46, No: 1, ss. 74-78.
- Jongkees, Jan Hendrick, “The Tomb of St. Peter”, **Mnemosyne**, 1960, Vol. 13, No. 2, ss. 143-155.
- Justyn Martyr, **I. Apologia**, Ed. Philip Schaff, Ante Nicene Fathers, Vol. 1, Christian Literature Publishing, New York, 1999.
- Karaman, M. Lutfullah, “Filistin”, **TDV İslam Ansiklopedisi**, C. 13, 1996.

- Katzenmayer, Hans, “War Petrus in Korinth?”, **Internationale kirchliche Zeitschrift: Neue Folge der Revue Internationale de Theologie**, 1943.
- Kiel, Machiel, "Gördüs", **TDV İslâm Ansiklopedisi**, C. 14, 1996.
- Kutsal Kitap ve Deuterokanonik Kitaplar**, Kitabı Mukaddes Şirketi, İstanbul, 2015.
- Kuzgun, Şaban, **Dört İncil Farklılıkları ve Çelişkileri**, Fazilet Neşriyat, İstanbul, 2008.
- Küçük, Mehmet Alparslan, **Kutsal Kitap Anlayışı**, Berikan Yayınevi, Ankara, 2016.
- MacArthur, John, **Twelve Ordinary Men**, Nelson Books, Nashville, 2002.
- Malick, David E., “Simon’s Mother in Law as a Minor Character in the Gospel of Mark: A Narrative Analysis”, **Priscilla Papers**, 2017, Vol., 31, No., 2, ss. 4-9.
- Masterman, Ernest W. G., “Chorazin and Bethsaida”, **The Biblical World**, 1908, Vol. 31, No. 6, ss. 406-419.
- Masterman, Ernest W. G., “Capernaum”, **The Biblical World**, 1908, Vol. 31, No. 4, ss. 247-264.
- Mathews, Shailer, “The Council at Jerusalem”, **The Biblical World**, C. 33, No. 5, 1909, ss. 337-342.
- McBrien, Richard P., **Catholicism**, Harper One, New York, 1994.
- McBrien, Richard P., **Lives of the Popes**, Harper Collins, San Francisco, 1997,
- McGrath, Alister E., **Christian Theology**, Wiley-Blackwell Publishing, London, 2011.
- Meral, Yasin, **Yeni Ahit Kanonu’nun Oluşumu (I.-IV. Asırlar)**, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Sakarya, 2007.
- Michel, Thomas, **Hristiyan Tanrıbilimine Giriş**, OHAN Basımevi, İstanbul, 1992.

Montefiore, Simon Sebag, **Jerusalem Die Biographie**, Çev. Ulrike Bischoff ve Waltraud Götting, S. Fischer Verlag, Berlin, 2011.

O'Callaghan, Roger T., “*Vatican Excavations and the Tomb of Peter*”, **The Biblical Archeologist**, C. 16, S. 4, 1953, pp. 69-87.

Origen, **Homilies on Luke**, The Fathers of The Church, Trans. J. T. Lienhard, The Catholich University of America Press, Washington D.C., 1996.

Parker, Brent E., “The Church as the Renewed Israel in Christ: A Study of I. Peter 2: 4-10”, **The Southern Babtist Journal of Theology**, C. 21, S. 3, 2017, ss. 41-52.

İskenderiyeli Clement, **Pseudo Clementine Literature**, Ed. Philip Schaff, Ante Nicene Fathers, Vol. 8, Christian Literature Publishing, New York, 1999.

Polat, Kemal, **Katolik Hristiyanlık'ta Azizlik ve Azizler**, Salkımsöğüt Yayınları, Ankara, 2008

Pulcini, Theodore, **Orthodoxy and Catholicism: What are the Differences**, Conciliar Press, California, 1995.

Rausch, Thomas P., **The Roots of te Catholic Tradition**, Michael Glazier Inc., Wilmington, 1986.

Renan, Ernest, **Apostles**, Bretano's Publishing, New York.

Renan, Ernest, **Life of Jesus**, G. W. Dillingham Publisher, Çev. Charles Edwin Wilbour New York, 1890.

Ridderbos, Herman, **Paul**, Çev. John Richard De Witt, William B. Eerdmans Publishing Co., Michigan, 1982.

Ridling, Z., **Bible Atlas**.

<https://archive.org/details/BibleAtlas/page/n155/mode/2up> (17.11.2020).

Robinson, Charles Seymour, **Simon Peter: His Early Life and Times**, American Tract Society, New York, 1889.

Robinson, Donald Fay, "Where and When did Peter Die?", **Journal of Biblical Literature**, 1945, Vol. 64, No. 2, pp. 255-267.

Rule, William Harris, **Councils Ancient and Modern**, Hodder and Stoughton, London, 1870.

Salihoğlu, Mahmut, "Sâmirîler", **TDV İslâm Ansiklopedisi**, C. 36, 2009.

Sarıkcıoğlu, Ekrem, "Apokrif Petrus İncili'", **Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, 1993, S. 7, ss. 3-6.

Sarıkcıoğlu, Ekrem, **Başlangıçtan Günümüze Dinler Tarihi**, Fakülte Kitapevi, Isparta, 2016.

Sarıkcıoğlu, Ekrem, **Dinlerde Mehdi ve Mesih Tasavvuru**, Düşün Yayınları, İstanbul, 2017.

Schaff, Philip, **Ante-Nicene Fathers**, Vol. 1-10, Hendrickson Publishers, MASSACHUSETTS, 1995.

Schoeps, Hans Joachim, **Yahudi Hristiyanlığı**, Çev. Ekrem Sarıkcıoğlu, İz Yayıncılık, İstanbul, 2010.

Smaltz, Warren M., "Did Peter Die In Jerusalem?", **Journal of Biblical Literature**, 1952, Vol. 71, No. 4, pp. 211-216.

Taylor, William M., **Peter the Apostle**, Harper & Brothers Publishers, New York, 1876.

The Book of the Popes (Liber Pontificalis), Çev. Louise Ropes Loomis, Columbia University Press, New York, 1916.

Theophylact the Bulgarian, "Interpretation of the First Epistle of the Holy Apostle Peter", **Living Orthodoxy Magazine**, 2017, ss. 3-23.

Topcan, Özlem, **Pentekostal Hareket ve Afrika'daki Misyon Faaliyetleri (Nijerya Örneği)**, Basılmamış Doktora Tezi, Ankara, 2018.

Turan, Süleyman, **Misyonerliğin Kurucusu Pavlus**, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul, 2006.

Ulutürk, Muammer, **Hristiyanlıkta Havarilik**, Basılmamış Doktora Tezi, Konya, 2005.

Waardenburg, Jacques, "Mesih" **TDV İslam Ansiklopedisi**, C. 29, 2004.

Wenz, Gunther, "Kanonik Bir Kitap Olarak Kutsal Kitap ve Hristiyanlığın Kutsal Yazı'sı Teolojik Amaçlı Tarihsel Notlar", **İnsan Onuru İslam ve Hristiyanlıktaki Temelleri Sempozyumu**, Ankara, 2005, ss. 3-9.

İnternet Kaynakları

<https://www.gotquestions.org/Peters-denial.html> (02.09.2021)

<http://www.earlychristianwritings.com/text/1clement-lightfoot.html> (10.12.2020)

<http://www.earlychristianwritings.com/text/didache-roberts.html> (10.12.2020)

<http://www.earlychristianwritings.com/apocalypsepeter.html> (03.01.2021)

<http://www.earlychristianwritings.com/text/actspeter.html> (06.09.2021)

<https://www.newadvent.org/cathen/02536a.htm> (13.08.2020)

<https://www.newadvent.org/fathers/1905.htm> (19.11.2020).

<http://www.newadvent.org/cathen/01626c.htm> (21.05.2019)

<http://www.vatican.va/content/pius-ix/en.index.4.html> (10.12.2020)

ÖZET

Bu tez çalışması havarî Petrus'un Hıristiyanlıktaki yerini ele almaktadır. havarî Petrus İsa'nın havarîlerinin reisidir. Esas adı Simon olan bir Yahudiyken İsa'nın ona "Petrus" adını vermesi ve "kilisemi bu kayanın üzerine kuracağım" diyerek önemli bir görevle müjdelemesi Petrus'u Hıristiyanlık tarihinde farklı bir konuma yerleştirmiştir. Petrus bu kadar önemli bir konuma sahip olmasına rağmen bazı davranışları ve Pavlus karşısındaki durumu sebebiyle tartışmaların odağında yer almış bir şahsiyettir. Yakup ve Kudüs kilisesinin liderliği ise Petrus'un tartışmaların ortasında yer aldığı başka bir konudur.

Çalışmanın birinci bölümünde Petrus'un hayatı, ailesi, yaptığı seyahatler ve kaleme aldığı metinler incelenmiştir. İkinci bölümde Petrus'un İsa ile olan ilişkisine yer verilmiştir. Petrus İsa'nın mesih olduğunu ilk dile getiren kişi olması sebebiyle mühim bir kişiliktir. Devamında Petrus'un ilk papa kabul edilmesi bağlamında kilise kapsamındaki yeri, otorite ve gelenek kavramları açısından Petrus anlatılmıştır. Üçüncü bölümde ise Petrus'un Pavlus ve Yakup'la olan ilişkisi ile Havariler Konsili çerçevesinde Petrus'un teolojik fikirleri ele alınmıştır. Havariler Konsili'nde Petrus'un gentilelerin Hıristiyan olması hususunda Pavlus'la aynı fikirleri paylaştığına inanılmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Havarî Petrus, Yakup, Pavlus, Havariler Konsili, Papalık.

ABSTRACT

This study deals with the place of the Apostle Peter in Christianity. The Apostle Peter is the chief of Jesus' apostles. When he was a Jew, whose real name was Simon, Jesus' naming him "Peter" and giving the good news of an important mission by saying "I will build my church on this rock" placed Peter in a different position in the history of Christianity. Despite having such an important position, Peter is a person who has been at the center of discussions due to some of his behaviors and his situation against Paul. James and the leadership of the Jerusalem church is another issue where Peter is in the middle of the discussions.

In the first part of the study, the life of Petrus, his family, his travels and the texts he wrote were examined. In the second part, Peter's relationship with Jesus is given. Peter is an important personality because he was the first to say that Jesus was the Messiah. Then, in the context of Peter's acceptance as the first pope, Peter's place in the church is explained in terms of the concepts of authority and tradition. In the third chapter, Peter's relationship with Paul and Jacob and Peter's theological ideas within the framework of the Council of the Apostles are discussed. It is believed that in the Council of the Apostles, Peter shared the same ideas with Paul about the gentiles being Christian.

Key Words: Apostle Peter, James, Paul, Council of the Apostles, Papacy.